BEATI THEODORITI, EPISCOPI CYRENSIS, IN CANTICVM CANTICORVM EXPLANATIO,

Interiectis Maximi, Nili, Pselliq. notationibus,

FRANCISCO ZINO INTERPRETE.

Index rerum & uerborum.

ROMAE M. D. LXIII.

Apud Paulum Manutium, Aldi F.

Cum priuilegio Pii IIII. Pont. Max.

Cyrilli Clementis

Exemplum priuilegii.

MOTV proprio &c. Cum nuper ad huius almæ Vrbis ornamentum, & publicam studiosorum omnium utilitatem nostro iussu instituta in hac Vrbe fuerit officina librorum pulcherrimis characteribus, & summa cum diligentia imprimendorum, præsertim sacrorum, ecclesiasticorumque scriptorum, accersito Venetijs, et huic negotio præposito dilecto filio Paulo Manutio, cum eruditissimo uiro, tum paternæ in hac arte laudis, & industriæ imitatore, prouidere, sicut æquum est, uolentes, ne eius labor, & industria, quæ fructum aliis allatura est, ipsi uni detrimentum afferat; quod euenturum esset, si libros eius diligentia, et cura non sine magnis sumptibus emendatos, & impressos, atque editos alii postea imprimerent, atque ederent, minore forsitan etiam adhibita diligentia: Vniuersis & singulis librorum impressoribus, & bibliopolis tam extra, quàm intra Italiam, sub excommunicationis latæ sententiæ pœna, nostræ uero, & sanctæ Romanæ Ecclesiæ temporali ditioni immediate, mediateue subiectis, etiam sub pœna quingentorum ducatorum auri fisco nostro applicandorum, & amissionis librorũ ipso facto, etiam sine declaratione cuiusquam Iudicis incurrendis, inhibemus, & interdicimus, ne quis ullum ex libris aut ecclesiasticorum scriptorum, aut cuiuscunque generis, qui aut nunquam ante editi fuerint, aut quos ipse Paulus primus, sublatis mendis, correxerit, declararitue, seu corrigendos, declarandosue curarit, siue illi Græci, Latini, linguaue Italica communi, siue e Græco sermone in Latinum Italicumue conuersi, imprimere, uel ab alijs impressum uendere, aut uenalem proponere, & habere audeat per annos quinque, ab eo tempore, quo Paulus eum ediderit, computandos: Mandantes dilectis filijs nostris Camerario, & Vicario Vrbis, necnon Gubernatori, Senatori, Cameræ Apostolicæ causarum Auditori, & alijs Vrbis ordinarijs Iudicibus, Legatisque, Vicelegatis, Gubernatoribus, & Potestatibus terrarum sanctæ Romanæ Ecclesiæ, Baricellisque, & executoribus earundem, ac uenerabilibus fratribus singularum extra terras prædictas ciuitatum Archiepiscopis, & Episcopis, eorumque Vicarijs, ut quoties ipsius Pauli nomine requisiti fuerint, ei efficacis defensionis præsidio assistentes præmissa omnia, & singula contra inobedientes, & contrauenientes ad executionem censurarum, et pœnarũ prædictarum, omni, & quacunque appellatione remota, procedant, & quilibet eorum procedat, inuocato etiam, si opus fuerit, auxilio brachij sæcularis. Quia uero difficile esset hanc nostrã cedulam originalem ad singula loca deferri: Volumus quod de eius tenore, quod ad prohibitionẽ nostram huiusmodi attinet, credi debeat exemplis in ipsis libris imprimendis, seu etiam non inserto tenore narratis: ita quod sola narratio, seu enunciatio in ipsis libris, ut moris est, facienda, ad effectum, ut contra inobedientes, ut præfertur, procedi possit, sufficiat. Et maioris efficaciæ causa uolumus ut originalis ipsa cedula per Cursores nostros hic in Vrbe in locis consuetis, ut moris est, affigatur, & publicetur: ne quisquam ignorantiam eius ualeat allegare: Decernentes irritum, & inane quidquid secus fieri contigerit: Non obstantibus constitutionibus, & ordinationibus Apostolicis, priuilegijs quoque, & indultis quibuscunque, alijs super imprimendorum librorum facultate forsan concessis, & innouatis, ceterisque in contrarium facientibus quibuscunque.

Placet motu proprio.

BEATISSIMO PATRI PIO IIII. PONTIFICI MAXIMO PETRVS GALESINIVS S. D.

VTRVM plus hostium arma, Pater Beatissime, an impiorum hominum scelerata scripta Christianæ reip. obfuerint, diu multumque mecum dubitaui. Sed cum uel nascentis, uel adultæ iam ecclesiæ ultimam recordor memoriam; animaduertoque in primis partim aperte, partim occulte quasi quibusdam cuniculis eam fuisse oppugnatam: grauiora multo detrimẽta illa quidem mihi uideri solent, quæ Christianæ ciuitati per eos importata uideo, qui populares homines, pæneque filii terræ, leuiter tamen eruditi, parum pie de rebus nostris scripserunt; quam per illos, qui nomini populoque catholico acerrimi hostes armis & gladiatorio quodam animo fidei nostræ summam, & fundamenta conuellere studuerunt. Nam cum & fide, & spe, & caritate nostra contineatur religio; atque in eo uirtutum genere suadendo, aut dissuadendo arma parum possint, scripta uero plurimum: non bello, non armis, non tæterrimis cruciatibus, non incredibili Christianorũ clade, neque re alia eiusmodi perfectum est unquam, ut religionis nostræ uis cum suis concideret auctoribus: sed scriptis & oratione, quæ multum ualet ad persuadendum, a pestiferis est hominibus curatum, ut omnia quæcunque animorum nostrorum parentes apostoli & apostolorum discipuli salutaria nobis pepererunt, ea funditus tollerentur. Nemoque profecto est tam omnis historiæ rudis, aut tam parum ueritatis amans, qui, si rem omnem attente animaduerterit, non plane intelligat, nullum uel impietatis, uel crudelitatis exemplum, nullumque belli genus sub nascentis ecclesiæ initia ab hostibus fuisse in eos prætermissum, qui Christiani & dici, & esse uoluerunt. Quid enim in nostros Nerone crudelius? Domitiano atrocius? Diocletiano tætrius? ut omittam Traianum, Aurelium, Septimium, Maximinum, Decium, & Valerianum. quibus imperantibus nihil nisi crudele, nihil nisi atrox atque portenti simile cõtra nostros est tum cogitatum, tum actum certe. Et quanquam impia illorũ audacia omnis eo pertinebat, ut uel oneribus tributorum impositis Christiani homines debilitarentur; uel uinculis exilioque multarentur, uel multa indicta coercerentur, uel cruciatibus opprimerentur omnino: tamen nulla suppliciorũ seueritate, nullis impiis gladiis, nullis hominum concursationibus, nec furoribus illis quasi tribunitiis ad id uentũ est, ut religionis nostræ obrueretur seminariũ. sed ut illi Christiano nomini inimici in rei nostræ perniciẽ incubuerunt maxime; ita splendidissimum factum est, & maximum Christianæ fidei nomen: illaque impii ferri crudelitas reip. nostræ ad amplitudinẽ creditur esse suffragata. siquidem maiores nostri

incredibili fide & constantia uiri, atque ad omne certamen expediti, cum nullum supplicii mortisue genus Christi Iesu nomine subire recusarint; dolorũ & cruciatuum, quos fortissime patiebantur, tolerantia quadam singulari factum est, ut quibus fides nostra persuaderi nullo modo potuisset, aut quia ita educati, aut quia malis opinionibus imbuti, in uetere perfidia consistere maluissent, quam ad ueri cognitionẽ uenire; illis tamen eo maxime modo persuasum sit, Christianæ fidei genus eiusmodi esse, in quo positum sit firmissimum ueræ salutis præsidium. Hoc pacto Iustinus & philosophus, & martyr cum non unum quempiam e nostris, sed multos admodum fidei causa, animo non forti solum, sed hilari etiam, gaudentique supplicia ferre, & mortem perpeti animaduerteret; is ut philosophus, qui nullis rationum momentis adduci potuisset, ut dijs falsis commentitijsq; repudiatis, nostræ se religioni addiceret: uictus hac sola tamen nostrorum constanti fortitudine, ad hanc Christianæ salutis arcem confugisse dicitur. Sic multos præterea nobilissimos philosophos, sic Iudæos plerosque, qui nomini Christiano infensissime aduersabantur, fecisse a maioribus accepimus. Nolo cõmemorare Græcos homines, qui de Ioue, Pallade, Mercurio, & ceteris id genus dijs deabusq; cum opiniones eas animis insitas haberẽt, quæ euelli uix possent; animaduersa tamen nostrorũ salutari illa in perferendis tyrannorum iniuriis animi magnitudine, atque admirabilium rerũ perspecta ui, quæ in illis maxime eluxerat, ab impio cultu ad uerum sese Deum contulerunt. Itaque & publice, & priuatim, hostibus uel maxime repugnantibus, ad hanc fidẽ concursum est. Testis est Asia, testis Africa, testis Europa; quas omnes partes ita religio Dei peragrauit, ut abiecto idolorũ cultu cunctæ fere illarum partium gentes Deum effectorẽ, ac moderatorem cæli terrarumq; intelligerẽt. Romani uero quamuis sæpe contra dignitatẽ ciuitatis, nempe a Iudæis impulsi, grauiter statuerint in Christianos: Romæ tamẽ, qua in urbe de interitu rei Christianæ nihil nisi crudelissime cogitatũ est, firmissimum sane fundamentum nostræ remãsit religionis. Quare crudelis illa hostium uis etsi eo spectabat, ut fidei nostræ tolleret & fundamenta, & ornamẽta: ab hac re tamen tantum abfuisse uidemus, ut aliquo modo, quẽadmodum dixi, ad illius propagationẽ adiumento fuisse uideatur. At posteaquã hac nõ successit, ut rebus nostris noceretur, aliam aggressus est uiam acerrimus ille quidem, & sempiternus salutis nostræ hostis: remq; perniciosissimã induxit, pestem scilicet hæreticorum; qui obiecto quodam falsæ gloriolæ splendore ad id præcipites impellerẽtur, ut ipsi pararent, meditarentur, scriberent, atque in uulgus eas res ponerent, quarum quidẽ rerum quasi funesta face incendiũ in Christiana Rep. excitaretur maximum. Hoc certe animo Arios, hoc Manichæos, hoc Pelagios, hoc reliquos eiusmodi inimicos in res nostras olim inuasisse legimus. prætereo cetera huius generis importuna portẽta, ac funera Reip. nam nemo est ita ab omni sensu remotus, quin ex præsenti rerũ statu intelligat, quibus artificiis illi, qui ab omni Christiani hominis ratione sese auerterunt, pestifera quæque ausi sint ad insaniam animorum

no-

noſtrorum atque interitũ non modo excogitare, ſed & concionãdo, & ſcribendo diuulgare. Scriptis profecto, in quibus ſumma eorum ineſt ueritatis ſimulatio; cum olim, tum hoc tempore nos illi inſidioſiſſime oppugnant. quæ ſane res ut omnium pernicioſiſſima eſt, ita maximã in ea ipſa re operam ponunt. nam ad perſuadendum arma, ueluti cõmemoraui, non ſatis habent momenti, atque ad paucos certe perueniunt: ſcriptorũ uero uis in perſuadẽdo propria eſt, neque ullis cõtinetur finibus: ſed quocunque terrarũ peruenit, atque ad intima quæque penetrat, idque propterea plus ualet ad animorum peſtem. Itaque omnes, quotquot fuerũt unquam hæretici, in eo ſunt maxime, ut cũ ex impuro illo ore atque ſacrilego impietatis ſuæ uirus euomunt; id cũ crebris turbulentisq; concionibus, tum ſcriptis etiã efficiant. Quo in genere, quoniã homines illi quidem ſunt ad fallẽdum parati, eam fraudẽ adhibent, quæ eſt hæreticorũ propria; ut aut omnia, quæcunque ab ipſis impie, nefarieq; excogitata ſunt, quibus interitum animis noſtris machinari queant, ea ſcriptis malitioſe diuulgent: titulo ſcilicet aliquo inſigni & pulchro; ſæpeq; ſanctiſſimi alicuius uiri nomine inſcripto: quemadmodũ pleraque impiorum hominũ impia ſcripta atque monumẽta, uel diui Xyſti martyris, uel aliorum patrum nominibus falſo inſcripta uidit antiquitas: aut quæ ad animorũ ſalutem atque immortalitatẽ a religioſiſſimis ſcripta ſunt auctoribus; ea ipſa illi, arte adhibita, omnino deprauẽt. Sic Arium, ſic Marcionẽ, ſic Saturnilium, ſic Auguſtalium, qui Scribis quattuordecim adhibitis, ueteratoria plane quadã, & hæretica ſane corrumpendi ratione, Athanaſii, Cyrilli, reliquorumq; ſanctiſſimorũ patrum libros mendis ita referſit, ut illi ita corrupti, atque ita deprauati ſibi ad errores ſuos ſatis ſuffragari uiderẽtur: ſic ad unum denique omnes, quicunque fuerunt ueterum ſeditionum auctores, feciſſe litteris proditum eſt. Ac ne ſemper improbos hæreticos & mendaces loquamur: illi etiam, qui res noſtras ſcriptorum quaſi telis non minus, quam ipſi hæretici, infenſe oppugnant Iudæorum Rabini, atque adeo importuniſſimi homines Thalmudæi, audent quoque eam ſibi licentiam ſumere, ut punctorũ accentuumq; neglecta ratione, quæ in Hebræo ſermone tam pie, tam ſancte iamdiu comprobata eſt; illi quidem quo maiorem ſomniis ſuis fidem faciant, hac arte ſingulos fere ſacrarum litterarum locos corrumpant. Impudẽtiſſima quidem res, ac iudaica certe. illi enim cum & a prophetis locupletiſſimis ueritatis teſtibus, & a lege parum momenti cauſæ ſuæ putent accedere; ab illis ipſis egregiis tum mentiendi, tum corrũpendi magiſtris adiumẽta quærunt, quaſi res tota ad triarios redierit. Qui igitur duo hoſtes nobis acerbiſſimi ſunt, Iudæi & hæretici, hoc falſorũ ſcriptorum artificio in primis nos oppugnãt, quantum poſſunt; poſſunt autẽ cum uolunt; uolunt certe ſemper. Cum enim falſæ cauſæ ſuæ parum fidant; atque noſtræ cauſæ ueritati multum inuideant; ad hæc ſcriptorum commẽtitiorum pæne portenta confugiunt, unde patrocinium petant. Et quoniã ore duriſſimo ſunt; noua quadã & importuna audacia ſe cæli quaſi æditus fingunt; quo mendis ſuis fabulisq; frequẽtior hominum accedat aſſenſus.

Quare

Quare sæpe factum est, ut illis ipsis falsorum scriptorum blanditiis deprauata multitudo, ut est ad pessima quæque procliuis; & omnium rerum, sacrarumque in primis imperita, a recta religionis uia aberrarit, atque ab illa recte uiuendi ratione desciuerit, quæ in ecclesia Dei perfecta est ac perpetua: hosque fines semel prætergressa, a Deo ipso longe refugerit: quæ uero perpetuo reip. Christianæ consensu, atque eorum omnium, quicunque ulla uel doctrinæ, uel religionis laude floruerunt, exemplis auctoritateque fuerunt comprobata; hæc non facta, sed plane ficta putarit. Tanta igitur est, ac tam prodigiosa impiorum scriptorū uis. uera loquor Pie Pontifex. Neque putet aliquis, cum hæc a me uehementi quodam, ac pæne ardenti animo dicta sint; me uelle cuiusquam famam, aut dignitatem lædere. etsi enim paulo incitatior, atque acrior quosdam offendere solet oratio; tamen qui bene est animo constitutus, is non solum iudicabit a me lædi neminem: quoniam neminem nomino: sed plane statuet me id agere, quod a Christiani hominis modestia atque expectatione non est alienum. quid enim hominis & Christiani hominis uirtuti magis conuenit, quam sese contra eos ostendere, quorū animus, ut ex eorum scriptis animaduertimus, sanguine nostro satiari non possit? Sed ad id iā redeo, unde digressus sum. Scriptis impiis quasi occultissimis telis, Optime Pontifex, Christiana resp. sæpe oppugnata, sæpeq; iis armis grauius læsa, quam tyrannorum gladiis, nunquam uicta est tamen. nam si hæreses scriptis diuulgatæ, non prouinciam modo aliquam, sed uniuersum pæne orbem aliquo multitudinis plausu peragrarunt; Dei consilio tamen ac prouidentia factum est, ut uiri tum doctrina, tum sanctitate clarissimi extarent, quorum uirtute, extinctis illis hæresum facibus, ius suū Christiana resp. recuperaret; atque ita recuperaret, ut hæreticorum scriptis omnino sublatis, ipsorum patrum perpetuo ualeret auctoritas. Soleo sæpe mecum illas reip. tempestates mente repetere. potentissimus mihi fuisse uidetur Arius, popularis Dioscorus, gratiosus Nestorius, omnesq; denique illarum ueterum factionum duces & principum amicitiis, & opibus, & industria florentissimi illis temporibus apparent: tamen iacent hodie ad extremum omnes. id autem etsi summa ipsius causæ æquitate perfectum uidetur; plurimum tamen ad hoc ipsum eorum omnium ualuit auctoritas; quicunque tum in rep. uel sapientissimi, uel eruditissimi habiti sunt; quorumue scriptis primum illorum patefacta falsitas, iam nunc tot sæculorum præiudiciis, tantoq; omnium pæne gentiū consensu damnata est. Illi igitur sanctissimi patres, quorum tanquā de ecclesia bene meritorū apud te memoria maxime ualere debet, Pie Pontifex Maxime, qui ad eius gubernacula sedes; hoc sperare abs te, atque expectare uidentur, ut eorum uirtus in rep. maximis causis difficillimisq; tēporibus olim cognita, eadem, scriptis ipsorum beneficio tuo diuulgatis, in lucem reuocetur. Magna huius rei perficiendæ, nō dico iam opinio, sed spes certa bonis omnibus, qui religioni fauent, ostenditur. hæc enim una est præstans ac singularis quidem oppugnādorum ecclesiæ hostium ratio. Siquidem in hæretico-

rum

rum perniciem omnis patrum consensit antiquitas: hocq; maxime illi egerunt; hæc mens, hic sensus scriptorum suorum, ut illorum uirtute reprimerentur hostium conatus. hoc Irænei, hoc Hippolyti martyris, hoc Epiphanii, hoc ceterorum patrum consilium fuit, qui contra hæreticos scripsere. Hic item eorũ sensus, qui Celsum, Porphirium, reliquosq; eiusmodi minutos philosophos nomini Christiano inimicos scriptis oppugnarunt. Hoc denique illis propositum fuit, qui impiã Mahumetis doctrinam, & sceleratam Iudæorum perfidiam tollere scriptis studuerunt. Certe multi e ueteribus patribus nostri contra Iudæos defensores; plurimi contra philosophos; longe autem plures, ac pæne infiniti contra hæreticos: sed contra hos tamen omnes sunt pauci admodum: in quibus est unus Theodoritus, qui ut diuinus nostræ religionis interpres, rerũque nostrarum acerrimus defensor, contra Iudæos, philosophos, atque hæreticos suscepta dimicatione egregia edidit scripta. Huius igitur eruditissimi uiri, & Pselli item, Maximi, ac Nili monachi commentarium in Salomonis sapientissimi uiri librum, quem nos, ecclesiæ imitati consuetudinem, appellamus Canticum canticorum; Franciscus Zinus in hoc interpretandi genere egregie uersatus latine reddidit: idq; tum suadentibus quattuor illis Cardinalibus, quorum fidei patrocinioq; hæc Romanæ librorum impressionis cura cõmissa est: tum quia is, ut homo bene a natura informatus, beneque de rep. sentiens, libenter in iis rebus operam ponit, in quibus aliquis Christiani hominis splendor esse possit. Et quoniã Sanctitatis tuæ sempiternæ gloriæ tam is fauet, quam qui maxime: uoluit librum hunc nomini tuo inscriptum in aspectum omnium atque lucem emitti. Quamobrem ego & illius summa uoluntate adductus, & clarissimorum quorundam uirorum, quibus negare nec potui, nec debui, auctoritate permotus, hæc præfari, atque huic commentario adscribere non dubitaui. Accesit præterea ipsius Theodoriti non solum doctrina, uerũ singularis etiam animus erga Ecclesiam Romanam: cui, pro eo sane ac debuit, quantum ille tribuerit, id cum ex multis intelligi liceat; tum maxime ex litteris, quas ad sanctissimum Pontificem huius nominis primum Leonem pie diserteq; exarauit. Deinde consideranti mihi materiam quam tractat, & in qua hic liber uersatur; optimum factu uisum est, ut in nomine tuo, qui ecclesiæ clauum tenes, liber is appareret, in quo ecclesiæ status, reique publicæ Christianæ forma & quasi facies suaui quadam uarietate exprimitur; atque is adumbratur amor, quo præcipuo sponsus Christus sponsam diligit ecclesiam. ex quo animaduerti potest unum corpus ecclesiæ, una fides, unus sponsus eius Christus: idq; cõtra illos, qui alienæ potestati inuident, noluntque ecclesiam per eum regi, cui se ipsa commiserat. nolo cetera. Sed quam uere aureus sit hic liber, mysteriorumq; plenus; diligentissimæ patrum & Hebræorum, & Græcorum, & Latinorum explicationes satis indicant. nam in Hebræis sane laudatur is, quem Aben Esdram uulgo nominant. explosa est enim illorum Rabinorum sententia, qui nihil in hoc Cantico nisi delicias atque amores loquuntur. in hæreticis autem habetur Theodo-

rus

rus ille, qui Mopsuestiæ dicitur; cum præter ceteros, in quibus uersatus est, opinionis errores, nihil sincere de hoc ipso sentiat. Illi uero tres in latinis christianarum rerum religiosissimi auctores, Augustinus, Ambrosius, & Gregorius oc cultissima quæque eiusdem mysteria accuratissime depromunt. atque Hieronymus quidem in primis libera uoce sæpe fatetur, singula huius Cantici uerba, singula esse mysteria. Origenis autem, quam exquisita fuerit in indagandis huius libri occultis rebus industria, patet ex eo, quod uulgo de ipso dici solet; se ipsum in hoc explicando superasse. neque uero Theodoritus in hoc genere ulli cedit: neque contemnendus est Nysenus, neque ceteri, quos me commemorare piget. consultoq; prætereo Carpathium Philonem, Aponium, Cassiodorum monachum, religiosissimum patrem Bernardum, ac reliquos nostræ fidei interpretes. iam enim ex horum patrum multitudine, qui ad hoc Canticum explicandum doctores adhibentur, colligi licet, quam uere admirabile sit, ac plane diuinum. Sin autem titulus spectatur, res quædam supra modum est. ex hebraica enim consuetudine Canticum canticorum cælesti quodam titulo inscribitur. Multa quidem alia Cantica in sacris leguntur litteris; Mosis, Esaiæ, Annæ; compluraq; Dauidis; & Salomo Canticorũ millia & amplius cecinisse legitur: tamen quia hoc uno diuiniora plane mysteria, quam ceteris, breuiter complexus est; titulo ipso ostendit hoc præstare omnibus. Multæ igitur causæ sunt, hæque maximæ, cur suauissimum Canticum, mysteriisq; refertissimum, eruditissimi uiri Theodoriti commẽtariis explicatum, nomini tuo commendatum, Pater Beatissime, in publicum proponatur. sed non minima tamen causa ea est, cur ipse benigne accipias; quod hoc ipsum confecit uir incredibili sapientia, diuinoque numine afflatus Salomo; & is Salomo, quem frequenti patrum consensu interpretamur pacis atque omnis concordiæ auctorem Christum; a quo nos lucem accepimus, hausimus, expressimus; cuiusue uicario munere ipse in terris fungeris. Accipe igitur, Pie Pontifex Maxime, quod datur, eo, quo soles, animo. non enim mihi dubiũ est, quin tua sponte ad optima quæque satis inflammatus, huius etiam Cantici uocibus incitatus, ea agas atque perficias, quæ instituisti, quæue boni omnes abs te maxime expectant. Ego uero tum precibus, tum omnibus pietatis officiis illud a Deo contẽdere non desinam, ut summo hoc reip. tempore, cum constituendæ illius firmandæq; ea sit abs te informata ratio, quam prudentissimis & sapientissimis uiris maxime placere uideo; te isto præclaro animo Pontificem diu incolumem conseruet. Cum enim diu uixeris gloriæ; reliquus uitæ tuæ actus ad id reseruatus est, ut hæc reip. Christianæ nauis multos ab hinc annos tot fluctibus agitata, te diu gubernante, ad pristinæ tranquillitatis portum perueniat.

BEATI THEODORITI EPISCOPI CYRENSIS IN CANTICA CANTICORVM INTERPRETATIO.

Dei amantissimo Episcopo Ioanni Theodoritus S. D.

DIVINARVM scripturarum expositio cum animum purum, atque ab omni macula alienum requirit; tum mẽtis oculos acres, qui & res diuinas queant perspicere, & in penetralia spiritus ingredi audeant; tum linguam eiusmodi, quæ mẽti deseruiat, eiusque sensum explicet pro dignitate. Mihi uero & animus magno peccatorum onere premitur: & mentis acies negotiorum, quæ mihi commissa sunt, curis ita præstringitur, ut humi affixa sacras litteras accurate nequeat contemplari: & lingua mente etiam est inferior, ac tardior. Verum, quoniam tu, Ioannes carissime, præcepisti, ut Cantici canticorum librum interpretarer, & quæ obscure ac
C mystice dicta sunt, perspicue ac plane declararem, ea, quæ uires nostras superant, aggressi sumus. Ac quamuis innumerabilibus tum domi, tum foris, tum militaribus, tum ciuilibus, tum ad ecclesiam, tum ad remp. pertinentibus occupationibus distracti simus: uasto tamen pelago nos commisimus, ut in litteræ profunditatem descendentes, tibi intelligẽtiæ margaritam extraheremus. Neque uero oleum ore sumpsimus, cuius auxilio tanquam factitio lumine uteremur: sed orationem ac preces, quarum præsidio potissimum egent ii, qui ad sacrosanctæ scripturæ cognitionem cupiunt peruenire. sic enim dicere nos docuit beatus Dauid: Reuela oculos meos, & considerabo mirabilia de lege tua. Dei igitur gratiam, quæ nobis huiusce libri sensum atque intelligentiã aperiat, imploremus. Ceterum, quia ple
D rique ex iis, qui Canticum canticorum calumniantur, ac spiritalem esse librum negant, fabulas quasdam ne aniculis quidem delirantibus dignas contexunt: alii nimirum, quod sapiens Salomon de se ipso, deque Pharaonis filia cõscripserit: nonnulli autem eidem affines stultitiæ pro Pharaonis filia sponsam esse Abisai Sunamitidem confinxerunt: quidam uero prudentius considerantes, sermonem hunc regium appellarunt, ut sponsæ nomine populus, sponsi autem rex intelligatur: operæpretiũ nos facturos puto, si interpretationis initio prius falsas ac perniciosas istorum opiniones confutemus; deinde uerum ac dilucidum scriptoris propositum ostendamus. Atqui debebant isti, se longe uel sapientia uel spiritu præstantiores agnoscere sanctos Patres, qui librum hunc inter diuinas scripturas collocarunt,
E eumque ut spiritu refertũ comprobantes ecclesia dignum censuerunt. neque enim si aliter sensissent, sanctarum scripturarum numero intemperantiæ ac libidinis argumentum adscripsissent. Sed quid necesse est, Patrum auctoritatem adhibere, cum ipsius diuini spiritus uti liceat testimonio? Nam cum sacra uolumina partim a Manasse, qui omnes, qui & ante, & post ipsum fuerunt, scelere atque impietate superauit, combusti essent; partim captiuitatis tempore, templo a Babyloniis incenso, euersaque ciuitate, & populo in seruitutem abducto, penitus interiissent: Beatus uir Esdras, excellenti uirtute præditus, & Spiritu sancto plenus, ut res ipsa declarat, multis post annis, cum populus esset reuocatus, necessarias nobis ac salutiferas

ſcripturas reſtituit: nec ſolum Moſis libros, ſed & Ioſue, & Iudicum, & Regum hi F
ſtoriam, & ſtrenui Iob monumenta, & Eccleſiæ lætitiam, ſacros Dauidis cantus, & ſexdecim Prophetas, & ſapientis Salomonis tum Prouerbia, tum Eccleſiaſtem, tum Canticum canticorum. Si igitur Eſdras nullo adiutus exemplari, ſed diuino ſpiritu afflatus, hæc ad omnium hominum utilitatem conſcripſit, qui fieri poteſt, optimi uiri, ut liber hic argumentum illud contineat, quod affirmatis? Impudica ſcripta non a ſpiritu diuino, ſed diabolico proficiſcuntur. Fructus enim ſpiritus, ut inquit beatus Paulus, caritas, gaudium, pax, patientia, longanimitas, bonitas, benignitas, manſuetudo, fides, modeſtia, continentia, caſtitas. Si diuini ſpiritus fructus eſt continentia, & caſtitas; diabolici profecto eſt incontinentia, & impudi
citia. Impudicitiæ autem argumentum ſententia ueſtra complectitur Canticum can- G
ticorum. Cernitis, quo maledicta ueſtra perueniunt? contumelia, qua librum affi citis, tendit in Spiritum ſanctum. Huius enim gratia repletus beatus Eſdras librum amiſſum, ut diximus, renouauit. Quod cum beati Patres non ignorarent, eum in ſacrarum ſcripturarum numerum retulerunt. Quin etiam multi ex ueteribus illum commentariis & interpretationibus illuſtrarunt. Et qui non ſunt interpretati, eius tamen ſententiis ſcripta ſua decorarunt: nec ſolum Euſebius Palæſtinus, & Origenes Aegyptius, & martyrii corona redimitus Cyprianus Carthaginienſis, & his antiquiores, apoſtoliſque propinquiores: uerumetiam qui poſt in eccleſiis excelluere, magnus ille Baſilius Prouerbiorum principium exponens, & uterque Gre-
gorius, quorum alter ſanguine, alter amicitia Baſilio coniunctus fuit, & fortis ille H
pietatis propugnator Diodorus, & Ioannes, qui ad hunc uſque diē doctrinæ fluentis irrigat uniuerſum orbem terrarum, & denique, ut paucis rem complectens con ſulam breuitati, qui poſtea fuere, librum hunc omnes ſpiritalem eſſe cenſuerunt. Quæ cum ita ſe habeant, conſideremus, an æquum ſit, ut tot, tantiſque uiris deſpectis, contemptoque ipſo Spiritu ſancto, proprias opiniones conſectemur, non audientes eum, qui præclare dicit: cogitationes mortalium timidæ, & incertæ prouidentiæ noſtræ: & beatum Paulum de quibuſdam ita loquentem: euanuerunt in cogitationibus ſuis, & obſcuratum eſt inſipiens cor ipſorum. Nos igitur cum beato Petro ita clamemus: obedire oportet Deo magis, quàm hominibus. Dicamus
item ad illos: an iuſtum ſit in conſpectu Dei, uos potius audire, quàm Deum, iu- I
dicate: nos enim non poſſumus, quæ uidimus per Spiritum ſanctum, & audiuimus, non loqui. Verum, ne nobis tantum conſulere, aduerſarios autem negligere uideamur, age unde morbi occaſionem arripuerint, ueſtigemus, & curationem ipſis, quoad fieri poteſt, ex ſacris ſcripturis depromamus. Legentes, ut arbitror, hoc uolumen, animaduertenteſque in eo unguenta, & oſcula, & femora, & uentrem, & umbilicum, & genas, & oculos, & lilia, & mala, & nardum, & ſtactem, & myrrham, & his ſimilia, cum propriam diuinæ ſcripturæ conſuetudinem ignorarent, noluerunt ingredi, & litteræ uelum tranſilire, atque intus ſpiritum intueri, ac reuelata facie gloriam domini contemplari: ſed quæ dicta ſunt, carnaliter intel-
ligentes, in hanc blaſphemiam prolapſi ſunt. Oportebat autem eos conſiderare, K
hunc eſſe etiam in ueteri teſtamento diuinæ ſcripturæ morem, ut multa figurate dicat, & ſub aliis uocabulis alia ſignificet. Nam cum de Babyloniæ rege loqueretur, nec proprium illius, nec commune naturæ nomen poſuit: neque enim illum Nabuchodonoſor, neque hominem appellauit; ſed, Aquila, inquit, grandis, magnarum alarum, longo membrorum ductu, unguium plena, cui uoluntas fuit, ut intraret in libanum, & tulit medullam cedri, & ſummitatē frondium eius auulſit: nec quiſquam tamen unquam per aquilam, aquilam; neque per libanum, libanum; nec per cedrum, cedrum intellexit. Sed pro aquila, quæ regium eſt animal,

regem

A regem ipſum: pro alis autem, amplitudinem regni: pro unguium uero multitudine, copias militum. Porro uoluntas dixit, quia nutu diuino ferebatur, ad ea, quæ geſſit, perpetranda. Per libanum autem Hieruſalem ſignificauit, propter multa ac magna illius munera ſpiritalia. Nam medulla cedri innuit homines deliciis ac uoluptatibus deditos, & in dignitatibus conſtitutos. Atque hæc quidem ſic intelliguntur non ſolum a pietatis alumnis, uerumetiam a Iudæis, qui craſſius & carnalius diuinas ſcripturas ſolent interpretari. Et beatus Zacharias, Aperi, inquit, Libane, portas tuas: & comedat ignis cedros tuas. Vlulet abies, quia cecidit cedrus. Per libanum non intelligimus libanum: neque per cedrum, cedrum: neque per ignem, ignem: neque per abietem, abietem: ſed ignis rurſus regem Babyloniæ B deſignat, quem Ezechiel aquilam nominauit: Libanus Hieruſalem: Cedrus homines diuitiis & honoribus ſuperbos atque inſignes: Abies uero his abiectiores. iccirco ſubiicit: Vlulet abies, quia cecidit cedrus. Quoniam proceres uehementer afflicti ſunt. Verum nõ eſt neceſſe, cuncta commemorare, quæ per translationem diuina dicit ſcriptura. Omiſſis igitur reliquis, oſtendamus omnium Deum cum Iudæorum gente tanquam cum muliere colloquentem, atque iiſdem utentem membrorum uocabulis, quibus de hac ſponſa ſcribens uſus eſt Salomon. Sic igitur uniuerſorum Deus Ezechielem alloquitur: Fili hominis notas fac Hieruſalem abominationes ſuas, & dices: Hæc dicit dominus Deus Hieruſalem: Radix tua, & generatio tua de terra Chanaan. Pater tuus Amorrhæus, & mater tua Chetæa. Et quan C do nata es, in die ortus tui, non eſt præciſus umbilicus tuus, & non uinxerunt ubera tua, & in aqua non es lota in ſalutem, neque ſale ſalita, nec inuoluta pannis. Non pepercit tibi oculus, ut faceret tibi unum de his, miſertus tui: ſed abiecta es ſuper faciem terræ, in abiectione animæ tuæ, in die, qua nata es. Tranſiens autem per te, uidi te conculcari in ſanguine tuo. Et dixi tibi, cum eſſes in ſanguine tuo: Viue. Dixi, inquam, tibi: in ſanguine tuo uiue. Multiplicatam quaſi germen agri dedi te. Et multiplicata, & grandis effecta, & ingreſſa es, & perueniſti ad mũdum muliebrẽ. Vbera tua correcta ſunt, & pilus tuus germinauit, & eras nuda, & confuſione plena. Et tranſiui per te, & uidi te: & ecce tempus tuum, tempus amantium: & expandi alas meas ſuper te, & operui ignominiam tuam. Et iuraui tibi, & D ingreſſus ſum pactum tecum, ait dominus Deus. Et facta es mihi. Et laui te aqua. Et emundaui ſanguinem tuum ex te: & unxi oleo. Et ueſtiui te diſcoloribus: & calciaui te hyacintho: & cinxi te byſſo: & indui te ſubtilibus. Et ornaui te ornamẽto: & dedi armillas in manibus tuis, & torquem circa collum tuum: & dedi inaurem ſuper os tuum, & circulos auribus tuis, & coronam decoris in capite tuo. Et paucis interiectis, ſimilam, inquit, & oleum, & mel meum comediſti. Et facta es pulchra ualde, & exiit nomen tuum in gentibus propter pulchritudinẽ tuam. Et paulo poſt rurſum: Et accidit poſt omnem malitiam tuam, ædificaſti tibi lupanar, & feciſti tibi proſtibulum in cunctis plateis. Ad omne caput uiæ ædificaſti ſignum proſtitutionis tuæ, & abominabilem feciſti decorem tuum: & diuiſiſti pedes tuos omni E tranſeunti, & multiplicaſti omnes fornicationes tuas. Et fornicata es cum filiis Aegypti uicinis tuis magnarum carnium: & multiplicaſti fornicationes tuas ad irritandum me. Et rurſus poſt pauca: Nec facta es quaſi meretrix quæſtus colligens, ſed quaſi mulier adultera, quæ ſuper uirum ſuum inducit alienos. Omnibus meretricibus dantur mercedes. Tu autem dediſti mercedes cunctis amatoribus tuis: & dona donabas eis, ut intrarent ad te undique ad fornicandum tecum. Factumque eſt in te contra cõſuetudinem mulierum in fornicationibus tuis, & poſt te non erit fornicatio. In eo enim, quòd dediſti mercedes, & mercedes non accepiſti, factum eſt in te contrarium. Et quæ ſequuntur, ſunt eiuſdem generis. Quidnam dicent ii, qui

Cantici canticorum scripta carpunt,& tanquam impudica interpretari minime ue rentur; cum in ueteri testamento non dissimilia dici de gente Iudæorũ inuenerint? Ecce enim & hic ubera, & umbilicum, & pedes, & manus, & os, & aures, & complexum, & coniunctionem inuenimus,eaque dicta a Deo omnipotente, neque tamen, ut legimus sic intelligimus.Neq; occidenti adhæremus litteræ, sed interius penetrantes spiritus sensum inuestigamus, eiusq; lumine illustrati, quæ spiritalia sunt, spiritaliter intelligimus. Et cum Deum audimus hic uerbis Hierusalem alloquentem:Pater tuus Ammorrhæus,& mater tua Chethæa:non naturæ,sed mentis cognationem consideramus. Natura enim erant filii Abrahæ,qui ex Sem genus ducebat: morum autem improbitate erant ex genere Chanaan. Ideo patrem appellat Amorrhæum,matrem autem Chethæam, qui Chanaan erant filii. Quorum enim scelera imitabantur, eorum erant sortiti genus. Quamobrem & beatus Ioannes Baptista exeuntibus ad se dicebat: genimina uiperarum, quis ostendit uobis fugere a uentura ira? Facite fructus dignos pænitentiæ,& ne uelitis dicere intra uos patrẽ habemus Abrahã: Qui se filios Abrahæ iactitabant,eos propter malitiæ cognationem uocauit genimina uiperarũ. Quinetiam ipse dominus dicentibus habere se patrem Abraham respondit:Vos ex patre uestro diabolo estis.Et causam afferens,subiicit: Et opera patris uestri uultis facere.Quæ autem ea sint opera,declarans,ille, inquit, homicida erat ab initio. Eodem modo & hic omniũ Deus, radix, inquit,& generatio tua ex Chanaã. Pater tuus Ammorrhæus, & mater tua Chethæa. Tum abiectam ac neglectam in Aegypto declarans uiuendi rationem & disciplinã, in qua,inquit die genita es, non uinxerunt ubera tua. Per translationem ubera & uincula nominat. Mos enim est uirginibus ab ipsa pueritia, ut uberum curam gerant. Ex quo Deus etiam per Hieremiam prophetã, numquid obliuiscetur,inquit, uirgo ornamẽti sui aut sponsa fasciæ pectoralis suæ? Hæc autem uirgines curant, ut placeant sponsis suis.Quoniam igitur populus Iudæorum,quamdiu Aegyptum incoluit,nullam habuit uitæ disciplinam, nec uirtutis partes excoluit, merito ait: In qua die genita es non uinxerunt ubera tua;hoc est partem,qua animus alitur,unde lac, quod nutriendi uim habet, gignitur, minime coluerunt,ut in tempore liberis disciplinæ papillas exhiberet. Et in translatione persistens in aqua, inquit, non es lota: Id est, ab Aegyptiacæ idololatriæ sordibus non es mundata. Sed ex seruitute exeundo tanquam in lucem edita,adhuc partus signa retines, cum abluta non sis, sed maternas sordes circumferas. Huc spectant,& quæ sequuntur. Neque sale salita es,quod obstetrices solent infantibus adhibere. Hoc item ex allegoriæ legibus intelligemus ut sal spiritalem prudentiam significet, & diuinam doctrinam,qua ea,quæ corrumpi possent, a putredine integra conseruantur. Quamobrem & dominus dicebat discipulis:habete sal.Et rursum:uos estis sal terræ. Et in ueteri testamento reperimus,nullum sine sale sacrificiũ fieri.Sic illud item intelligendum est:non est præcisus umbilicus tuus. Etenim,quoniã umbilicus(ut tradunt ii,qui hæc profitẽtur)est uelut radix quædam embrionis: per ipsum enim fetus nutritur, augetur, atque perficitur: iccirco Hierusalem non esse præcisam ait, quippe quæ, cum ex Aegypto esset genita, adhuc ægyptiacam idololatriam hauriret, & ex materno utero fœdum illum cibum attraheret.Et transiens, inquit, per te, uidi te conculcari in sanguine tuo. Sacrificia illa significat, quæ idolis immolabantur. Et dixi tibi:uiue in sanguine tuo.Iudæis enim concessit,ut immolarent, sed sibi, cum ipse tamen sacrificiis eorum minime egeret, sed infirmitati ipsorum indulgeret. Victimis, inquit, & sanguine delectaris? uictimas igitur macta,non dæmonibus,sed mihi.Quamuis ego uictimis non indigeam, tamen undique consulam saluti tuæ. Viue igitur ex sanguine tuo, multiplicare. Ad eundem modum intelligendum est illud: Vbera tua correcta sunt. Quæ enim præ

nimia

A nimia lasciuia, atque idolorum insania intumuerant, atque pendebant, diligentia & curatione mea correcta sunt, & ad uirginum redacta modum. Ostendit mutationem in melius, & impetum ad superiora,&temperantiæ studium.Et pilus tuus,inquit, germinauit, hoc est,cum esses omni ornatu spoliata, repente capillos, qui comi & componi possent, extulisti. Nuda autem eras, & confusione plena. Nondum enim lex data fuerat,neque constructum tabernaculum, nec missa dona sponsalia. Itaque subiicit: Et transiui per te,& uidi te.Et ecce tempus tuũ,tempus amantium. Nubilis effecta es, & ad coniugium idonea. Quapropter expandi alas meas super te, & operui ignominiam tuam. Per alas uaria genera munerum intelligit: nempe, sacerdotium,prophetiam, rempublicam, regnum, miracula,& alia dona,quæ uer-
B bis nequeunt explicari. Et iuraui tibi. Hoc in magni Mosis scriptis perspicue cernitur. Tollo, inquit, in cælum manum meam. Et iuro per dexteram meam. Et dicam, uiuo ego in sæculum. et rursum: Viuo ego, & uiuit nomen meum. Et implebit manus domini uniuersam terram.Iuramenta igitur sua illi commemorat, iuraui inquiens, tibi, & ingressus sum pactum meum tecum, ait Dominus Deus. Legitimum, inquit, connubium contractum est,inita sunt pacta,dotales tabulæ confectæ sunt,& hac legali ac uoluntaria condicione confirmata,ut si pacta uiolaueris, domo sponsalibus exuta muneribus eiiciaris, & nuda, quemadmodum ueneras, reuertaris. Nihil enim ad nuptias attulisti. Ego autem te sordibus inquinatam abstersi, salis expertem sale condiui, nudam indui,dissolutam colligatis uberibus composui.
C Quamobrem addit: Et ingressus sum pactum tecum, dicit dominus Deus. Et facta es mihi. Et laui te aqua. Et emundaui sanguinem tuum ex te. Et unxi te oleo. Et uestiui te discoloribus: & calciaui te hyacintho: & cinxi te bysso. et quæ deinceps sequuntur. Hæc autem ex diuinissimi Mosis scriptis facile licet colligere.Ille enim & sacra constituit ornamenta, & sanctum unctionis oleum:quemadmodum ab omnium Deo fuerat edoctus. Sic manuum armillas, & colli torquem, & inaurem super os, & circulos aurium, & coronam decoris capiti impositam intelligamus. Per manuum enim armillas, uirtutes morales significat: per circulos aurium. diuinarum scripturarum intelligentiam, qua ut circulis aures,sic animus est ornandus: per colli torquem, prudentiam in principali parte splendentem, quæ in corde,
D quo pendet ornatus ille, quiescit: per inaurem uero super os,legum diuinarum frenum, a tauris sumpta metaphora, qui sic a bubulcis aguntur. Siquidem & per Oseam prophetam talia loquitur Deus; sicut uacca lasciuiens declinauit Israel.& per Hieremiam, audiui, inquit, Ephraim quærentem:castigasti me domine, & eruditus sum quasi iuuenculus indomitus: freno eiusmodi egebat omnino, ut ab imposito gressu cohiberetur. itidem & lupanar, & prostribulum, templa dæmonum intelligamus.Nam cũ esset Deo coniuncta,eumq; uirum appellaret, improbos dæmones adamauit,atque illis templa construxit.Et quæ a Deo acceperat munera, ea dæmonibus est elargita.Iccirco subiicit:ad omne caput uiæ ædificasti signũ prostitutionis tuæ: & abominalem fecisti decorẽ tuum: & diuisisti pedes tuos omni transeũti.
E His uerbis exprimit uim libidinis incredibilem. Non cum familiaribus solis habebas consuetudinem,sed ardore libidinis furens cũ omnibus adeuntibus impudice commiscebaris. Mixtionem hic rursum figurate nominat cultũ idolorum.Animaduertendum est autem, quibus uocabulis utatur Deus, ut immensum idololatriæ studium explicet. Diuisisti, inquit, pedes tuos omni transeunti: & multiplicasti fornicationes tuas: & fornicata es cum filiis Aegypti uicinis tuis magnarum carnium. His quoque uerbis nimium idolorum atque impietatis ardorem ostendit:Nec facta es quasi meretrix quæstus colligens, sed quasi mulier adultera, quæ super uirum suum inducit alienos. Omnibus meretricibus dantur mercedes. Tu autem dedisti

mercedes cunctis amatoribus tuis:& dona donabas eis,ut intrarent ad te undiq; ad fornicandum tecum. Factumque est in te contra consuetudinem mulierum in fornicationibus tuis,& post te non erit fornicatio.Per hæc item significauit quod cum a Deo & frumentum, & uinum, & oleum, & oues,& boues, & uitulos accepissent, ea contempto Deo, cuius erant dona,idolis offerebant,a quibus nihil unquam nisi pernitiem acceperant; ac mercedem quidem non ab adulteris exigebant, sed ipsis dilargiebantur.His similia sunt apud Hieremiam prophetam:Nunc autem,inquit, mœchata es cum lapide & ligno. Leua oculos tuos in directum, & uide, ubi non prostrata sis. In uiis sedebas, expectans eos, quasi latro in solitudine, & polluisti terram in fornicationibus tuis.Et beatus Esaias,quo modo, inquit,facta est meretrix ciuitas fidelis, plena iudicii. Iustitia habitauit in ea, nunc autem homicidæ. Et rursum,Quis est,inquit,hic liber repudii matris uestræ,quo dimisi eam? aut quis est creditor meus, cui uendidi uos? Ecce enim in iniquitabus uestris uenditi estis, & in sceleribus uestris dimisi matrem uestram. Sed quid opus est, singula, quæ per prophetas a domino dicta sunt, persequi? cum ex iis, quæ commemorauimus, discere possimus, ita tractandas esse diuinas scripturas, ut non litteram sequamur solum,sed mentẽ ac sensum illius aperiamus? A ueteri igitur ad nouam sponsam accedentes,hac ratione Cantica canticorũ interpretemur, reiectisque falsis ac pernitiosis opinionibus, sanctos imitemur patres,atque unam sponsam cum uno sponso colloquentem agnoscamus, & qui sit sponsus, quæq; sit sponsa, e sanctis discamus apostolis. Id enim docet nos & diuinissimus Paulus, ita scribens: Despondi enim uos uni uiro uirginem sanctam exhibere Christo. Sponsam ex multis conflatam dicit. Nam, despondi, inquit, non te, sed uos, hoc est, animas pias & in uirtute perfectas. Spõsam enim diuina scriptura ecclesiam intelligit:sponsum autem Christum appellat. Et magnus ille Ioannes, qui legis finem, & gratiæ principum ostendit, quique inter pædagogum & sapientem magistrum medius fuit, quatenus umbra corpus accepit,Qui habet,inquit,sponsam sponsus est. Amicus autem sponsi, qui stat, & audit eum, gaudio gaudet propter uocem sponsi. Quid? quòd ipse dominus se sponsum appellat? Cum enim pharisæi sanctos apostolos uti non ieiunantes accusarent, refellit eos, numquid possunt, inquiens, filii sponsi lugere, quamdiu cum illis est sponsus? Venient autem dies, cum auferetur ab eis sponsus, & tunc ieiunabunt. sponsam igitur ecclesiam, sponsum Christum inteligamus.Adolecentulas uero, quæ sponsam sequuntur, animas rudiores, quæ sponsæ uirtutem ac perfectionem nondum sunt consecutæ. Quamobrem sequuntur quidem sponsam, sed sponsæ non appellantur. Habet præterea textus & alios quosdam cum sponso uersantes, quos siue angelos quispiam dixerit, domini mandatis obsequentes, & sponsam exornãtes:siue prophetas hæc multo ante prænunciantes:siue apostolis angelico &ipsos more domini nutibus inseruientes:a ueritatis proposito nõ aberrabit, mihi uero magis placet, angelos intelligere. Nam animas in uirtute perfectas sponsam agnoscere docẽt diuinæ scripturæ.Nihil autem apostolis & prophetis perfectius præter angelos. His de causis, qui sponso deseruiunt, & sponsæ obsequi student,mihi potius angeli uidentur esse.Quandoquidem & sponso statim genito chorũ angelicum inuenimus gaudentem,atq; exultantem,&iucundius cantibus conclamãtem: Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ uoluntatis. Præterea in ipsa conceptione Gabriel archangelus minister fuit. Ad hæc angelus ipsi Ioseph tum fugam in Aegyptum,tum ex Aegypto reditum cernitur præcepisse.Et post certamina cum diabolo confecta, accedentes angeli faustis cum acclamationibus, ac laudibus, atque omni obsequio ministrabant ei, qui pro imbecillitate nostra depugnauerat, & aduersarium uicerat. Nec non & passionis tempore præsto fuerunt angeli

A humanitatem confirmantes. Ad ſepulcrum etiam aſſidentes angeli reſurrectionem ipſius nunciabant. Ac denique cum aſſumptus eſt in cælum, angeli ad apoſtolos dixerunt: Viri Galilæi, quid ſtatis ſuſpicientes in cælum? hic Ieſus, qui aſſumptus eſt a uobis in cælum, ſic ueniet iterum. Mihi ergo cum ſponſo uidentur eſſe ordines angelorum, qui & illius obſeruent nutus, & ſponſam omnibus officiis ac ſtudiis proſequantur. Illud etiam præfari neceſſarium eſt tria Salomonis eſſe uolumina, Prouerbia, Eccleſiaſtem, & Canticũ canticorum. Ac Prouerbia quidem utilem de moribus diſciplinam complecti: Eccleſiaſtem autem, eorum, quæ ſenſibus percipiuntur, naturam indicare, uitæque præſentis docere uanitatem, ut ea fluxa & fragilia cognoſcentes tanquam fugacia ac prætereuntia ſpernamus, & quæ futura ſunt,
B ut firma atque æterna permanentia concupiſcamus: Canticum uero canticorum myſticam ſponſæ & ſponſi neceſſitudinem & coniunctionem continere. Vt uniuerſa Salomonis doctrina ſit ueluti ſcala quædam, quæ tribus gradibus conſtet, morali, naturali, & diuino. Principio igitur qui ad pie recteq; uiuendi diſciplinam accedit, neceſſe eſt, ut bonis atque honeſtis actionibus & operibus animum purget: atq; ita deinceps fugacem rerum prætereuntium, quæ ſenſu iucundæ uidentur, uanitatem deſpiciat, ut inde poſtremo ſe ſe explicans, ſublimis auolet ad ſponſum, perpetua ac ſempiterna bona pollicentem, amandum & complectendum. Icçirco tertio etiam loco hic conſtitutus eſt liber, ut ratione & uia ad perfectionem contendamus. Arbitror autem ſapientem Salomonem a patre (utpote propheta, ac magno
C quidem propheta) edoctum hæc conſcripſiſſe. Audierat enim omnino illum ita canentem: Aſtitit regina a dextris tuis, in ueſtitu deaurato, circumdata uarietate. & alibi: audi filia, & uide, & inclina aurem tuam, & obliuiſcere domum patris tui: & concupiſcet rex decorem tuum: quoniam ipſe eſt dominus Deus tuus. Huius quidem libri lectione adoleſcentibus atque ætate adhuc imperfectis prorſus interdicunt. Solis autem uiris perfectis qui recondita & arcana percipere ualeant, & ſpiritaliter intelligere, quæ ſcripta ſunt, legendum præbent. Omiſſa igitur diſputatione utrum prophetice ſcriptus ſit, an quæ a patre didicerat Salomon, ea litterarum monumentis mandarit, ad interpretationem aggrediamur, rogantes eos, quorum ad manus ea peruenerit, ne furti nos inſimulent, ſiquid, quod a patribus dictum ſit,
D in his commentariis offenderint. Fatemur enim & nos ab illis explanationis occaſionem accepiſſe. Hoc autem non furtum apellari debet, ſed paterna hereditas. Quanquam ad illa, quæ ab eis accepimus, adiunximus, quæ noſtra non ſunt. et quod latius a quibuſdam explicatum eſt, nos contraximus: quod autem diligentiam requirebat, dilatauimus. Laborem denique ſuſcepimus, lectoribus, ut arbitror, haud inutilem. Quamobrem, qui ſine labore laborum noſtrorum fructũ ſunt percepturi, rogatos uolumus, ut nobis pro laboribus noſtris orationes ac preces impertiant ſuas. Quod ſi minus accurata uidebitur explicatio, laborem ſaltem boni conſulant, & quæ deſunt, ipſi doceant.

E Alia Cantici canticorũ per paraphraſim interpretatio, collecta ex ſancti Gregorii Nyſſæ Pontificis, & ſancti Nili, & ſancti Maximi commentariis.

QVONIAM & Prouerbia & Eccleſiaſtem cecinit Salomon, in Prouerbiis quidem deterrens a uitiis, & ad uirtutes cohortans, atque moraliter inſtituẽs: In Eccleſiaſte autem declarans rerum præſentium uanitatem, eaſque deſpiciendas ſuadens, ac naturaliter docens, ex quibus caritas in Deum proficiſcatur, quæ nimirum

rum ab eo, quod bonum uidetur, ad id, quod uere bonum est, animos nostros F
incitet atque inflammet. & reliqua.

Alia expositio in Canticum canticorum a Psello uersibus ciuilibus explicatum.

CVM animus tuus discendi cupidus, Stephephore, eo desiderio teneatur; ut
canticorum Canticum noua & uaria explanationis atque intelligentiæ ratione de-
claretur: en uoluntati ac studio tuo obsequimur, Imperator; atque domini uniuer-
sorum auxilio freti, totam Canticorum expositionem simplici & uulgari oratione
concinnatam afferimus. G

Sapientissimus ille propheta Salomon, Dauidis filius ex ea, quæ fuit Vriæ, tria
quædam in uita uolumina conscripsit. Vnum prudẽter ab omnibus Prouerbiorum
nomine nuncupatur, quod morum continet disciplinam, perturbationum animi
emendationem, recteque uiuendi rationem, ac diuina præcepta: alterum Ecclesia-
stes ab hominibus appellatur, quod uitæ præsentis aperit uanitatem: tertium, do
mine, quod continenter sequitur, est ipsum Canticum canticorum, quod quidem
tibi eleganter admodum, & sub specie ac figura quadam nuptiarum tradit humanæ
animæ perfectionem. Sapienter enim proponit Christum sponsum, sponsamque
itidem animam sponsi amore languentem, atque inflammatam, & ad illius gratias
& munera uelociter peruolantem. Continet etiam dicta quædam ecclesiæ con- H
gruentia. Sed iam, adiuuante Deo, uerba incipiamus interpretari.

Beati Theodoriti Episcopi Cyrensis in Canticum canticorum interpretatio.

QVONIAM diuina gratia confisi librum hunc suscepimus explicandum, age
primum omnium inscriptionem ipsius expendentes planam ac dilucidã reddamus.

Canticum canticorum, quod Salomon cecinit. I

CONSIDEREMVS, cur nam librum hunc non Canticum inscripserit,
sed, Canticum canticorum. Nihil a diuino spiritu temere frustraque fieri, apud
homines prudentes ac pios minime dubium est. Quod cum ita sit, explorandum
est, qua de causa Canticum canticorum, non autem Canticum uolumen hoc fue-
rit appellatum. Multa igitur cantica, & psalmos, & hymnos, & odas tum a beato
Dauide, tum a prophetis, qui ante, & post ipsum Dauidem extiterunt, dicta &
inscripta fuisse non ambigimus. Ac Moses quidem ille magnus primũ cecinit Can-
ticum, cum mare diuisum Israelitis quidem iter aperuit, Aegyptiis autem sepultu-
ram. Alterum super puteo, cum pro aqua inuenta gratias egit. Tertium uero in K
quo diuina munera commemorãs ingrati animi populum arguit. At beatus Dauid
carmina composuit, quibus & uictorias, & uindemias, & diei tum ortum, tum
occasum, celebrauit. Sapiens autem Salomon cantionibus suis non uictorias, non
diei ortum, sed nuptias describit. Cantica, quæ uocant Epinicia, hostium interi-
tum ostendunt, & excussum seruitutis iugum. quale est illud: Auferens bella usque
ad fines terræ. Arcum conteret, & confringet arma, & scuta comburet igni. Vaca-
te, & uidete, quoniam ego sum Deus: exaltabor in gentibus, & exaltabor in ter-
ra. significat enim, se hostibus deuictis & profligatis, diutino dominatu oppressos
in

A in libertatem uindicasse,regno eiusmodi constituto, in quo sibi omnes æquo ac libenti animo deseruirent. Iccirco, exaltabor, inquit, in gentibus,exaltabor in terra. Eiusdem generis & illud est: Omnes gentes, plaudite manibus:iubilate Deo in uoce exultationis. Quoniam dominus excelsus, terribilis, rex magnus super omnem terram. Et rursus: Accingere gladio tuo super femur tuum potentissime: specie tua, & pulchritudine tua intende, prospere procede, & regna. Et alibi: Attollite portas principes uestras: & eleuamini & portæ æternales & introibit rex gloriæ.Dominus fortis, & potens, dominus potens in prœlio.His igitur carminibus regis uictoriam celebrant prophetæ, eumque laudibus efferunt, quod captiuos uindicarit in libertatem. At canticorũ Canticum nuptias illius describit,& sponsæ amorem expli
B cat, sponsam autem appellat eos,qui in superioribus canticis e seruitute liberati commemorantur, & libertatem consecuti ad regis partes se applicuerunt, eiusque beneficia immortali memoria complectentes, magnam in illum beneuolentiam atque amorem declarantes, ipsum assidue sectantur. Tum cælestibus potestatibus quærentibus, ecquis sit iste rex gloriæ, ipsi quoque simul esse concupiscunt, ac ne exiguo quidem temporis momento ab eo, per quem salutem acceperunt,se disiungi patiuntur.Hac de causa Canticum canticorum hic liber inscribitur,quoniam reliqua cantica propter hoc Canticum facta sunt, & ad hoc illa perducunt. Hoc est enim bonorum caput, diuinæ benignitatis summa, ineffabilis bonitas, incredibilis misericordia, immensa clementia, inenarrabilis caritas,quòd auctor ipse,& effe
C ctor, & procreator,& dominus, & Deus, & princeps, atque idem semper, luteum hoc animal, mortale, & corruptibile, & ingratum,atque inutile a morte, & seruitute diabolica eripuerit,atque ita libertatem largitus sit,ut non solum nos liberos constituerit, sed in filios adoptarit, neque solum tribuerit adoptationis munus,uerum etiam sponsam & uocarit & fecerit,eodemq; numero sponsum habuerit, atque innumerabilia dona sponsalia dederit, & cubile, & thalamum adornarit, & nudam induerit, & denique factus ipse sit sponsæ & amictus, & panis, & potus, & uia, & ostium, & uita, & lux,& resurrectio.Sed ego arenam,& aquæ guttas enumerare contendo,& cyatho dimetiri,qui diuinæ humanitatis magnitudinem uerbis conor explicare. Canticum igitur canticorum hic liber inscribitur, propterea quòd maiora
D Dei bonitatis genera nos edocet & maxime recondita atque arcana & sanctorum sancta diuinæ nobis humanitatis mysteria patefacit.

Ex tribus Patribus.

A SALOMONE inscriptum est canticorum Canticum, in quo sponsæ ecclesiæ in Christum ipsius sponsum amor ostenditur. Nam post Prouerbiorum ad uirtutes cohortationem,& dehortationem a uitiis,& post rerum humanarum atq; mortalium contemptum, quem ab Ecclesiaste didicerat, canit ipsi sponso Christo
E pacifico, quod & nobis a Deo factus est pax, & per se ipsum nos patri suo reconciliauit. Qua quidem caritate fidelium ecclesiam despondit sibi, diuina ratione, ac lege spiritali, & reuelatione mysteriorum quæ de ipso tradita sunt, erudiens illam, quam prius per Prouerbia & Ecclesiastem moraliter & naturaliter exornatam instituerat. Ecclesia igitur Christo desponsata, quæ per legem tum scriptam tum naturalem,quarum uires in Prouerbiis & Ecclesiaste Salomon expresserat, perq; totius scripturæ & creaturæ notas, quasi tyrocinio & rudimentis quibusdam ea didicit, quæ ad prouidentiam & creationem pertinent,atque ex iis,incredibilem sponsi erga se amorem intellexit, uult hæc ab ipso Dei uerbo per eius in carne dispensatio-

nem

nem, lege spiritali, sine ullo medio perdiscere, ut per caritatem ipsi coniuncta, atque unus effecta spiritus, ex sponsi sui ore uocem eius exaudiat. F

Osculetur me osculis oris sui.

Theodoriti.

HAEC loquitur sponsa, obsecrans sponsi patrem. Audiuit enim & promissa, quæ facta sunt Abrahæ patriarchæ: Et quæ prædicta fuerunt ipsi Iacob in benedictionibus: Audiuit & Mosem de sponso suo uaticinantem: Et Dauidem in Psalmis pulchritudinem eius, & potentiam sic enarrantem: Speciosus forma præ filiis hominum: diffusa est gratia in labiis tuis. Propterea benedixit te Deus in æternum. accingere gladio tuo super femur tuum potentissime. Specie tua & pulchritudine tua intende, prospere procede, & regna. Propter ueritatem, & mansuetudinem, & iustitiam. Didicit, hunc ipsum speciosum ac decorum sponsum & Deum esse; & filium sempiternum. Sedes enim tua Deus, in sæculum sæculi. Virga directionis, uirga regni tui. Et Esaias clamat: Quis est iste, qui uenit de Edom, tinctis uestibus de Bosra, iste formosus in stola sua, gradiens in multitudine fortitudinis suæ? Cum igitur sponsi pulchritudinem, robur, diuitias, regnum, quod in omnes habet, uim eius æternam, incorruptibilem, nullum habituram finem intellexerit: eum uidere concupiscit, & in complexum ipsius ruere, atque illi oscula dare spiritalia. At ne quis osculorum uocabolo perturbetur, consideret, quemadmodũ mystico sponsi tempore sponsi corpus suscipientes, complectimur, & osculamur, atque oculis cordis imponimus, & animo ac cogitatione quasi complexus quosdam, & congressus nuptiales effingimus, atque ipsum, caritate timorem foras eiicientes, nos amplexari putamus, & suauiari. Auet igitur sponsa ab ipso sponso deosculari, tantum non hisce uerbis patrem ipsius compellãs: Mitte mihi unigenitum filium tuum o domine, & pater (quando tu patris appellatione magis, quàm domini delectaris) nimium diu iam illum expecto, illum desidero. Laboraui epistolas eius accipiens per patriarchas, per legislatores, per prophetas. Amplius ferre non possum amoris flammam. Ignis est ardens, atque urens in uisceribus meis: Per omnes prophetas mihi se uenturum promisit. Neque ad hunc usque diem promissa perficere uoluit. Pollicitus est per Dauidem, per Hieremiam, per Esaiam, per Ezechielem, & Zachariam, & Danielem, & reliquos prophetas, se uenturum, ac nuptias confecturum. Nescio cur differat, cur procrastinet, cur me desiderio ardentem despiciat. Dixit mihi per Oseam: sponsabo te mihi in sempiternum: & sponsabo te mihi in iustitia, & iudicio, & in misericordia, & in miserationibus: & sponsabo te mihi in fide. Et scies, quia ego dominus. Dixit mihi per Esaiam. Lætare, sterilis, quæ non paris. decanta laudem, & hinni, quæ non pariebas quoniam multi filii desertæ magis, quàm eius, quæ habebat uirum. Expecto per singulos dies, ut mihi promissa persoluantur. Hæc innuit, dicens:

(Marginal letters: G, H, I, K)

Osculetur me osculis oris sui.

Ex tribus Patribus.

SPONSVS igitur ipse per se optimam suam erga me uoluntatem doceat, uerbisque, & rationibus, quid expediat, ostendat.

Theo-

A

Theodoriti.

AC, ne ex ſenſu noſtro interpretemur, eorum, quæ dicta ſunt, teſtem Paulum adducamus. Hic ad Hebræos ſcribens, & de fide ſermonem inſtitutum proſequens, hæc de Abraham loquitur: Fide demoratus eſt in terra repromiſſionis, tanquam in aliena, in caſulis habitando cum Iſaac, & Iacob coheredibus repromiſſionis eiuſdem. Expectabat enim fundamenta habentem ciuitatem, cuius artifex & conditor Deus. Et poſt pauca: Iuxta fidem defuncti ſunt omnes illi, non acceptis repromiſſionibus, ſed a longe eas reſpicientes, & ſalutantes, & confitentes, quia peregrini & hoſpites ſunt ſuper terram. Qui enim hæc dicunt, ſignificant, ſe patriam inqui-
B rere. Et ſi quidem ipſius meminiſſent, de qua exierunt, haberent utique tempus reuertendi. Nunc autem meliorem appetunt, id eſt, cæleſtem. Ideo non confunditur Deus, uocari Deus eorum: parauit enim illis ciuitatem. Et de magno Moſe, magis elegit, inquit, affligi cum populo Dei, quàm temporalis peccati habere iucunditatem, maiores diuitias exiſtimans theſauro Aegyptiorũ improperium Chriſti, aſpiciebat enim in remunerationem. Fide reliquit Aegyptum non ueritus animoſitatem regis. Inuiſibilem enim tanquam uidens ſuſtinuit. Et de omnibus ſimul ſanctis, qui in ueteri teſtamento illuſtres extiterunt, hæc dicit: Et hi omnes teſtimonio fidei probati non acceperunt repromiſſionem, Deo pro nobis melius aliquid prouidente,ut non ſine nobis conſummarentur. Quin & dominus in ſacris
C euangeliis hæc ad apoſtolos ait: multi prophetæ, & reges, & iuſti cupierunt uidere, quæ uidetis, & non uiderunt: & audire, quæ auditis, & non audierunt. Veſtri autem beati oculi, quia uident: & aures ueſtræ,quia audiunt. Et cum Iudæis diſputans, dicebat: Abraham pater ueſter exultauit, ut uideret diem meum: uidit, & gauiſus eſt. Et Simeon ſenex reſponſum acceperat a Spiritu ſancto, non uiſurum ſe mortem, niſi prius uideret Chriſtum domini. Itaque genitũ, & allatum ad templum accepit in ulnas ſuas, & benedixit Deum, & dixit: Nunc dimittis ſeruum tuum domine, ſecundum uerbum tuum in pace. Quia uiderunt oculi mei ſalutare tuum, quod paraſti ante faciem omnium populorum, & reliqua. Conſtat igitur, eos credentes diuinis promiſſis ea ad finem perducta uidere concupiuiſſe. Itaque
D Canticum canticorum ſponſam inducit dicentem: Oſculetur me oſculo oris ſui. Oſculum autem intelligimus, non oris cum ore, ſed animæ piæ cum diuino uerbo coniunctionem. Vt ſponſa tale quidpiam dicere uideatur: uerba per litteras audiui; cupio autem & uocem ipſam exaudire. Cupio ſine medio ex ore ipſo ſacram doctrinam percipere, eamque mentis meæ labiis deoſculari. Oſculetur me oſculo oris ſui. Hæc ſponſæ dicenti ſponſus apparet, atque implet promiſſum illud: Adhuc loquente te, ecce adſum. Sponſa uero ſponſum optatum intuita, obſtupeſcit, atque ubera, & ſuauitatem odoris admiratur, & clamat.

E Bona ubera tua ſuper uinum, & odor unguentorum tuorum ſuper omnia aromata.

Trium Patrum.

VBERA rurſum hic uocat lactis receptacula, quod imperfectis adhuc & infantibus præbere nouit beatus Paulus, Lac uobis, inquiens, potum dedi, non cibum; nondum enim poteratis. Neque uero hac ſolũ de cauſa uberum ſponſa mentionem fecit, ſed etiam quia propinqua ſunt cordi, in quo præcipua mentis eſt ſedes, unde doctrinæ fontes emanant. Sponſi igitur ubera uti bonorum fontes admiratur,

ratur, ex quibus commode tum infantes adhuc, tum etiam perfecti nutriuntur. F
Eaque dicit eſſe meliora uino, quod diuinæ ſcripturæ teſtimonio cor hominis exhi
larat. Figurate enim uinum lætitiam appellauit, ut cunctis humanis uoluptatibus
præſtare declararet lætitiam illam, quæ ex ipſius donis ad pios proficiſcitur. Quòd
ſi ubera myſtice etiam uis intelligere; per ubera illa admiranda, & uino præſtantio
ra, cogita ineffabiles illos altaris fontes, ex quibus omnes nos pietatis alumni nu-
trimur. Tum ingentis deſiderii ſui, & dilectionis erga ipſum animarum, quæ re-
rum fluxarum cupiditati non ſuccubuerunt, cauſam exponit, dicens: Quoniam
ubera tua meliora ſunt uino: & odor unguentorum tuorum ſuper omnia aromata,
unguentum effuſum nomen tuum: Ideo adoleſcentulæ dilexerunt te. Si natura re-
rum & ſcriptura ſunt bonæ, dum ueluti ſigna & notæ ueritatis accipiuntur: atque G
inſtar uberum tuorum ſimplicem nobis fidei in te cibum ſubminiſtrant: &, tanquã
odor quidam unguentorum tuorum, indicant nobis, ſpiritali nos ſuauitate con-
ſpergentes optimas uoluntates tuas, quarum præſcripto facta ſunt omnia: non au-
tem ad ſe trahunt, atque, inſtar uini, deſciſcere faciunt a fide in te: neque ut aro-
mata quædam, dum naturalem uidentur ex ſe ipſis habere ſuauitatem, ad ea, quæ
in carne & mundo ſunt, perfruenda nos alliciunt: Natura, inquam, & ſcriptura,
ueluti unguentorum odor, tuas declarant uoluntates. Nam bonitas tua, inſtar un-
guenti effuſi, in omnes creaturas per participationem ex ui ſparſa demonſtrat te re-
rum omnium auctorem, ex nominibus indicans ea, quæ communicas uniuerſis,
cuiuſmodi ſunt, ens, uita, ſapientia, & ſimilia. Cum igitur natura & ſcriptura, ſi H
hoc modo accipiantur, bonæ ſint; ideo animæ dolum, & fraudem, quæ ex rerum
uiſibilium ſpecie, & ex litteræ ſono prouenit, euitantes, diabolo & perturbationi-
bus ſuperatis, ex quo & adoleſcentulæ ſunt appellatæ, dilexerunt te. Te autem di-
ligentes, quem ex lege tum ſcripta, tum naturali eſſe ſponſum Chriſtum intellexe-
rant, e paterno ſinu traxerunt te, qui propter illos, qui ſalutem ſunt adepturi, in
carne uenisti. Deinceps, inquit, in odorem unguentorum tuorum curremus. Se-
quemur igitur te, morem atque inſtitutum imitantes, quo nos ad ſenſum optimæ
uoluntatis tuæ perduxiſti, ideſt, ut animam ponamus pro ſalute multorum, quod
eſt perfectæ caritatis indicium, omnia diuina mandata complectentis.

I

Et odor, inquit, tuus ſuper omnia aromata.

Theodoriti.

NOTA, inquit, ſunt mihi unguenta, quæ Moſes confecit, & oleum unctio-
nis, & thymiama compoſitionis. ſed omnium illorum aromatum unguentum tuũ
eſt ſuauiſſimum. Vnguentum hic uocat gratiam ſpiritalem, qua ille refertus, ex ple
nitudine ſua nobis omnibus impertiuit. Quamobrem clara uoce beatus Paulus,
Chriſti bonus, inquit, odor ſumus in iis, qui ſalui fiunt, & in iis, qui pereunt.
Aliis quidem odor mortis in mortem; aliis autem odor uitæ in uitam. Vulturibus K
enim cadauera deuorantibus ſuauitatem exhibent fœda corpora; unguentum ue-
ro, pernitiem. Sic hominibus impiis ſeque in fœditate peccati uolutantibus tæter
libidinis odor eſt ſuauiſſimus, grauis autem ac moleſta Chriſti diſciplina: quapro-
pter & uoluntariam ipſis mortem affert. Hoc enim eſt, inquit, iudicium, quia lux
uenit in mundum, & dilexerunt magis homines tenebras, quàm lucem. Merito
igitur ait ſponſa: Et odor unguentorum tuorum ſuper omnia aromata. Non dicit:
Vnguenti tui: ſed unguentorum tuorum: indicans, multa eſſe munera gratiarum.
Alii enim per ſpiritum, teſte beato Paulo, datus eſt ſermo ſapientiæ, alii autem
ſermo

A sermo scientiæ secundum eundem spiritum, alii fides in eodem spiritu, alii gratia sanitatum in uno spiritu, alii operatio uirtutum, alii prophetia, alii discretio spirituum, alii genera linguarum, alii interpretatio sermonum. Propterea non dicit: odor unguenti tui: sed, ordor unguentorum tuorum. Ostendens multa, & uaria dona, ac munera, docet ea ab uno eodemque fonte profluere. Ideo subiicit.

Vnguentum effusum nomen tibi.

MVLTIPLICES, inquit, hi ac uarii fontes, qui totum orbem terrarum odoris suauitate repleuerunt, unicam habent uenam, & originem, unguentum tuum.
B In eo namque inhabitauit omnis plenitudo diuinitatis. Et ipse cuncta simul spiritus dona, ut homo suscepit. Quocirca clamat etiam Esaias: Egredietur uirga de radice Iesse: & flos de radice eius ascendet: & requiesset super eum spiritus domini; spiritus sapientiæ, & intellectus; spiritus consilii, & fortitudinis; spiritus scientiæ, & pietatis: & replebit eum spiritus timoris domini. Ideo dicit: Vnguentum effusum nomen tibi. Non, unguentum ait simpliciter, sed effusum. Quemadmodum enim unguentum in uase conclusum inclusam continet & ipsam odoris fragrantiam; sin autem effundatur, ipsum quoque replet aerem: sic dominus Christus ante passionem paucis notus erat: at posteaquam crucem mortemque sustinuit, ac ueluti corporis uas aperuit, continuo beati apostoli suauitate illa repleti sunt, terram percurrentes,
C & maria traiicientes, omnibusque euangelium nunciantes, odoris suauitate mundum uniuersum compleuerunt. Ob id ait sponsa:

Vnguentum effusum nomen tibi.

SATIS est enim Christi nomen ad piorum animas unguentis quodammodo imbuendas, atque omni odoris suauitate conspergendas. Quòd si magis etiam mystice uis intelligere, sacri baptismatis mysterium recordare, in quo qui initiãtur, post satanæ abnegationem, & Dei confessionẽ, ueluti signo ac nota quadam regia, spiritalis unguenti chrismate inuncti, sub ea uisibili unguenti specie inuisibilem sanctissimi spiritus gratiam suscipiunt.

D
Vnguentum effusum nomen tibi.
Ideo adolescentulæ dilexerunt te:
Traxerunt te, post te in odorem
Vnguentorum tuorum currentes.

HANC, inquit, unguenti tui, hoc est, diuinæ ac salutiferæ doctrinæ tuæ fragrantiam percipientes animæ adolescentes ac strenuæ (has enim adolescentulas appellat) amore tuo sic incensæ sunt, ut te ad se traxerint, & post te ita secutæ sint, ut cursu id fecerint, ne relinquerentur, ueue seiungerentur a dilecto suo. cursum hunc
E explicat & beatus Paulus, sequor, inquiens, si quo modo comprehendam, in quo & comprehensus sum. et alibi: Sic currite, ut comprehendatis. et alio loco: Bonum certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui. Animæ igitur strenuo ac uirili sensu præditæ uitæque uoluptatem, & lasciuiam, atque desidiam fugientes, & laborem deliciis anteponentes post sponsum currunt, unguenti fragrantia illectæ atq; attractæ, ac ueluti uinculo quodam inexplicabili uinctæ & colligatæ. Sponsa nondum ad nuptias admissa, sponsi patrem, & sponsum ipsum ad se profectum alloquitur. Ad nuptias autem, & sponsi thalamum, & cubiculum admittitur, & ad genialem lectum introducitur.

Introduxit me rex in cubiculum ſuum. F

ID EST, recondita mihi conſilia ſua patefecit. Myſterium a ſæculis & generationibus mihi indicauit. Theſauros abditos, & abſconditos, atque inuiſibiles aperuit mihi ſecundum Eſaiæ prophetiam. Et hoc ex ſacris euangeliis clarius licet intelligere, ubi Chriſtus ad Iudæos in parabolis loquitur, apoſtolis autem parabolarum ſenſum exponit, Vobis, inquiens, datum eſt, noſſe myſteria regni, illis autem non eſt datum. Porro cubiculum dominus mentem uocat dicens; Tu autem cum oras, intra in cubiculum tuum, & ora ad patrem tuum, qui eſt in abſcondito.

Trium patrum.

G

ANIMA ex Chriſti eccleſia per uitam perfectam ipſi deſponſata, & docendi munus aſſecuta, atque ideo iam idonea, quæ animas imperfectiores ad perfectionem adducat, ſic eas alloquitur: Introduxit me rex in cubiculum ſuum. Sua nimirum diuina atque arcana myſteria retexit mihi: id quod & magno contigit Paulo, qui uſque ad tertium cælum ſublatus, id eſt, moralem, & naturalem philoſophiam prætergreſſus ad theologiam uſq; peruenit, & audiuit arcana uerba, quæ non licet homini loqui.

Theodoriti.

INTRODVXIT me rex in cubiculum ſuum, propemodum dicens cum beato Paulo: Oculus non uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcenderunt, quæ præparauit Deus diligentibus ſe. Nobis autem Deus reuelauit, per ſpiritum ſuum. Nos enim ſenſum Chriſti habemus, in quo omnes ſunt theſauri ſapientiæ & ſcientiæ abſconditi. Introduxit me rex in cubiculum ſuum. Non alienum eſt, quærere, cur ſola ſponſa introducatur, adoleſcentulæ autem non item. Foris enim ſtantes, ſponſam ingreſſam opperiuntur, eaque egrediente, atque enarrante, quo modo rex ipſam introduxerit in cubiculum ſuum, adiiciunt: H

Exultemus, & lætemur in te.
Amabimus ubera tua ſuper uinum.
Rectitudo dilexit te. I

Omnes, qui crediderunt, in eodem quidem habentur fidelium numero, non tamen ſunt in eodem dignitatis gradu. Multæ enim manſiones apud patrem meum, dicit dominus: hoc eſt multæ dignitatum differentiæ. Nam alius eſt ordo patriarcharum, alius prophetarum, alius apoſtolorum, alius martyrum, alius uirginitatis decore præſtantium, alius matrimonii iugum legitime ſubeuntium, alius inter diuitias Deo ſeruientium fideliumque diſpenſatorum, alius paupertatis ærumnas fortiter ſuſtinentium, alius ciuilem excolentium uirtutem, alius in montibus degentium, ac ſoli diuinæ uacantium contemplationi. Atque in his ipſis uitæ generibus multa diſcrimina reperiuntur, cum ardentius alii, alii remiſſius: alii accuratius, alii negligentius munera obeant ſua. Quod quidem uel in domini parabola facile poſſumus intueri. Cum enim decem uirgines introducat, quinque ex illis prudentes, & quinque fatuas nominat. Atque illas quidem ad nuptias introducit: his autem occludit fores. Reſpondet tamen ipſis, uirginitatem honorans, ſed reiicit propter inertiam in reliquis uirtutibus excolendis. His ita conſtitutis, per ſponſam accipiamus animas illas, quæ uirtutibus ſunt omnibus expolitæ: per adoleſcentulas uero, quæ ſponſam comitantur, eas, quæ ſponſum quidem diligunt, atque illum ſequi ſtudent, ſponſæ tamen perfectionem nondum ſunt aſſecutæ. Hæc autem ita ſe K

A habere testatur Spiritus sanctus in psalmo quadragesimo quarto. Cum enim sponsi pulchritudinem, & gratiam in labiis diffusam, & benedictionem æternam, & formidabilem armaturam, & hostium internecionem, & populorum, qui iam erant captiui, obseruantiam, atque adorationem, regiumque ipsius solium, ac sempiternum, & regni insignia illa, iustitia & æquitate decorata, atque humanam præterea uirtutem, quam excoluit, cum forma Dei existens, non rapinam arbitratus est, esse æqualem Deo, sed semet ipsum exinaniuit, formam serui accipiens, itemque unctionem illam more humano confectam, & munera a Magis oblata commemorasset, subiicit: Astitit regina a dextris tuis, in uestitu deaurato, circumdata uarietate. Reginam uocat animas in uirtute perfectas. Quandoquidem & Paulus ait: si
B sustinemus, & conregnabimus. Vestitus deauratus & uarius sunt ipsa spiritus diuersa dona. Tum ipsi consilium dat: Audi filia, & uide, & inclina aurem tuam, & obliuiscere populum tuum, & domum patris tui: & concupiscet rex decorem tuum. Neque uero solum ostendit, se illi necessitudine cōiunctum propter humanitatem, sed etiam dominum ac principem ipsius esse propter absconditam diuinitatem: eamque admonens immensæ benignitatis suæ, Quoniam ipse est, inquit, dominus & Deus tuus, & adorabis eum. Illi haud ita multo post prædicit fore, ut a regibus & principibus adoretur. Vultum tuum, inquit, deprecabuntur omnes diuites plebis. Ecclesiæ facies specie quidem ipsa est dignitas sacerdotalis, intelligentia uero est ipse sponsus, qui caput ecclesiæ fieri dignatus est, ut testatur apostolus. Omnis
C enim gloria filiæ regis abintus. Quoniam, ut beatus Paulus ait, uita nostra abscondita est cum Christo in Deo: in hac autem uita omnes, qui pie uiuere uolunt in Christo persecutionem patientur. ex quo idem apostolus clamat: Si in hac uita sperantes sumus in Christo tantum, miserabiliores sumus omnibus hominibus. propterea dicit: omnis gloria filiæ regis abintus est, in fimbriis aureis, circumdata uarietate: fimbrias rursus aureas, & uarias, diuersa intelligens gratiarum dona. Itaque subiungit: Adducentur regi uirgines post eam. Proximæ eius adducentur tibi. Adducentur in lætitia, & exultatione: adducentur in templum regis. Ex iis, quæ dicta sunt, declaratur, eos, qui euaserunt in uirum perfectum, ad mensuram ætatis, ut beatus ait apostolus, quique uirtutis perfectionem adepti sunt, spon-
D sam appellari. Qui uero nondum perfectionem sunt consecuti, atque illis sunt inferiores, eos tanquam adolescentulas quasdam sponsam comitari, omnem beneuolentiam atque amorem tum erga ipsam, tum erga sponsum indicantes.

Trium Patrum.

RESPONDENTES igitur, ut dictū est, animæ, quæ ducebantur, sponsæ ducenti, quoniam, inquiunt, ut ipsa ais introduxit te rex in cubiculum suum, in quo thesauri sapientiæ sunt absconditi, atque huius diuitias ostendit tibi, exultabi
E mus, & lætabimur in te. Quo modo diligemus ubera tua? super uinum, idest, plusquam naturam uini a ueritate mentem auertentis, plusquam rerum uisibilium speciem, plusquam legis litteram diligemus ea, quæ a te in ecclesia traduntur rudimenta, quibus, ut lacte disciplinæ, potas infantes in Christo, & nutris ad pietatē. Quid ita? Quia rectitudo, qui est Christus, dilexit te. Ipse enim, ut est ueritas, sic etiam est rectitudo. Diligens autem te, aperuit tibi mysteria sua, unde sine errore nos ducis ad ueritatem præceptis illis, quæ tradis in ecclesia. Quamobrem ea nos, magis, quàm litteram, rerumque uisibilium speciem, quæ auocant a ueritate, diligere profitemur.

Interpretatio in lib. Theodoriti.

INTRODVXIT me rex in cubiculum ſuum. Exultabimus & lætabimur in te. Non obtrectant, non æmulantur, non inuident, dum foris manent, nec in thalamum admittuntur, ſed propter honorem ſponſæ lætantur, & exultant, & gaudio triumphant, præclareque ſecum agi putant, quòd iucundiſſima ipſius uoce perfruantur. Itaque diligemus, inquiunt, ubera tua ſuper uinum. Quæ uerba ſponſa dixit ſponſo, ea ipſæ dicunt ſponſæ, ex ſua in illam beneuolentia & amore, ſponſi amorem ac beneuolentiam conſequentes. Chriſtus enim ad apoſtolos, qui uos, inquit, ſuſcipit, me ſuſcipit. Et, quicunque dederit calicem aquæ frigidæ uni ex paruulis iſtis, qui in me credunt, amen dico uobis, non perdet mercedem ſuam. G Sponſæ ubera rurſus adoleſcentulæ appellant diſciplinæ fontes, ex quibus latices omnibus ætatibus utiles emanant. Pollicentur autem ſe ſponſæ ubera magis, quàm omnem humanam lætitiam dilecturas. Id enim allegorice uinum dicitur, quod hominis cor exhilarat. Hæc autem cum in ueteri & nouo teſtamento facta eſſe nouimus, tum ſingulis diebus fieri perſpicimus. Deus enim in ueteri teſtamento prophetis futura patefaciens, per ipſos, hominibus, qui tunc uiuebant rectã uiuendi rationem oſtendebat. Et prophetæ quidem ipſi rerum occultarum & arcanarum cognitione fruebantur, atque exeuntes mortalibus ea, quæ ſibi patefacta declarataque fuerant, indicabant. Quapropter & Dauid, incerta, inquit, & occulta ſapientiæ tuæ manifeſtaſti mihi. Qui uero per prophetas diuinæ cognitionis aquis H irrigabantur, prophetis ut Dei atque hominum internunciis animum adhibebant. Apoſtoli quoque diuino numine afflati, pietatis nuncium per omnes homines peruagantes promulgarunt. Atque apoſtoli quidem domini fruebantur arcanis. Apoſtolorum autem auditores ex fontibus apoſtolicis, tanquam ex uberibus quibuſdam doctrinam omni uino ac nectare ſuauiorem hauriebant. Hoc item tempore eccleſiæ doctores diuinos latices populo ſubminiſtrant tanquam ex reconditis quibuſdam cellis. Qui autem auſcultant, tanquam ex uberibus ſpiritale attrahunt alimentum, quod omni humana oblectatione iucundius arbitrantur. Iccirco in Canticis ſponſa, introduxit, me rex, inquit, in cubiculum ſuum. Adoleſcentulæ uero reſpondent: Exultemus, & lætemur in te. Et pollicentur, dicentes: diligemus I ubera tua ſuper uinum. Cauſamque afferunt: Rectitudo dilexit te: Si enim Chriſtus & rectus dominus, ut ait Dauid, & uirga rectitudinis uirga regni tui, & ob id te dilexit, decet & nos ex te pendere, & aſſidue accurrere, & tuis uberibus frui. Tum rurſus loquitur ſponſa.

Nigra ſum, & formoſa, filiæ Hieruſalem, ſicut tabernacula cedar, ſicut pelles Salomonis. Ne aſpiciatis me, quòd ego ſim denigrata, quia deſpexit me ſol.

K

HAEC non adoleſcentulis arbitror a ſponſa dici: ſed aduerſus illas, quæ in lege gloriantes, & ueteri elatæ teſtamento, ſibique placentes exprobrant ei, non ſolum quòd alienigena ſit ac peregrina, uerumetiam, quòd dæmones antea miſere coluerit, eorumque cultu fœdata nigrum colorem contraxerit. Quamobrem ad eas, nigra, inquit, ſum, fateor: ſed tamen pulchra. Olim equidem cæcutiebam, ſed iam uideo: laceris quondam obſita pannis, nunc in ueſtitu deaurato circumdata uarietate regiam obtineo dignitatem: & regi aſſiſto, te expulſa, quæ in regem inſaniſti, atque eum occidiſti, & adulterorum multitudine limina deturpaſti. Ne

igitur

A igitur mihi nigrum colorem obiicias, neque exprobres priora mala. Me nigrā esse confiteor, sed tamen formosam, & sponso gratam. Mariæ exemplum reformida, quæ cum Mosi, quod Aethiopissam duxisset uxorem, exprobrasset, leprosa niuis instar effecta est, & tanquàm immunda e castris fuit eiecta, neque prius rediit, quàm resipisceret, ac contumeliæ pæniteret. Ego quoque sum æthiopissa, sed tamen sponsa magni legislatoris: ac filia quidem sacerdotis Madiam, hominis idolo latræ, sed oblita sum populum meum, & domum patris mei. Itaque concupiuit rex decorem meum. Ne despiciatis me igitur, quòd fusca sim, quia decolorauit me sol. Quæ in præsentia fusca sum, candidissimam estis conspecturæ; & præ admiratione conclamabitis: Quæ est ista, quæ ascendit dealbata? Vobis autem & causam
B huiusce nigredinis exponam. Denigrata sum, dum creaturas adoro omisso creatore: & solem hunc aspectabilem colo pro sole iustitiæ. Verum, quæ sit inter hunc atque illum differentia, animaduertens, relicta creatura ad creatorem adorandum me contuli. Nolite igitur me, quòd fusca nigraque sim, considerare. Me namque sol aspexit: uel (ut Symmachus interpretatur) attigit me sol. Nigra sum, atque pulchra, filiæ Hierusalem. Nigra ob superiorem impietatem: pulchra propter pænitentiam. Nigra propter infidelitatem: pulchra propter fidem. Quæ fusca fueram, sicut cedar, quod significat obscuritatem, ita sum facta formosa, quales Salomonis sunt pelles. Qualia nimirum sunt Salomonis uestimenta, de quibus dominus ait: Respicite lilia campi, quæ neque nent, neque texunt: & pater uester cælestis uestit
C ea. Amen dico uobis, neque Salomon in gloria sua uestiebatur, sicut unum ex his. Ideo paulo post lilium etiam sponsus illam nominat, ut quæ neque neat, neque texat, sed omnem reiiciens sollicitudinem, ab ipso sponso uestiatur, & nutriatur. Quæ igitur, inquit sponsa, tabernaculis cedar, quod est obscuritas, olim fueram non dissimilis, tenebris seruiens, ac dæmones colens: nunc repente mutata sum, factaque similis pellibus Salomonis. siquidem Christi pacifici non solum sponsa, sed etiam templum effecta est.

Trium Patrum.

D

QVONIAM igitur sponsa Christi ecclesia ex gentilibus & Iudæis conflata est, ac gentiles quidem prius omnino erant obscuri, quippe qui ueritatis splendore per legem & prophetas non erant illustrati: Iudæi uero, utpote his illuminati, haud ita prorsus erant pulchritudinis expertes: iccirco proprias utriusque populi partes innuens, ait: Nigra sum, & formosa, filiæ Hierusalem. Ac nigra quidem propter populos ex gentibus congregatos, qui plane erant obscuri, atque impietatis tenebris circumfusi. Pulchra autem ob eos, qui ex Israel aduenerant per legem & prophetas diuinæ pietatis pulchritudine decorati. Ac rursum similitudine quadam nigredinem declarans, & pulchritudinem dicit: sicut tabernacula cedar, sicut pelles
E Salomonis. Nigra sum, inquam, propter electos ex gentibus, ut habitacula tenebrarum (obscuritatem enim cedar interpretamur) pulchra uero propter eos, qui sunt ex Israel, quale tabernaculum est pacifici regis. Nam tabernaculum pellis, pacificum uero significat Salomon. Pacificus autem plane est legis, & prophetarum sermo, qui regit Israelitas, quia requirit ab eis in Deum & proximum dilectionem. Porro illud: filiæ Hierusalem; licet ante nigredinis, & pulchritudinis exempla dictum sit, tamen superlatio est, & solum ad illa uerba: Ne aspiciatis me, quòd nigra sim: secundum intelligentiam referendum. Hæc enim uerba una ecclesiæ pars dicit ad alteram: ea nimirum, quæ ex gentibus constat, ad illam,

quæ ex Iſrael. Nam filiæ Hieruſalem accipiuntur pro iis, qui ex Iſrael crediderunt, F
qui gentiles nō admittebant,quod quidem initio contigit inter apoſtolos,qui aduerſus Petrum principem ſcandalizati ſunt,quòd Cornelium ſuſcepiſſet; donec ab ipſo Petro lintei declarationem intelligentes, a ſcandalo deſtiterunt. Deſpici enim ſe ab Iſraelitis collecta ex gentibus eccleſia propter nigredinem uolens, & non ob illam, ab ipſis ſeparari, ad illos, ea, quæ dicta ſunt,loquitur. Deinde cauſam exponit quamobrem euaſerit nigra: me ſol, inquiens, deſpexit. Nigrefacta ſum utique quoniam deſpexit me ſol iuſtitiæ,impietatis tenebris me contegentibus,ut diuinæ cognitionis radiis illuſtrarer, quemadmodum Iſraelitæ per legem & prophetas ad Dei cognitionem ſunt inſtituti.

G

Præclari Pſelli.

HAEC ſtatim ad angelos ſponſa loquitur,qui per filias Sion intelliguntur. Nigra ſum, & pulchra, filiæ Hieruſalem, ſicut tabernacula cedar, ſicut pelles Salomonis. His uerbis angelos ſponſa primum alloquitur. Oportet enim ipſa uerba ſponſæ præponere,& neutiquam implicare uerſibus,& commutare. Audite uocem meam, inquit, o filiæ illius ſupernæ Hieruſalem maxime uenerabilis: pariter ego ſane pulchra, & nigra ſum. Nigra quidem, ut cedar tabernaculum, apparens, nempe ex tranſgreſſione præcepti illius primi. Cedar enim obſcurus tenebroſuſque dicitur. Pulchra nunc rurſus exiſto per pænitentiam cum Chriſto ſumme pacifico mortifi- H
cata. Pacificus enim quiſque merito dicitur Salomon. Tu uero ne mireris, quòd ſponſa pariter ſe & nigram, & pulchram nuncupet. Omnis enim anima, quæ proficit in uirtutis ſtudio, ſic ad lucem ex tenebris progreditur,ut non repente tota illuſtris & pura fiat,ſed quo propius ad uirtutem accedit, eo longius recedat a fraudis obſcuritate, atque ita ſplendidior & clarior euadat. Deinde filias ipſas ſponſa alloquitur ad hūc modum: Nolite aſpicere me, quòd ego ſim denigrata, quia deſpexit me ſol. Ne inquit, exiſtimetis, me ita fuſcam, & obſcuram, & nigram fuiſſe procreatam. Tota enim lucida a creatore meo formata ſum. Sed ardens ſol, tentationum æſtus me uehementer exuſſit, ac denigrauit. Deinde quo modo a iuſtitiæ ſole deſpecta ſit, explicat.

Filii matris meæ pugnauerunt in me. I

A MATRE igitur, ut rerum eſt omnium cauſa, ſapientia cum defeciſſent, eorum,quæ ſunt rationes, ad eam me non reduxerunt; uiſibilium enim aſpectu decepta ſum: ſed dum mihi uidentur contrariæ, me in opiniones innumerabiles diſtraxerunt. Atq; hoc quidem pacto me cuſtodem in uineis conſtituerunt, ut in ipſis perſtās opinionibus, ab ea,& a ueritate penitus diſſiderem. Quæ quidem mihi propterea contigere, quia uineam meam non cuſtodiui, qui eſt ille, qui dixit: Ego ſum uitis, & uos palmites, unigenitus Dei filius & uerbum, cuius ad imaginem facta natura humana, ſimul quæ in uniuerſo ſunt omnes obtinuit rationes, quippe mixtas in ſe quodammodo creaturas uniuerſas continet & comprehendit. Verum K
cum unam propriæ naturæ rationem nō ſeruaſſet,ſed in uarias diſtracta opiniones, Deos multiplices coleret,propriam uineam non cuſtodiuit. Neque enim recta per mundum ueluti per imaginem ad eius archetypum reſpexit, hoc eſt,ex rebus procreatis ad earum contendit auctorem.

Filii matris meæ pugnauerunt in me.

ME enim oppugnarunt, inquit ſponſa, ac defectricem reddiderunt dæmones deſertores. Hos enim matris ſuæ filios dicit, quippe qui cum reliquis rebus a Deo ſint

A ſint procreati. Quandoquidem omnes, quæ ſumus in mundo, creaturæ, ſiue angeli, ſiue homines, ſiue dæmones, ſiue lapides, ratione creationis tanquam fratres ſumus; omnes enim rerum omnium opifex Deus fecit & condidit. Deinde belli rationem declarat his uerbis; Poſuerunt me cuſtodem in uineis. Vineam meam non cuſtodiui. In paradiſo, inquit formata, & collocata, ut obſeruarem mandatum illud ne comederem intempeſtiue, legem non cuſtodiui, mandato non obtemperaui. Et hæc quidem cum augelis ita conquerebatur.

Filij matris meæ pugnauerunt in me.

B

Theodoriti.

HAEC pendent ex ſuperioribus. Docet enim filias Hieruſalem, quo modo nigra cum eſſet, atque deformis, pulchra repente facta ſit. Filii enim, inquit, matris meæ pugnauerunt in me. Flios uocat ſacroſanctos apoſtolos de quibus in XLIIII. Pſalmo ſpiritus ſanctus ad reginam loquens, pro patribus, inquit, tuis facti ſunt tibi filii, conſtituiſti eos principes ſuper omnem terrã. Matrem autem ſuam, atq; ipſorum cæleſtem appellat Hieruſalem, de qua beatus ait apoſtolus: Quæ autem ſurſum eſt Hieruſalem, libera eſt, quæ mater eſt omniũ noſtrum. Ergo, filii matris meæ, inquit, pugnauerũt in me. Bellum apoſtoli in ſingulis auditoribus aduerſus idololatriã, & reliqua uitia depugnantes, ut improbos ex animis ipſorũ mores expellerent, pietatis autem leges infigerent, ſuſceperunt. Vt clarius autẽ intelligamus quo modo ſancti pietatis præcones in diſcentium animis decertarent, beatum audiamus Stephanum prœliantem, atque dicentem: Dura ceruice, & incircumciſi cordibus & auribus, uos ſemper ſpiritui ſancto reſtitiſtis, ſicut patres ueſtri, & uos. Et beatus Paulus ad Corinthios ſcribens, omnino auditur, inquit, inter uos fornicatio, & talis fornicatio, qualis nec inter gentes. Et rurſus: Ne iterum cum uenero, humiliet me Deus apud uos, & lugeam multos ex iis, qui ante peccauerunt, & non egerunt pænitentiam. Ad Galatas autem, o inſenſati, inquit, Galatæ, quis uos faſcinauit, non obedire ueritati, ante quorum oculos Ieſus Chriſtus proſcriptus eſt, & in uobis crucifixus? His rationibus increpantes, & admonentes & peccatorum rugas diſcutientes, & inueteratos mores abſtergentes, primi illi chriſtianæ pietatis doctores & buccinatores, ſponſam domini ex ueteri nouam, ex turpi atque deformi pulchram ac formoſam, ex nigra candidiſſimam reddiderunt. Sponſa igitur, cum uellet oſtendere, quo modo pulchra decoraque euaſerit, filii, inquit, matris meæ pugnauerunt in me. Poſuerunt me cuſtodẽ in uineis. Tradiderunt enim mihi ueluti uineas quaſdam, diuina mandata, eaque non ſolum ut colerem & exercerem, uerumetiam ut cuſtodirem, nequa improba beſtia fructum perderet, & labefactaret, ſunt cohortati. mox addit: Vineam meam non cuſtodiui. Horum uerborum duplex eſt ſenſus, uterque pius, atque utilis. Aut enim dicit, ſe uineam, quam ante chriſtianam fidem, ſibi a maioribus traditam coluerat, ita neglectam, atq; incuſtoditã reliquiſſe, ut priora inſtituta penitus corrumpi, & obliuione deleri ſineret: aut, uineam ſuam, id eſt, animæ ſuæ utilitatem neglexiſſe, & aliorum commoda propriis commodis prætuliſſe. Caritas enim, ut beatus Paulus teſtatur, non quærit, quæ ſua ſunt. et alibi: nemo, inquit, quærat quod ſuum eſt, ſed quod alterius, quiſque. Et de ſe ipſo, non quæro, inquit, quod mihi utile eſt, ſed quod multis, ut ſalui fiant. Vtranq; ſententiam proponere placuit, ut eam lector accipiat, utra uerior ipſi uidebitur, & probabilior. Sponſa poſt hæc omittens cum adoleſcentibus loqui, & cum filiabus Hieruſalem diſputare, conuertit ſe ad ſpõſum, & amorem ſuum erga illũ his uerbis aperit.

Indica

Indica mihi, quem dilexit anima mea, Vbi pascas, ubi cubes in meridie, ne quando fiam ueluti circumducta in gregibus sodalium tuorum. F

ANXIA atque sollicita, ne sponso priuetur suo, & in alios incidat pastores, qui non ab illo regantur, sed ab aliis, qui sponsi sodales, non ex dignitate, neq; ex communi sensu, sed ex instituti imitatione, nuncupentur, sponsum supplex appellat, quoniam, inquiens, dilexit te anima mea, indica mihi, ubi pascas horis meridianis, aut ubi oues colloces: ne ignara huc illuc uager, & errabunda in alios incurram greges, qui tua indigni cura ab aliis pastoribus & bubulcis gubernentur. Illud enim: circumducta apud Symmachum est: errans. Non immerito autem sponsa quærit, G ubi meridiano tempore sponsus maneat. Qua enim tempestate cognitionis lumen magis fulgebat, hæreses, christianorum quidem præferentes nomen, sed ueritatis expertes, pullularunt. Proinde sollicitudinis plena locum exquirit, ubi sponsus cum ouibus meridietur, ne in eorum, qui sodales se sponsi profitentur, greges incidat. Sciendum est autem, quemadmodum prophetæ fuerunt, & his contrarii pseudoprophetæ, & apostoli, atq; ab iis diuersa sentientes pseudapostoli: sic etiam pseudochristos a scriptura diuina nuncupari. Quamobrem & dominus, surgent, inquit, multi pseudoprophetæ, & multos seducent. Et beatus Paulus non solum, pseudofratres, sed etiam pseudapostolos nominat. Nam hi sunt, inquit, pseudapostoli. In hos sponsa, ne incurrat, precatur. Pastorum enim speciem præseferunt: Et oues si- H militer habent, atque ouilia, ac duces suos. Quales sunt ii, qui partes Arii, & Eunomii, & Marcionis, & Valentini, & Manetis, & Montani consectantur: qui cum & habitum, & nomen christianum circumferant, & ecclesias ædificent, & diuinas scripturas deceptis ouibus interpretentur, & male pascant, quos falsis opinionibus infecerunt, seq; spõsi sodales & amicos uelint existimari: sunt tamen impostores pernitiosi, & pro salubribus herbis pestifera uenena ouibus subministrant. Propterea sponsa sponsum obsecrat, ut indicet sibi ubi pascat, ubi cubet in meridie, ne circumuenta, atque errabunda (secundum Symmachum) uagetur inter eorum greges, qui cum sponsi sint hostes, illius tamen amicos atque sodales se fingunt esse.

I

Trium Patrum.

IAM uinea mea, a qua me diuulsit multiplex Deorum cultus, & in qua rursus insita sum per fidem, nuncia mihi, quem amore complexa est anima, dum ex rerum, quæ sensu percipiuntur, aspectu, ad earum, quæ mente & cogitatione recte comprehensæ ad ueritatem ducunt, intelligentiam tollitur: ubi pascas uirtutis cibum ouibus ratione præditis suggerens, & aquæ uiuæ potum ex perenni fonte præbens. Tu enim (quemadmodum in euangeliis profiteris) non solum uitis es, sed etiam bonus ille pastor, qui ponis animam tuam pro ouibus tuis. Vbi nam pascis K in meridie? dum omni falsitatis umbra discussa, tu qui es iustitiæ sol, oues de ueritatis uia declinantes, præcipitesque in opinionum pernitiosarum barathrum ruentes, cognitionis tuæ lucem perfundis, & a labore nimio recreas? tum, ut causam doceat, quamobrem percontetur, quo in loco pascat, & cubet, ut dictum est, bonus pastor ne quando, inquit, ueluti circumuenta deprehendar inter greges sodalium tuorum: hoc est: ne quando procul a doctrina tua remota, mendacis circumscibar inter greges ab ouili seiunctos tuo, ueritatis inscitia me ad illos aggregante.

Pselli.

A
Pselli.

SPONSA igitur, cum paulum in pænitentia progressa sit, magna loquitur, & uerbum ac sponsum quærit. Sic enim ipsum, tanquam amore in eum incitata, compellat: Indica mihi, quē dilexit anima mea. Vbi pascas, ubi cubes in meridie.

Actutum dic, inquit, mihi, ubi pascis, ubi cubas, uerbum, quod ex intima anima dilexi mea. Numquid in meridie quiescis, sponse mi? Persuasum enim habeo, te puriter meridiari, in luce nimirum inaccessa, ab omni prorsus umbra remota: Vbi oues tuas pascis, Dei uerbum, ac uere illustras lumine personæ tuæ, si in illo ad te quiescentem accesserint. Postea pertimescens, ne aberret a semita, quæ ad
B sponsum ducit, hæc item ad illum uerba pronunciat: Ne quando oberrans in sodalium tuorum greges incurram, ouium tuarū pascua demonstra mihi. Vereor enim, ne cursus errore prouecta, præter spem in greges & pascua forsitan hædorum ferar: atque ita longius diuellar ab ouibus tuis, & sinistras hædorum partes obtineam, cum tanquam humani generis iudex sederis. Hæc anima pudica, & Christo desponsata ad sponsum locuta est, commori celeriter cum ipso cupiens. Tu autē mihi sponsam cogita, ut in argumento, castam animam illam, cū magno Paulo ad tertium cælum, arcana ratione sublatam, supernæ Hierusalem, idest angelos. Sed uideamus, quid dicant etiam amici sponsi, quos initio diximus esse filias, & quo modo sponsi cubile demonstrent. His enim uerbis puram uirginem alloquuntur.

C

> Si ignoras te ipsam, o pulchra inter mulieres, egredere tu in uestigiis gregum tuorum & pasce hædos tuos in tabernaculis pastorum.

O CASTA, inquiunt, anima ac ueneranda, si ad ouium greges cupis peruenire, nosce te ipsam, qualis facta sis, cum antea nihil omnino fueris, quo modo domini imagine sis decorata. Omnem mundi fraudem declina, & uestigia gregum sic explora, ut quæ ad uiam amplam latamque ducunt, despicias, atque oderis: sunt enim hædorum. Quæ uero ad callem angustum, atque asperum tendunt, di-
D ligas, & complectaris: ouium enim sunt. Proinde caue, ne hædorum uestigiis decipiare.

Theodoriti.

SPONSVS igitur sponsæ respondet, & ait: si te ipsam non nosti, o pulchra inter mulieres, exi tu in uestigiis gregum, & pasce hædos tuos in tabernaculis pastorum. Quod autem dicit, eiusmodi est: Te ipsam aspiciens, & dotes tuas considerans, (pulchra enim es facta, & mulierum omnium formosissima) quæ tui sunt similes, agnosce. Sin te ipsam ignoras, uestigia gregum explora, & sequendo pasce non oues solum, sed etiam hædos tuos, in tabernaculis pastorum. Vult enim
E benignus dominus, ut non modo iustos, uerum etiam peccatores omni studio & cura complectamur. Non egent, inquit, qui sani sunt, medico: sed qui male habent. Et, non ueni uocare iustos, sed peccatores ad pænitentiam. Et per Ezechielem prophetā, Numquid uoluntatis meæ est, inquit, mors impii? & non, ut conuertatur a uiis suis, & uiuat? Et beatus apostolus Paulus de ipso, Qui uult, inquit, omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem ueritatis uenire. Ideo uult sponsam hædos etiam pascere. Hædorum autem nomine peccatores intelligit diuina scriptura. Hos enim dominus a sinistris ait locatum iri, seiunctos ab agnis, qui dextrum locum obtinebunt. Nam in lege quoque pro peccato non ouis, sed hircus

ex

ex capris mactabatur. Icirco sponsus ad sponsam, sequere, inquit, gregum uesti gia, & sanctorum uitam perscrutare: Et in illorum pastorum tabernaculis, hoc est, in apostolicis ecclesiis hædos tuos pasce, cum in euangeliis audiueris: Videte, ne contemnatis unum de pusillis istis minimis, qui in me credunt. Amen enim dico uobis, angeli eorum semper uident faciem patris mei, qui est in cælis. F

Ex tribus Patribus.

RESPONDENS igitur ad hanc ex gentibus collectam ecclesiam pastor bonus, & sponsus ipsius, si te ipsam, inquit, non nosti: si ignoras te ipsam, in qua ego, qui circumscribi nequeo, descriptus sum, &, sicut in imagine archetypum, cernor. G Et a ratione alienos sensus tuos corrigo: Et comminatione quasi uirga, promissisque tanquam fistula ad æternas te caulas duco, in quibus secundo aduentu meo te faciam conquiescere, cum propter incorruptionem atque immortalitatem nulla te umbra perturbationum occupabit: O pulchra inter mulieres, ac speciosa propter fidem & caritatem erga me, in omni gente infidelitatis morbo laborante, & carnis uoluptatibus inuoluta, egredere tu: Tu, inquam, si tibi es incognita, si mysterium tuum intellectu non complecteris, ex parte mentis interiore ad sensum progredere, tu, quæ ratione prorsus es ornata. Nam si ubi ego pascam, omnino uis discere, ne in hac quidem egressione oportet te a ratione penitus in contrarium cõuerti. Egredere autem in uestigiis gregum, nempe in diuersarum naturarum re ipsa expressis uestigiis, per quæ sigillatim indagando progrediens ratio definitur. Greges dicun- H tur rerum naturæ, quoniam earum singulæ factæ sunt dignæ, quas prouidentia sua auctor omnium Deus quasi pastor gubernet, moderetur, ac regat. Et pasce hædos tuos, turbidos scilicet animi motus, ut sinistræ partis retinentes locum. In tabernaculis pastorum: exemplis utique rerum naturalium, sponte desidiam malorum omnium causam, in diligentiam, quæ ui naturali formicæ atq; api inesse cernitur, conuertens, ac parans ipsa quoq; in præsenti tempore, quod in futuro perfruaris. Quemadmodum & illæ uere atque æstate cibum comparantes hiemi consulunt. Per diligentiam enim ex tribus animæ partibus iustitiæ uindemia, quæ est rerũ olim fruendarum comparatio, colligitur. Imprudentiam autem, quæ est rationis recte ex natura constitutæ in statum naturæ repugnantem auersio, ad prudentiam exemplo ser- I pentis ita redigens, ut sicut ille pro capitis defensione, totum corpus offerre non dubitat, sic tu pro fidei conseruatione te ipsam totam periculis omnibus obiicias. Iracundiam item, quæ est animi commotio rationi minime obtemperans, columbæ exemplo reuocans ad simplicitatem, ut eos, qui te iniuriis afficiunt atque oppugnant, minime persequaris, quando ne columba quidem propter insidias aut pullorum suorum direptionem, ab insidiantibus, ac diripientibus recedit. Intemperantiam denique, quæ est animi appetitus rationi contrarius, ad temperantiam ita traducens turturis imitatione, ut cũ opus est, a rebus sensui iucundis abstineas, quemadmodum & illa, amisso coniuge, uidua uitam transigit. Verum & sponsum iam audiamus, sponsam nunc primum alloquentem his uerbis: K

Equæ meæ in curribus Pharaonis assimilaui te propinqua mea.

CVM sponsam amoris stimulo percitam, & ad se currere festinantem cerneret, equæ aeripedi similem dixit esse. Sic enim tu uirgo, inquit, hostes profligabis, ut olim equitatus mei instructi, hoc est, angelici agminis uirtus Pharaonis copias dissipauit. Quod si quæras, cur equitatui sponsus, angelorum ordinem comparet, facilis erit responsio. Qui bellum gerit, si cum sagittario pugnandum est, arcum &

sagittas

A sagittas parat: si pedes cum pedite, galeam atque hastam sumit: eques cum equite, imperator cum imperatore congreditur. Quando igitur robur exercitus Pharaonis in equitatu potissimum consistebat, iccirco equitatui eius ex aduerso instructam opponit aciem angelorum. Ac ne forte sponsam affici putes cōtumelia, quòd perspicue similis equæ dicatur: audi, quid ad eam deinceps sponsus dicat.

Quid pulchræ factæ sunt genæ tuæ, ut turturis? collum tuum sicut monilia?

CVM equo te similem dixerim uelocissimo, in maxilla tua non indiges freno. genæ enim tuæ sunt ornatissimæ, & freni loco, naturali pudore sunt præditæ, in-
B star pudicæ turturis, turturis, inquam, amantis solitudinem. Collum tuum admirabile, aureum gestans monile Prouerbiorum. Torquem enim mihi cogita, monile, quod dixi.

Trium Patrum.

CVM igitur sponsus ecclesiam ex gentibus collectam, in qua pascit, allegorice demonstrauerit ex illa responsione: si non nosti te ipsam: nunc idem apertius indicat, equæ, inquiens, meæ in curribus Pharaonis assimilaui te, propinqua mea. Quæ quidem uerba ut fiant magis perspicua, sic ordinanda sunt: Equæ meæ assi-
C milaui te propinqua mea, in curribus Pharaonis; hoc est, apostolis meis, in quos celeriter ad euangelium diuulgandum currentes, ego conscendens, omnes orbis terrarum terminos sum peruagatus, te uirtute similem dixi. Quia sicut in illis pascere uisus sum, sic & in te, quæ mihi per fidem tuam in me, mihi propinqua es, & necessitudine coniuncta. In curribus Pharaonis, id est, in gentibus, quibus insidens Pharao intelligibilis uehebatur. Equus enim plurali numero significat equestres copias. Sunt autem sancti apostoli, iuxta illud: Ascendens super equos tuos,& quadrigæ tuæ saluatio. Currus autem mystici Pharaonis sunt gentium cœtus, ab improbissima ipsius uoluntate dependentes. Quibus in cœtibus ecclesia prædicationem apostolorum audiens, & credens in Christum, qui ab ipsis prædicabatur,
D atque ipsius effecta propinqua: quandoquidem fides credentis, & illius, qui creditur, est immediata coniunctio: apostolis assimilata est ab ipso Christo, cum illius mandatis obediret, & apostolicam uitam imitaretur. Iam quo modo ipsam apostolis assimilarit, uideamus. Quid, inquit, pulchræ factæ sunt genæ tuæ sicut turturis? Mirum in modum profecto pulchræ factæ sunt genæ tuæ, quæ ad similitudinem turturis uerecundiam & continentiam amplecteris, & apostolorum consuetudinem imitaris, nec gentium more, immoderato genarum motu uteris in disputationibus, & nugis,& orationibus, & edacitate in cibis, unde reliqua omnis nascitur intemperantia: sed eiusmodi potius moderatione, ut conciso compositoque sermone superuacaneam Græcorum sapientiam uiceris: in orationibus autem re-
E gnum Dei, & iustitiam eius tantummodo quæras: cibis uero non exquisitis & iucundis uescaris, sed necessariis contenta sis. Ex quo fit, ut omnibus in rebus temperanter uiuas, neque uero hæc referas ad gloriam & ostentationem. quin etiam, quod ad fortitudinem & patientiam spectat, tam leni animo feras, in dextera gena te percuti, ut percutienti etiam alteram præbeas, ad Christi imitationem æquo animo alapas sustinentis, & mandatum seruari posse re ipsa comprobantis: atque instar turturis uolucris solitariæ, secedentis in solitudinem, ibique ieiunantis, atque ita docentis ostentationem atque humanas laudes esse fugiendas. Atque hoc quidem pacto decoræ factæ sunt genæ tuæ quasi turturis, dum te & in cohibendis per abstinentiam

nentiam cupiditatibus temperantem : & in iracundia per patientiā moderanda for- F
tem ac strenuam præbes . Collum itidem pulchrum effectum est , sicut monilia .
Neque enim tibi ferreum est collum , ut propter superbiam flecti nequeat : sed pro-
pter modestiam facile uerti possit , ut monilia ex auro elaborata : cuius quidem au-
ri probitatem ac puritatem humilitas tua simplicitate non ficta imitatur. Quòd si mi
nime simulatam humilitatem monile significat, ut dictum est , spōsæ Christi collum,
tanquam monilia , commendatum,& uirtutum indicat multitudinem , & implicitā
in singulis uirtutibus humilitatem . Quemadmodū enim monile recta figura prius
ab artifice conflatur, deinde in circulum accommodate ad usum circumflectitur: sic
homo uirtute perfectus, cum absoluta uitæ moderatione rectus fit , ceteris compa-
tiendo per humilitatem flectitur atque demittitur. At collum humilitate circumda- G
tum, est animi ratio, quæ, ut collum reliquo corpori caput coniungit , sic ipsa men-
tem cum sensibus connectit : dum ex uirtutum habitu mentem per actiones sensi-
bus applicat : sensusque rursum ex uirtutum præscripto ad mentem reducit . Flecti-
tur item per humilitatem , dum non ex propria extollitur dignitate : sed ex pulueris
ac materiæ abiectione demittitur . His rationibus ecclesiam ex gētibus coactam per
fidem in se sponsus ipsius Christus , apostolorum cœtui ex Israel assimilauit , tripli-
cem animi partem per continentiam , & patientiam , & humilitatem ex statu natu-
ræ contrario ad habitum naturæ cōgruentem redigens , & nigredinē ipsius abluens
contractam ex infidelitate .

Theodoriti. H

EQVAE meæ in curribus Pharaonis assimilaui te , propinqua mea . Allegori-
ce hic improbum humanæ naturæ hostem Pharaonem appellat . Quem quidem exi
tiosum & communem aduersarium nostrum non aliter , quàm olim Pharaonem in
sanctis aquis baptismatis demersum oppressit. Equa igitur utens mea demersi atque
obrui Pharaonis currus . Huic te similem iudico , quam mihi caritatis uinculo ac
necessitudine propinquam asciui . Formam autem serui quasi currum quendā adhi
buit , cum eam indutus exinaniuit semet ipsum , ut uniuerso generi humano salu-
tem pareret . Tali igitur equæ sponsam similem dicit. Cui quidem sententiæ aposto I
lus etiam astipulatur de saluatore Christo loquens in hunc modum : Qui reforma-
bit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ . Et alibi : Nos ue
ro omnes reuelata facie gloriam domini speculantes , in eandem imaginem transfor
mamur a claritate in claritatem tanquam a domini spiritu . Ex uerbis igitur aposto
licis mystica Cantici uerba intelligamus , audiamusque sponsum ita dicentem : Te
propinquam meam factam . atque ideo propinquam appellatam, & re ipsa nominis
fructum assecutam , equæ dico esse similem meæ , qua ego utens Pharaonem intelli
gibilem submersi , tibique largitus sum libertatem . His adiungit : Quid pulchræ fa
ctæ sunt genæ tuæ , sicut turturis ? collum tuum sicut monilia ? Hæc quoque non car
naliter intelligenda , sed ad animū referenda sunt . Verbis enim corpori congruen- K
tibus plerunque scriptura utitur , cum de anima loquatur. Vt cum Hieremias uen-
trem meum , inquit , uentrem meum doleo . Et tamen , ut intelligas , eum non de
uentre loqui , subiicit ; sensus cordis mei turbati sunt in me . Et cum beatus Paulus
ait : Remissas manus, & soluta genua erigite,& gressus rectos facite pedibus uestris ,
ut non claudicans quis erret , magis autem sanetur : non de manibus, neque de pe-
dibus , neque de corporis claudicatione apostolus admonebat , sed his nominibus
animi mores & actiones indicabat . Proinde sic intelligamus & illud : Pulchræ factæ
sunt genæ tuæ sicut turturis : collum tuum sicut monilia . Ex multis enim uiris &
mulieribus

A mulieribus constans ecclesia, quosdam habet in se, qui genarum; quosdam qui oculorum; quosdam qui aurium, quosdam qui oris: alios qui manuum; alios qui pedum partes ac nomen obtinent. Eos igitur laudat spõsus qui grauitate sunt ornati, quique uerecundiæ pudore sunt insignes. & ait: Pulchræ factæ sunt genæ tuæ sicut turturis. Tradunt autem, qui animalium naturas conscripserunt, turturem non solitudinis solum amantem esse, uerum etiam pudicum, ac marem quidem cum unica coniungi femina: feminam rursus unico mare contentam esse: & neutrum eorum post mortem alterius, cum ullo alio uelle copulari. Quamobrem ecclesiam Christo coniunctam merito similem turturi dixit, quæ aliorum uitat consuetudinem, nec post ipsius mortem, eum relinquit, sed resurrectionem, & secũdum eius
B expectat aduentum. At collum illius monilibus asserit simile. Est autem ornamenti genus, quo decoratur collum. Eamque laudat, quod pietatis iugum recte ferat: de quo in euangeliis sponsus loquitur, Tollite, inquiens, iugum meum super uos. Iugum enim meum suaue est, & onus meum leue. Iccirco in Canticis collum, iugum hoc ferens admiratur, quippe quod nullo extrinsecus egeat ornamento, aut adiectitio decore, cum per se adeo sit formosum atque insigne, ut nudum existens, monilibus, quibus colla ornari solent, simile uideatur. Post hæc sponsi uerba, respõdent etiam sponsi comites ac ministri, & sponsæ dicunt.

C Similitudines auri faciemus tibi cum distinctionibus argenti quousque rex in accubitu suo.

VIDENTVR hic mihi tempus ante aduentum domini Christi significare. sponsam autem consolantes, tecum, inquiunt, erimus semper, quoad rex resurgat, & quocunque ornatu poterimus, te decorabimus, neque ante resurrectionem ipsius te deseremus, sed afferemus tibi similitudines auri & argenti distinctiones. Recte autem non aurum ipsum, sed auri similitudines dixerunt. Maiora namque sunt sponsi dona, quàm ministrorum, quæ parem non obtinent gloriam. Itaq; maiorem honorem diuinis habemus euangeliis, quamuis & legem, & prophetas, & sanctorum apostolorum scripta ueneremur. Quamobrem iure sponsi ministri dixerũt:
D similitudines auri faciemus tibi cum distinctionibus argenti, donec rex sit in accubitu suo. Per argenti distinctiones, atque auri similitudines, gratiarum uarietatem, & Dei curam circa nos, ac prouidentiam intelligamus. Fruimur enim & angelorum auxilio. Immittet, inquit, angelus domini in circuitu timentium eum, & eripiet eos. Et angelis suis mandabit de te, ut custodiant te in omnibus uiis tuis. Quin etiam lex ipsa angelis ministrantibus data est. Quamobrem apostolus ait; si enim qui per angelos dictus est sermo, factus est firmus. Quamdiu igitur rex accumbit & resurgit, nos, quæ possumus afferemus. Accubitum autem mortem eius appellant. Quapropter & Balaam propheta ait: Egredietur homo ex seminibus eius, & dominabitur gentibus multis. Et paulo post: Accubans dormiuit ut leo, & sicut ca-
E tulus leonis. Quis excitabit eum? Benedicentes te, benedicti sunt: & maledicentes te, sunt maledicti. Hæc quoque in prophetia patriachæ Iacob, qua benedixit Iudam, licet inuenire.

Trium Patrum.

AMICI autem sponsi (sint autem hi omnino sancti angeli, quippe qui sanctissimæ illius obtemperant uoluntati) ea, quæ sequuntur, sponsæ pollicentur: Similitudines auri faciemus tibi cum distinctionibus argenti, quousque rex in accubitu

fuerit suo: quasi dicant: Quoniam a nigredine ex idolorum cultu contracta, liberata es, & apostolis per uirtutem similis reddita, & cognoscendæ ueritatis studiosa; nos naturam quidem diuinam, quæ, ut aurum alia cum materia nulla, sic ipsa nullis cum aliis naturis comparari potest, tradere minime ualemus: cum ea nec oculis cerni, nec mente comprehendi queat, simulacra tamen ipsius quædam ex rerum naturalium aspectu & contemplatione, argento quasi distincta ac uermiculata faciemus tibi, eorum, quæ in mundo sunt, rationes ostendentes, quoad rerũ omnium Dominus, qui est ipsa ueritas, in te ueluti in accubitu & requie sua, conquiescens, propriam similitudinem suam te ipsam ostendat, ut tutemet ipsius imaginem agnoscas, eumque in te pascentem, &, tanquam sigillum in proprio signo expressum recubantem. F G

Pselli.

AMICI igitur sponsi ex iis, quæ dicta sunt, tum ingentem sponsæ erga sponsum amoris flammam, tum propensam huius erga sponsam uoluntatem considerantes, atque inde rei finem prospicientes, quòd ad eam proculdubio sponsus esset descensurus, ac regio more in illa conquieturus, spõsam iam instruunt, atq; auro exornant, ut cum rex uoluerit aduenire, eam ad quiescendum aptissimam reperiat. Itaque sic alloquuntur: Similitudines auri faciemus tibi cum distinctionibus argenti, quousque rex sit in accubitu suo. Quando, inquiunt, futurum est, ut rex in te, quæ ipsum puriter amas, & quæris, requiescat, age sine te a nobis instrui atque exornari. Quamuis enim non, ut aurum, o sponsa, uirtutibus fulgeas, sed adhuc, ut argentum, splendeas præ nigredine, te ad auri tamen similitudinem decorabimus, similemq; reddemus cherubico, & flammeo, ac uenerãdo solio, in quo rex descendẽs se reclinet, & acquiescat. Superior omnis apparatus, meo quidem iudicio, mirabilem sponsæ & uirginis ex argento in aurum mutationem, ab amicis uerbi & sponsi accurate conquisitam, id est, decorem & gratiam sponsæ ab angelis Dei adhibitam significat. Hic enim domini amicorum est mos atque institutum, ut cum animam aliquam uirginem ad Christum studiose festinantem nacti sint, undique tanquam custodes illam circumdent, atque adiuuent, & ad rectas & cum uirtute cõiunctas uiuendi rationes incitent, quoad illam domino aptam gratamque reddãt. Sed iam interpretando longius progrediamur, & quæ sponsa amicorum studio ac diligentia exornata, ad amicos ipsos, id est, angelos dicat, audiamus. H I

Nardus mea dedit odorem eius.

ANIMAE uirtutis studiosæ progressionis fructum perspicis. Cum enim in recta uitæ ratione uirgo profecerit, atque ita ad uerbũ & sponsum optatum appropinquarit, sponsi pulchritudinem se dicit agnouisse, sed per sensum quendam solum: nempe odoratum. Cur autem, inquis, nullum aliud unguentum, sed nardum dumtaxat dominum ait redolere? An quia inter unguenta nardus obtinet principatum? K An potius diuinius aliquid uult innuere? Si quis enim homo ex præsenti uita, licet omnes labore & industria acquirens uirtutes recte uiuat, nisi Christum diuino baptismate induerit, nil reuera uitæ æternæ hisce uirtutibus consequetur. Arcanum hoc, quod animo complecteris, ungentariorum exemplo fit manifestũ. Cum enim nardinum uolunt conficere, licet alia multa in unum coniiciant, nisi nardum, quæ quidem est herba, simul adhibuerint, frustra operam sumunt. Præterea Christus, qui idem & sponsus est, ad cænam Simonis leprosi uocatus, hoc unctus est unguento a peccatrice. Merito igitur nardi mentio facta est.

Theo-

A

Theodoriti.

HAEC igitur cum a ministris sponsi dicta essent, sponsa rursum, nardus, inquit, mea dedit odorem eius. Fasciculus stactes sororis meæ filius mihi. Quærendum est primo, cur eum sororis filium appellet. Sponsam esse didicimus, collectam ex gentibus ecclesiam: at priorem sponsi uxorem multitudinem Iudæorum, quæ propter impudicitiam repudii libellum in manus suas accepit. Sorores autem sunt, quoniã se ex Adam patre genitas ambæ gloriantur. Sed sponsus, quod ad eius pertinet humanitatem, ex priore natus est. Manifestum est autem, inquit beatus Paulus, quòd ex Iuda ortus sit dominus. Et alibi, Abrahæ, inquit, dictæ sunt repromissiones, & *Heb.7.* *Gal.3.*
B semini eius. Non dicit, ex seminibus, quasi in multis: sed, quasi in uno, & semini eius, qui est Christus. Ac de Dauid ait beatus Petrus: Propheta igitur cum esset, & sciret, quia iureiurando iurasset illi Deus, de fructu lumbi eius sessurum super sedem eius, prouidens locutus est de resurrectione Christi, quia neque derelictus est in inferno, neque caro eius uidit corruptionem. Itaque cum Iudæorum multitudo, & ecclesia gentium sorores sint, atque illius filius sit Christus, quantum ad carnem attinet, iure ipsum sponsa nepotem uocat, utpote sororis filium secundum humanitatem. Hic ergo nepos meus & nardus est mihi, & fasciculus stactes. Multis enim nominibus appello fragrantia unguenti illius delinita. Vnica uti appellatione non
C possum, cum suauitatis eius uis omnibus nominibus antecellat. Quamobrem amore ipsius superata, eum & nardum nomino, & stactes fasciculum appello. Nardum quidem, quoniam & unctus est nardo pistica illa pretiosa, cuius odor repleuit totam domum, quæ mundum significat uniuersum. Obsequium enim a piis hominibus domino exhibitum orbem terrarum impleuit fidei suauitate. Stactes autem fasciculum uoco, quoniam ipse descendit sicut pluuia in uellus, & sicut stillicidia stillantia super terram. Et a prophetis etiam uocatus est stilla: Erit enim, inquit, ex stilla populi huius congregatus congregabitur Iacob. Illud ignorandum non est, a *Psal.71.*
Symmacho & Aquila pro stacte myrrham dici. Myrrha autem spõsi mortem, &, quæ inde ad sponsam peruenit, indicat suauitatem. Subiicit autem.

D In medio uberum meorum commorabitur.

HOC est, in præcipua animæ meæ parte, nempe in corde, quod inter ubera situm est. Quod quidem prophetiæ finem declarat, in qua Deus ait: Inhabitabo in illis, & inambulabo inter eos, & ero illorum Deus, & ipsi erunt mihi populus: dicit dominus omnipotens. Quin & ipse sponsus ita pollicetur: Veniemus ego & pater, & mansionem apud eum faciemus. Quamobrem & Paulus clara uoce, num experimentum, inquit, quæritis Christi in me loquentis? Iccirco sponsa dicit; In medio uberum meorum commorabitur.

E

Trium Patrum.

SPONSA deinceps uariis uirtutum cum in agendo, tum in contemplando expolita dotibus atque illustrata, & ad perfectionem progrediens, ad ea, quæ sibi ab amicis sponsi dicta fuerant, respondet, Nardus, inquiens, mea dedit suauitatem eius: id est, efficax ex diuersis agendi speculandique rationibus cognitio conquisita, instar nardi ex uariis aromatibus conditæ præbuit specimen eius, sponsi nimirum, per naturam inaccessi, cuius ego speciem ac notam gero, ut imago ipsius, ac similitudo. Cum enim mixtio quædam sit eorum, quæ in mundo unam illam rerum omnium causam participant: quippe quæ ex intelligibili & sensibili creatura

naturaliter constet, scientiaque rationes rerum ac modos in se complectatur: propterea moribus similitudinem referens, eum in se tanquam in imagine exemplar repræsentat. Verum, quia sensu, ut dixit, sponsum agnouit, quid ipso sensu sit, explicat, dicens: Fasciculus myrrhæ nepos meus mihi. Nexus est, & conseruatio stillæ diuinæ gratiæ, quæ mihi communicata est, dilectus meus, ut Symmachus interpretatur. Per fidem enim acceptus, spiritalia tuetur, atque conseruat ecclesiæ munera, fidelesque confirmat, & corroborat, ne a ueritate desciscant. Tum, ubi sponsus in ipsa manens, constantiam hanc sibi largiatur, exponit, in medio, inquiens, uberum meorum commorabitur. Vberum medium obtinet cor, unde uitalis spiritus in reliquum corpus diffunditur. Præstantem uero animæ partem mentem innuit, in qua dominus habitat, cum eius sponsa perfectione sibi copulata, G unus spiritus efficitur, uirtutis habitum adipiscens per Sancti spiritus operationem, unde uita in Christo abscondita in omnes animæ potentias tãquam in huius membra influens, stabilem ipsis firmitatem ac robur instillat. Atque ita sponsus erit sponsæ, cum ad perfectionem uenerit, uirtutum immobile firmamentum.

F

Pselli.

SED iam & ea, quæ deinde sequuntur, audiamus. Sponsa enim progressu quasi afflata institutum cum amicis sermonem studiose persequitur, & post nardi mentionem, sic ait. H

Fasciculus stactes filius sororis meæ: in medio uberum meorum commorabitur.

ELEGANTIVM uirginum mos est, ut non solum exteriori ornatu se decorent, quo celeriter amatores suos alliciant, uerum etiam suauia in uestimentis unguenta gerant. Quoniam igitur canticorum uerbis anima, ut pudica uirgo, est exornata, & hominum more sponsalibus decora uestimentis ad nuptias adducta: consentaneum est, ut uerba quædam muliebria loquatur, licet interius arcanum sensum contineant. Aperte igitur quasi delicias faciens, quamuis, inquit, mulieres quædam ad amorem excitandum alia gestent unguenta in uestimentis, ego tamen cuiusuis fragrantissimi odoris loco pulcherrimum sponsum, uti suauissimum I unguentorum fasciculum collo suspendens, retinebo. Vel potius hoc significat: Quamuis aliæ animæ mundi curis & negotiis implicentur, ego sponsi mei percipiens uoluptatem, eum insculpam in tabulis cordis mei. Vberum enim medium cordis est sedes.

Theodoriti.

Botrus Cypri sororis meæ filius mihi in uineis Engaddi.

QVO nomine sponsum appellet, hæsitans sponsa, huc illuc se se uertit, atque K illi undique collectas appellationes imponit. Cum enim amore ad eum uocandum incitetur, neque illo dignum nomen inueniat, eum rursus botrum Cypri, hoc est, florentem nominat. Vitis enim, quo tẽpore florescit, est odorifera. Addit autem: In uineis Engaddi. Si locum intelligas in Iudæa uitibus eximiis præstantem, pertranslationem sic accipiendum est, quasi dicat: Vineas illas odoris suauitate superat botrus tuus. Sin uocabuli uim attendens dixit, Engaddi, quod quidem significat oculus tentationis, sic intelligendum est: In tentationibus etiam constituta, & a multis oppugnata, tuam sentio suauitatem: & uineis hoc tempore florescentibus

(allegorice

A (allegorice accipiantur) sed in medio tentationum existentibus (tentatio enim est uita hominis super terram) suauem botri tui florentis odorem antepono. Qui si dum floret, tam est iucundus, qualis nam fore putandus est, cum ad maturitatem accedet? Quòd si maturescens est melior, qualis nam erit, cum plane iam maturus & coctus torcularibus subiicietur? Existimo enim, eum pro spiritalium ætatum ratione aliis quidem floridum esse, aliis acerbum, aliis maturum, sed a perfectis bibi. Calix enim eius inebrians perquam præclarus est. *Psal.22.*

Trium Patrum.

B Botrus Cypri sororis meæ filius mihi in uineis Engaddi.

QVALIS est uua adhuc florens, quæ uinum cordi lætitiam afferens pollicetur: talis est mihi propter imperfectionem meam dilectus meus in uineis, hoc est, in uariis rerum naturis, quæ perspicuæ sunt oculo tentationis (id enim est Gaddi) oculo nimirum rationis naturas rerum ac ueritatem in omnibus explorantis. Hæc enim eas indagans tanquam florentem uuam, ex ipsis colligit ueritatem, quæ ueluti uinum quoddam a figuris mentem dimouebit, cum diuersas, quæ in mundo sunt, rationes in se ipsa coactas amplectetur.

Pselli.

C EX sponsæ uerbis quædam supersunt, quæ quidem nunc pro uiribus sunt explicanda. sic enim ipsos angelos alloquitur.

Botrus Cypri sororis meæ filius mihi in uineis Engaddi.

O præclaram progressionis sponsæ mutationem. Quæ enim perspicue paulo ante similis equæ dicta fuerat, nunc amicorum obsequio plane proficiens, se ipsam ut uitem fructiferam agnoscit. Omnis enim anima pura, domini succensa desiderio, operum progressu fit omnia. Nunc quidem sedes cherubim, nunc sedes regis, nunc autem uitis fructifera in aula domini. Quod igitur puriter sponsa dicit, hoc
D est: Sic agnoui sororis meæ filium, id est, sponsum, sicut botrum, qui nobis distillauit mustum æternitatis. Haud omnibus uirtutes capessentibus animabus est maturus, sed pro uirtutum mensura iucunditatem suam subinde mutat. Aliis namque floret, in aliis nigrescit, in aliis maturus est, in aliis plane coctus ac dulcis est. Sponsa igitur, dum florentem botrum se ferre dicit, ostendit se nondum ad perfectionem peruenisse. Aut tanquam florentis pulchritudinē exaggerans, ita, inquit, mihi floret Christus & sponsus, ut odoriferi botri iucunde florent in Gaddi: Quæ quidem regio uitibus abundans uuæ suauitate ceteris omnibus antecellit. Hæc anima casta & pura cum dixisset, sponsus respondet, ita sponsam alloquens.

E Ecce pulchra es propinqua mea, ecce pulchra es: oculi tui columbæ.

QVEMadmodum qui aurum tractant & elaborant, quos aurifices appellamus, si aurum adulteratum uelint expurgare, & purius atque splendidius reddere, sæpius illud in fornaces coniiciunt: sic animas, quæ nigredinem contraxerunt, curat, expolitque Deus. Cum enim prius sponsam equæ comparasset, ostendissetque eam adhuc humi repere, uirginem ad hāc sublimiorem uirtutem incitauit: illa autem amicorum officiis uere proficiens fit ignea sedes regis uniuersorum. Deinde uirtutibus rursum altius prouecta, atque iterum ad purū sponsum appropinquans,

ab eo præclare commendatur. Ecce enim, inquit, pulchra es propinqua mea:& pul F
chritudinis laudem ingeminans, ecce, inquit, pulchra es, o uirgo. Iucundis enim es oculis prædita columbæ uirginis. cum oculos tuos ab errore auerteris, & eos in me creatorem tuum intenderis. Columbæ autem oculos memorat, ut purum uirginis obtutum significet. Tam mundos enim oculos habet, ut puriter pulcherrimum sponsum aspiciat.

Theodoriti.

HIS dictis a sponsa, sponsus eam rursus alloquitur, Ecce, inquiens, pulchra es propinqua mea: ecce puchra es: oculi tui columbæ. Eius iterum laudat pulchritu- G
dinem, & formam admiratur, ac decore ipsius dupliciter obstupescit. In primis autem oculos ipsius commendat, dicens: Oculi tui sicut columbæ, hoc est, spiritales. Nam sub columbæ specie descendit Spiritus sanctus, & in sponso inhabitauit. Iccirco non ait: sicut ipsius columbæ, sed sicut ipsæ columbæ, id est, spiritales, diuina gratia pleni, ab omni caligine liberi, reuelata facie gloriam domini contemplantes, in eãdem imaginem transformati a claritate in claritatem tanquam a do-
1.Cor.3 mini spiritu, ut possint dicere: Nobis autem Deus reuelauit per spiritum suum.

Trium patrum.

SIC igitur sponsam actionis puritate præstantem, & cõtemplationis luce splen- H
dentem sponsus aspiciens alloquitur: Ecce pulchra es propinqua mea: ecce pulchra es. oculi tui sicut colũbæ. en formosa existis, quia particeps es pulchritudinis meæ: quoniam pristinæ incredulitatis turpitudinem abiecisti: & imitatores meos apostolos imitando ad me per uirtutem appropinquasti. Ecce decora es, quippe quæ ab angelis meis species tuas, quæ in mundo sunt, didicisti, atque ita cognitione etiam & scientia es exornata. Mentis enim oculi tui spiritales rebus sensui iucundis minime decipiuntur, sed in iis tanquam in speculo reconditas pulchritudines intelligibiles contemplantur.

Theodoriti. I

RVRSVM sponsa respondens ait: Ecce pulcher nepos meus, & plane decorus lectus noster umbrosus. Tigna nostra cedri, laquearia nostra cupressi. Hactenus sponsi fragrantiam sponsa suspexit: nunc autem oculis illuminata, quos spiritales & sicut columbæ gerit, eius etiam pulchritudinem admiratur, pulcher, inquiens, & decorus nepos meus. Lectum uero, ut arbitror, appellat diuinam scripturam, in qua & sponsus & sponsa conquiescentes mutuo spiritali consuetudine coniunguntur. Ac sponsus quidem præbet uerbi semina. Sponsa autem illa suscipiens conci-
Esa.26. pit, & fert in utero, & parturit, & clamat cum propheta: Propter timorem tuum, domine, in utero concepimus, & parturiuimus, & peperimus spiritum salutis tuæ, K
quem gestauimus super terram. Porro lectum umbrosum, ut a spiritus gratia protectum, & ab ardore peccati defensum uocat. Quod enim nubes erat Israeli, id nobis est spiritus auxilium. Ideo ad lectulum adiungit, umbrosum. Tigna domus nostræ, cedri. Laquearia nostra, cupressi. Hæc arborum genera posuit, quoniam cedrus incorruptione, cupressus odore præstat: utrumque autem in diuina scriptura licet inuenire, quæ quidem nobis non modo lectus est, sed etiam domus, & mensa, & cibus: nec solum odoris suauitatem suggerit, uerum etiam incorruptionem, & ueritatem, & immortalitatem pollicetur. Si quis autem ædes sponsæ,

quæ

A quæ ubique gentium in mari terraque ſunt, eccleſias uelit intelligere, à ueritate non aberrabit: ut cedri & cupreſſi allegorice accipiantur: ac tigna quidem cedrina præſtantiores uiros ſignificent, (tigna enim faſtigium ſuſtinent) laquearia uero inferiores. Sponſus a ſponſa ita laudatus declarat, eam nondum ipſius pulchritudinem ſpectaſſe, ſed adhuc in umbra pulchritudinis immorari.

Trium Patrum.

AD hæc ſponſa, cum teſtimonio ſponſi ſpiritales habeat oculos, qui decipi nequeant, ſed quod uere pulchrũ eſt, unde ipſa quoque fit pulchritudinis particeps, B conſpiciant. Ecce, inquit, es pulcher, ſponſe mi. Tu ſolus uidelicet, iure pulcher dici potes, dilecte mi, cuius participatione pulchra ſunt pulchra. Pulcher, inquam, inacceſſa naturæ pulchritudine. Sic igitur pulcher, ad lectum noſtrum umbroſus, in natura noſtra nimirum, in qua tanquam in lecto quieſcens tu Dei & patris lucidiſſimus, & ſine umbra radius, per umbram aſpiceris, tanquam in imagine exemplar. Quoniam & domus tua nos, eccleſia nimirum, quæ in te credit, ſumus. Tigna noſtra cedri, hoc eſt, pietatis & religionis dogmata, quæ tanquam tigna domum, hoc eſt, fidelium eccleſiam continent, & quaſi cedri: fortiter conſtituta ſolida in Chriſtum fide innituntur: neque eccleſiam aſſiduis hæreſium & tentationum motibus, ueluti uariis uehementium imbrium atque uentorum incurſibus oppugnatam labefactari ac ruere patiũtur. C Laquearia noſtra cupreſſi. Laquearia uariam tecti continent pulchritudinem, quæ conſtat ex concinna & fabrefacta contignatione tabularum, quæ quidem ſi ex cupreſſo confectæ ſint, tum bene olent, tum putredinem non admittunt. His uirtutes ſunt ſimiles, quibus perturbationum & uitiorum corruptionis expertibus exornatur eccleſia, earumque fragrantia ſpiritali conſperguntur, qui animæ ſenſus habent exercitatos.

Pſelli.

SPONSAM purus ſponſus laudauit: quẽ nunc uiciſſim ſponſa cõmendat, Ecce, inquiens, pulcher es nepos meus, natura, inquã, es pulcher. Ecce formoſus es, D ac plane decorus & tu, ſponſe mi. Ac quemadmodum gemina ille laude ſponſam extulit: ſic illa duplici laude ſponſum effert. pulcher, inquiens, es ſponſe, atque formoſus. Nepotem autem ſponſa dominum appellat, eam innuens partem ipſius, per quam illi propinqua eſt, quæ pertinet ad humanitatem, quam quidem infra planius explicabit. ſponſum enim ſponſa uiciſſim laudans, ſic ad eum ſtatim dicit: Ad lectum noſtrum umbroſus. Ad infimum, inquit, lectum noſtrum ſic acceſſiſti, ut debita opera diuinitatis fulgorem obumbrares. Niſi eam tu iis rationibus, quæ tibi ſoli cognitæ ſunt abſcondiſſes, diuino ſplendore forte conſumpti eſſemus. Quod quidem totum, uerbo diuinitatem celante, factum eſt. Cum enim amici, qui ſponſam deducebant, ut ſupra declarauimus, ex argentea auream reddidiſſent, & E tanquam lectulum regiũ purpura ornatum inſtruxiſſent, in eo rex accubuit. Itaque ſponſa admirabunda ſic eum alloquitur: Ad lectum noſtrum, umbroſus, ut libuit, acceſſiſti. Verum, quæ deinceps in canticis ſequuntur, audiamus. Pergit enim adhuc ſponſa ſponſum alloqui, tigna, inquiens, noſtra cedri: laquearia cupreſſi. Quando nunc ad nos, o ſponſe, ueniſti, nullos amplius horrendos imbres, nullos torrentium impetus, nullos furentis boreæ flatus extimeſcimus. Me enim, quã tibi domicilium eſſe uoluiſti, præclare in te, ſponſe exædificaſti, qui uere lapis es pulcher, & uitæ petra. Cedrina ſunt tigna noſtra, cupreſſina laquearia. Quoniam hic domus eſt facta mentio, de tignis etiam & laquearibus loquitur. Quæ quidem omnia tu

pro

pro uirtutibus accipe, quibus eam, uerbum adueniens, aduersus uentos, & imbres, & flumina, id est, contra tentationes communiuit. F

Theodoriti.

Ego enim, inquit, flos campi, lilium conuallium.

HVMANAM, inquit, pulchritudinem meam (nam Deum nemo uidit unquam) aspexisti. Ego enim flos campi factus sum, hoc est, terrenum corpus assumpsi. Et cum æternus, & excelsus, immo uero, immensus essem, lilium sum factus, non montium, neque collium, neque camporum simpliciter, sed conuallium. Non enim uiuentibus modo salutem, sed mortuis resurrectionem nunciauit, G
descendens in inferiores partes terræ, ut impleret omnia. Iccirco se campi florem appellat, & lilium conuallium, idest, mortuorum, quibus a morte in uitam reditum & promisit, & præstitit.

Trium Patrum.

Ego flos campi: lilium conuallium.

EGO quidem ecclesia ex Israelitis, & ex gentilibus congregata, quantum pertinet ad Israelitas, qui per legem & prophetas ab incredulitate & malitia ante pur- H
gati, atque instar campi exæquati, haud ita multum ab honesto distabant, pluuia cælestis cognitionis irrigata, uirtutibus florui. Quantum autem attinet ad gentiles, qui per infidelitatem naturali æqualitate priuati, & uitiorum turbine depressi erant, ueluti lilium ex imo in sublime consurgens, & ab radice ad idoneam magnitudinem per calamum ascendens, ne uallium profunditate abscondatur, sed excelsam pulchritudinem suam præferat, fide in Christum innitor, & per purgationem ex confusione uitiorum emersi, atque in contemplationis fastigio, uirtutum decore sum exornata.

Pselli.

I
TEMPVS iam est, ut quæ deinceps sponsa dicit, audiamus.

Ego autem flos campi: Lilium conuallium.

O præclaram puræ uirginis progressionem. Ecce enim te ipsam cum eximium totius campi, naturæ humanæ, florem, tum diuinum conuallium lilium agnouisti. Omnis enim profecto anima uitæ probitate, ac uirtutibus florens, atque excellens, nec mundi sollicitudinibus ullo modo suffocata, redolet. Cuius quidem rei testis est Christus ac sponsus, qui sponsæ sermonem, ut ordine inuenies, ita confirmat.

Sicut lilium in medio spinarum, sic propinqua mea K
in medio filiarum.

RECTE, inquit, de te locuta es, sponsa. Sic enim inter animas, quæ curarum & sollicitudinum spinis suffocantur, ut odorifera rosa floruisti. Hanc autem sororem uerbum ac sponsus uocat, quoniam diuinæ obtemperat uoluntati. Eos enim in euangeliis fratres, & propinquos, & amicos appellat, qui patris sui uoluntati parent.

Theodoriti

A

Theodoriti.

DEINDE, cum se his nominibus appellasset, sic ait ad sponsam.

Sicut lilium inter spinas: sic propinqua mea inter filias.

QVANTVM spinis lilium præstat, tantum forma tu filiis antecellis. Dicuntur autem filiæ, quia uocatione dignæ sunt habitæ. Sed quo minus electæ sint, ipsarum culpa factum est. Multi enim, inquit, sunt uocati, pauci uero electi. Hoc autem nomine sponsam uocat etiam Esaias propheta, Lætare, inquiens, desertum sitiens. Exultet solitudo, & floreat quasi lilium. *Esa.35.* Deserta enim, & solitaria, atque
B infructuosa, & arida erat sponsa, nec lectum umbrosum habebat, sed ardebat siti sponsi sui, atque ideo clamabat: osculetur me osculis oris sui. Quod quidem uidens propheta, erat enim spiritalis, Lætare, inquit, sterilis sitiens, exultet solitudo, & floreat sicut lilium. Ob id & sponsus ad eam, sicut lilium, inquit, inter spinas, sic propinqua mea inter filias. Videtur autem hoc loco hæreticorum ecclesias propter uocationem non propter electionem ipsarum, filias appellare. Atque illas quidem spinis, sponsam autem odorato lilio comparat. Lilium enim cum exteriori decore splendet, tum aureum intus flosculum continet. Talis est anima iustitiæ splendore circumdata, & spiritalem sapientiæ cognitionisque donum in intimis penetralibus gestans.

C

Trium Patrum.

ITAQVE sponsus lilio sponsam similẽ dicit, ut quæ uitæ spinis nõ suffocetur.

Sicut lilium, inquit, inter spinas, ita propinqua mea inter filias.

ET hanc quidem lilio comparat, quoniam eorum, quæ ad uictum pertinent, nulla premitur sollicitudine, sed rebus obuiis satisfacit corporis necessitati. Quod etiam in euangeliis docens, de uestimento, inquit, quid solliciti estis? considerate lilia agri, quo modo crescunt: non laborant, neque nent. *Matth.6.*
D Ostendit, eos, qui tranquillam & frugalem uiuendi rationem propter regnum cælorum complectuntur, liliis esse similes, quæ naturalis gloriæ nitore Salomonis purpuram superant. Animas uero carnis uoluptatibus effeminatas, ac propterea diaboli filias, ut in euangeliis rursum declarat, uos, inquiens, ex patre diabolo estis, spinis assimulat, quia omnem curam & sollicitudinem in eas conferunt res, quæ ad uitam hanc spectant, ut undique uoluptatum materiam aucupentur. Cũ enim omnem suam spem non in eo, qui sapientia sua cuncta moderatur, & rebus omnibus consulit, sed in se ipsis sitam habeant, terrenis sollicitudinibus suffocantur, nec perfectum fructum ferunt.

E

Theodoriti.

SPONSAE respondet Sponsus, & ait.

Sicut pomum inter ligna siluæ, ita nepos meus inter filios. In umbra illius desideraui, & sedi: Et fructus eius dulcis gutturi meo.

MAGNA est inter pomum & lilium differentia. Hoc enim oculos tantum & odoratum oblectat. pomum autem & spectandi, & odorandi, & gustandi sensus afficit

afficit uoluptate, uescum enim est, & esui opportunum. Proinde sponsa quidem lilium nuncupatur, sponsus autem pomum. Hic enim editur, & sponsæ fit cibus. Sponsa uero non comeditur, sed odoris dumtaxat habet suauitatem. Iccirco ait: sicut pomum inter ligna siluæ, ita nepos meus inter filios. Filios hic (ut antea filias) nominat eos, qui cum facti sint uocatione digni, se ipsos electione indignos præstiterunt. Hos sponsa lignis siluæ similes dicit, & arboribus infructuosis. At sponsum appellat pomum, quod quidem & tactu molle est, & gustu dulce, & odoratu suaue, & aspectu iucundum ac uenustum, & auditu amabilissimum: simul enim audiendo cunctos orationi sensus accommodamus. Talis est dominus noster, & saluator, & sponsus, qui conuiuio suo sensus omnes nostros explet suauitate. Sub huius umbra sedere se sponsa dicit concupiuisse, & cōsedisse, ac mox fructum etiam eius decerpsisse, eumque gutturi suo fuisse dulcissimum. Ardentes malitiæ radios uitare studet, ne iterum nigra fiat. Vmbra autem sponsi sunt ea, quæ nunc, ut beatus Paulus ait, in speculo & in ænigmate conspiciuntur. Videmus, inquit, nunc per speculum in ænigmate: tunc autem facie ad faciem. Nunc cognosco ex parte: tunc autem cognoscam, sicut & cognitus sum. Ideo, in umbra, inquit, eius cupiui, & sedi: & fructus eius dulcis in gutture meo. Etenim sub umbra sedens, fructum decerpo, & comprehēdo. Et testes sunt illi, qui initiati in sponsi mēbris oblectantur. F G

Trium sanctorum Patrum.

QVONIAM per totum hoc drama sponsus & sponsa quasi mutuis cantibus se uicissim celebrant, assiduis amoris significationibus ostendentes, alterum alterius ardere desiderio, ita rursus sponsa sponsum alloquitur: Sicut pomum inter ligna siluæ, sic nepos meus inter filios. Certe sicut pomum tum specie decora, tum odore suaui, tum gustu dulci, ac propterea hominibus ad edendum utili, inter arbores huius qualitatis expertes excellit, in silua, quæ nemorosa est, & fructum ad uescendum non hominibus, sed bestiis idoneum suppeditat: sic dilectus meus inter hominum filios præstat. Pulchritudine enim speciosus est inter filios hominum, non solum ut Dei filius unigenitus, & uerbum, uerum etiam ut inter homines solus sine peccato. Odore autem iucundo fragrans propter spiritalia gratiarum munera, quæ in se credentibus dilargitur, ex quibus sensum ipsius percipimus. Gustu uero suauis est. Gustate enim, inquit, & uidete, quoniam suauis est dominus. Nam mellis dulcedo illis solum, qui gustauerunt, cognita est. Quamobrem & hominum cibus est, qui uitam eis tribuit spiritalem. At ceteri hominū filii, quia omnes peccauerunt, & diuina gloria priuati sunt, ad siluæ similitudinem luxuriant, & belluinis uoluptatibus nutriuntur. Iccirco, in umbra, inquit, eius cupiui, & sedi. Vmbra omnino Christi, est christiana respublica, in qua qui desiderio est confirmatus, cupidinum æstu non comburitur, sed sub ea protegitur. Et fructus eius dulcis gutturi meo. Fructus autem ipsius, est fructus spiritus, qui est, ut magnus inquit Paulus, caritas, gaudium, pax, patientia, longanimitas, bonitas, benignitas, mansuetudo, fides, modestia, continentia, castitas: quorum dulcedinē sentiunt illi, qui experiuntur. nihil enim gaudio spiritali, & tranquillitate, & caritate dulcius. At guttur, quod fructus spiritalis dulcedine fruitur, est uis animæ ratione prædita, sine qua uerbum non admouetur, quemadmodum nec cibus sine gutture. H I K

Psal. 33. *Gal. 5.*

Pselli.

HAS laudes sponsa cum audiuisset, quibusdam ipsa quoque sponsum laudibus extollit. Dominum enim hisce uerbis alloquitur: sicut pomum inter ligna siluæ: sic

nepos

A nepos meus inter filios. Quemadmodum, inquit, inter omnes hominum animas, quas, o uerbum & sponse, filias appellasti, ego sola sum tanquam lilium in germine: sic etiam tu arcana ratione cælos inclinans, & descendens super terram in hanc uitam mortalem, & carnem nostram assumens, in hac silua te inter filios hominum conspicuum præbuisti, tanquam pomum suauissimum, & gustu iucundissimum. Cur autem uerbum appellat pomum? Quia multiplici gratia hic fructus est præditus. Etenim si forte a quopiam comprimatur, liquorem sanguineum, & aqueum emittit, & proinde innuit fontes illos salutares, qui ex latere uerbi & saluatoris emanarunt. O puræ uirginis prudentiam admirabilem. sapienter enim ipsum uere pomum dixit esse. Nam omnis profecto anima humana, licet uirtutum præstantia B ad angelos accedat, flos tantummodo, & lilium conuallium iudicatur, non alens agricolam, neque enim herba alit, sed se ipsam speciei pulchritudine exornans. Etenim lucrum ex nobis non quærit agricola, ut quodam in loco sponsum ipsum alloquens, ostendit Dauid: Deus, inquit, meus es tu, quia bonorum meorum non eges. At Christus agricola sponsusque noster, cum carnem humanam induens, uere pomum euaserit, tres nostros, eosque præcipuos sensus oblectat, uisum, odoratum, atque in primis gustum. Aspectu enim sane quàm decorus est, quippe cum sit omnium, qui in terra nati sunt, speciosissimus, respicientesque se, clarissimos reddat. Olfactu autem periucundus, est enim unguento plenus, immo unguentũ ipsum, quod descendit in barbam Aaron. Gustatu uero quàm suauissimus, gustan C tibus enim se uitam tribuit immortalem. Nam qui digne manducat corpus eius, ut ipse ait, uitam uere æternam possidebit. Ac de proposito huius carminis hactenus. Ad reliqua Canticorum explicanda pergamus. Sponsa de uerbo diuino, in umbra, inquit, eius desideraui, & sedi; & fructus eius dulcis gutturi meo. Huius, inquit, admirabilis uitalisque pomi sæpenumero umbram aspicere cõcupiui, cum ardor tentationum me uehementer exureret. At ecce in ea iam confidens oblector, & gaudeo, atque ardorem tentationum declino. Quandoquidem me in omnibus mandatis domini meditantem uerbum ac sponsus meus dulcissimus diuinis suis obumbrans alis procul auertit tentationum faces. Hæc cum ueluti lætabunda protulisset, ad amicos sponsi conuertit sermonem suum, hortaturque illos, ut pro- D grediantur, & ad formosum sponsum accurrant. Sed uerba ipsius mihi sunt expendenda.

Introducite me in cellam uinariam: ordinate in me caritatem: Fulcite me unguentis: stipate me in pomis, quoniam ego amore sum uulnerata.

SITI urgeor, inquit, ad sponsum meum, ad uitæ botrum illum maturum, atque diuinum, per crucis mortem dulcedine fluentem. Quamobrem in huius cellam me quoque introducite, ut pure sponsi pulchritudinem conspicata, amoris ignem erga illum adaugeam. Adhuc autem ad maiora contendo. Hæc ad angelos E loquitur. Fulcite me unguentis: stipate me in pomis. Quando, inquit, dilexit me abiectam admirandus ille, & metuendus, atque pulcherrimus sponsus, ad eius me caritatem, uos, qui uerbi & sponsi amici estis, incitate: qui prius mihi adhibuistis aurum, nunc autem adhibete unguenta, quæ omnem arceant fœtorem peccati, ne amplius aberrem, aut rursus e uia declinem. Tu uero per amicorum unguenta uirtutes intellige. Sed pomis præterea flagitat, ut constipetur. Amicos enim alloquitur anima, modo ut sponsa, & uirgo nuptialibus uestimentis exornata: modo ut lectus auro splendidus: modo ut diuinum solium. In una enim profecto, eademque anima purissima Christus & sponsus nunc quiescit, nunc ambulat, & sedet sæpissime.

ſæpiſſime. Quæ quidem omnia indicat pomorum conſtipatio. Prorſus autem flagrat ſponſa, ac plane ardet deſiderio ſponſi, qui dicitur pomum e ſilua, cupitque illum ſemper hæc ſibi eſſe omnia, cibum, deliciaſque, & umbram, & ſtipationem, & tectum: quemadmodum & ipſa erga illum hæc eſt uniuerſa: ſponſa nimirum, & ſedes, & cubile, & domus. Tum aſſiduæ flagitationis ſuæ cauſam angelis explicās, ego enim, inquit, amore ſum ſauciata. Ego ueſtrā opem imploro. Totam domum meam pomis conſtipari cupio. Quoniam ſagitta amoris iſtius confixa ſum. Per amorem intellige patrem, qui nullum habet principiū. Per ſagittam uere electam uerbum & ſponſum. Hanc enim in eos, qui ſaluantur, coniicere conſueuit. F

Theodoriti. G

Introducite me in cellam uini: ordinate in me caritatem.

CELLAM uini, ut arbitror, diuina uocat torcularia, de quibus propheta ait: Quàm dilecta tabernacula tua, domine, uirtutum. Concupiſcit, & deficit anima *Pſal.* 138. mea in atria domini. Cum enim pſalmum: Pro torcularibus: inſcripſiſſet, hæc uerba ſubiecit, ut doceret, torcularia ſe Dei eccleſias appellare, in quibus ſpiritale uinum tanquam prælis expreſſum piorum animas lætitia perfundit, ut patet ex illa *Pſal.* 35. prophetia: Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ, & torrente uoluptatis tuæ potabis eos. Ideo ſponſa in cellam ipſius uinariam ingredi concupiſcit: Et ſponſi miniſtros cohortatur, ordinate, inquiens, in me, caritatem, hoc eſt, docete me caritatis rationem ac modum: ne patrem, aut matrem, aut agrum, aut uineam magis, quàm ſponſum diligens, ſponſo uidear indigna. Sic enim ipſe ſententiam tulit; Qui amat patrem, aut matrem plusquam me, non eſt me dignus: & qui amat filios, aut filias plusquam me, non eſt me dignus. Vetus etiam lex, quæ data fuit *Gen.* 2. Adam, talia protulit: Quamobrem relinquet homo patrem, & matrem ſuam, & ad hærebit uxori ſuæ, & erunt duo in carne una. Ordinate ergo in me caritatem, ut ſponſo coniungar meo, eumque & patri, & matri, & ceteris rebus anteponam. Fulcite me unguentis, id eſt, confirmate me, & communite ſponſi ſuauitate, ne quid me concutiat, & labefactet. Fragrātia illa aſſidue me cumulate, ne ſponſi obliuiſcar, & ad alia aberrem. Malis, hoc eſt, ſponſi fructibus me conſtipate, ut ſub umbra illius ſedens & unguentis eius delibuta, fructuque cōſtipata, perpetuam ipſius memoriam conſeruem. Illius enim amore ſum ſaucia. Eſt enim ſagitta electa, quæ animas, quas petit, transfigit. H I

Trium patrum.

ITA quidem ſponſa cognitam ſponſi pulchritudinem, ſuauitatem, domum, dulcedinem prædicat. Miniſtros autem ſpiritus, in miniſterium miſſos, propter eos, qui ſalutis hereditatem ſunt adepturi, rogat, ut ſibi preſto ſint, ad perennem fruitionem aſſequendam, introducite, inquiens, me in cellam uini, hoc eſt, docete me diuinas incarnationis rationes. Deum enim uerbum appellat uinum, quod animas guſtantium lætitia afficit, ad diuinitatemque perducit. Huius cella caro eſt ab ipſo aſſumpta: quam quidem in cellam eccleſia introducitur, una caro cū Chriſto futura. Sic enim apoſtolus locum illum: Et erunt duo in carne una: interpretatur; ego autem, inquit, dico, in Chriſto & in eccleſia. Fideliū enim eccleſia, dum carnis & ſanguinis Chriſti particeps, atque unum cum ipſo corpus efficitur, incarnationiſque rationes ab angelis diſcit, atque eas moribus comprobat, in uini cellam ingreditur. In me introducta ordinate caritatem: illam ſcilicet diuinæ gratiæ K

commu-

A communionem, qua uos ordine fruimini, in me quoque, fideles singulos pro cuiusque ratione diuinis mysteriis instituentes, ordinate. Fulcite me unguentis: sanctissimi spiritus donis, unguentorum instar fidelium animas odoris suauitate conspergentibus me corroborate, & corporis imbecillitate labantem in diuina pietate confirmate. Stipate me in pomis: implete me Dei cognitione in diuinis sermonibus, qui pomorum instar gutturi meo dulcedinem afferunt. Hæc autem a uobis peto, quia amore langueo. Quia scilicet non timore, sed amore incitata (caritas enim foras mittit timorem) cum Christo per fidem coniuncta sum. Nam ut ante pœnarum formidine purgata, deinde futurorum bonorum spe illustrata, ita nunc caritate commota festinat per sanctos angelos ad perfectionem adduci. Quamobrem ait.

B Leua eius sub capite meo: & dextera illius amplexabitur me.

COMMINATIO suppliciorum, quæ a sinistris constitutos manent, sub capite meo, sub ea uidelicet parte, quæ ut caput in corpore sic ipsa in anima principatum obtinet, mente nimirum sensus ipsi subiiciente. Itaque dextera illius, ut spero, iam amplexabitur me. Promissio scilicet bonorum, quæ a dextris collocati suscipient, regnum utique Dei in sæculo futuro me complectetur, quod cũ nec temporis initium nec finem habeat, mihi tamen & principium & finis inuenitur, quippe quæ & ortus initium nacta sim, ut regni cælestis cernam hereditatem, & in eo tandem propter humanitatem illius, tanquam fine ac termino circumscripta, pro-
C cul ab omni mutatione conquiescam.

Pselli.

HIS rursus sponsa subiicit quædam uerba, quemadmodum ordine reperies. Sunt autem hæc.

Leua eius sub capite meo: & dextera illius amplexabitur me.

VARIETAS hæc in res incorporeas cadit. Ecce enim quæ paulo ante mirabili sagitta saucia erat, nunc sagitta fit in manibus iaculantis. Id quod animæ con-
D tigit Pauli uulneratæ. Siquidem & ille ex infideli factus fidelis a Christo uerbo & saluatore, confestim ueluti sagitta missus est a diuino spiritu in gẽtes remotas atque in errore demersas, ut prædicationis & doctrinæ uerbo animas aberrantes in uiam uitæ reduceret. Hæc mea quidem sentẽtia, Stephephore, ita se habent. Te uero minime moueat, quòd cuius sinistra sub capite sponsæ sit, ut ipsa ait, eius dextera illam complectatur: Quandoquidem ad similitudinem uolantis sagittæ emissa fuisse dicta est.

Theodoriti.

E Leua eius sub capite meo: & dextera illius amplexabitur me.

CAVENDVM est, ne rursum, leuam & dexteram audientes, in opiniones corporeas incidamus. Etenim de sapientia, quæ habitus est, non autem substantia, loquens Salomon, Longitudo inquit uitæ, & anni uitæ in dextera eius: in sinistra autem illius diuitiæ & gloria. & de amplexu in Prouerbiis item dictum est il- *Prou. 3*
lud: Dilige eam, & conseruabit te: Arripe illam, & exaltabit te: Honora illam, ut *Ibidem*
te complectatur. Ex his locis discamus etiam ea magis secundum spiritum intelligere, ut amplexum, diui uerbi & piæ animæ coniunctionem credamus esse. Leua autem & sinistra a nobis sumptum consideremus. Quod quidem ne sine contem-

platione prætereamus, animaduertendum eſt, Deum uel beneficia conferre, uel F
ſuppliciis afficere, pro cuiusque meritis. Pro dextera igitur beneficium, pro ſiniſtra ſupplicium intelligamus. Leua eius, inquit ſponſa, ſub capite meo: hoc eſt, ſuppliciis altior ſum, neque illis ſubiicior, quia cum ſponſo coniuncta ſum, atque illum ſtudioſe obſeruo. Dextera illius amplexabitur me: ideſt, beneficiis me ſuis exornabit, ac ueluti amplectens, & comprehendens, & deſiderium meum explens me illis cumulabit. Hoc autem & beatus Paulus oſtendens, ſic, inquit, ſemper cũ domino erimus. Atque utinam nos quoque ultricem eius potentiam minime experiamur, ne ſupplicia, quæ comminatur, deguſtemus: ſed donis & muneribus, quæ pollicitus eſt, perfruamur per gratiam atque benignitatem ipſius ſponſi Christi domini noſtri, cui gloria, & imperium in ſæcula ſæculorum. Amen. G

BEATI THEODORITI EPISCOPI CYRENSIS IN CANTICA CANTICORVM INTERPRETATIONIS

LIBER SECVNDVS.

ADIVRAVI uos, filiæ Hieruſalem, per potentias & fortitudines agri, ut ſuſcitetis, & excitetis caritatem, donec uoluerit. H

QVI corporum amore capti ſunt, eorum ut ipſi potiantur ſoli, ſtudioſe curāt, ab amatiſque æmulos totis uiribus conantur arcere: at qui ſpiritus amore ſunt inflammati, Deique tenentur deſiderio, eadem flamma omnes ut homines incendantur, exoptant. Quamobrem & in Cantico cāticorum cum ſponſa ſponſi complexum expoſuiſſet, Leua, inquiēs, eius ſub capite meo: ſubieciſſetque: & dextera illius amplexabitur me: ſe in ſponſi deliciis ſolam uerſari non ſuſtinet, neque ſatis eſſe putat, ſi ipſa ſola ſacris illis complexibus perfruatur: ſed omnes inuitat adoleſcentulas, neque tantum inuitat, ſed cogit, ac iuriſiurandi obſtringit neceſſitate, I
ut ſuſcitent, atque excitent caritatem, quoad ſponſus ipſe uoluerit. Has autem appellat filias Hieruſalem, cæleſtis illius nimirum, de qua beatus Paulus, Quæ autem ſurſum eſt, inquit, Hieruſalem, libera eſt, quæ eſt mater omnium noſtrum. Agrũ uero mundum uocat. Sic enim & dominus in ſacris euangeliis parabolam exponens, ager, inquit, eſt mundus. At potentias & fortitudines agri, angelicas nominat poteſtates, quæ Dei iuſſu mundum obeunt: aut ſanctos prophetas, & apoſtolos, qui diuino repleti ſpiritu per uniuerſum uagantes orbem terrarum, Dei aduerſarios atque hoſtes dæmones expulerunt, pietatiſque ſurculos in animis hominum inſeruerunt. Cum igitur ſponſa ſponſo frueretur, experimentoque delicias eius deguſtaret, exclamans, Adiuraui uos, inquit, filiæ Hieruſalem per potentias & fortitudines agri, ut ſuſcitetis, atque excitetis caritatem, donec uoluerit. hoc eſt, ne K
caritatem erga Deum in uobis dormire patiamini, ſed eam ſuſcitetis, atque accendatis, & memoriam beneficiorum illius tanquam oleum ſuper effundatis: ne de uobis item dicatur: dormierunt ſomnum ſuum, & nihil inuenerunt. Niſi enim nunciaueritis de die in diem ſalutare eius, & memineritis mirabilium ipſius, quæ fecit, extinguetur caritas, & quodammodo intercidet. Oportet autem uos illam continenter accendere, atque excitare, & flammam eius ſublimem tollere, ac modum

A ipsius dimetiri sponsi uoluntate. Ne prius ergo hanc excitare desistatis, atque ignem illius incendere, quoad sponsus ipsam habere modum dicat. His similia uidentur ea, quæ a beato Paulo Corinthiis, & per Corinthios nobis omnibus scripta sunt: Vigilate, state in fide, uiriliter agite, & confortamini, omnia uestra in caritate fiāt. *1. Cor. 16.* Atque in fine epistolæ, si quis non amat, inquit, dominum nostrum Iesum Christum, sit anathema. Ita amant, qui sic ardenter amant salutis auctorem, ut non amantes eum, tanquam putrida ac fœtida corpora detestentur. Idem significat beatus etiam Dauid, Nonne, inquiens, odientes te, domine, oderam, & super inimicos tuos tabescebam? *Psal. 138.* Perfecto odio oderam illos, & inimici facti sunt mihi. At de illis, qui sponsum diligunt, Mihi, inquit, nimis honorificati sunt amici tui, *Psal. 138.*
B Deus, nimis confortatus est principatus eorum. Atque hac quidem ratione amicos ab amicis amandos esse sancti uiri didicerunt a rerum omnium Deo, qui primus Abrahæ, Benedicam, inquit, benedicentibus tibi: & maledicam maledicentibus *Gen. 2.* tibi. Inimicus ero inimicis tuis, & persequar eos, qui te persequuntur. Ex his locis didicit Dauid, illa dicere: & beatus Paulus eos, qui non amant dominum, anathemate detestari. Quapropter & sponsa filias Hierusalem obtestatur, ut erga sponsum, quoad ipsi libuerit, suscitent, atque excitent caritatem.

Trium Patrum.

C MAGISTRA anima ad rudes, quæ instituuntur, adiuraui uos, inquit, filiæ Hierusalem: Quo autem pacto adiuraui? sponsi minas & promissiones, quæ auditores cogendi, non secus, ac iusiurandum, uim habent, uobis proponens, ut ipsius sponsi tantum metu ac desiderio teneamini. Doceo autem omnino uos, quas genui in Spiritu sancto, qui est uisio pacis. utpote qui nos ducit in omnem ueritatem, quæ uerbum est, filius unigenitus; a quo patri recōciliati sumus. Hierusalem enim idem est, quod pacis uisio. Per potentias, & fortitudines agri, ut suscitetis, & excitetis caritatem, dum ipse uoluerit. Hoc igitur pacto uos adiuraui, ut per animi potentias, & corporis sensus (animæ enim potentiæ in mundo, tanquā in agro, per sensus agunt) in uobis ipsis per uirtutem suscitetis, & magis ac magis per con-
D templationem excitetis caritatem; quæ quidem est ille, qui pro salute nostra mortem oppetiit, unigenitus Dei filius & uerbum: donec ipsi placuerit, uisione sua nos dignas reddere, & per gratiam prouehere ad diuinitatem. Nisi enim caritate sic affectæ fueritis, frustra uobis sponsi minas & promissa proposuero, cum per illa, tanquam per iusiurandum, timorem & desiderium eius in uobis non excitarim, quoad ipse, qui caritas est, quæ nunquam excidit, aduentu suo nobis immutabilitatem largiatur.

Pselli.

E VERVM tempus est, ut quæ sequuntur in Canticis audiamus. Rursus enim angelos obsecrat & obtestatur.

> Adiuraui uos, filiæ Hierusalem, per potentias, & fortitudines agri, ut suscitetis, & excitetis caritatem, donec uoluerit.

AGER tibi sit mundus: Huius fortitudo potestas domini uerbi ac sponsi. Vos, inquit, qui sponsi nuptiarum ministri estis atque amici, assiduis flagitationibus omissis, iure iurando precor ex animo, atque obtestor, ne prius me decorare desi-

ſtatis, quàm partibus ac numeris omnibus ornatam, atque expolitã moribus reddideritis, & ſponſi uoluntas expleta fuerit, cuius quidem hæc eſt uoluntas unica, ut homines peruelit omnes ſaluos fieri, meque plane mundam, ac diuino ſplendore illuſtrem eſſe. Sed orationis ſeriem contemplari pergamus. F

Vox nepotis mei.

TANTVM abeſt, ut diuinitas comprehẽdi queat: ut licet uirtutibus ſit quiſpiam omnibus exornatus, rectisque uiuendi rationibus ſublimis tollatur in cælum, ac propterea ſe proxime ad Deum putet accedere, ab eius tamen natura is diſtare ſe ſciat quàm longiſſime. Ecce enim ſponſa, quæ proficiendo, ad eam ſublimitatem progreſſa eſt, ut proxime ad ſponſum uideretur acceſſiſſe, diuinitatis eſſentiã haud G percepit omnino. Tu per uocem ſponſi oracula prophetarum accipe, quæ arcanam uerbi incarnationem prodiderunt. Quid autem deinceps dicat, eſt attendendum.

Ecce hic uenit ſaliens in montibus, tranſiliens colles.

CVM antea ſponſi uocem audire ſe dixiſſet, iam, inquit, hic uenit ſaliens ſuper montes. Scite pura uirgo philoſophatur. Nam uerbum Dei, antequam deſcenderet in terram, præmiſit prophetas, qui aduentum ſuum, & diuinam incarnationem prænunciarent. Mox & ipſe de cælo profectus eſt. Hæc igitur uerba Canticorum innuunt diuini uerbi incarnationem, per quam animas in tenebris conſidentes liberauit, iuſſu ſolo fugatis dæmonibus uniuerſis, quos montes appellat, ac H deinde colles uocat. Chriſtus enim edens miracula, atque integras dæmonum legiones eiiciens uerbo ſolo, cunctos ſimul tum maiores tum minores in tartarum detruſit. Quid ſtatim ſponſa dicere pergat, expendamus.

Similis eſt nepos meus capreæ, hinnuloue ceruorum in montibus Bethel.

HAEC prope ſimile quiddam ſignificant iis, quæ dicta ſunt. Declarant enim, uerbum & ſponſum expuliſſe dæmones, atque in tartarum detruſiſſe. Sponſum autem hinnulo ceruorum comparat uirgo, ita dæmonas profligantem, ut hinnulus ſerpentes deſtruit. Hinnulus hic in montibus foueas habet. Mons enim Bethel cæleſte indicat domicilium. Caprea uero allegorice uidentem ſignificat. Nam ipſe I omnium corda intuetur.

Trium Patrum.

HOC autem pacto cum diſcentes animas magiſtra ſponſa docuiſſet, ut tum pœnæ formidine, tum promiſſorum ſpe, uirtutem excolentes, in ſe caritatem accenderent, eamque per contemplationem inflammarent, donec ſponſo placeret ad ipſas aduenire, atque eas in ſtatu immutabili conſtituere: ne forte ſponſi aduentum tardius futurum exiſtimantes, excolendæ uirtutis laborem detrectarent, illas K confirmat, uox, inquiens, nepotis mei. Nam dilecti uox præcurſor eſt, ille pænitentiæ promulgator, diuinas inſtruens uias, ac dirigens ſemitas. Voces ſunt minæ, & promiſſiones, quæ partim auditores ad pænitentiam impellunt: partim uias domini ex uirtute conſtituunt, & rectas per cognitionem in ipſis faciunt ſemitas eius: Ecce hic uenit. Venit profecto, ecce iam adeſt, ſi comminationes illius, atque promiſſa exaudientes a prioribus peccatis per pænitentiam recedamus: & per ſpem futurorum bonorum illuſtremur. Venit autem ad nos, ut dictum eſt, præparatos: ſaliens ſuper montes, ſuper excelſa uidelicet decreta diuinitatis ſuæ, ſublimis, quæ

uerticis

A uerticis montium instar obtinent. Ex affirmatiua enim ipsum theologia comprehendere conantes, in qua constitutus ex actu præcelsus ostenditur, ex hac eum aspicimus in negatiua theologia, quatenus essentia præstantior est transiliens colles. Verum colles item, ut eminentes sunt, dispensationis ostendunt instituta, quæ ipsa quoque nequeunt comprehendi. Super colles autem, quantum ad cognitionem nostram attinet, sponsus transilit, dum ex eo, quòd Deus est, uidetur ut homo. Et saliens in id, quòd homo est cognoscitur ut Deus. Quod autem de sponso dixit, salire super montes, & colles transilire: salire & transilire capreæ & cerui lasciuientis est proprium, quibus deinceps assimilans sponsum, similis est, inquit, nepos meus capreæ hinnuloque ceruorum in montibus Bethel. Bethel autem significat domum

B Dei, quæ est fidelium ecclesia. Cuius montes intelliguntur propter excellentiam sanctissima unigeniti diuinitatis atque humanitatis instituta. super quæ hic sponsæ dilectissimus saliens, ut supra diximus, atq; transiliens more animalium prædictorum spiritales feras, quæ, ueluti uenenum, opiniones ueritati contrarias, aduersus ecclesiam iaculantur, ab ea procul repellit. Natura enim capreæ ac ceruo insitum est, ut uenenosas bestias insectentur.

Theodoriti.

DVM hæc cum adolescentulis sponsa differit, easque ad caritatem similem co-

C hortatur, sponsum audit aduentantem, &, Vox, inquit, nepotis mei. Sanctis enim illius sermonibus assuefacta, uocem eius agnoscit. Quemadmodum & dominus in sacris euangeliis, oues meæ, inquit, uocem meam audiunt. Alienum autem non *Ioan.* 10.
sequentur, quia non nouerunt uocem alienorum. Nouit ergo sponsa uocem sponsi: nouit, quid inter adulterum, & sponsum intersit. atque adulteros quidem, & lupos, & mercenarios auersatur: sponsi autem & pastoris sermonibus paret. Itaque, simulac aduentum eius præsensit, clamans, Vox, inquit, nepotis mei. Et quietis impatiens, exurgit, atque obseruat, & circumspicit, atque ipsum aspiciens, magna uoce, Ecce, inquit, hic uenit, saliens super montes, transiliens colles. Similis est nepos meus capreæ, & hinnulo ceruorum in montibus Bethel. Operæ pretium

D est, quærere, cur eum capreæ hinnuloque ceruorum similem dicat: & quinam sint montes Bethel. quid salire, quid transilire significet, quid colles, & montes, in quibus hæc geruntur. Capream ex uidendi acumine dorcadis nomine uocatam, ferunt. cernit enim quàm accutissime. Aiunt & ceruos ferarum serpentium naturali quodam odio teneri, adeo, ut angues, & uiperas, & alias eiusmodi bestias non aliter, atque herbas deuorent, cum ex eo cibo nullo afficiantur incommodo. Proinde cum dominus Christus, quatenus homo, sit illa radix, quæ egressa est de radice Iesse, super quem requieuit spiritus Dei, spiritus sapientiæ, & intellectus: spiritus consilii & fortitudinis; spiritus scientiæ, & pietatis; & repleuit eum spiritus timoris Dei: eum sponsa propter eximiam oculorum aciem, ac perspicacem intuendi uim,

E & futurorum prouidentiam capreæ similem asserit. Ceruorũ autem hinnulo ipsum comparat, ut qui capita draconum confregerit super aquam: & qui capita draconis colliserit: & tanqnam gladius sinuosum anguem, & egredientem draconem, qui erat in mari, sustulerit: potestatéque dederit discipulis suis calcandi super serpentes, & scorpiones, & super omnem uirtutem inimici: quique peccatum non fecerit, sed sustulerit peccata mundi, eaque tanquam serpentes profligarit: At hinnulo cerui illum assimilat, quia non solum homo, sed & filius hominis dicitur: nec leo tantũ, sed etiã catulus leonis. Accubans enim, inquit, dormiuit ut leo, & quasi catulus leonis. Nec uero alienum est, a sponsa illud significari, quòd cum paruula ad- *Num.* 24.

huc esset corporis ætatula, diaboli potentiam ueluti serpentes quosdam deuorarit, cum magos qui diaboli uates erant, confestim, ut natus est, ad adorationem protraxit. Porro inter animalia, quæ munda sunt, caprea & ceruus numerantur in lege. Iam caprea prior, quàm ceruus nominata est, quia figuram obtinet fidei, propter excellentem in prospiciendo uim oculorum. Credere enim oportet primum accedentem ad Deum, quòd ipse est, & accedentibus ad se remunerator sit. At ceruos quidem nominat diuina scriptura: Et nunc quidem inquit in 17. Psalmo beatus Dauid: Deus, qui præcinxit me uirtute, & posuit immaculatam uiam meam. Qui perfecit pedes meos tanquam ceruorum. Immaculata, inquit, facta est uia mea, posteaquam perfecti sunt pedes mei, tanquam ceruorum. Potui namque calcare super serpentes, & scorpiones, & super omnem uirtutem inimici. Nunc autem in Psalmo 28. Vox, inquit, domini concutientis ceruos, & reuelabit condensa. Ceruos hic uocat beatos apostolos, quorum pedes speciosi euangelizantium bona, utpote conculcantes serpentes, qui hominibus insidias struunt, & mortem afferunt. per quos apostolos reuelata sunt condensa siluarum infructuosa: per quos in templo Dei omnis dicit gloriam. His haud dissimilia pronunciat beatus Abacuc propheta, Dominus Deus, inquiens, fortitudo mea, & ponet pedes meos quasi ceruorum. & super excelsa deducet me, ut uincam in cantico eius. Sed tempus est, ut ad propositum reuertamur. Ecce hic uenit saliens super montes, transiliens super colles. Similis est nepos meus capreæ, aut hinnulo ceruorum in montibus Bethel. Docet hic sponsa internecionem idolis illatam a sponso suo. Montes enim & colles uocat lucos & delubra dæmonum in montibus olim sita & ædificata, super quæ, uerborum sapientia, & miraculorum uirtute saliens atque transiliens penitus euertit atque destruxit. Quem quidem sensum Symmachus magis perspicuum reddit, interpretans ad hunc modum: Ascendens contra montes, prosiliens aduersus colles. His sponsa rursum subiicit:

En ipse stat post parietem nostrum respiciens per fenestras, prospiciens per cancellos.

DOCET autem, quemadmodum sponsus omni monte & colle humiliato, iuxta Esaiam prophetam, ad se, quæ humilis quondam erat, & ualli comparabatur, accedit, impletque se, & redigit praua in directas, & aspera in uias planas. Sibique tanquam ciuitati murum circumstruit, ne ab hostibus diripiatur. Et tanquam uineæ, atque horto, & uiridario maceriam circumponit, ne a prætereuntibus uiam, uindemietur: neue ab apro de silua, ut prior illa, quæ ex Aegypto translata fuerat, dissipetur. Ostendit ergo quemadmodum euersis dæmonum templis & eorum, qui uocabantur dii, nemoribus, & lucis, & fanis (id enim per montes Bethel innuitur: nam Bethel significat domum Dei: falso autem, cum dii, non sint, dii tamen ab impiis appellantur) ad se uenit. Ac nondum quidem in thalamum ipsius ingressus est: sed stans post parietem respicit per fenestras. Fenestras autem sensus uocat. Per sensus enim tanquam per fenestras in animam influunt, atque ex illis uicissim efflunt tum ea, quæ bona sunt, tum etiam contraria. Quamobrem Hieremias propheta, Mors, inquit, ascendit per fenestras. Nam qui uidit mulierē ad concupiscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo. Atque ita mors per fenestras ingreditur. Et qui prauum sermonem suscipit, is per fenestras mortem admittit. At sponsa nunc decore sponsi per fenestras fruitur. Sed quærendū est, quo modo sponsus per fenestras, hoc est, per sensus nostros respiciat. Cum in lege domini meditantes die ac nocte diuinis sermonibus oblectamur, & cū animi compunctione, & scien-

Margin notes: F, G, H, I (Esa.40.), Psal.79., K, Hier.9.

A scientia, quæ scripta sunt, diligenter consideramus, fenestras aperimus, & sponsi personam suscipimus. Cum autē alios diuinas scripturas interpretantes, ac de Deo disserentes, studiose audimus, per alias rursum fenestras sponsus respicit, & propriam nobis ostendit pulchritudinem. Non solas uero per fenestras respicit, sed etiā ex retibus despicit. Neque enim sponsam suam dæmonum insidiis decipi permittit, & retibus comprehendi, sed liberat eam de laqueo uenantium, & a uerbo aspero. *Psal. 90.* Et in ipsis tentationibus prospicit per retia, ac sponsam recreat oppugnatam, & sensum ipsius dirigit. Idque tam in ueteri, quàm in noua scriptura ab uniuersorum Deo factum esse licet inuenire, ut ab ipso homines pii omnem consolationem acceperint. Cum enim permisisset, ut Sara raperetur a Pharaone, prospexit per retia, & B Abraham Patriarcham recreauit, retibusque disiectis prædam ipsi saluam atque integram reddidit. Capta iterum fuit ab Abimelech; & rursum per retia prospexit, & non solum prædam seruauit, uerum etiam beneficio uenatorē affecit. Idem & Isaac præstitit, cum eadem illi de Rebeca, quæ patri de Sara contigissent. Idem præstitit & Iacob. Cum enim socer eius, ut ipsum cōprehenderet, atque spoliaret, ardenti animo persequeretur, per retia se illis prospicientem exhibuit, ac Iacob quidem bono fortique animo iussit esse, Laban uero deterruit. Cumque rursus fratris aduentum formidaret, apparuit ei, metum abstersit, audaciamque suggessit. Necnon & Ioseph uendito, atque in seruitutem abducto, cum in qua seruiebat domo, tum etiam in carcere præsto fuit, & ubique per retia prospiciens semper illum consola- C tus est. Atque ut uiros sanctos, qui in medio interiecti sunt, silentio prætereeam, ne longior sim, eodem modo ex retibus despiciens sanctissimum consolatus est Danielem, cum leonibus ad deuorandum obiectus esset. Eodem modo cum beatis illis pueris in horrendam illam fornacem coniectis simul ingressus est. Eodem modo sanctis apostolis a Iudæis in custodiam detrusis fiduciam suppeditauit, iussitque, ut pietatis uerbum audacter promulgarent. Eodem modo postea beatum Paulum comprehensum & mortem expectantem confirmauit, cōfide, inquiens, Paule, quemadmodum enim Hierosolymis de me testificatus es, sic te oportet & Romæ testificari. *Act. 23.* Hoc & sponsa innuens, ait.

D En ipse stetit post parietem nostrum, prospiciens per fenestras, despicens e retibus.

Trium Patrum.

QVANDO capreæ & ceruo naturalis ea uis est, ut pestiferas bestias fugent: ecce, inquit, ipse stetit post parietem nostrum. Paries noster est natura creata, post quàm stetit, qui creatus non est, sed creator est omnium Deus uerbum, ut rerum principium, quæ motum habent ad finem. Quanquam enim & prius est ipse, utpote initium & finis uniuersorum, tamen quoniam ipsum ex fine nondum inueni- E mus: nondum enim in eo, qui finis est, ab omni motu conquieuimus: post stare dicitur: prospiciens per fenestras. Fenestræ autem sunt ea, quæ naturæ creatæ ab increato communicata sunt: per quæ ipse ad eā prospicit, dum prouidentia sua cuncta moderatur, nobisque (nisi fenestras has aduersus eum motionibus animi naturæ contrariis occludamus) prospicit. Respiciens per retia, hoc est, inspiciens per mutuam uirtutum connexionem. Nam si fenestras, quæ dictæ sunt, habuerimus apertas illas quidem, sed tamen ita mutuo uirtutum, retium instar, recte complicatarum contextu communitas, ut nulla ex uolucribus, ex aereis nimirum spiritibus nullus furtim ingrediatur, atque reconditum in nobis diuinæ disciplinæ semen corrum-

corrumpat: respicit in nos per hæc retia, ipsarum uirtutum essentia, ipse uidelicet, F
qui factus est nobis a Deo sapientia, & iustitia, & sanctificatio, & redemptio, unigenitus eius filius & uerbum.

Ecce hic stetit post parietem nostrum, respiciens per fenestras, prospiciens per retia.

Pselli.

ECCE, inquit, uerbum & sponsus uenit, demigrans ex Bethel e superna domo. Nondum autem sub tectum introiuit: sed foris stans post parietem, per fenestras uult introspicere. Tu autem mihi per parietem legem antiquam intellige, umbram & errores hominibus iniicientem. per fenestras uero, & retia, oracula prophetarum. Nam ante diuini uerbi incarnationem multifariam multisque modis locutus est. Sed quid sponsa deinde dicat, consideremus. G

Respondet nepos meus, & dicit mihi: surge, ueni, propinqua mea, formosa mea, columba mea.

QVONIAM, inquit, uenit uerbum & sponsus, qui prophetis, tanquam fenestris quibusdam, usus est, hoc primum dixit introspiciens: Surge de lapsu erroris, & tenebris, & ad me puriter accede, & mihi propinqua efficere. Hæc, inquit, præter alia mihi dixit. H

Ecce hiems transiit, imber abiit, recessit sibi: Flores apparuerunt in terra: tempus putationis aduenit.

QVONIAM, inquit, naturam dæmonum, a quibus humana natura congelatur, & pigra, atque iners prorsus ad recte agendum redditur, profligauit: atque ideo hiems caritatis abscessit, & grauis imber omnis abiit, ac defluxit: & iucundum ueritatis exortum est uer: florere cœpit tellus, natura nempe humana. Tempus putationis iam uenit. Legendi sunt flores, si uis corollas ex floribus contexere. Hominum enim naturam, quam terram appellauit, idolis, & fraudi ceruicem inclinans; nullam uirtutum speciem præbuit: (id enim flos significat) acerbissima ac uehementissima hieme deceptionis in glaciem redacta, ac propemodum perdita. Quis enim se in tantis errorum tenebris, pietatis professionem tueri, modestiam seruare, temperantiam amplecti, osculari iustitiam unquam sperasset? At iam flores apparuerunt in terra nostra. Surge igitur, & coronas tibi ex uirtutibus texe. Ac florum testis minime reiiciendus est ille præcursor gratiæ, pænitentiam, inquiens, agite: qui multos ex Hebræis baptizauit, cum uideret eos florentes in confessione. Huc enim spectant ea uerba Canticorum: I

Vox turturis audita est in terra nostra.

VOX enim clamantis fuit præcursor iste, qui passeri, turturi, dexteræ comparatur. K

Ficus protulit grossos suos; uineæ florent: dederunt odorem.

EVNDEM hæc forte sensum habet cum superioribus. Ficum enim rursus intellige naturam humanam: grossos inferiores uirtutes: uites florentes, animas, quæ in recta uiuendi ratione ac uia progredi iam cœperunt.

Surge, ueni propinqua mea, formosa mea, columba mea.

Theodoriti

A Theodoriti.

TESTIMONIO suo sponsæ pulchritudinem sponsus commendat: nec formosam simpliciter eam uocat, sed formosam suam: ut doceat, eam sibi admodum placere. Appellat autem ipsam & columbam, hoc nomine spiritus gratiam innuens. Nam sub columbæ specie descendit super eum spiritus sanctus. Eos porro, qui perfecti sunt, spiritales uocare solitus est beatus Paulus. Quamobrem ad imperfectos adhuc scribens, Et ego, inquit, fratres, non potui uobis loqui ut spiritalibus, sed ut carnalibus: tanquam paruulis in Christo. Perfectis autem scribit: Vos autem in carne non estis, sed in spiritu. si tamen spiritus Dei habitat in uobis. *1 Cor. 3* *Rom. 8*
B Merito inquit animam in uirtute perfectam sponsus columbam appellat, id est spiritalem & spiritu sancto repletam. Etenim Esaias propheta longe ante prospiciens, & sanctos apostolos tanquam aligeros quosdam uniuersum orbem terrarum peruolantes, eorumq; discipulos, & auditores, quasi pullos quosdam eos sequentes, contemplans, magna uoce clamat in hunc modum: Qui sunt isti, qui ut nubes uolant; & quasi columbæ cum pullis suis? Eodem modo sponsus ecclesiam hic suam in tentationibus laborantem recreans atque consolans, & ex fenestris aspiciens, retibusque spectans hortatur, ut surgat, & ad se aduolet. Dedit enim ei colmbæ illius pennas, de qua beatus Dauid, si dormiatis, inquit, inter medias sortes, illic pennæ columbæ deargentatæ: & posteriora dorsi eius in colore auri. Sortes appellat *Esa. 6* *Psal. 67*
C duo testamenta. Columbam autem spiritus sancti gratiam, pennas habentem deargentatas, orationis scilicet splendorem. Posteriora uero dorsi in pallore auri, hoc est, occultorum mysteriorum illustrationem. Quasi dicat: si in medio duorum testamentorum conquieueritis, & ex utroque perceperitis utilitatem, uaria illic spiritus sancti dona reperietis. Sponsa igitur spiritalem accipiens admonitionem, dum in medio sortium requiescit, alas inuenit argento obductas, quibus iubetur ad sponsum aduolare.

Ecce, inquit, hiems transiit: imber abiit, recessit sibi. flores
D uisi sunt in terra: tempus sectionis aduenit: uox turturis audita est in terra nostra: ficus protulit grossos suos: uineæ florent: dederunt odorem.

HIS addamus, si placet, & uerba domini, quæ sunt in euangelio. Cum enim turbam undiq; ad se confluentem conspexisset, ad sanctos apostolos, messis, inquit, multa, operarii autem pauci. Et alibi, iam, inquit, & qui metit, mercedem accipit, & congregat fructum in uitam æternam. Et rursum, alius, inquit, est, qui seminat & alius qui metit. ego misi uos metere. Hinc nobis perspicuum fit illud: ecce hiems transiit. Tempus enim, quod præcessit aduentum suum, hiemem uocat: uer au-
E tem, id, quod post aduentum est subsecutum, æstatem uero, sæculum, quod expectatur. Ideo transiit, inquit, hiems, & imber: legis nimirum minæ, & graues peccatorum pœnæ. Et recessit sibi. Cedit enim umbra corpori: pædagogus sapienti præceptori. Visi sunt flores in terra. Annotanda est uerborum subtilitas. neque enim dixit, fructus, sed flores. Absoluta namque bonorum possessio dignis hominibus in futuro sæculo reseruatur. Qui dum hic sunt, beato Paulo dicunt: Nunc uideo tanquam in speculo, & tanquam in ænigmate: tunc autem facie ad faciem. Sed & tempus, inquit, sectionis aduenit, uel (ut Symmachus & Aquila interpretati sunt) putationis. Nam post domini Christi aduentum hanc purgationem gentes consecutæ

sunt

Ioan. 15. ſunt uniuerſæ. Quapropter & dominus, Ego, inquit, ſum uitis uera, uos autem palmites: pater meus agricola eſt. Omnem palmitem in me non ferentem fructũ, tollit eum: & omnem, qui fert fructum, purgat eum, ut uberiorem fructum ferat. Iccirco, tempus, inquit, putationis aduenit. Sed & uox turturis audita eſt in terra noſtra. Vocem turturis rurſum ſacroſancti ſpiritus doctrinam uocat. Sic enim & beatus Dauid in eo Pſalmo, qui, pro torcularibus, inſcriptus eſt, loquitur. Cũ enim dixiſſet: Quàm dilecta ſunt tabernacula tua, domine, uirtutum: concupiſcit, & deficit anima mea in atria domini. Cor meum, & anima mea exultauerunt in Deum uiuentem: explicat etiam exultationis cauſam, & ait: Etenim paſſer inuenit ſibi domum, & turtur nidum ſibi, ubi ponat pullos ſuos: & oſtendens, quinã ſint, ſubiicit: altaria tua, domine uirtutum. Docetque nos, eos eſſe pullos, qui regenerationem per baptiſma ſunt conſecuti. Domum autem & nidum, diuina altaria, in quibus nutriuntur, & aluntur, & plumeſcunt, ac paulatim ad perfectionem perueniunt. Mater uero, a qua geniti ſunt, eſt ſpiritus gratia, quæ per translationem turtur dicitur, propter uolucris huius prudentiã, & ſolitudinis ſtudium, & nidorum in umbroſis arboribus conſtructionem. Vox igitur turturis, inquit ſponſa, audita eſt in terra noſtra: ficus protulit groſſos ſuos, id eſt, præcocem fidei fructum, per quem & alter operum fructus firmus ac ſtabilis gignitur, & non decidit, ſed matureſcit, & iucundiſſimus euadit. Viteſque florent: dederunt odorem. Floruerunt, inquit, qui metaphorice dicuntur uites, & odoris effuderunt ſuauitatem.

CVM igitur magiſtra anima ita ſe in erudiendis adoleſcẽtibus exercuiſſet, iam, quæ ipſa a ſponſo didicerit, narrat: reſpondet, inquiens, nepos meus, qui ſermonem uidelicet meum ad diſcipulas profert: reſpondet dilectus meus, & dicit mihi: ſurge, ueni propinqua mea: docere deſine quæ a me per naturalem ſcriptamque legem myſteria ad me pertinentia didiciſti. Ab iis conſurgens, tu, quæ propter perfectionem es propinqua mea; ad ea tradenda te confer, quæ ex lege conſtant ſpiritali, & his longe ſunt excellentiora. Ego enim, qui ſum natura immenſus & infinitus, nullis unquam rerum ex materia conſtantium terminis comprehendar. Itaque te ſemper oportet ad ulteriora contendere, formoſa mea, columba mea. Formoſa quidem mea, quatenus operibus, & præceptis exequendis mundata es, & decorata: columba uero, quatenus illuſtrata es donis Spiritus ſancti. Surge autem, inquit, & ueni: Quoniam ecce hiems tranſiit: quare trahens te ad ſummæ pulchritudinis communionem præcipio tibi, ut ſurgas, & a ſublimibus contẽplationibus ad ſublimiores exciteris. Quandoquidem perturbationes quæ tanquam hiemis tempeſtates animam affligunt, & ab itinere prohibent ſpiritali, ſublatæ ſunt. Imber abiit, receſſit ſibi. Vehemens hæreſium, a quibus uexabaris, procella deſiit, cum mutuo inter ſe conflictu oppreſſæ conciderint. Viſi ſunt flores in terra: Virtutes, quæ tanquam uarii atque odorati flores animam exornant, in carne, dum rectis actionibus & operibus excoluntur, floruerunt. Hæc autem facta ſunt, quoniam tempus putationis aduenit: quod quidem tempus eſt Chriſti aduentus in carne. Non enim, inquit ipſe in euangeliis, ueni mittere pacem, ſed gladium. Veni enim ſeparare hominem aduerſus patrem ſuum: & filiam aduerſus matrem ſuam, & ſponſam aduerſus ſocrum ſuam. Amputantur enim per fidem & uirtutem iſti noui, a ſpiritu renouante, ab iis, qui in infidelitate & malitia inueterati ſunt. Quamobrem aduentus ſui in carne teſtimonium afferẽs, uox, inquit, turturis audita eſt in terra noſtra. Turturem nominat aduentus ſui prophetam & præcurſorem, utpote ſolitarium, & pudicum,

Matth. 10.

A dicum, cuius uox est pænitentiæ prædicatio, quæ in quibusdam eorum, qui carnales sunt, & terrena sapiunt, audita est, cum illi prædicationi paruerint, & baptismate pænitentiæ baptizati sint. Itaque & ficus, inquit, protulit grossos suos. Ficum illam intelligit, cui postea Christus, quia fructum non tulerat, maledixit, nempe synagogam Iudæorum; quæ quidem tanquam grossos, qui ante fructum perfectum nascuntur, sed celeriter decidunt, eos protulit, qui Ioannis baptismate baptizati sunt. Hi namque fructum præ se tulerunt, per baptisma in aqua sola, figuram baptismatis in Spiritu sancto & igne præmonstrantes, ad quod tamen ipsi non peruenerunt, quippe qui Ioannis testimonio de Christo non credentes, a fide in Christum exciderunt. Vineæ nostræ florent, dederunt odorē. Vineas uocat ecclesias creden-
B tium Christo, quæ per ipsius prædicationem in gentibus plantatæ sunt: quarum ecclesiarum flores, fructum ex ipsis per uirtutem futurum prænunciantes, extiterunt Magi, qui munera Christo ab orientis partibus aduehentes, ei ut regi, & Deo, & propter nos mortali, aurum, & tus, & myrrham obtulerunt: suauem gentium fidei in ipsum Christum odorem exhibentes iis, qui a Spiritu sancto scientiæ donum sunt consecuti. Propterea dicit: surge, ueni propinqua mea, formosa mea, columba mea. Recede uidelicet ab ea docendi ratione, quæ in figuris & umbris tum naturæ, tum litteræ continetur. Et ueni ad ea docenda, quæ spiritus sunt, propter tuam ad me propinquitatem Spiritus sancti muneribus decorata. A me enim longius quodammodo recedis, dum in figuris descendis ad discipulas erudiendas, eisque
C nondum ea, quæ spiritus sunt, percipientibus, sensu pulchra uideris, non spiritu. Deinde exposita causa, cur ei, ut ad se ueniret, præcepisset; aduenisse enim tempus aduentus sui in carne: quamobrem dicebat etiam discipulis suis: surgite, eamus hinc: quanta cum fiducia uenire ad se debeat, non declarauit. Quocirca nunc etiā illud exponit.

Et ueni tu columba mea in tegmine petræ.

QVANDO te discipulæ non sequuntur, per res sensibiles docentem ea, quæ spiritus sunt; ueni tu spiritalis, mea, qui sum immutabilis, euāgelica doctrina seruata, sic, ut non abhorreat a præceptorum legis scriptæ obseruatione. Lex enim
D scripta instar propugnaculi ab actionum uitiis præmuniebat, & figuras dumtaxat ueritatis ostendebat: quibus ordine ad perfectionem ita tendebatur, ut actionis quidem uitiorum purgationem, ipsarum etiam cogitationum improbarum ablutio: figurarum autem cōtemplationem spiritalis ad ueritatem prouectio sequeretur. Quæ quidem docet lex spiritus; euangelium uidelicet, in quo tegemur a spiritali petra, qui, ut diuus ait apostolus, Christus est. Sic igitur sponsam uocans, quid deinceps uelit, ostendit: nimirū, ut umbræ doctrina relicta, in spiritu & ueritate ad se ueniat.

Ostende mihi faciem tuam.

TVAM illam, secundum imaginem meam & similitudinem, retege faciem ac
E formam spiritalem, quam ut rudes discipulæ possent aspicere, figuris ueritatis & uelis contexisti.

Sonet uox tua in auribus meis.

DVM mecum spiritaliter uersaris. Vocem enim magistræ animæ spiritus quidem ducit ad aures domini: uerba autem & litteram, quibus simplex in spiritu sermo concrescit compositus, perfert ad aures discentium.

Vox enim tua dulcis:

DVLCIS profecto, cum ea pronunciet, quæ ad spiritum pertinent.

Et

Et facies tua decora.

QVIPPE quæ domini formam seruat, & manibus spiritus est exornata.

Theodoriti.

Surge igitur, ueni propinqua mea, in tegmine petræ.

VOCAT autem ipsam sub petræ tegumentum, ne iterũ nigra fiat. Petram appellat fidei pietatem, ueritatis professionẽ. Domino enim ex discipulis quærenti, quem se filiũ hominis esse homines dicerẽt, tu es, inquit beatus Petrus, Christus filius Dei *Matth.16* uiuentis. Cui dominus respondit, amen, amen, inquiens, dico tibi tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam: & portæ inferni non præualebunt aduersus eam. Vult etiam illam a præsenti uita remotam esse. Quamobrẽ & beatus *Heb.13* Paulus ad Hebræos scribens, Exeamus igitur ad eum, inquit, extra castra, improperium eius portantes. Vult illam considerare non ea quæ uidentur, sed quæ non uidentur. Quæ enim uidentur, temporalia sunt: quæ autem non uidentur, æterna. *2 Cor.4* Itaque hortatur eam, ut sit iuxta propugnaculum. Quasi dicat: Mortifica membra tua, quæ sunt super terram. Ea, quæ sunt a carne remotissima, in corpore meditare. Inter perturbationes præsta te a perturbationibus uacuam. Extra præsentem ciuitatem, eiusque muros consistas. Nisi enim iuxta propugnaculum extiteris, consuetu*2 Cor.10* dine mea frui non poteris. Nisi cum Paulo clamaueris: In carne ambulantes, non secundum carnem militamus. Nemo enim militãs implicat se negotiis huius uitæ, ut ei placeat, qui se elegit. Nisi in medio præsentium & fututorum constiteris (id enim arbitror per propugnaculum significari) nuptiæ inter nos esse non poterunt. Te uero illuc profectam rogo, ostendas mihi faciem tuam. Decoram tu mentem habes, nullis huius uitæ sollicitudinibus contaminatam. Illic aueo uocem tuam exaudire, pura enim est ipsa quoque ab omni adulatione aliena. Tunc erit mihi uox tua dulcis, & facies tua decora. Meam enim in te tanqnam in speculo pulchritudinem agnosco: & uocem tuam meis sermonibus ornatam audio.

Pselli.

Surge, ueni propinqua mea, formosa mea, columba mea.

HVIVSCE sermonis significationes sæpe diximus: uerba quæ deinceps sequuntur, interpretemur. O uirgo, inquit, anima purissima, surge de lapsu, & huc ueni, alacriter tamen, & nulla coacta necessitate, sed uolens, ac lubens. Non inuita, inquam, sed ultro ueni. Sic enim, omnino ad me accedes, petram utique Christum uitæ sempiternæ. A propugnaculo, a ueteri lege, quæ petræ coniuncta est, transcendens. Venit enim uere, hoc est, appropinquat ad petram propugnaculum. Et disce etiam modum. Propugnaculum autem sane dicitur antiqua lex: petra uero solida nouum testamentum. Ac quamuis uideantur inter se distare lex mosaica, & euangelium, uirtute tamen consonant atque inter se congruunt. Quid enim his præceptis potest esse coniunctius? Antiqua lex uetat adulterium: euangelium amputat cupiditatem. Illa, ut a cæde abstineas, iubet: hoc prohibet, ne prorsus irascaris. Quòd si quæris & oues, & sabbata, & pascha; quæ illic secundum carnem: hic secundum spiritum, si attenderis, inuenies. Lapis enim spiritalis, non autem terrenus, est paries. Sed, quæ sequuntur uerba, iam audiamus. Sponsa enim respondet sponso:

Ostende mihi faciem tuam: sonet uox tua in auribus meis: uox enim tua dulcis, & facies tua decora.

A NE mecum amplius, o ſponſe formoſe, per libros quoſdam propheticos & legales colloquare: ſed tanquam mihi uidere te liceat, & uocem tuam audire, ſonet uox tua in auribus meis, oſtende mihi faciem tuam. Nam ſi uox tua nobis iucundiſſima fuit atque dulciſſima; ſi uultus tuus pulcherrimus uiſus eſt & maxime decorus; cum uox tua per prophetas inſonaret; & formam tuam tanquam in ſpeculo cerneremus: quanta nam erit præſentiæ tuæ pulchritudo? quanta uocis ipſius dulcedo, quæ ſine ullo medio exaudietur? Sponſæ preces audiuit ſponſus, qui ut ſe ipſum coram magis conſpicuum præbeat, uenatores ad prædam excitat, dicens:

Capite nobis uulpes paruulas, quæ demoliuntur uineas: &
B uineæ noſtræ florent.

O imperium uerbi terribile ac formidandum: o uirtutem omnipotentem: o robur incredibile. Venatoribus enim præcepit, ut uulpeculas quaſdam paruulas captu difficillimas peruestigent, comprehendant, ſuperent, uinciant. Totam nimirum deſertricem dæmonum poteſtatem: draconem illum maximum: illum rebellem natura, qui non aliter in nos, quàm leo in greges deſæuit, mundi principis ſatan, principem tenebrarum, infernum tenebroſas fauces ſuas aperientem, habentem ac ferentem mortis imperium, qui ſe paſſeris nidum, orbem ſcilicet uniuerſum, tanquam oua putrida atque abiecta cepiſſe, & diripuiſſe gloriatur. qui terræ
C montes, & mare euerſurum, & in nubibus ſedem collocaturum ſe iactitat: cuius quidem latera ſunt ænea, & dorſum ferreum, uiſcera autem ſmyrites lapis: ſerpentem ipſum grauem, illum ſenem, ingentem illum, & totam eius hoſtilem manum, uirtus ueræ potentiæ tanquam uulpeculas paruas & natura fraudulentas appellat. Comprehendite, inquit, mihi paruas uulpes, quæ animas humanas demoliuntur. Has enim ſolas utique uineas uocat.

Theodoriti.

SPONSVS his uerbis ſponſam allocutus, miniſtris ſuis iubet ad hunc modum.

D Capite nobis uulpes paruulas, quæ demoliuntur uineas.

INTERPRETES quidam illud: paruulas: ad uineas retulerunt. Sed nihil intereſt, hoc, an illo modo intelligatur. Vulpes appellat eos, qui animo imbuti fraudulento eccleſias domini, quæ modo florere incipiunt, corrumpunt & uaſtant. Ideo ſubiicit: Et uineæ noſtræ florent. Per uulpeculas autem hæreticos innuit, qui animas oppugnant eccleſiaſticas, & dolis ac fraudibus eos decipere conantur, qui nondum in fide ſunt confirmati. Iſti enim orationis ſuauitate, & laqueis ac retibus argumentorum ſimpliciores decipientes, uineas demoliuntur. Quamobrem præcipit iis, qui docendi gratiam & munus ſunt conſecuti, ut hæreticos perſequuantur, &
E ueris argumentis conuincant, atque ita uineas floreſcentes ab ipſorum peſte tutas integraſque conſeruent.

Trium Patrum.

CVM autem ad ſponſi mandatum magiſtræ animæ ipſi præſto eſſent, & cum eo ex doctrina ipſius uerſarentur, ad eas hæc uerba facit: capite nobis uulpes paruulas: obſeruantia præceptorū, ſimul cum uitiorum motionibus aſtutiſſimos ipſorum auctores ſpiritus cohibete: qui paruuli uidentur adhuc, cum ipſæ motiones nondum in actū proceſſerint. Nobis autem, dixit, propter finem propoſitum, qui in illis erudiendis

diendis expletur. Quæ demoliuntur uineas. id est, animas euertunt, quæ per fidem in me sunt plantatæ. Et uineæ nostræ florẽt: Animæ diligenter a nobis ad salutẽ institutæ iam florent secundum uirtutem, fallacissimis ut dictum est spiribus profligatis.

Theodoriti.

HIS auditis sponsa statim dicit:

Nepos meus mihi, & ego illi.

SICVT enim ipse me omnibus prætulit, sic ipsum ego omnibus antepono. cum alio coniungi non patior. Ab istis, qui uulpes & fraudulenti uocantur, abhorreo. Absurdum enim est, me quæ tantopere dilecta atque ornata sum, amanti in amore pro uiribus non respondere. His simile uidetur id, quod a beato Paulo ad Corinthios scriptum est: corpus autem non fornicationi, sed domino: & dominus corpo-
1. Cor. 6 thios scriptum est
Phil. 3 ri. Simile rursus & illud, quod ab eodem dictum est: sed quæ mihi fuerunt lucra, hæc arbitratus sum propter Christum detrimenta. Quinetiam omnia arbitratus sum ut stercora, ut Christum lucrifaciam. Eiusdem generis est etiã illud: cũ Chisto crucifixus sum. Viuo autẽ non amplius ego: uiuit autem in me Christus. tale id quoq;: Quis nos separabit a caritate Christi? tribulatio? an angustia? an fames? an persecutio? an nuditas? an periculum? an gladius? & quæ sequuntur. Eiusmodi & illud est. Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo. His congruere uidentur ea, quæ dicuntur a sponsa. Nepos meus mihi, & ego illi. Quis autem hic sit, & quid agat, & ubi, & quando & quamdiu declarat,

Qui pascit, inquiens, inter lilia, donec aspiret dies, & inclinentur umbræ.

Animaduertendum est, sponsum primo se ipsum, quantum ad humanitem pertinet, lilium appellasse. Ego, inquit, flos campi: lilium conuallium. Deinde ipsam, sponsam. Sicut lilium enim, inquit, inter spinas, sic propinqua mea inter filias. Hic uero & herbam ipsam lilia uocat. Qui pascit, inquiens, inter lilia. Quasi dicat: ipse quoque pastus, qui ouibus suppeditatur, plenus est suauitate. Et hoc quidem modo intelligendum est secundum septuaginta. Symmachus uero sic interpretatur: Pascentes, flores: ut ipsi uidelicet, qui pascunt, sint flores, quæ lilia nuncupauit. Donec aspiret dies & inclinentur umbræ. Vmbras autem uocat res
Psal. 108 humanas. Quare beatus etiam Dauid, sicut umbra, inquit, cum declinat, ablatus
Psal. 101 sum. Et rursum: Dies mei sicut umbra declinauerunt. Et strenuus Iob, umbra enim est, inquit, uita hominis super terram. Nihil enim firmum, nihil stabile, nihil constans, nihil perpetuum, ac uere existens habent ea, quæ iucunda uidentur in hac uita. Non diuitiæ, non gloria, non imperium, non corporis ualetudo, non forma, non denique aliud quidquam, sed inania sunt, & tanquam umbræ dissoluuntur. Sponsus ergo nos pascit, donec ardor diei prætereat, & ros salutis aspiret, & moueantur umbræ, & futura, quæ stabilem ac perpetuam naturam habent, appareant. uerum quia tanquam una, sunt animæ perfectæ, & Christo desponsatæ, singulariter ipsi respondentes, dicunt: Nepos meus mihi, & ego illi. Dilectus meus mihi secundum imaginem cernitur, & ego illi uiuo, non autem mihi, ut magnus ait apostolus. Qui pascit in liliis. Qui per sancta sua præcepta, in animabus illis quæ magistræ sunt, nec sollicitudinibus istius uitæ suffocantur, oues ratione præditas regit, eos nimirum, qui per ipsas instituuntur. Donec aspiret dies, & inclinentur umbræ. Quod lucidissimus ille rerum futurarum dies ab omni umbra remotissimus

A mus adsit: & res præsentes, quæ illarum sunt umbræ, pertranseant. Quo quidem die gregem suum pastor ille formosus in æternarum sedium quiete collocabit.

Pselli.

SED uideamus, quid dicat etiam sponsa & uirgo.

Nepos meus mihi & ego illi.

VERVM morose deinceps spõso loquitur. Qui pascit inter lilia, donec aspiret dies, & inclinentur umbræ. Reuertere. Similis esto tu nepos mi, capreæ hinnuloue ceruorum super montes conuallium. O pulcherrime pastor ouiũ, quæ mente sunt præditæ; inquit sponsa ad ipsum uerbum & sponsum; qui oues tuas uirtutibus, ut liliis, pascis, rursus te capreæ, aut ceruorum hinnulo similem præbe, ut paulo ante super uallium montes saliebas: atque omnem potentiam aduersantem euerte, & colles nimis elatos exæqua. Sic enim cursibus tuis omnis uallis implebitur; & omnis malitiæ collis humiliabitur: & omnes impietatis umbræ discutientur: & dies salutis mortalibus aspirabit.

B

Theodoriti.

C Reuertere, assimilare tu nepos mi, capreæ, aut hinnulo ceruorum super montes conuallium.

HIC autem sponsum hortatur, ut superioribus animalibus similis, conscendat montes in uallibus sitos, cupiens omnes ipsius præsentia frui. Montes autem conuallium hic uocat, eos, qui in medio subiectorum atque humilium quorundam mente sunt elata, & sublimi sensu utuntur. Et orat, ut ipsi quoque sponsi præsentia perfruantur. Quod quidem sponsus precibus sponsæ adductus fecit.

Trium Patrum.

D Reuertere, assimilare, tu nepos mi, capreæ hinnuloue ceruorum super montes conuallium.

SPIRITALES feras, animarum corruptrices, quæ contra nos sæuiunt, & serpentium more uitiorum uirus in nos effundunt, repelle. Et propterea tu dilecte mi, qui Dei & patris unius atque eiusdem essentiæ uirtus es, te animantibus illis similem exhibe, quæ uenenosas feras insectantur, ut procul a nobis improbissimos spiritus auertas. Te, inquam, illis similem præsta, ueniens in magistras animas, quæ inter discipulas perturbationum fluctibus depressas, montium instar excellunt: ut ipsarum opera propellas & fuges bestias illas pestiferas, quæ naturalem rudium animarum æquabilitatem excauant, in eisque sibi latebras constituunt. Atque ita pristinam illis uirtutum æquabilitatem redde.

E

Theodoriti.

SPONSA igitur sola relicta angitur & cruciatur, & sollicitudinem suam adolescentulis narrat.

In lectulo meo quæsiui per noctem, quem diligit anima mea: quæsiui, & non inueni. Vocaui eum, & non

audiuit me. Surgam iam, & circuibo in ciuitate per uicos & plateas, & quæram, quem diligit anima mea. Quæſiui illum, & non inueni: uocaui eum, & non audiuit me.

SAEPENVMERO piorum animas exercens Deus uniuerſorum, permittit eas in uarias tentationes incidere. Et flagitantibus, ut liberentur, modo affert, modo differt auxilium, utilitatem dilectis ſuis undique comparans. Tale & illud eſt,
Pſal. 12. quod cecinit Dauid; Quouſque domine, obliuiſceris me in finem? Quouſque auertis faciem tuam a me? Quamdiu ponam conſilia in anima mea, dolorem in corde meo per diem & noctem? Vſquequo exaltabitur inimicus meus ſuper me. Sæpe enim, ut par eſt, ſupplicans, & moleſtiarum finem implorans, non obtinuit, quod obſecrabat. Quamobrem gemens, &, quòd ſibi optata non contigerint, dolens hu-
Cor. 2. 12. iuſmodi uerbis utitur. Beatus item Paulus, Et ne magnitudo, inquit, reuelationum extollat me, datus eſt mihi ſtimulus carnis meæ, angelus ſatanæ, qui me colaphizet. Propter quod ter dominum rogaui. Et dixit mihi: Sufficit tibi gratia mea. Nam uirtus mea in infirmitate perficitur. Rogat Paulus, & non impetrat. Sic enim illi magis expediebat. Itaque diſcens, quod neſciebat, lætatur, ſe id, quod petierat, non accepiſſe, & clara uoce, libenter, inquit, gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabitet in me uirtus Chriſti. Elias quoque cum Iezabel minas admodum formidaret, in ſolitudinem aufugit, quærens adiutorem. At ſapiens piorum magiſter, & remunerator apparet ei, & tanquam ignarus, fugæ cauſam exquirit, non illudens, ſed docens eum, cur ipſum fugere permiſiſſet, monenſque, cum homo eſſet, & humanis affectionibus tangeretur, ut humanitatem & clementiam coleret. Sed tempus eſt, ut ad propoſitum reuertamur. Hic enim ſponſa ſponſo pauliſper abſente, quærit eum quidem in lectulo, idque non die, ſed nocte: uerum non inuenit quieſcentem, quamuis ipſum non ſolum quærat, ſed etiam uocet. Surgit autem, & circuit ciuitatem, fora, plateas. Deſiderium enim urgebat, nec manere domi ſinebat eã amoris flamma. Incidit autem in eos, qui ciuitatem cuſtodiunt, atque illos percontatur.

Inuenerunt me cuſtodientes, & circumeuntes in ciuitate. Vidiſtisne, quem diligit anima mea? paululum cum pertranſiſſem eos, inueni, quem diligit anima mea.

IPSIVS per actionem eſt beneficentia, & per eſſentiam immutabilitas. Cur autem, cum natura beneficus ſit, & immutabilis, eum inuenire non potui? Quamuis enim bonum & ueritatem propterea uocauerim ipſum, non audiuit me. Excellit profecto ſuper hæc. Nam eius nomen eſt ſuper omne nomẽ. Atque ipſa quidem dilectum meum, ut dixi inuenire nondum potui. At ſancti angeli inuenerunt me, cuſtodientes, & circumeuntes in ciuitate. Inuenerũt autem me, dum per actionem purgant, & per contemplationem illuſtrant me, quæ malitia atque ignorãtia perieram, & ſpirituum improbitatis diſcipula quondam extiteram, atque ideo a bonis his angelis, ut erudirer, non inueniebar, qui obſeruant, ut laudent, uel coarguant in formidoloſo die iudicii, tam manifeſtas, quàm occultas motiones meas, & omnes cogitationes, & opera. Ac nequid horum relinquant inexploratum, circumeunt me, ſuum in me, tanquam in aliqua ciuitate, circumuagandi munus exequentes. Ad hos igitur ego, cũ inueniſſent me, num, inquam, quem diligit anima mea, conſpexiſtis? Is ne, cuius ego comprehendendi teneor deſiderio, nec tamen eum aſſequi ualeo: uos, qui choris & tripudiis ueſtris, illum, ut ſpiritus eius miniſtri, comitamini,

mitamini,

A mitamini, perspexistis, quo modo natura se habeat: ut eam me quoque doceatis? Ceterum, quia ne a sanctis quidem angelis sponsus natura cōprehendi potest: atque ideo quærenti mihi minime responderunt, silentio ipso declarantes, eum ne a se quidem, ut increatum a creatis percipi posse: propterea ab illis discessi, quæ desiderabam, inquirens. Commodum ab ipsis recesseram: cum reperi, quem diligit anima mea: tenui eum. Paululū concesseram a rebus procreatis, mente pertransiens ipsam quoque naturam angelicam, ut increatum dilectum meum, de me optime meritum inuenirem, cum illum fide sola comprehendi: cum res omnes percurrissem, & ab ipsa essem experiētia confirmata, eū, qui rerum est omnium causa, rebus omnibus antecellere: neque in ulla natura uel sensibili, uel intelligibili per essentiā
B perspici posse, cū superessentialis sit. Sic igitur per omnia, quæ sunt, transii, studens in domum meam optatissimum mihi sponsum introducere. Et non dimisi eum, donec introduxi in domum matris meæ, & in cubiculum eius, quæ concepit me: Ergo non destiti quærere dilectum meum, donec illum introduxi in mentem, quæ domus quidem est, tanquā matris, rerum omnium causæ, Dei sapientiæ. Mens enim, huius sapientiæ capax, est ueluti domicilium propter similitudinem: & cubile rursus ipsius, quia arcanos eius thesauros propter imaginem in se reconditos seruat. Hæc me sapientia concepit, quippe quæ ante mundi constitutionem, quàm optimam in me habuit uoluntatem. Quamobrem & propter me naturam (hoc autem totum est) omnino suscepit humanam. In lectulo meo per noctes quæsiui, quem diligit ani-
C ma mea. Quæsiui illum & non inueni. Et cū paululum pertransisset eos, reperisse se dicit illum, nec dimisisse, donec introduceret in domum matris suæ, & in cubiculum eius, a qua concepta erat. Ciuitatem uocat domum Dei, quam ecclesiam appellamus: Fora, & plateas, diuinas scripturas: Custodes ciuitatis, sanctos prophetas, & sacros apostolos, quos percontatur, & interrogat anima pia, diuinum uerbum desiderans. Post quos inuenit sponsum ministris & comitibus quibusdā constipatum: comprehensumque tenet, nec dimittere uult, donec in domum matris suæ, & in cubiculum eius, a qua concepta est, introducat eum. Porro piorum matrem cælestem esse Hierusalem non ignoramus: de qua beatus Paulus, quæ autem *Gal. 4*
sursum est, inquit, Hierusalem, libera est, quæ est mater omnium nostrum. Sponsa
D igitur, se sponsum inuentum dimissuram negat, priusquam in thalamum & cubiculum instructum simul ingrediantur.

Trium Patrum.

HAEC igitur magistra cum de discipulis sponso disseruisset, ad eas mox sermonem conuertit, & quæ ad se ipsam pertinent, exponit, atque ita studet eas instituere. In lectulo, inquit, meo per noctes quæsiui, quem diligit anima mea. In carne uidelicet mea, in qua propter uoluptatem per noctes ignorantiæ uidebar conquiescere. Quæsiui, quod uere bonum est, (is autem dilectus est sponsus meus) inuenire.
E Sed ipse propter causam, quam commemoraui, quia nimirum nox me miseram occupabat, non agnoui. Illuminationem enim esse delicias arbitrabar. Quæsiui illum, & non inueni. Vocaui eū, & non audiuit me. Quæsiui scilicet ipsum in carnis uoluptatibus, & non inueni. Nam carnis uoluptati naturaliter coniunctus est dolor. Corruptionis enim, quæ quidem est dolor, uoluptas quæ sensu percipitur, est causa. Quapropter experimento didici dilectum meum abesse a carnis uoluptate: in qua cum illum uocassem, ut citra molestiam oblectarer, non audiuit me. Itaque sic hæsitabunda locuta sum: surgam & circuibo in ciuitate in foris, & plateis, & quæram, quem diligit anima mea. Exurgam ab habitu carnali, & contemplabor

 primum,

primum, atque ita faciam. tum per experientiam perfectius contemplabor. Et tanquam a contemplatione incipiens, atque in eandem desinens, circuibo in me ipsa per actionem quidem, ueluti in foris alicuius ciuitatis: labores, quasi argentũ probatum, impendens, & uirtutes comparans: per contemplationem autem, tanquam in plateis, percurrens in naturalibus rerum speculationibus, & uariam illarum scientiam colligens, atque ita, quem desidero, conabor inuenire. Vocaui eum, & non audiuit me. Per actionem nimirum & contemplationem quæsiui illum imitando. Vocaui eum, & non audiuit me.

Pselli.

TVA profecto natura, Christe, comprehendi nequit. Ego in lectulo progressionis meæ, qua ualde profeceram, me conquieturam sperabam, utpote quæ iam ad perfectionis fastigium peruenissem: sed posteaquam ad diuinorum mysteriorum noctem accessi, ardenti studio uerbum & sponsum quærens, illic eum nullo modo conspicuum inueni. Cumque rursus illum uocassem, non respondit mihi. Quàm uere sponsa sollicitudinem exaggerat suam. Nulla enim anima, licet ad angelorum perfectionem accedat, & ad rerum penitus arcanarum cognitionem perueniat, se diuinam essentiam inspecturam speret. Quando igitur sponsum, quem quæsiuerat, non inuenit, audiamus, quid ipsa uelit. Sic enim ait:

Surgam iam, & circuibo in ciuitate, in foris, & in plateis: & quæram quem diligit anima mea. Quæsiui illum, & non inueni. Vocaui eum, & non audiuit me.

EXVRGAM, inquit, & perquiram illum. Naturam, quæ mundo continetur, uniuersam peruestigabo. Hanc enim ciuitatem appellat hoc loco, quemadmodum & per plateas intelligit cœtus angelorũ. Ad illius igitur, inquit, inuestigationem me contuli. Atque hoc proposito & consilio naturas angelorum omnes magno labore exploraui, sperans, me illum in angelis assecuturam. Verum cum ipsum inter angelos perscrutarer, ut quis, qualisq; esset, unde principiũ haberet, & quo fine cõcluderetur, intelligerẽ, custodes supremæ ciuitatis Sion me peruagantem, atq; inquirentem conspexerunt. Sic enim narrationem persequitur suam: Inuenerunt me custodes, qui obeunt ciuitatem. Tum, inquit, percuntata sum illos;

Num, quem diligit anima mea, uidistis?

SPERABAM enim profecto uerbum & sponsum meum in angelis saltem intelligi & comprehendi posse. Verum, cum & hos animaduerterem nihil scire: ab eis hæsitans, inquit, recessi. Ab angelis autem haud ita procul concesseram, cum inueni, quem diligit anima mea. Vt paululum, inquit, ab angelis pertransii, per fidem intelligens, Christum omnipotentem, & uerbum Deum atq; hominem nulla ratione comprehendi posse, inueni ipsum in iis, quæ ingenii rationisque uim atque intelligentiam omnem superant. Diuina enim uerbi ac sponsi natura eo tantum, quo non posse comprehendi cognoscitur, fit comprehensibilis. Tenui eum, nec dimittam, donec introducam illum in domum matris meæ, & in cubiculum illius, quæ me concepit. Quoniam incomprehensum, inquit, illum inueni, intus eum tenui, & in medio cordis, patrique coæternum esse cognoui. Nos enim domus, & templa, & cubicula sumus Spiritus sancti, ut Paulus ait, qui & genuit nos, & nutrit, quemadmodum ipse nouit.

A

Theodoriti.

HAEC cum ad adolescentulas dixerit, eas ad idem rursus desiderium incitat, adiuro, inquiens, uos, filiæ Hierusalem, per uirtutes & fortitudines agri, ut suscitetis & excitetis caritatem, donec uelit. Hæc quidem huiusce sermonis initio sunt explicata. Bis enim illis affert hoc iusiurandum, ut sponsi amore eas inflammet. Quæ cum dixisset sponsa, incredibilemque ex sponsi complexu pulchritudinem hausisset, diuinæ uirtutis admiratione plenæ,

B Quæ est, inquiunt, ista, quæ ascendit e deserto, sicut uirgula fumi redolens myrrham, & tus, ex uniuersis pulueribus unguentarii.

QVEMADMODVM enim sponsum conspicientes post diaboli stragẽ mortisque dissolutionem in cælum redeuntem, admirantur, & dicunt: Quis est iste rex gloriæ? audiuntque: Dominus fortis, & potens, dominus potens in prœlio. Et quo clarius intelligant, rursus quærunt: Quis est iste rex gloriæ? rursumque audiunt: dominus uirtutum ipse est rex gloriæ: ita hic sponsæ pulchritudinem suspicientes, quæ est, inquiunt, ista, quæ ascendit de deserto. Desertum appellant hominum naturam ob priorem impietatem. Quapropter Esaias etiam clamat: Lætare desertum *Esa. 35* sitiens. Exultet solitudo, & floreat sicut lilium. Ac quemadmodum hic obstupescunt quòd tanta ex deserto pulchritudo germinarit: sic admirantur in Esaiæ prophetia, sponsum aspicientes, Quis est, inquiunt, iste, qui uenit de Edom? rubor uestium eius de Bosor. Sgnificat autem Edom terram: Bosor autem carnem. Et eius decorem cum stupore contuentes exclamãt: iste formosus in stola sua, qui ui incedit cum fortitudine. Quare tua rubra sunt uestimenta tanquam ex calcato torculari pleno conculcato? Et dicunt, & in corpore existens splendet. Stolam corpus appellarunt. Et uiolentam habet pulchritudinem, quæ uniuersos cogit intuentes. Ita mirantur hoc loco, non solum quòd pulchra sit sponsa, uerum etiam, quòd ascendat e deserto, id est, ex profundo in sublime gradiatur, ex humilibus ad excelsa incedat. Et similis, inquit, uidetur uirgulæ fumi incensæ. Obscura sane compositio. Dum enim Hebræorum linguæ deseruiunt septuaginta interpretes, sententiam non explicarunt. At Aquila, & Symmachus sensum nobis perspicuum reddiderunt, dicentes: sicut similitudo fumi ex suffimento. Imitatur autem & uirgulam sæpe suffimenti fumus in aere ueluti expressus. Nec immerito ipsam fumo suffimenti similem dicunt, quæ, ut beatus ait Paulus, membra sua constituit hostiam uiuẽtem, sanctam, Deo placentem: quæque sacrificat assidue laudis hostiam, & membra sua, quæ sunt super terram mortificat, & Christo coniuncta est, & offert se ipsam holocaustum Deo. Declarant autem cuinam ipsam suffitionis fumo compararint. myrrham & tus ex uniuersis pulueribus unguentarii. Tus Deo tribui ex lege mosaica facile intelligitur: nam myrrha condiuntur corpora defunctorum. Quamobrẽ qui sponsæ pulchritudinem admirantur, eam his nominibus indicant, odoris suauitate flagrantem, quia & humanitatem & diuinitatem adorat, sponsique tum mortem credit, tum essentiam sempiternam confitetur. Itaq; ex uniuersis pulueribus unguentarii myrrham ipsius, & tus admirantur. Habet enim etiam alias uirtutes ex diuina scriptura tanquam ex aromatarii officina depromptas. Sed in ea tamen excellit myrrha & tus, hoc est, sponsi diuinitatis humanitatisque cognitio.

Psclli

Interpretatio in lib.

Pselli.

SED præstantiorem sponsa progressum assecuta, rursus amicos urget his uerbis: F

Adiuraui uos filiæ Hierusalem per uirtutes, & fortitudines agri, ut suscitetis, & excitetis caritatem, donec uoluerit.

HAEC iam explanauimus; quare pergamus ad reliqua.

Quæ est ista, quæ ascendit de deserto sicut uirgula fumi redolens myrrham, & tus ex uniuersis pulueribus ungentarii? G

HAEC amici inter se colloquuntur: quæ quidem eo spectant, quòd cum antea sponsa uirtutibus his, nempe fide, mansuetudine, iustitia decorata fuerit; mox autem ad alios uirtutum habitus ascenderit, ieiunii nimirum, uigiliæ, orationis perpetuæ, atque asperæ humi dormitionis: sponsæ profectu stupentes, &, tanquam ignari, de illa inter se conquirentes, quænam est, inquiunt, ista, quæ de solitudine in cælos ascendit, ueluti uirgula fumi, odorem redolens myrrhæ, & turis eximii? Omnis enim anima, quæ studet esse tus, & iucundus odor regi uniuersorum, necesse est, ut prius mortificet omnia membra sua, atque ita myrrha fiat cum Christo commortua, alioqui tus domino fieri nunquam poterit. H

Trium patrum.

CVM igitur has meas assentiones perfectissimas explicarim: Adiuro uos, filiæ Hierusalem, per uirtutes, & fortitudines agri, ut suscitetis, atque excitetis caritatem, donec uelit. Quasi dicat: quemadmodum adiuraui uos per minas & promissiones: eodem modo uos rursum adiuro per eorum, quæ ad me pertinent, expositionem, exemplo meo tanquam iureiurando uos obstringens, atque confirmans, ut perpetuo cursu ad Deum contendatis, quoad diuina præsentia sua uobis immutabilitatē largiatur. At ipsæ admiratione plenæ, atq; inter se de spōsa quæ disseruerat colloquentes. Quænam est, inquiunt, ista, quæ ascendit de deserto, sicut uirgula fumi? I Quæ ex habitu a perturbationibus remoto, per uirtutem, & scientiam ad Deum sublata conscēdit, uelut surculus fumi, qui ab igne siluā depascente leuis in aera tollitur? Sic enim omnis quoq; anima spiritu succēsa per actionē quidem carnis crassitudinem, per contemplationem autem rerū species extenuans: probis tum moribus, tum sermonibus leuis ad Deum fertur, nec terreno pōdere deprimitur. Hac ratione myrrham, & tus ex aromatibus, atque uniuerso puluere pigmentarii redolens, ad cælestem sponsum prouehitur. Virtute igitur quasi myrrha, cum carnis sensum mortificauerit, fragrat: scientia uero quasi ture, tanquam ueritatis notis, se ipsam diuinam imaginem ostendit. Ita rerum naturas pertransiens suauiter olet; ad earumque tendit auctorem: ex quibus instar pulueris earum rationes & modi excitantur ei; K attenuante his ueritatis semitis exploratricibus, accurato sermone; qui totum hoc tanquam in igne spiritus excoquit.

Theodoriti.

AD hunc modum sponsæ pulchritudinem admirati, sponsi diuitias illi declarant. En lectulus Salomonis sexaginta fortes ambiunt ex fortissimis Israel, omnes tenentes gladios, & ad bella doctissimi. Vniuscuiusque ensis super femur eius a timore

A a timore in noctibus. In primis quærendum est, cur Salomonem sponsum appellent. Salomon pacificũ sonat. Idque in Paralipomenon libris licet inuenire. Deus enim, cum uellet Dauid templum ædificare, ecce, inquit, filius nascetur tibi. Hic erit uir quietissimus, & faciam eum requiescere ab omnibus inimicis suis per circuitum. Quia Salomon nomen eius. Et pacem, & otium dabo in Israel cunctis diebus eius. Ipse ædificabit domum nomini meo. Et ipse erit mihi in filium: & ego ero illi in patrem: firmaboque solium regni eius super Israel in æternum. Constat autem Salomonem, cum haud ita diu uixisset, mortuum esse. Et solium regni eius habuisse finem. Quare Salomonem uocat pacificum dominum nostrum. De quo beatus Paulus, Ipse enim est, inquit, pax nostra, qui fecit utraque unum: & medium B parietem maceriæ soluens. Quocirca beatus etiam Dauid psalmum 71. in Salomonem inscribit. atque in eo psalmo præclara hæc de saluatore nostro enarrat: Iudicabit, inquit, pauperes populi, & saluos faciet filios pauperum, & humiliabit calumniatorem. Et permanebit cum sole, & ante lunam, generationes generationum. Atqui Salomon neque cum sole permansit: neque est ante lunam generationes generationum. Sed hæc Iesu Christo conueniunt, qui cum sit ante sæcula, ex Salomone, quantum ad humanitatem pertinet, originem ducens, descendit, sicut pluuia in uellus, sicut stilla stillans super terram. Vellus hic beatam uirginem nominauit. Quemadmodum enim pluuia in uellus sine strepitu descendit: sic beatus ille fetus omnibus hominibus ignorantibus natus est. Deinde subiicit: orietur in diebus eius C iustitia, & abundantia pacis, donec auferatur luna. Et dominabitur a mari usque ad mare: & a fluminibus usque ad terminos orbis terrarum. Et quæ sequuntur in eandem omnia sententiam. neque enim uacat in præsentia psalmum interpretari. Salomon quidem usque ad terminos orbis terrarum minime dominatus est: sed, qui ex Salomone duxit originem humanitatis, Iesus Christus, & Salomon nominatur, quia pacificus, & mansuetus fuit, & pacem suppeditauit. Ceterum, quando quis sit Salomon, didicimus, ad interpretandum accingamur. Ecce lectulus Salomonis. Per sponsi lectulum diuinas accipiamus scripturas. In illis enim ueluti cubat sponsa cum sponso, & doctrinæ semina suscipiens concipit, atque uterum gerit, & parturit, paritque spiritalem utilitatem, ita, ut clamet cum propheta: Propter timorem D tuum domine in uentre concepimus, & parturiuimus, & peperimus, spiritum salutis tuæ fecimus super terram.

1. Paral. 22 · *Eph. 2.* · *Psal. 71.* · *Esa. 26.*

Sexaginta, inquit, fortes ambiunt ex fortissimis Israel, omnes tenentes gladios, & ad bella doctissimi. Vniuscuiusque ensis super femur eius a timore in noctibus.

SEXAGINTA numerum hic positum esse existimo, non ut hanc exprimat quantitatem, sed ut indicet uiros in ueteri testamento sanctitate præstantes. Numerum enim denarium perfectum esse contendunt: senarium autem illis congruere, E qui erant sub lege. Sex enim inquit diebus facies opera tua. Perfectos igitur in lege lectulum dicunt ambire, genus ducẽtes ex Israel, qui sint omnium maxime strenui, strictos tenentes gladios, & in bello peritissimi. Ac gladios quidem alios super femora gerant, a timore, inquit, in noctibus. Quod Symmachus clarius reddidit, interpretans: propter timores nocturnos. Hi lectulum ipsius ambiunt, sponsam ab hostium incursibus custodientes. Binos autem gestant gladios, unum super femur, alterum in manu. Vnum reprehensionis, alterum intelligentiæ. Illum in promptu ad coarguendum; hunc mysticũm, & tanquam in uagina reconditum ad mysteria peruestiganda.

Exo. 23.

En lectulum Salomonis sexaginta fortes ambiunt ex fortissimis Israel, omnes tenentes gladios, & ad bella doctissimi. Vniuscuiusque ensis super femur suum, a timore in noctibus. F

Pselli.

HAEC amici ad uirginem dicunt, lectuli sponsi pulchritudinem explicantes, quo magis succendant sponsæ desiderium. Tu uero mihi ad horum expositionem diligenter attende. Lectulus Salomonis est eorum, qui saluantur, locus. Sexaginta autem fortes, qui illum ambiunt, sunt illi ipsi profecto, qui saluati sunt. Sexaginta uero dicuntur quicunque diuina gratia uere præstantes, dæmonum, qui per noctes homines oppugnant, agmina formidine repleuerunt. Quemadmodum gladio uir accinctus, imbelles homines, & in prœliis minus exercitatos perterrefacit. Illi enim signo crucis tanquam gladio ancipiti armati, aduersus principatus, & contra mundi & tenebrarum principem satan constiterunt. Hæc quidem a nobis pro uiribus dicta sunt. Quòd si orationis series haud ita continua uideatur, ne admireris, o princeps, ne ue commouearis. sic enim pleraque sunt scripta prophetica. G

Trium Patrum. H

DISCIPVLAE igitur, quæ de magistra sua dubitauerant, quæ nam esset, nunc de ipsa dicunt: Ecce lectulum Salomonis, in quo quidem Christus rex pacificus conquiescit, qui nos tum sibi, tum inter nos, tum patri suo reconciliauit. Sexaginta fortes ambiunt: cogitationes nimirum efficaces, quæ diuina uirtute undique tuentur animam ad Dei quietem præparatam, aduersus fallacias spirituum improborum. Ratio enim, quæ quinque sensibus præest, simul cum ipsis sensibus accepta senarium conficit numerum. At cum diuina præcepta, quæ sunt decem numero, is, qui sensibus ratione imperat, perficit, numerum absoluit sexagenarium, ex uirtute uiuens, ut dictum est. Ex fortissimis Israel. hi sunt omnino ueræ mentis Deum uidentis, notiones, ex quibus constant efficaces illæ cogitationes ad bonum peragendum. I Ambiunt autem animam, in qua Deus requiescit, omnes tenentes gladios, & ad bella doctissimi. Cogitationes enim, quæ dictæ sunt, ex contemplationis quidem habitu gladios habent ancipites, quibus ea, quæ sunt contraria, diiudicent: ex actionis autem ui usum atque experientiam obtinent, quo modo possint aduersariæ potestates profligari. Vniuscuiusque ensis super femur suum a timore in noctibus. Singulæ illæ, quas diximus, cogitationes, gladium spiritus, quo uitia conciduntur, aduersus concupiscentem animæ potestatem intentant, propter terrorem, quem nequissimi dæmones dolis suis animæ obiiciunt in noctibus ignorantiæ per impetus cupiditatis rationi repugnantes.

K

Ferculum fecit sibi rex Salomon de lignis Libani. columnas eius fecit argenteas, & reclinatorium eius aureum, ascensum eius purpureum, medium eius lapidibus constratum, caritatem a filiabus Hierusalem.

Theodoriti.

FERCVLVM hic rursus sanctos intelligamus apostolos, qui nomen domini

in

A in conspectu gentium, & regum, & filiorum Israel promulgarunt. Nam de beato Paulo Christus ad Ananiam, uade, inquit, quia uas electionis est mihi iste, ut portet nomen meum coram gentibus, & regibus, & filiis Israel. Quinetiam diuinus ipse Paulus clara uoce, an experimentum, inquit, quæritis, eius, qui in me loquitur, Christi? Hos etiam equos nominat beatus Abacuc, ascendens, inquiens super equos tuos. Et quadrigæ tuæ saluatio. Et rursum: Viam fecisti in mari equis tuis, cōturbantibus aquas multas. Mare uocat gentes, quæ tunc apostolis prædicantibus cōmotæ sunt. Quamobrē & increduli dicebant de illis: Hi qui orbem cōcitant, etiam huc uenerūt, quos suscepit Iason. Quos ergo Abacuc equos appellauit, hos ferculum in Cantico canticorum uocari reperimus. Fecit igitur sibi ferculum rex Salomon B de lignis libani. Libanum sæpenumero diuina scriptura appellat Hierusalem, & multitudinem Iudæorum: quod in procemiis sermonis ex propheticis scriptis indicauimus. Quoniā igitur ex illis beati Apostoli genus duxerunt, iccirco ferculū de lignis libani constructum dicitur. At columnas eius, inquit, fecit argenteas. Ipsos etiam columnas appellatos inuenimus. Nam beatus Paulus ad Galatas scribens, Petrus, inquit, & Iacobus, & Ioannes, qui uidebantur columnæ esse, dextras dederunt mihi & Bernabæ societatis, ut nos in gentes, ipsi autem in circumcisionem. Reclinatorium eius aureum dicunt esse. Est autem euangelica prædicatio, in qua diuinum uerbum conquiescit. Ascensum eius purpureum. rudes enim regi par est: perfectos autem, ut sponsam, ornari.

Abac. 3 · *Act. 17* · *Gal. 2*

C

Et medium eius lapidibus constratum.

MARGARITIS enim & lapidibus pretiosis diuina eloquia sunt similia: Iudicia domini, inquit Propheta, uera iustificata in id ipsum: desiderabilia super aurum, & lapidem pretiosum multum. Et rursum: ecce concupiui mandata tua super aurum & topatium. Et regnum cælorum, ut dominus ait, simili est homini negotiatori quærenti bonas margaritas. Et alibi: ne proiiciatis margaritas uestras ante porcos.

Psal. 18 · *Psal. 118* · *Matth. 14* · *Matt. 7*

Pselli.

D

Ferculum fecit sibi rex Salomon.

SERMO propositus Cantici canticorum sapientissime ecclesiam ex gentibus collectā innuit. Rex enim Salomon, id est, sponsus, qui est gentium olim reiectarum. Libanus etiam est uenerandus, & sanctus, de quo psalmorum conditor Dauid meminit, iustus, inquiens, ut palma florebit: sicut cedrus libani multiplicabitur. Est autem rursum libanus repudiatus in omnibus, cuius quidem optat Dauid cedros confringi. Per columnas & bases tu mihi apostolos & prophetas intellige, qui Christi ecclesiam sustinuerunt, & caritatem auxerunt, humanarumque animarum, quæ reiectæ erant, salutis fuerunt studiosissimi. Hæc igitur sponsa de ipsa E locuta est.

Psal. 91

Trium Patrum.

EX his enim, qui ex improba ista radice excisi fuerant, & super Christum fidei fundamentum ædificati, ferculum sibi fecit ipse Christus rex ille pacificus: cum super his ad perfectionem adductis, tanquam in curru, ad erudiendos homines ueheretur. Sigillatim autem ferculi apparatum enarrantes, columnas eius, inquiunt, fecit argenteas, quæ quidem sunt eloquia domini, de quibus Dauid, Eloquia, inquit,

Psal. 11

quit, domini, eloquia casta, argentum igne examinatum. Super quibus, tanquam columnis quibusdam sponsus sublatam sponsam ad se traxit, proprium ipsam uehiculum constituens, quæ in seipsa ferret ueram horum eloquiorum coniunctionem. Et reclinatorium eius aureum: id est, mentis ipsius tranquillitatem, præcipuam sibi, ubi quiesceret, sedem constituit: id enim per aurum ostendit, quod rebus omnibus ex materia constantibus antecellit. Ascensum eius purpureum. regiam nimirum Dei. Nam si Salomon significat pacificum, & Christum indicat, qui in se cuncta pacificauit. Pax autem est animi lætitia ab omni turbatione remota: hæc uero lætitia est Dei regia ab omni seditione aliena: Regia utique Dei est ascensus animæ, quæ ferculi instar suscipit regẽ pacificum. Medium eius lapidibus stratum, caritatem a filiabus Hierusalem: in affectione uidelicet animæ, quæ ferculum eius declarata est, lapis angularis diuina doctrina sua atque exemplis caritatem constrauit, a buccinatricibus suis appostolicis animabus (quæ filiæ quoque Hierusalem dictæ sunt, quoniam quantum ad carnem attinet, inde originem trahunt) incipiens. Cum apostoli primi ad Christi imitationem, animas suas pro salute multorum posuerint, præceperintque, ut idem efficerent, quicunque ad perfectionem in Christo cuperent peruenire. Quamobrem magnus apostolus, imitatores, inquit, mei estote, sicut & ego Christi.

1.Cor.4

Theodoriti.

CVM eiusmodi esse regis ferculum declarauerint, filias Hierusalem cohortantur, ut ad spectandum sponsum egrediantur, & coronam illi impositam conspiciant, & dicunt:

> Egredimini & uidete filiæ Sion regem Salomonem in diademate, quo coronauit illum mater sua in die desponsationis ipsius, & in die lætitiæ cordis eius.

Heb.12

BREVITER & dilucide orationis longitudinem fugientes in explanatione progrediamur. O filiæ Hierusalẽ, & Sion. Siõ autem rursus cælestem nos docuit beatus Paulus, sed accessistis, inquiens, ad Sion montem, & ciuitatem Dei uiuentis Hierusalem cælestem, & multorum millium angelorum frequentiam, & ecclesiam primitiuorum, qui descripti sunt in cælis. Vos igitur, inquiunt, o filiæ Sion, & Hierusalem, egredimini & uidete (Neque enim potestis uidere, nisi ab occupationibus huius uitæ recedatis) regem caritate coronatum aspicite. Sic enim dilexit mundum, ut cum in forma Dei esset, non rapinam sit arbitratus, esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinaniuerit, formam serui accipiens. Ita dilexit mundum, ut tanquam ouis ad occisionem ductus sit, & sicut agnus coram tondente se obmutuerit: & redemerit nos a maledicto legis factus pro nobis maledictum. Itaque maiorem hac, inquit, caritatem nemo potest ostendere, quàm ut quis ponat animan suam pro amicis suis. Sic ergo coronauit eum mater sua. Matrem appellat Iudæam, quantum pertinet ad eius humanitatem, quæ hanc illi inuita coronam imposuit. Spinis enim illum contemptus causa coronauit. Ipse uero per spinas suscepit diadema caritatis. Sponte enim ignominiam pertulit, atque ultro ad mortis cruciatus accessit. Quamobrem desponsationis diem illam uocauit, & diem lætitiæ cordis eius. Tunc enim nuptiarum communio facta est. Nam post cænam, inquit, accipiens panem, & gratias agens fregit, deditque discipulis suis dicens: Accipite commedite ex eo omnes: hoc enim corpus meum, quod pro uobis frangitur in remissionẽ peccatorum. Hoc facite

Matth.26 Matth.14 Luc.22

A facite in meam commemorationem. Edentes igitur sponsi mēbra, & bibentes eius sanguinem, nuptialem ipsius communionem assequuntur. Iccirco sponsi ministri filias Sion & Hierusalem cohortātes, egredimini, inquiunt, & uidete caritatis eius diadema, quo decorauit eum præter sententiam suam Iudæa, quæ illum genuit, & coronauit illum in die desponsationis ipsius.

Pselli.

DEINDE omnes hominum animas adhortatur, ut a mundi scandalis, & perturbationibus discedant, & sponsum cum ipsis coniunctum spectent. Sic enim
B sponsa præ lætitia illas alloquitur: egredimini, & uidete. O filiæ Siō, inquit sponsa, quoniam ego, quæ prius inuisa fueram, nunc facta sum iucundissimum sponsi ferculum, cupio uos itē uniuersas ex hac uita fugere, & puris oculis sponsum diademate ex pretiosis lapidibus contexto redimitum contemplari, qui a matre sua ita coronatus, me sibi hodie desponsauit. Mater uero illius, patris caritas fuit.

Trium patrum.

QVIA magistra animaduertit discipulas hæsitabundas propter se, atque admiratione plenas, ea, quæ ad se pertinerent, explicare: in sponso Christo uult eas deinceps salutis nostræ modum contueri, & merito dubitare, atque admirari, quo
C modo ipse salutiferis cruciatibus ac morte sua tranquillitatem nobis & uitam largitus sit. Proinde, Egredimini, inquit, & uidete, filiæ Sion: omittite quæ ad me ancillam attinent, considerare, & in domino pacifico mentis aciem defigite, contemplantes, quo modo salutem hic nobis acquisiuerit. Filiæ speculæ, ut spiritaliter per fidem genitæ; Sion enim speculam significat. Specula autem est, ex qua quis facile potest despicere, spiritalis est generatio, quam qui consecutus non est, cæcus est, & manu uiam tentat in ueritatis fulgore. Spectate autem, inquit, dispensationis rationem in diademate, quo coronauit eum mater sua in die desponsationis ipsius: In spinea nimirum corona, quam Christi capiti imposuit Iudæorum synagoga, ex qua ipse est secundum carnem: In die salutiferæ mortis eius, in qua
D proprio sanguine ecclesiam sibi desponsauit. Et in die lætitiæ cordis eius, qua quidem salutarem pro nobis mortem oppetens, nos ab hostis seruitute liberauit: atque ita patris obtemperans uoluntati, lætatus est spiritu, licet carnis cruciatibus uexaretur. His sponsa discipulas est allocuta, diligens id, quod demonstrari non potest, & humanam gloriam fugiens, cupiensque, ut sponsum suum tantummodo omnes admirentur.

Theodoriti.

POST hæc, quæ dicta sunt, sponsus rursum cum sponsa colloquitur.

E Ecce pulchra es, propinqua mea: ecce pulchra es.
Oculi tui columbæ: præter silentium tuum.

SPONSAE iterum admirans pulchritudinem, Ecce, inquit, pulchra es. Tum formam eius per singulas partes describit. Atque oculos quidem appellat columbæ, spiritalem eorum commendans contemplationem. Quòd non aspirent ad ea, quæ sensibus subiecta sunt, sed quæ sursum sunt, quærant, ubi Christus est, ut inquit Paulus, in dextera Dei sedens. Admiratur præterea silentium eius opportunū, quod quidem etiam a priscis commendatur. Quamobrem & in Psalmis legimus: Posui *Psal.38*
F custodiam

custodiam ori meo, cum consisteret peccator aduersum me. Et psallentes dicimus Psal. 140 Pone, domine, custodiam ori meo, & ostium circumstantiæ labiis meis. Et domi- Esa. 43 num apud Esaiam inuenimus non aperientem os suum in afflictione sua. Quippe qui, ut euangelica etiam refert historia, cum a Pilato interrogaretur, nihil responde- bat. Laudabat ergo sponsus sponsæ silentium tempestiuum, quo quidem ipse quo- que in tempore usus est.

Pselli.

HIS sponsæ uerbis auditis spōsus in eius pulchritudinis laudes excitatur. Ecce, inquiens, pulchra es propinqua mea. Pulchra profecto es, inquit, propinqua mea, cum hominum cunctorum animas salutem assequi cupias. Deinde cum uellet sin- gulas eius partes laudare, ad ipsam, ecclesiam nimirum, loquens, oculi, inquit, tui columbæ. Quemadmodum in hominis corpore multæ sunt partes, ut pedes, & ma- nus, & ubera, & pectus, & uenter: sic etiam sunt in sancto diuinæ ecclesiæ corpore, cuius caput est Christus, qui & sponsus, ab oculis cœpit coronam contexere. Tu ecclesiæ sanctæ oculos intellige scripta prophetarum acutissime intuentium. Cum autem uellet interiores huius oculos collaudare, hæc etiā protulit uerba, ut in ipsa serie reperies. Præter silentium tuum. Oculos, inquit, tuos exteriores commenda- ui: interiorum enim laudes nulla assequi potest oratio.

Trium Patrum.

ITAQVE sponsus eam ut omnibus partibus formosam suspiciens, Ecce, in- quit, pulchra es propinqua mea. Pulchra profecto es, quæ mihi propinqua per imi tationem euasisti: quæque pulchritudinem, quam propter imaginem & similitu- dinem hausisti, efficaci cognitione cumulasti. Ecce pulchra es etiam, quoniam ad reliquas omnes uirtutes tuas humilitatem adiungis. Hoc igitur pacto cum eam in uniuersum laudarit, nunc singularum partium laudes persequitur, oculi, inquiens, tui columbæ, præter silentium tuum. Oculi, qui & ea, quæ sub sensum cadunt, per- cipiunt, & ea, quæ mente sola intelliguntur, ut spiritales, comprehendunt. Quia per ipsos omnia, quæ creata sunt, refers ad laudem creatoris. Sic autem oculi isti tui spiritales sunt, præter tuam de Deo taciturnitatem: (hæc enim magis etiam est spiritalis) nam in Spiritu sancto, id, quod omnem cognitionem superat, cognoscis de Deo, nempe quòd nequeat comprehendi.

Theodoriti.

LAVDAT autem ipsius etiam crines: admiratur & dentes, atque ait.

Capilli tui sicut greges caprarum, quæ reuelatæ sunt de Galaad. Dentes tui sicut greges tonsarum, quæ ascen- derunt de lauacro, quæ omnes gemellis sunt fetibus, & sterilis non est inter eas.

NEQVE per capillos capilli sunt intelligendi, neque pro dentibus dentes. Sed capilli ea quodammodo significant, quæ in sponsa haud ita sunt necessaria, quæque ad corpus pertinent. Vita enim capilli & sensibus carent. Quasi dicat: In negotiis etiam humanis, in quibus non possumus non implicari, te laudabiliter decoreque geris: caprarumque gregi uideris similis, qui pascitur in monte Galaad, & propter montis altitudinem insignis est. Hoc autē de monte Hieremias propheta,

Numquid

A Numquid resina, inquit, non est in Galaad, aut medicus nõ est illic? Et animaduertendum est, ne forte per caprarum gregem intelligantur ii, qui ex peccato resipiscunt, & ad pænitentiam redeunt, atque iccirco pascuntur in Galaad, medicamentaque salutaria, & curationẽ consequũtur: ut sponsæ partes abiectæ, postremæque, & quodammodo mortuæ, illius gregis dotibus comparentur. Dentes tui adeo puri, & ab omni superflua disputatione, atque iocis, & scurrilitate, & mendacio, uerborumque obscœnitate mundi, atque integri sunt, ut similes uideantur gregibus tonsarum, quæ, eo, quod superuacaneum erat, reiecto, ascenderunt de lauacro. Arbitror autem a sponso per tonsarum greges eos indicari, qui per baptisma recisis peccatis, & lauacro aquæ in uerbo, ut beatus ait Paulus, mundati sunt. Sic enim *Eph.5.*
B puris, inquit, dentibus extitisti, & ab omni uerborum sorde purgatis, ut eorum uideantur similes, qui recens salutari baptismate digni sunt habiti. Porro greges illi gemellos omnes fetus edunt, & sterilis non est in eis: ne te illis uidear comparare, qui post salutiferum baptisma, rursus ad malitiam redeunt, sed qui datam sibi gratiam custodiunt, duplicemque tum contemplationis, tum actionis uirtutem pariunt. His ergo sponsæ partibus collaudatis ad reliquas progreditur.

Hier.8 (marginal note beside the first line)

Sicut funiculus coccineus labia tua, & eloquium tuum decorum.

C PER funiculum coccineum sponsæ redigit in memoriã Raab meretricem, quæ figuram eius gerebat in ueteri testamento. Etenim cum speculatores missos a Iosuè filio Nauæ suscepisset, per illos æterna salute digna effecta est: habuitque ipsa quoque salutis signum funiculum coccineum, quem e fenestra suspẽsum demittere iussa est, ut Israelitæ in urbem ingressi, atque illam euertentes, eo signo commoniti placarentur, & Raab saluti consulerent. Signum hoc sponsus in ore sponsæ, tanquã in fenestra collocatum intuetur. Et sicut funiculus coccineus, inquit, labia tua, & eloquium tuum decorum. Duxit enim colorem ex sanguine meo, & uerba profert ueritatis, quibus tanquam funiculo quodam capiuntur auditores, & uinciuntur. Nam eloquium tuum eos demulcet, & retinet, nec discedere permittit, sed labiis tuis cogit inseruire. Laudat ipsius etiam genas.

D

Sicut cortex, inquiens, mali punici genæ tuæ, extra silentium tuum.

SIGNIFICAT sponsæ ruborem illi insitum ex uerecundia, propter quam tempestiua utitur taciturnitate, celans opportune arcanas mysteriorum rationes, quemadmodum cortex mali punici grana contegit.

Comæ tuæ sicut greges caprarum, quæ reuelatæ sunt ex Galaad.

E

Pselli.

HAEC tanquam cum muliere cum sponsa loquitur. Quòd si uis altius rem indagare: Comæ sponsæ & uirginis, hoc est diuinæ Ecclesiæ ornamenta ex gentium grege est multitudo.

Dentes tui sicut greges tonsarum, quæ ascenderunt ex lauacro, omnes gemellis fetibus, & sterilis non est inter eas.

DENTES mihi intelligito diuinos doctores sacrosanctam nobis scripturam interpretantes, qui detonsis reiectisque carnis sollicitudinibus, & conscientiæ lauacro mundati tum animæ, tum corporis puritatem quasi gemellos fetus habere dicuntur. Sicut funiculus coccineus labia tua, & eloquium tuum decorum. sponsæ labia rursus commendat. Tu uero per funiculum, silentii dotem accipe: per eloquium uero decorum, diuinam prædicationem. Tu gratia taciturnitatis sic, inquit, excellis, ut nihil superfluum, nihil absurdum exicidat e labris tuis. Si quid enim aliquando uis loqui, quæ ad fidei promulgationem doctrinamque pertinent, loqueris. Ecce pulchra es propinqua mea, ecce pulchra es. Geminam hic quoque protulit laudem pulchritudinis. Genis enim uultus eius a purpureo modestiæ decore collaudatis, animæ quoque commendat pulchritudinem, ut taceam, inquiens, silentii decus animæ tuæ. Hæc enim extrinsecus quidem iucundum spectaculum præbent, intus autem præstantiam cotinent singularem.

Come tuæ sicut greges caprarum, quæ reuelatæ sunt ex Galaad.

Trium Patrum.

COGITATIONES scilicet tuæ, quæ ad actionem, quique in spiritu ad contemplationem pertinent, sermones, & rerum diuinarum, quæ cognitionem superant, studia, ex mente tua (ut ex capite comæ) spiritaliter omnia nascuntur: & ad ea, quæ in carne mundoq; sunt, sensu, carent, uti florentes caprarum pili, quæ reuelatæ sunt ex monte inuisibili Galaad; quæ nimirum retectæ sunt ex tenebris malitiæ, & ignorantiæ, & impietatis, ex quibus ad ueritatem, & scientiam, & pietatem quasi demigrarunt, per euangelium, quod fidelibus futurum iudicium attestatur. Galaad enim si interpreteris, testimonii significat migrationem,

Dentes tui sicut greges tonsarum, quæ ascenderunt de Galaad, omnes gemellis fetibus, & sterilis non est inter eas.

MEDITATIONES tuæ, quibus tanquam dentibus quibusdam corporea legis tum scriptæ tum naturalis crassitudo in ueros sensus extenuatur, & ad esum spiritalem idonea redditur, caprarum tonsarum instar, falsis omnibus opinionibus amputatis, reiectisque, circa ueritatem solam immorãtur: & quasi lauacro purgatæ a terrenis istis atque carnalibus sublimes ad spiritalia atque cælestia conscenderunt. Omnesque per supradictas leges geminos uirtutum fetus tum dictis tum factis edunt. Et sterilis atque inutilis cogitatio non est in eis.

Sicut funiculus coccineus labia tua, & eloquium tuum decorum.

VERVM sermonem, instar funiculi dimensi, atq; coccinei, promunt labra tua. Quamobrem eloquium tuum omnino decorum est.

Sicut cortex mali punici genæ tuæ, extra silentium tuum.

CORTICI scilicet mali punici similes sunt genæ tuæ, ut seueritatis amantes, atque ab omni dissolutione remotæ, quando etiam non taces. Licet enim in congressibus mutuisque sermonibus iucunditas inesse soleat, tu tamen propter tuam in illis quoque temperantiam, quod profusum ac dissolutum est reprimis.

A Sicut turris Dauid collum tuum, quæ ædificata eſt in Thalphioth.
Mille clypei pendent ſuper eam, omnia iacula fortium.

Theodoriti.

PRO Thalphioth Aquila poſuit, propugnacula: Symmachus autem, altitudinem. Quemadmodum igitur, inquit, turris a Dauid ædificata, ſuperat propugnacula, in quibus conſtructa eſt, ſublimisque extat, atq; conſpicua: ita collum tuum excelſum eſt, & ſublime, altaq; circumſpicit, & contemplatur. Neque enim brutorum more pronum in terram deſpicit: neque in uentrem uergens, ſues imitatur: ſed
B erectum atque arduum eſt, & mille clypeos gerit, atq; fortium omnium iacula. Hic autem numerus pro qualibet multitudine poſitus eſt. Habet collum tuũ, quod caput tuũ, & faciem ſuſtinet, omnes aliorum doctrinas, quibus tanquam iaculis cunctos aduerſarios transfigis. Habet item clypeos multos, quibus protegeris, & ignita hoſtis tela extinguis. Munita enim es ſpiritus armatura, & facile hoſtes uulneras, cum omnibus fortium ſagittis abundes: Eosque modo per prophetas, modo per apoſtolos redarguis, atque ipſorum retegis imbecillitatem.

Sicut turris Dauid collum tuum.

C

Pſelli.

ET hæc muliebri more cum ſponſa loquitur. Cum enim uellet collum eius uehementer laudare, turri illud celſiſſimæ comparauit, quæ a diuino Dauide in Thalphioth fuerat exædificata ad curruum omnium defenſionem, cum externis bellis finem impoſuiſſet. Tu uero mihi, princeps Stephephore, ſanctæ eccleſiæ collum magnum Paulum intellige, qui caput omnium Chriſtum geſtauit, & ſi quos alios illi ſimiles didiciſti. Ex his enim ſuſpenſi ſunt ordines corporis expertium, quos hic mille clypeos uocat. Neque uero cur mille dixerit, quæras. Solet enim ſcriptura eo uocabulo frequenter uti. Sicut, inquit, lex oris tui ſuper millia auri, & argen- *Pſal. 118*
D ti. Et alibi, millia, inquit, lætantium. *Pſal. 67.*

Sicut turris Dauid collum tuum quæ ædificata eſt in Thalphioth.

Trium Patrum.

SICVT turris Dauid, eſt interior mentis tuæ tum actione, tum contemplatione maxime præſtantis ratio, quæ per uirtutem diuinis mandatis ædificata eſt ſuper propugnacula, id eſt, ſuper aduerſarii tentationes. Tollitur autem per ſcientiam in altitudinem ſpiritalis contemplationis. Dauid enim ſignificat, manu ſtrenuus &
E acer uiſu. Collum autem eſt ratio, ut dictum eſt. Nam illud: Quæ ædificata eſt in Thalphioth, Aquila quidem uertit ſuper propugnacula: Symmachus autem, in altitudinem. Vnde ex iis quæ dicta ſunt patet, ſponſæ rationem actione quidem hoſtis conſilia ſuperare: contemplatione uero tolli ad ueræ cognitionis ſublimitatem. Mille clypei pendent ſuper eam. Horum uidelicet actiones decies diuina præcepta multiplicantes; quæ rurſus per legem naturalem decies multiplicatæ numerum explent millenarium; & tanquam clypei, quibus ab hoſtis ſagittis inuulnerabilis conſerueris, ab ea parte, quæ in te eſt ratione prædita, tanquam e collo dependent: per hanc enim anima quærit bonam Dei uoluntatem: ac parti quidem concupiſcenti

persuadet, ut eam desideret: irascenti uero, ut pro illa depugnet, & ex rationis præscripto ad bonum diiudicandum utatur: loquendi autem facultatem adhibeat, ad ipsum promulgandum: gignendi uero uim ad idem adaugendum. Ex decem his facultatibus, nempe rationabili, concupiscibili, irascibili, quinque sensibus, pronunciandi, gignendique ui constat lex naturalis, quæ ad bonum peragendum, decem diuinis præceptis id illi suggerentibus, adiuuatur. Atque hæc quidem decem præcepta, quæ lege scripta comprehenduntur, dum ea ipsa factis exequitur, decies multiplicans lex naturalis, numerum centenarium absoluit. Actionesque iterum per subiectas ipsis decem facultates decies multiplicando millenarium implet. Et hoc modo, ut dictum est, mille pendentes clypei significant legem tum scriptam, tum naturalem, quæ sibi mutuo sunt ornamento, dum ex ea sponsæ parte, quæ rationis est compos, tanquam ex collo ipsius dependent, eamque ab omnibus hostium insidiis protegunt. Neque uero clypei tantum pendent super eam, uerum etiam omnia fortium iacula, quæ quidem sunt disciplinæ a sanctis & cælestibus uirtutibus sponsæ per contemplationem subministratæ, quæ contra spiritus nequitiæ tanquam iacula coniiciuntur ad eorum machinas aduersus sponsam instructas euertendas. Sed quia rationis quæstionibus a sanctis angelis edocta est, quo modo insidiantes sibi debeat iaculari, ideo hæ disciplinæ, tãquam ex collo, ex ratione ipsius dicuntur dependere.

Duo ubera tua, sicut duo hinnuli gemelli capreæ, qui pascuntur in liliis, donec aspiret dies, & inclinentur umbræ.

Theodoriti.

HAEC intelligimus eodem pacto, quo superiora: ut per ubera rursum doctrinæ fontes accipiamus, qui singulis ætatibus congruẽtia subministrent, aliis quidem lac, aliis autem solidum cibum. Et iccirco hinnulis capreæ ubera sponsæ dicit esse similia, acute intuendi, & contemplandi uim ipsorum admirans. Hinnulos autem
1.Cor.13. dicit, & capreæ, quoniam, ut beatus inquit Paulus, nunc cognoscimus ex parte, tunc autem cognoscemus, sicut & cogniti sumus. Et quia nunc ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus, hinnuli capreæ uocantur doctrinæ ubera. Cum autem, quod perfectum est, uenerit, tunc destruetur id, quod ex parte est. Pascuntur autem inter lilia, quia herbam odoriferam, id est, spiritus doctrinã percipiunt. At Symmachus dixit, flores pascere. Eos enim, qui facti sunt digni, ut sint spiritus flores, ubera sponsæ, ex quibus doctrinæ latices fluunt, pascunt, & nutriunt, donec aspiret dies, & æstus, hoc est, uitæ labores, desinant: & inclinentur umbræ, id est, negocia præsentia, quæ umbris, ut dictum est, comparantur, finẽ habeant. Ita sponsæ membris collaudatis,

Vadam, inquit, mihi ipsi ad montem myrrhæ, & ad collem turis.

QVANDO, inquit, adeo decora es, adeo formosa, adeo pulchritudine excellens, & amoris erga me uulnere sauciata, pro te mortem oppetam, & myrrhæ montem sponte conscendam. Sed iterum surgam, & reuertar ad collem turis: ut per myrrham mortem significet: per tus autem naturam diuinam. Quærendum est igitur, cur montem, de morte loquens, dixerit: collem autem de diuinitate. Quia illud tam excelsum, atque arcanũ est, ut ab homine animo & cogitatione nequeat

A compreheńdi: cum in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratum eſſe, ſe eſſe æqualem Deo, ſed exinaniſſe ſemetipſum formam ſerui accipientem, & in ſimilitudine hominum factum, & habitu inuentum ut hominem, humiliaſſe ſemetipſum uſq; ad mortem, mortem autem crucis. Vt autem ad propriam gloriam rediret,& clarificaretur ea gloria,quam habuit antequam mundus fieret, id uero nec magnum, nec laborioſum, immo facile admodum fuit. Iccirco montem myrrhæ dixit, collem autem turis,ut hoc ſibi facile demonſtraret: illud autem arduum in primis propter humanitatem. Itaque cum ad mortis cruciatum appropinquaret, nunc,inquit, anima mea turbata eſt. Et, Pater, ſi poſſibile eſt, tranſeat a me calix iſte. Et rurſum ſubiicit: Et quid dico? Pater ſalua me ex hora hac. Sed propterea ueni in horam B hanc. Id hoc etiam loco ſignificans, uadam, inquit, mihi ipſi ad montem myrrhæ, & ad collem turis. Vtrumque enim libens facio, nulla ui,nulla coactus neceſſitate. Poteſtatem enim habeo ponendi animam meam: & poteſtatem hebeo iterum ſumendi eam. Nemo tollit eam a me: Sed ego pono eam a me ipſo, ut iterum ſumam illam.

Philip.2. *Ioan.12* *Ioan.10*

Duo ubera tua, ſicut duo hinnuli capreæ gemelli, qui paſcuntur inter lilia.

Pſelli.

C ET hoc conuenienter ad mulieris decorem extrinſecus dictum eſt. Intrinſecus uenerabilem continet expoſitionem, & gratiam. Gemina enim diuinæ eccleſiæ ubera intellige ſanguinem & aquam illam ſanctam uerbi & ſaluatoris,ex quibus animæ fidelium ſalutem hauriunt.

Donec aſpiret dies, & moueantur umbræ uadam mihi ipſi ad montem myrrhæ, & ad collem turis.

IN his innuit cruciatus & mortem ſaluatoris. Hos enim tu per myrrhæ montem intellige. At per collem turis intellige gloriam ipſius, qua pater deſuper eum & ſo-D lum illuſtrauit. Totum hoc igitur,quod loquitur uirgini,factum eſt. Age tu mecum, qui cruci affixus ſum, crucifigere, ut magna item a patre gloria mecum afficiare. Sponte enim uolo ego ſane mortem oppetere, ut fidelibus diem ſalutis aſpirem, & umbras diſcutiam impietatis. Mihi, inquam, ipſi uadam, hoc eſt,uolens ac libens. Verum quia ſcit ipſam ſecum eſſe crucifixam, & omnibus præceptis ſuis obtemperaſſe,rurſus eam commendat his uerbis:

Tota pulchra es, propinqua mea, tota pulchra & macula non eſt in te.

E

Trium Patrum.

AC tale quidem eſt collum tuum. Duo uero ubera tua ſicut duo hinnuli capreæ gemelli: Moralis uidelicet, & naturalis doctrina,ex quibus ueluti uberibus lac infantulis adhuc ſuggerens,eos alis & nutris ad perfectionem, ex te ſimul fluunt: utpote quæ nec mores ſine ratione doces: nec rationem ſine moribus. Quamobrem capreæ aſſimilata es tum propter acumen in contemplando, tum propter curſus celeritatem in peragendo. Hinnuli,inquit, qui paſcuntur inter lilia,quouſque dies aſpiret, & inclinentur umbræ. Diſciplinæ uidelicet moralis & naturalis, quæ in animabus

mabus ab omni uitæ ſollicitudine remotis, dum impertiuntur, coaleſcunt, & incrementum accipiunt, donec clariſſimus ille futuri temporis dies illuceſcat, & omnia, quæ umbris ſunt inuoluta, pertranſeant. Verum, quoniam in carne ueniens ego ſponſus tuus te ita formoſam reddidi, iam uadam mihi ipſi ad mõtem myrrhæ, & ad collem turis. id eſt, ſponte mea ad mortis, tanquã ad montis myrrhæ, ſublimitatem, quæ quidem eſt crux, proficiſcar. Voluntaria enim per crucem mortis ſuſceptio communem omnibus animalibus ab ea abhorrentis naturæ infirmitatem ſuperauit. Et rurſum uadam ad me ipſum, ad patrem rediens, a quo exiui, & in mundum ueni. Qui ſane pater per collem intelligitur, quoniam, ut cauſa, maior eſt me unigenito, & Spiritu ſancto, qui ſumus illi conſubſtãtiales. Mortalitatis enim ſymbolum eſt myrrha, tus autem diuinitatis. Quare illud: uadam mihi ipſi: tum uoluntarium per crucem ad mortem aditum ſignificat: tum diuinitatis celſitudinem per reditum ab humilitate noſtra ſuſcepta ad ſeipſum Deum uerbum, dum ad patrem uadit. Sic autem, inquit, uadam, quoniam opus patris, quod ad te pertinet, perfeci. Etenim

Tota pulchra es, propinqua mea, & macula non eſt in te.

MENTE nimirum, & anima, & carne pulchra es: carne quidẽ, ut per actionem a uariis perturbationibus purgata, & uirtutum moribus excellens. Anima autem ut ab omni improba cupiditate ſeiuncta, & ſermonibus decorata mandatorũ. Mente uero, ut ab exilibus etiam cogitationibus liberata, ac ſplendida, & per gratiam in Spiritu ſancto diuina effecta. Et propterea macula non eſt in te, quæ mihi ob perfectionem propinqua es.

Theodoriti.

Tota pulchra es propinqua mea, tota pulchra es, & macula non eſt in te.

Eph. 5. HAEC beati Pauli uerbis ſimilia ſunt; cum de ſponſo loquens, ut exhiberet, inquit, ipſe ſibi glorioſam eccleſiam, non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid eiuſmodi: ſed ut ſit ſancta, & immaculata. Immaculata autem & pulchra euaſit, quia propinqua ſponſi effecta eſt, atque ita omnes ſplendores ſuſcepit, & lucida ex ipſa luce reddita eſt. Vtinam nobis etiam concedatur, ut reuelata facie glo-
2. Cor. 3 riam domini ſpeculantes, in eandem imaginem transformemur a claritate in claritatem tanquam a domini ſpiritu, qui cum, Patri, & cum Sancto ſpiritu gloria in ſæcula ſæculorum. Amen.

BEATI THEODORITI EPISCOPI CYRENSIS IN CANTICA CANTICORVM INTERPRETATIONIS LIBER TERTIVS.

ORANDVM eſt nobis; diligenter, inquam, & ſtudioſe orandum eſt, ut ocu
li noſtri columbæ fiant: quibus ſpiritaliter intuentes, & litteræ uelum transuolan-
tes, myſteria recondita dilucide interpretemur. Neque enim aliter fieri poteſt, ut
B diuinæ ſcripturæ, in primisque Cantici canticorum intelligentiam conſequamur,
niſi eum, qui ſcriptoribus illis largitus eſt ſpiritum, gratiæ radiis oculos noſtros il-
luſtret, & ſenſum reconditum aperiat. Age ergo auxilio illius, qui reuelat myſte-
ria, ut ſapiens ait Daniel, implorato, ad inſtitutam interpretationem, ſcripti ſe- *Dan.2*
quentes ordinē, accedamus. In fine ſuperioris orationis ſponſum audiuimus ſpon-
ſæ pulchritudinem ſic admirantem, ut ſingulas eius partes laudibus efferret, & to-
tam ipſam denique ut immaculatam commendaret. Nullam enim habet maculam,
neque rugam, aut aliquid eiuſmodi, ut beatus inquit Paulus, animarum uirtute *Ephe.5*
perfectarum chorus. Hic autem ſponſam appellans, uocat eam de libano.

C Veni, inquiens, de libano, ſponſa mea: ueni de libano,
uenies, & tranſibis a principio fidei, a capite Sanir, &
Aermon, de cubilibus leonum, de montibus pardorū.

HAEC mihi cum illis uidentur congruere, quæ in 44. Pſalmo ad ſponſam di-
cta ſunt: Audi filia, & uide, & inclina aurem tûam, & obliuiſcere populum tuum,
& domum patris tui: & concupiſcet rex ſpeciem tuam. Quoniam ipſe eſt dominus
Deus tuus. Nam illic quoque monetur ſponſa, eique datur conſilium, ut obliui-
ſcatur populum ſuum; aliter enim ſponſum, niſi id fecerit, nulla ratione pulchri-
tudinem eius concupiturum. Porro populum eius, & domum patris appellat anti-
D quos mores, de quibus beatus Paulus, Eramus enim, inquit, aliquando & nos *Tit.3*
inſipientes, increduli, errantes, ſeruientes deſideriis, & uoluptatibus uariis, in ma
litia, & inuidia agentes, odibiles, odientes inuicem. Cum autem benignitas, &
humanitas apparuit ſaluatoris noſtri Dei, non ex operibus iuſtitiæ, quæ fecimus
nos, ſed ſecundum ſuam miſericordiam ſaluos nos fecit per lauacrum regeneratio-
nis, & renouationis Spiritus ſancti, quem effudit in nos abunde: & quæ ſequun-
tur. Hic autem de libano uocat eam, & de Sanir, per libanum quidem ſignificans
cultum idolorum: per Sanir autem, quod eſt lucernarum uia, legis inſtituta. Lu-
cerna enim eſt lex, quæ in nocte fulget. Sol autem Chriſtus, ut qui ſplendet in die.
Quapropter & Deus per prophetam, timentibus, inquit, me, orietur ſol iuſtitiæ, *Mal.4*
E & ſanitas in pennis eius. Subiicit autem: Et Aermon montem, per ipſum legem
indicās. Nam magnus Dauid in Pſalmis, ſicut ros, inquit, Aermon, qui deſcen- *Pſal.132*
dit ſuper montes Sion: hoc eſt, legis præcepta, quæ ſuper montibus ſion tradita
ſunt. Montes autem uirtute perfectos uiros debemus intelligere, qui excelſi ſunt,
& inſignes, & diuino ſenſu præcellunt. Eos igitur ſponſus uocat de libano, qui ido
lorum cultui deſeruiebant. Illos autem de Sanir & Aermon, qui legis rorem, & di
uinorum mandatorum lumen acceperant. His addit: de cubilibus leonum, de
montibus pardorum. Leonum quidem cubilia uocat audaciſſimos, & furore inſa-
nientes Iudæos: Pardos autem gentilium ſapientes, qui orationis copia, & argu-
mentorum

mentorum artificio contegentes falsitatem, homines rudes ac simplices decipiebāt. F
Cum ita uocasset sponsam, eamque diuersis e montibus congregasset, ac per fidem illi salutem tribuisset, pulchritudinem illius inde conceptam intuitus sic ipsam alloquitur.

Vulnerasti cor nostrum, soror mea, sponsa, uulnerasti cor nostrum in uno oculorum tuorum, in uno torque colli tui.

ILLVD, uulnerasti, a Symmacho uersum est, excitasti. Hoc autem dicit: Ambo quidem oculi tui sunt admirandi, ac spiritales, & columbæ merito nominati. Sed alter eorum, qui diuina contemplatur, qui philosophatur de Deo, qui recondita G
mysteria contuetur, cor meum stupore afficit. Et cum omnia colli tui ornamenta suspicio. Per hæc autem uirtutes eas intelligit, quæ in actione consistunt, collum enim diuinorum mandatorum iugum ferens iustitiæ sulcos infindit ac dirigit. Cum igitur reliqua uirtutum ornamenta in collo tuo splendentia suspicio atque commendo, tum in primis unum admiror & obstupesco. Ac pulchritudinem suspiciens tum unius torquis tui, tum oculi diuina hæc intuentis, amore uulneratus sum tuo. Quæramus autem, quodnam sit unum ornamentum illud, quod sponsæ collo circunda-
1.Cor.13 tum ceteris antecellit, discamusque a sancto Paulo, qui manent, inquit, fides, spes, caritas, tria hæc; maior autem horum est caritas. Et rursum: Plenitudo ergo legis est
Rom. 13 dilectio. Et alibi: uniuersa lex & prophetæ pendent ex eo: Diliges dominum tuum H
Matth.22 ex toto corde tuo: & proximum tuum sicut teipsum. Torquem hunc ergo sponsæ sponsus admiratur. Ipsius quoque oculum unum ita suspicit, ut alterum minime contemnat. Iam enim utrumque collaudauit. Sed rerum intelligibilium contemplationem sensibilium cognitioni longe anteponit. Vulnerasti ergo cor meum, id est, tali oculo prædita, & eiusmodi torque decorata me in amorem ac desiderium tui concitasti.

Pselli.

TVM ad maiorem hanc gloriam inuitat. Veni de libano sponsa. Age de libane uenies. Quando, inquit, uenisti ad myrrhæ montem, & ad collem turis me- I
cum conscendisti: hoc est, mecum passa es, & simul gloriam accepisti, age de libano ad sublimiora quædam perfectionis loca celeriter ascende. Nec mecum desinas progredi longius declinatis pardorum leonumque cubilibus. Hoc autem re ipsa & factis cum esset expletum, & sponsa cum Christo puro sponso simul exaltata esset, amici progressione uirginis obstupefacti, sic eam canentes sunt allocuti.

Vulnerasti cor nostrum soror nostra, sponsa.

DE Deo nos quiddam amplius docuisti, dum oculum animæ tuæ, o sponsa, ardenter in uerbo & sponso defixum, dumque animæ tuæ collum leui Christi iugo subditum contuemur. Vere cor nostrum, inquiunt, excitasti, posteaquam ex te K
didicimus uerbi incarnationem. Atque ad hunc quidem modum amici uirginem collaudarunt.

Trium Patrum.

SED quoniā tota es adeo pulchra, ueni de libano sponsa, ueni de libano. Ad me, qui cōprehendi nequeo, progredere semper ex fide, (quæ quidem Deo non aliter actus, id autem est libanus, offertur) per spem proficiēs ad caritatē, propter quam ego

factus

A factus ſum homo & tu efficeris Deus. Etenim uenies, atq; peruenies ab initio fidei, a capite Sanir & Aermon: Et uenies quidē ad me cum omni caritate: peruenies autem uehementi cum impetu per fornacem uariarum tum carnis, tum mundi tentationum ſpe confirmata. Sic autē uenies, & peruenies, quoniam ad me, non per incredulitatem, ut primus homo, qui ſpe diuinitatis deceptus eſt, iter facere cœpiſti, ſed per fidem, quæ quidem fides, ut caput, principium eſt ad uirtutem ducentis uiæ, quam indicat Sanir, cuius interpretatio eſt, lucernæ uia. Et per ſpem ut ſubleueris & recreeris ab onere atque æſtu grauium laborum & moleſtiarum. Quod per Aermon intelligitur, quam quidem uocem rorem interpretamur. Atque ita cubilia leonum, pardorumque montes incolumis euitabis: conſenſum uidelicet carnalium
B uoluptatum, quæ leonum inſtar magno impetu in te, ut a uirtute deficias, ruunt: Et tentationes illas quæ ex uirtutis præſtantia, tanquam ex altis montibus, ut arrogantia efferaris, tibi ſtruunt inſidias fraudulenter. Quod quidem pardorum uarietas indicat. Venies, & peruenies, & ſeruaberis, ut dictum eſt. Quoniam uulneraſti cor noſtrum, ſoror mea, ſponſa. Quia ſcilicet in amorem & deſiderium tui concitaſti tres unius diuinitatis perſonas, cui mente, ratione, & ſpiritu placuiſti, o quæ mihi inter carnis coniunctionem es ſoror: propter uoluntarium autem caritatis uinculum, atque unionem ſpiritus, deſponſata es mihi (qui ſum una ex tribus perſonis) unigenito nimirum patris filio. Etenim cum ſancta ſcriptura plurali utitur numero loquens de Deo, ſanctiſſimas illas indicat tres perſonas, myſtice ſignificans modum
C ſubſtantiæ ſacroſanctæ illius initioq; carentis unitatis. Quia unitas in trinitate, & trinitas in unitate Deus eſt. Et rurſus; uulneraſti cor noſtrum: hoc eſt in tui deſiderium inflammaſti, tum in uno oculorum tuorum, mente ſcilicet tua, qua res intuēs intelligibiles, me ueritatem, atque omnium intelligibilium finem cognitione perpetua contemplaris: tum in uno torque colli tui, ratione uidelicet tua, qua tu ueluti ornamento colli decorata in cunctis actionibus, me ſummum bonum, & finem omnium, ſequeris, & re ipſa benignitatem meam experiris. Sponſus enim Chriſtus eſt ipſa ueritas, & ſummum bonum. Ac ueritas quidem eſſe intelligitur, quatenus per eſſentiam eſt immutabilis: ſummum autem bonum quatenus ex operibus beneficus demonſtratur.

D

Quàm pulchræ factæ ſunt mammæ tuæ, ſoror mea, ſponſa. Quàm pulchra facta ſunt ubera tua a uino. & odor ueſtimentorum tuorum ſuper omnia aromata.

Theodoriti.

EX uino enim ſpiritali, & myſtico poculo maiorem hauriunt puchritudinem ubera tua. Vbera autem eſſe doctrinæ fontes iam expoſuimus. Veſtimenta tua ſunt ornatiſſima, eorumque odor omnium fragrantiam aromatum ſuperat. Me enim
E ſponſum induiſti, idque antea teſtatus eſt Eſaias, Exultet inquiens, anima mea in do *Eſa. 16*
mino. Induit enim me ueſtimento ſalutis & indumento lætitiæ circumdedit me. Iſta tua ueſtimenta tantum emittunt ſuauitatis, ut fragrantia ex illis paſſim diffuſa, uirtutem legalem, quæ per aromata metaphorice ſignificatur, antecellat. Vocat autem illam non ſolum ſponſam, ſed etiam ſororem, quādoquidem beatus etiam Paulus, ut ſit, inquit, primogenitus in multis fratribus. Et ipſe dominus cum reſurre- *Rom. 8*
xiſſet, mulieribus ad ſepulcrum ſtantibus, ite, inquit, dicite fratribus meis & Petro: *Matth. 28*
ecce præcedo uos in Galileā. Ipſius eſt ergo & ſoror, & ſponſa, & propinqua. Propinqua quidem, iuxta illud. Adhæſit anima mea poſt te. Sponſa autem, quoniam ab *Pſal. 62.*
ipſo

ipso doctrinæ semina suscipiens parit pietatis fructum. Soror uero quia, quantum attinet ad humanitatem, eadem est natura circumdata. Manet igitur illam, & laudationem prosequens, ait:

Fauum distillant labia tua, sponsa: mel, & lac sub lingua tua: & odor uestimentorum tuorum sicut odor turis.

1. Cor. 12 OPERAE pretium est, his adiungere ea, quæ docet apostolus, Sicut, inquiens corpus unum est, & membra habet multa: omnia autem membra corporis unius cum sint multa, unum tamen corpus sunt: ita & Christus. etenim in uno spiritu nos omnes in unum corpus baptizati sumus, siue Iudæi, siue gentiles, siue serui, siue liberi: & omnes in uno spiritu potati sumus. Nam & corpus non est unum membrum, sed multa. Et paulo post: Quòd si essent, inquit, omnia unum membrum, ubi corpus? Et rursum: Vos autem estis corpus Christi, & membra ex parte. Ex multis igitur membris constans ecclesia corpus unum absoluit. Itaque cogitemus, in ea quosdam oculorum, quosdam aurium, quosdam labiorum locum obtinere. Quamobrem sponsus, Fauum, inquit, distillant labia tua: mel, & lac sub lingua tua. Ecclesiæ doctores significat, qui piam tradunt disciplinam, & quasi fauos apum in labris gerunt, & mellis diffluunt stillis. Nec uero mel tantum habentes, sed etiam lac, cuique cibum promunt salutarem, & cum infantibus commodum, tum perfectis etiam congruentem. Iam faui mellis, qui in doctorum gestantur labris, sunt diuinæ scripturæ, quæ continent apes tum ceræ, tum mellis effectrices, sacros nimirum prophetas, & apostolos, qui per spiritus sancti prata uolitantes, & diuinarum scripturarũ construentes cellas, easq; doctrinæ melle ac nectare distendentes utilitatem ad nos transmiserunt. Ac ceræ quidem littera uidetur similis, melli uero sensus, qui in eo reconditus est. Huius mellis stillæ piorum doctorum e labris manant: eorum item e lingua lac fluit indigentibus lacte. Sed rursus in admiratione uestimentorum sponsæ commoratur:

Et odor uestimentorum tuorum, sicut odor turis.

SPONSUM ipsum sponsæ factum esse indumentum iam diximus. Testis est *Gal. 3* beatus Paulus, Quicunque in Christum, inquiens, baptizati estis, Christum induistis. Sponsus autem & Deus est æternus, & homo in extremis diebus ex sancta uirgine natus, qui manens id, quod erat, assumpsit quod nostrum est, sponsamque olim nudam induit. Quamobrem ad eam, odor, inquit, uestimẽtorum tuorum sicut odor turis. Christum enim induta est, qui Deus est, & homo. Diuinitatem autem indicat tus, quod Deo ex legis ueteris instituto offerebatur.

Pselli.

Quàm pulchræ factæ sunt mammæ tuæ, soror mea sponsa: Quàm pulchra facta sunt ubera tua a uino.

HIC rursum laudat diuinæ ecclesiæ uberum, hoc est disciplinarum incrementum. Cum enim, ut mater liberorum amantissima, eos, populum scilicet ex gentibus enutritũ, ad diuinæ ætatis mensuram uideat peruenisse, nec amplius in sancta fide balbutire, aut hæsitare, pro lacte uinum effundit quotidie, altiora illis suggerẽs instituta. Prius enim, ut rudiores, docebat eos, ut patrem, & filium, & spiritum sanctum Deum unum adorarent. Quod quidem erat ueluti doctrinæ lac. Nunc autem monet, ut modestiam, castitatem, temperantiam amplectantur, ut iustitiam diligant. Quæ quidem sunt ueluti doctrinæ uinum.

Et

A Et odor uestimentorum tuorum super omnia aromata.

QVEM enim ex te uestimentorum amictum gero, ex iis, inquam, sacrificiis, quæ mihi abs te offeruntur, illud arbitror omnibus aromatibus præstare.

Fauum distillant labia tua, sponsa.

DOCTRINA enim, qua nutris filios tuos, fauo & melle dulcior est.

Mel & lac sub lingua tua.

NEQVE enim eadem omnes ratione alis, sed pro sua quemque natura atque
B ætate. Nam imbecilliores lacte pascis, melle autem perfectiores.

Odor uestimentorum tuorum, sicut odor turis.

CVM ecclesiæ uestimentorum odorem superius cunctis aromatibus antepossuerit, nunc turi similem & parem esse pronunciat. Tus autem est omnium aromatum præstantissimum.

Trium Patrum.

Quàm pulchræ factæ sunt mammæ tuæ, soror mea sponsa.

C MIRVM in modum profecto diuina sunt pulchritudine decoratæ, speculatio nimirum, & actio, quibus tanquam mammis non præter naturam, nec super naturam, sed secundum naturam uerbis & moribus, tanquam infantes, animas ad pietatem alis, quas in his instituendas suscepisti.

Quàm pulchra facta sunt ubera tua a uino.

HAEC quippe tam mirifice effecta sunt pulchra ex diuinitate tibi gratis concessa, a qua tanquam a uino efferuntur ipsa tum per assiduam ueritatis cognitionẽ, tum per firmam boni effectricem fidem. Hinc etiam diffunditur odor uestimentorum tuorum super omnia aromata. Vestimenta autem sponsæ, quæ quidẽ magnus
D apostolus Paulus electis Dei sanctis, ut induant, præcipit, sunt benignitas & humi *Gal.3*
litas: quæ primo quoque homini diuinum mandatum assignauit, quo illi præscriptum fuit, ut bonum ageret, idque per humilitatem custodiret. Huius autẽ transgressio exuit illum spe diuinitatis allectum, & naturam contra se ipsam efferauit. Hanc uero Deus uerbum rursus induit exemplo suo. Humilitatis enim normam ostendit nobis; nam cum in forma Dei esset, semetipsum exinaniuit, formam ser- *Philip.3*
ui accipiens. Benignitatis autem, quia pro salute nostra, qui sontes eramus, innocens ipse mortem subiit. Quamobrem & odor uestimentorum in illis, qui hæc animo sunt induti, utpote qui benignitatem & immutabilitatem Dei præ se ferant, & propterea diuini sint, quòd eiusmodi amicti sint indumentis, est super omnia aro-
E mata. Nihil enim comparari potest fragrantiæ diuinitatis, quam Deo desponsata non per naturam obtinet, sed per gratiam adipiscitur. Ac uestimenta quidem tua talem emittunt suauitatem. Cetera uero quid?

Fauum distillant labia tua, sponsa: mel, & lac sub lingua tua.

DOCENDI rationem ac modum seruant labia tua sic instructum, ut ab apicula fauum confectum cernimus. Neque enim unica ratione cunctis audientibus affers utilitatem: sed pro cuiusque modulo te singulis accõmodas, ut & perfectioribus, & rudioribus satisfacias. Ac mentem quidem eorum, qui sunt perfecti diui-

nioribus uerbis, tanquam melle, dulcissimam reddis. Qui uero rudes, tyronesque sunt, eorum animos tanquam lacte naturalibus exples institutis. Duplex hæc igitur nempe diuinior & humanior docendi ratio ita uiget sub lingua tua, ut eas haud intempestiue promas, sed opportune atque accommodate ad eorum, qui instituuntur, utilitatem.

Et odor uestimentorum tuorum sicut odor turis.

FRAGRANTIA scilicet operum tuorum, quibus tū uires naturaliter promis, tum in agendo ex mentis præscripto mores quasi uestimenta quædam indueris, diuinæ prouidentiæ, quæ cunctis in rebus cernitur, suauitati similis est: cum ad imitationem Dei, salutis multorum curam geras. Propria enim ratione quadam tus ad honorem Dei refertur. Ac quemadmodum tus ex proprio odore, sic Deus ex rerum omnium prouidentia, & singulorum animi affectio ex operibus indicatur. Sed cum paulo ante odorem uestimentorum sponsæ super omnia aromata esse dixisset, nec quo modo id esset, declarasset, hic illud ostendit, dum odorem illum turis odori similem dicit esse. Nam sicut tus accenditur ad gloriam Dei: Deus autem sine ulla comparatione est rerum omnium præstantissimus; sic opera, quæ ad diuinæ fiunt bonitatis imitationem, reliquis omnibus antecedunt.

Hortus conclusus soror mea sponsa: hortus conclusus: fons signatus.

Theodoriti.

HORTVM nominat sponsam, ut quæ non unum pietatis uirtutisque fructū, sed multos & uarios ferat. Conclusum autem, quòd munitus sit, nec insidiis expositus. Nam portæ inferni, inquit, non præualebunt aduersus eam. Neque enim
Psal.79 est sicut illa, quæ ex Aegypto deducta fuit, quam uindemiarunt omnes, qui prætergrediuntur uiam, & exterminauit eam aper de silua, & singularis ferus depastus est eam. Sed circummunita est, & muro circumdata, & horto concluso comparata. Itaque multiplices ac diuersos fructus ferens nec furum, aut insidiantium manus reformidat. Fons item est obsignatus; cuius latices non quibuslibet, sed dignis tantum patent.
Ioan.4 Hoc de fonte dominus quoque locutus est, Qui biberit, inquiens, ex aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in æternum, sed fiet in ipso fons aquæ uiuæ salientis in uitam æternam. Merito igitur sponsam fontem appellat, ut nō omnibus, sed dignis dumtaxat expositam. Neque enim profanis, sed initiatis patent diuina mysteria: non in flagitiis post expiationem se iterum uolutantibus, sed ex uirtute uitam studiose traducentibus, aut se se per pænitentiam expurgantibus. Nec uero solum dicit, hortus conclusus, & fons signatus, uerum etiam

Emissiones tuæ paradisus malorum punicorum cum fructibus nucum, cypri cum nardo, nardus & crocus, calamus & cinamomum cum uniuersis lignis libani, myrrha & aloe cum omnibus primis unguentis, fons hortorum, puteus aquæ uiuentis, quæ fluit impetu de libano.

HAEC, inquit, omnia misisti mihi, & tempore nuptiarum attulisti. Et primum quidem paradisum malorum punicorum, quæ paradisus nec aliorum fructuū expers erat. Pro malo punico mea quidem sententia per translationem caritas intelligitur.

A telligitur. Quandoquidem sub uno eiusdem mali cortice multa sunt grana, ita mutuo inter se conserta, ut se uicissim non comprimant, neque corrumpant, sed integra conseruentur, nisi aliqua in medio putredo nascatur. Possumus ex interiectis ipsius septis ac ueluti cancellis per medium discurrentibus alium etiam sensum excogitare. Multos enim inter eos, qui saluantur ordines cernimus. Nam alius est uirginum ordo, alius continentium, alius matrimonii ferentium iugum, & diuitiis atque opibus affluentium, alius inopem uitam complectentium, alius seruorum piam colentium uitam, alius dominorum recte & legitime imperantium. Eodem modo & mali punici sunt illi tanquam parietes, qui quasi cellulis quibusdam grana distinguunt, & continent. Ideo sponsæ emissiones comparat paradiso malorum pu-
B nicorum. Primò namque caritatis ipsius fructum admiratur. tum aliis quoq; uirtutum generibus ornatam dicit, cum fructibus nucum. Mox ea sigillatim persequitur. Cypri cum nardo. Cyprus est genus arboris, ex qua calidum oleum conficitur. Nardus autem est aromatis genus odoratum, unde oleum fit eiusdem nominis, idem quoque calidum, & corporum curationibus accommodatum. Crocum præterea dicit hac paradiso contineri. Egemus enim non solum calefacientibus nos, & caritatem in nobis erga Deum inflammantibus, sed refrigerantibus etiam, & cupiditates immoderatas comprimentibus. Crocus enim numeratur inter ea, quæ refrigerandi uim habent. Et calamus, inquit, & cinamomum. Sunt autẽ hæc quoq; aromatum genera, sed allegorice intelliguntur. Per calamum enim scripta diuina
C significat. Lingua mea calamus scribæ uelociter scribentis. Odoratus est autem calamus aromaticus. Lingua enim docentium pietatem omni suauitate referta est. Additur calamo cinamomum, quod in ueteri lege Deo offerebatur, ut intelligamus, quæ de Deo monumentis sunt tradita litterarum, tum laudabilia esse, tum odorifera, & his aromatibus comparanda. Ad hæc subiicit: Cum uniuersis lignis libani. Habet etiam, inquit, uirtutes, quæ in lege continentur, non secundum litteram, sed secundum spiritum. Per libanum enim Hierusalem significari, sæpe docuimus. Habet myrrham quoque & aloem, cum omnibus primis unguentis: id est, mortificationem cupiditatũ, myrrha enim mortuorum est propria. Et tentationum amaritudinem, amara enim est aloe. Habet denique omnia ungenta prima, non
D quæ secundas, aut tertias, sed quæ primas obtinent partes. Perfectorum sunt ea, quæ perfecta sunt. Habet fontem etiam, & puteum uiuentis aquæ, & de libano scaturientis. Neque enim solum doctrinam continet euangelicam, perspicue manantem, sed etiam legis puteum, puteum, inquam, aquæ uiuentis, fluenta quidem abscondita complectentem, sed cum impetu & sono de libano decurrentia. Hierosolymis enim legalis floruit uiuendi ratio, quæ figurate libanus nominatur. Defluxit tamen hic etiam puteus ad domini sponsam ecclesiam, sed est reconditus, & cum strepitu fertur, & rigat ecclesiæ paradisum.

Pselli.

E Hortus conclusus soror mea, sponsa. hortus conclusus, fons signatus.

VARIIS sponsam laudibus sponsus extollit. Hortus enim es, inquit, o sponsa, conclusus, arborum omnium in te ipsa continens decus, & oleam fructiferam, & dulcem ficum. Fons item, inquit, es signatus. Neque enim aquas temere profundis tuas, sed fideles, salutis sitientes, potas.

Emissiones tuæ paradisus malorum punicorum cum fructibus nucum.

HIS uerbis ea sponsus complectitur omnia, quæ ad fidei nostræ integerrimæ doctrinam spectant, cuius timorem, decorem, fragrantiam, diuinitatem os ecclesiæ nunquam non prædicat. Emissiones enim, inquit, tuæ paradisus existunt malorum punicorum, & omni gratia sunt plenæ. Fons hortorum. Nam latices tuos haud frustra spargis, sed diuinas plantas, fideles nimirum, rigas.

Puteus aquæ uiuentis, quæ fluit impetu de libano.

ADEO, inquit, uirtutibus insignis effecta es, ut idem, quod ego cognomen sis consecuta. Ego enim omnino uiuentis aquæ sum puteus, qui de cælo sicut pluuia in uellus, tanquam ex alto & mirabili monte libano descendi.

AC talia quidem sunt membra, & uestimenta tua. Tu uero qualis?

Hortus conclusus soror mea, sponsa, hortus conclusus: fons signatus.

QVALIS nimirum duplex hortus consitus tum uirtutum disciplinis, quantum ad animam pertinet, tum earum moribus, quantum ad carnē: & munitus quodam ueluti mandatorum uallo. Quantum autem ad mentem spectat, qualis fons pias erga me ac diuinas fundis cogitationes, & signo meo, ut imago mea, es obsignata, ne inimicus adueniens te non solum diripiat, sed etiam occidat, ac perdat, uirtutisque tuæ fructus asportet, & cognitæ ueritatis aquam falsis opinionibus contaminet. Neque uero tu ipsa tantum es hortus, sed emissiones tuæ paradisus cum fructibus nucum. Hoc est, disciplinæ tuæ, quibus animas instituis propter fidei plantas quas in illis inseris, sunt tanquam paradisus malis punicis consita, super radices insertis quercuum, & propterea proprium fructum, tanquam earum fructum ferentibus. Quarum quidem malorum punicarum radices haud facile diuelluntur, cortex autem ipsius fructus austera est, & quæ intus sunt, tuetur. Fructus uero, posteaquam ad maturitatem peruenit, confracto corticis integumento, se se tum gustu dulcem, tum aspectu iucundum ostentat. Eodem pacto sponsæ etiam disciplinæ, tanquam arboris radicibus ita fidei innixæ firmitate difficile ex animabus credentibus auelluntur. Quippe quæ tum incussa suppliciorum formidine, tanquam mali punici cortice, discipulas animas, cohibentes, spiritus fructum in ipsis ab omnibus perturbationibus integrum conseruant: tum promissionum radiis iustitiæ solis eas ad futurorum bonorum desiderium inflammantes, timore, quem caritas expellit, tanquam cortice disrupto, quemadmodum & fructus malorum punicarum gustum oblectat, sic mentis ipsarum guttur, dulcedine perfundunt, gustantium & uidentium, suauem esse dominum. Hæ doctrinæ igitur, dum a discipulis re ipsa tractantur & excoluntur, tum pœnarum metu a uitiis purgant, tum spe præmiorum incendunt illas ad iustitiæ opera complectenda. Cypri cum nardo. Diuersarum uidelicet uirtutum flores, & mixturæ. hoc est, initia, & commixtiones. Vt initia namque subsistunt in animabus, quæ instituuntur uel cōminationum metu, uel desiderio promissionum uaria secundum uirtutem genera in Deum & proximum caritatis. Vt commixtiones autem, persuadent illis, ut dum propter suam erga Deum caritatem carne patiuntur, mala sustineant, ob caritatem, qua proximum amplectuntur, lætitiamque percipiant ex futura remuneratione. Dum autem propter suam in proximum caritatem mala sustinent, caritatem præ se ferant, qua Deum prosequuntur, eius mandatum seruantes, quo nobis præcipitur ut proximum diligamus. Sic igitur

sponsæ

A ſponſæ doctrina fit in diſcipulis nardus & crocus,fiſtula & cinamomũ cum uniuerſis
lignis libani,id eſt, quattuor uirtutes præcipuæ, cum illis omnibus quæ ipſis ſubie-
ctæ ſunt, plantatæq; in ſublimitate fidei erga Deum, tanquam in monte libani. Per
nardum enim, in qua aromata uaria commiſcentur, prudentiam intelligimus, in
qua uirtutum omnium rationes ſummatim continentur. Per crocum autem, qui
mediam inter frigiditatem & caliditatem obtinet uim, & utriusque excludit extre-
ma iuſtitiam accipimus, quæ defectus & exceſſus in uirtutibus fugit. Per dulcem
uero calami fiſtulam, quæ leuis eſt, & in ſublime facile tollitur, temperantia ſigni-
ficatur. Quæ mentem graui corporeæ cupiditatis onere ſubleuat, eamque ad ſpiri-
talia & cæleſtia ſublimem tollit, eorumq; replet ſuauitate. At per cinamomum, cu-
B ius natura eſt calida atque iucunda, fortitudinis diuino zelo aduerſus impietatem
atque malitiam ardentis robur indicatur. Nec uero ſponſæ doctrinæ in diſcipulis
hæc fiunt, ſed myrrha quoque & aloe cum omnibus primis unguentis: hoc eſt,car
nalis ſenſus earum mortificatio cum omnibus primis Spiritus ſancti muneribus ani
mas,ungentorum inſtar, recreantibus. Niſi enim anima ſapiat ea, quæ ſunt ſpiritus, *Eſa.11*
& ſanctiſſima illius dona ſuſcipiat, timoris, inquam, & fortitudinis, & conſilii, &
ſcientiæ, & cognitionis, & intellectus, & ſapientiæ, carnalis ſenſus mortificationẽ,
quæ per myrrham,& aloem,quibus aromatibus mortuorum corpora condiuntur,
intelligitur, non aſſequetur. Hæc ſponſæ inſtituta & diſciplinæ in animabus illas ex-
colentibus fiunt etiam fons hortorum. Inde enim cognitio defluit, qua uariæ in il-
C lis tanquam plantæ, inſitæ uirtutes irrigantur. Et puteus aquæ uiuentis, & cum ſtre
pitu de libano decurrentis, id eſt, ex profunditate diuinæ ac ſempiternæ ſapientiæ
reſonantis, & docentium more diuina myſteria uulgo inexplicabilia,tanquam de
libano, de ſublimitate in Deum fidei depromentis. Quoniam autem ſponſæ ſermo-
nes atque præcepta ſponſus hortum, ut declaratum eſt, nuncupauit; hortus uero
eſt paradiſus,tanquam diuerſarum plantarum locus; hortus ſponſæ profecto ſunt
animæ diſciplinis eius conſitæ atque eruditæ, per quas ea, quæ dicta ſunt ſtudet
perficere.

Theodoriti.

D SPONSA ſuperioribus laudibus auditis, lætitiaq;, & gaudio affecta, quòd
ſponſus non modo pulchritudinem ſuam eſſet admiratus uerum etiam ueſtimenta
ſua commendaſſet,

> Surge, inquit, aquilo,& ueni auſter, & perfla hortum meum,
> & fluant aromata eius. Deſcendat nepos meus in hortum
> ſuum, & comedat fructum nucum ſuarum.

INTER ea quæ diuina ſcriptura damnat, aquilo numeratur. Quamobrem &
Deus per Hieremiam prophetam, ab aquilone, inquit, exardeſcent mala. Et rur- *Hiere.1*
ſum; Malum, inquit,ego adduco ab aquilone. Et alibi: Vox auditionis ecce uenit, *Hiere.4*
E & commotio magna de terra aquilonis. Iubet igitur aquiloni, ut ſurgat,& recedat: *Hiere.10*
ut auſter perflet horti aromata, quæ matura ſunt, ut nepos ſuus fructibus ueſci poſ-
ſit. Conſtat autem auſtrum flare a meridie, & notum appellari, quòd ſpirans uapo-
re corpora repleat, & humiditate.Maior uero a meridie ſplendor etiam lucet. Vnde
Abacuc a meridie Dominum uenturum prædicit.Deus enim, inquit, de Theman
ueniet. quod & Hebræorum & Syrorum lingua ſignificat uocem. Præcipit igitur,
ut uentus abſcedat contrarius, & gratia diuina ſpiret,quo maturos aromatum ipſius
fructus nepos colligat ſuus, nec ullus eorum uento corrumpatur, aut decidat ante
maturitatem.

Interpretatio in lib. Trium Patrum.

SVRGE aquilo,& ueni auster. Facesse spiritus improbissime, qui animas quæ a me instituuntur perturbationibus, quasi aquilonis flatibus affligis. Et ueni sanctissime spiritus, qui eas gratiæ tuæ donis, tanquam auris austri salutaribus calefacis.

Persla hortum meum, & fluant aromata eius.

ANIMAS persla, quas ego doctrina præceptisque meis tanquam hortum instruxi. Et in has per communicationem diuina munera tua infundantur, quibus ego quasi quibusdam aromatibus perfusa sum. Ac tum descendat nepos meus in hortum suum, in animas nimirum illas, quas ego institui, & tanquam hortum diuinis mandatis informaui. Propterea in animabus, quas dixi, inhabitat, atque inambulat dilectus meus. Et comedat fructum nucum eius. Satiet se harum animarum salute, quam ipse suum esse cibum asseruit, meus, inquiens, cibus est, ut faciam uoluntatem patris mei, cuius omnino uoluntas est, ut homines salui fiant. Fructus autem sponsi nucum est hominum salus, ut finis bonæ ipsius uoluntatis, quæ sanctis eius mandatis continetur. quæ quidem mandata per actionem infixa sunt in animabus super fide erga illum, tanquam super quercu radicatis.

2. Cor.6 — *Ioan.4*

Surge aquilo, & ueni auster. Persla hortum meum, & fluant aromata mea. Descendat nepos meus in hortum meum & comedat fructum nucum eius.

Pselli.

POSTEA quàm ecclesia Dei potestatem accepit omnino, ut hortus illius nominata, plantarum omnium decus in se continens, pessimum aquilonis flatum, glacie florum pulchritudinem extinguentem, expelleret: austrum autem saluberrimum acciret, qui spirans in Sion apostolis olim uerborum fluxus instillauit: sanctissimum illum spiritum uocat, qui in hortum suum salutis auras infundat, ut omnes filii sui fructum ferant, & Christum uerbum & sponsum lætitia afficiant. Cum igitur quod iusserat, re ipsa perfectum esset, aquilonemque silentem uirgo perspiceret posuisse, pulcherrimumque omnino ac diuinum austrum perflare, filios suos omnes fructiferos ostēdentem: admirabilem sponsum suum obsecrat, ut in hortum suum fertilem celeriter descendat, arborumque suorum fructus carpat: hoc est, ut bonis filiorum suorum operibus oblectetur. Nisi enim ad nos humiles & abiectos ita descendat, mansuetos suscipiens, ut inquit Dauid, fieri nullo modo potest, ut nos in cælum conscendamus. His sponsa precibus sponsum aduocauit. At ille, qui implet uniuersa, quique adest ubique, & dicit, ecce adsum, inuocātibus, antequam sponsa supplicationem expleret, illam exaudiens, descendit in hortum eius, ut ipsa uoluit,& fructus arborum ipsius decerpsit. Sic enim sponsam alloquitur.

Veni in hortum meum, soror mea, sponsa. messui myrrham meam cum aromatibus meis. comedi panem meum cum melle meo. bibi uinum meum cum lacte meo.

DESCENDI ego quidem, inquit, in hortum tuum, uirgo, & pulchris fructibus tuis cupiditatem meam prorsus expleui. atque ex ardenti filiorum tuorum fide ac pænitentia magnam lætitiam percepi. Totum autem hoc factum est, messis myrrhæ, esus mellis,& lactis potus. Hæc cum dixisset Christus idem & sponsus, ut

pro

A pro mellito conuiuio quasi gratiam aliquam referret, ipsis uirginis filiis dat corpus suum. Sic enim illos, sed dignos tantum, quos & propinquos suos ita esse dixit, alloquitur.

Comedite propinqui mei, & bibite, & inebriamini fratres mei.

QVICVNQVE estis, inquit, operibus fratres mei, corpus meum comedite, & sanguinem bibite meum. Deinde inebriamini, inquit, præ lætitia, & propter ebrietatem stupore perculsi, omnino mundi sollicitudinum obliuiscimini.

Theodoriti.

B Veni in hortum meum, soror mea, sponsa.

VENI, inquit, in hortum meum, quem tu mihi adornasti, & collegi primum myrrham meam, id est, quam ego in te plantaui. Primus enim ego pro te mortem oppetii. Deinde tu ita mecum commori, atque una sepeliri cõcupisti. Consepulta enim es mihi per baptisma in morte, & mortificasti membra tua, quæ sunt super terram. Collegi ergo myrrham meam cum aromatibus meis, & reliquarum uirtutum, inquit, quas a me didicisti, fructum percepi. Comedi præterea panem meum cum melle tuo: solidum, & dulcem cibum, qui apud perfectos inuenitur.

Bibi uinum meum. Iure addidit pronomen meum. Ipse enim est uitis uera, ex
C qua uinum hoc perfectum est. Bibi uinum meum cum lacte tuo. Nam ne infantes quidem, ac ueluti ubera sugentes, & lactentes excludit: sed ab illis etiam, ætati eorum congruentem fructum capit, cumque bonus sit, amicos etiam ad conuiuium inuitat his uerbis.

Comedite, propinqui mei, & bibite, & inebriamini, fratres mei.

PROPINQVI sunt ipsius uiri perfecti, quique incorruptam seruant imaginem, & cum eo coniungi cupiunt. His non solum præcipit, ut bibant, sed ut inebrientur. Est enim ebrietas, quæ temperantiam, non autem intemperantiam pa-
D rit; quæ membra corroborat, non autem dissoluit: nam calix ipsius inebrians, per *Psal. 22*
quam præclarus est. Et alibi beatus Dauid, Inebriabuntur, inquit, a pinguedine *Psal. 35*
domus tuæ, & torrente uoluptatis tuæ potabis eos.

Trium Patrum.

SPONSAE preces sponsus exaudiuit, iuxta illud: Adhuc loquente te, dicet; *Esa. 58*
Ecce adsum. Talis enim erat, quæ precabatur, ut despici non deberet. Quamobrẽ illi respondens, Veni, inquit, in hortum meum soror mea, sponsa. Quem tu nimirum mandatorum meorum doctrina conseuisti, quibus perturbationum procel-
E la discussa est. Flauit autem Sanctus spiritus meus, & plantæ istius horti, ueluti unguenta uaria, uirtutum rationes protulerunt, per quas ego quoque in hunc hortum ingressus sum, in quo uoluntates meæ, sancta præcepta mea, plantata sunt. Huius ego fructum omnino decerpsi. Qui sane fructus ipsorũ est præceptorum obseruatio. Soror mea, qui natura sum filius Dei, & patris, quippe quæ eius obtemperas uoluntati, & ei per gratiam pro filia es adoptata. Sponsa mea, utpote mihi per caritatem coniuncta, atque unus effecta spiritus. Ingressus autem in hortum meum, messui myrrham cum aromatibus meis, nempe carnalis sensus discipularum tuarum mortificationem cum uirtutibus, quæ illam consequuntur. Qui enim carni,

ni, & mundo sensum mortificauerunt, eum spiritui dicant, Deoque, ueluti quendam aromatum fructum, præceptorum offerunt obseruationem, de qua, comedi, inquit, panem meum cum melle meo: bibi uinum meum cum lacte meo. Ac panis quidem eius est ille, quem, ut antea dictum est, ipse declarauit, meus, inquiens *Ioan.4* in euangeliis, cibus est, ut faciam uoluntatem patris mei. Mel autem sunt diuina eius, eloquia, quæ linguam a qua pronunciantur, dulcedine perfundunt. Vinum uero est gratia diuinitatis elargitrix, quæ id, quod naturale est, supra naturam extollit. Lac autem est doli expers simplicitas. Sponsus igitur, in quas, per sancta mandata sua, animas ingreditur, eas tum nutrit, quasi pane quodam cum melle, uirtute cum cognitione: tum potat, quasi uino cum lacte, concessa per gratiam diuinitate, cum remota a dolo simplicitate. Horum uero salutem tanquam panē quendam cum melle ipse comedit: ac ueluti uinum quoddam cum lacte bibit. Itaque ad quos, ut diximus, ingressus est, quosque domicilia sua in Spiritu sancto constituit, ipsos inuitat ad hunc modum: comedite propinqui mei, & bibite, & inebriamini, fratres mei: qui uidelicet conuersi estis, & uitia repulistis, & ad me, uirtutem cum pura cognitione colentes, accesistis. Bibite autem obstupefaciens diuinitatis uinū cum doli experte erga me fide: & ab illis, quæ naturalia sunt, ad ea, quæ naturæ præstant, transferimini. Quos ego per gratiam in Sancto spiritu filios adoptaui patri meo. Hæc igitur sponsus cum per sponsæ adhortationes ad eius discipulas dixisset, ipsa se illis exemplum præbens, quo modo audire debeant uocem sponsi sui, eūque in domum introducere, Ego, inquit, dormio, & cor meū uigilat. Vox nepotis mei pulsat ad ostium. Et dormio quidem ad ea, quæ in hac uita iucunda uidentur, cum sensus mei, quasi per contemptum ipsorum, sopiti sint. Vigilat autem mens mea, ne sponsus meus, uerbum, uerbis inexplicabile, ueniens, inueniat eam dormitantem. In quibus autem mens uigilat, audit uocem dilecti mei pulsantis ad eam, per quam, tanquam per ianuam quandam in animam ingreditur.

Theodoriti.

SVPERIORIBVS ita pronunciatis, sponsa, Ego, inquit, dormio, & cor meū uigilat. Quamuis enim, inquit, a natura cogar oculos claudere, & somnum capere, mente tamen uigilo, & ignauiæ somnum minime suscipio, cum sponsi aduentum expectem. Quamobrem, & ipsum pulsantem sentio. Vox enim, inquit, nepotis mei pulsat ad ostium. Addamus, si uidetur, his, ea, quæ diuinis in euangeliis a bono *Ioan.10* pastore dicta sunt. Oues enim, inquit, meæ uocem meam audiunt. Et rursum: alienum autem non sequentur, quia non nouerunt uocem alienorum. Quare beatus ille, qui pascitur, & pastoris uocem agnoscit. Beatus, qui in sponsam electus est, atque *Psal.31* inter adulteri, & sponsi uocem scit diiudicare. Beatus, qui dicit: non dabo somnum oculis meis, & palpebris meis dormitationem. Sed uigilat, & sponsum expectat, *Matth.24* quemadmodum ipse dominus monet, uigilate, inquiens, quia nescitis qua hora do- *1.Cor.16* minus uester uenit. Idem consilium affert etiam beatus Paulus, uigilate, inquiens, state in fide, uiriliter agite, confortamini, omnia uestra in caritate fiant. Dum uigilat igitur sponsa, licet dormiat somno corporeo, uoce fruitur sponsi sui, eumque ad fores pulsantem exaudit. Quæ autē fores animæ sunt, nisi corporis sensus? per quos sponsa sponsum excipit, non modo pulsantem, uerum etiam præcipientem, ut sibi fores aperiantur.

Pselli.

CVM purus dominus, & sponsus se sponte morti pro nobis obiecisse demonstrasset,

A ſtraſſet, carnemque, non autem diuinitatem omnia perpeſſam eſſe, hæc etiam ad
illos, quos propinquos uocauit, loquitur. Ego dormio, & cor meum uigilat.
Licet, inquit, carne, quam aſſumpſi, mortem pertulerim, nihil tamen omnino di-
uinitas paſſa eſt. Aperi mihi, inquit, ſoror mea, propinqua mea, columba mea,
perfecta mea. Quia caput meum plenum eſt rore, & cincinni mei guttis noctis. Per
noctem quidem ſignificat Iudæorum impetum, quo illum nocte adorti ſunt: per ro
rem autem, & guttas trium dierum, mortem, quam cincinni capitis, & non ipſe
ſuſcepit. Quoniam igitur, inquit, pro te mortem ſuſtinui, & propter te hæc incom-
moda paſſus ſum, aperi mihi, & ſuſcipe me. Diligo enim pulchritudinem tuam, &
in uirtute perfectionem. Quamobrem & ſororem meam, & propinquam meam, &
B columbam meam, & perfectam meam te nomino. Perfectam quidem, quoniam le-
ge præſcriptam tibi a me perfectionem præſtas. Ego enim dixi: perfecti eſtote ſicut *Matth.5*
& pater ueſter cæleſtis perfectus eſt. Et rurſum: ſi uis perfectus eſſe, uende quæ habes, *Matth.19*
& da pauperibus, & habebis theſaurum in cælis, & tollens crucem tuam ſequere me.
Columbam uoco, quia ſpiritalis effecta es, & ueterem hominē exuiſti cum uitiis &
cupiditatibus, & ſpiritaliter potes intueri. Propinquam meam appello, quia per ue-
ſtigia mea incedis, & ad me appropinquare concupiſcis. Ego enim dixi: appropin- *Iac.4*
quate mihi, & appropinquabo uobis. Sororem denique dico non ſolum propter
naturæ, quam ſuſcepi, neceſſitudinē uerum etiam propter pietatis coniunctionem.

C

Pſelli.

SED ſponſæ Cantica rurſum audiamus. Vox nepotis mei pulſat ad oſtium.
Aperi mihi ſoror mea, inquit, ſponſus meus media de nocte uenieēs. Cordis oſtium
mihi, inquit, patefacito, ut in te manſionem faciam cū patre meo. uirtutibus enim
profecto mihi propinqua facta es. quòd ſi aperueris mihi, dabo tibi munus magnum
rorem capitis mei, & cincinnorum guttas: hoc eſt, largiar tibi curandorum homi-
num facultatem. Ros enim meus eſt hominum medicina.

Trium Patrum.

D Talis autem eſt ad me uox ſponſi mei. Aperi mihi, ſoror mea,
propinqua mea, columba mea, perfecta mea.

APERI mihi mentem tuam, ut ego, qui cōprehendi nequeo, per illam in te com
prehendar. Soror mea, quatenus facis uoluntatē patris mei. Propinqua mea iam fa-
cta propter mentis tranquillitatē. Columba mea, utpote quæ ſancti ſpiritus mei mu
nera acceperis, quibus tanquam alis per affectionem ab omnibus terrenis rebus auo
laſti, atque in me ab omni materia remoto, atque ineffabili, & mentis captum exce
dente conquieuiſti. Atque ita perfecta mea, ut per actionem purgata, & per contem
plationem in ſpiritu illuminata, & numeris omnibus per diuinitatis gratiam expo
E lita. Aperi autem mihi, quoniam, ut dictum eſt, caput meū eſt plenum rore, & cin
cinni mei guttis noctis. Et caput quidē ipſius, quod per excellentiam myſtice de-
claratum eſt uerbum mens illa ineffabilis, quæ uerbum genuit, quæque a rebus om
nibus, omni ratione infinite diſtat. Impletur autem, dum tanquam rore perfectam
animam implet cognitione ſuæ diuinitatis per terminos abnegantes, cuiuſmodi
ſunt, ſuperſubſtantiale, ſine principio, immenſum, infinitum, & alii eiuſdem generis.
Huius autem cincinni, ex eo capite ſunt bonæ patris uoluntates, in ſpiritu ſancto
ab ipſo unigenito ad finem perductæ. Quæ quidem tanquam guttis nocturnis,
plenæ ſunt iudiciis diuinis, quòd comprehendi nequeant, imperueſtigabilibus. Ex
quo

quo noctis guttæ nuncupantur, quasi minuti quidam uapores cognitionis incomprehensæ atque inaccessæ diuinitatis. Per quas quidem guttulas cognitionis mens animæ Deo uerbo despõsatæ patefacta & aperta ipsum introducit in domum suam. Quapropter & tanquam causa illius: Aperi mihi: dictum est, Quia caput meum plenum est rore, & quæ sequuntur. Ceterum, o discipulæ, quia sic uocem sponsi mei audiui, & intelligibilem ianuam meam patefeci, atque incolam possedi ipsum, qui innocentiæ est indumentum, in primis ueteri mea peccati tunica, quam ex transgressione contraxeram me expoliaui. Quo modo iam induam ipsam splendido depulsam indumento? Laui pedes meos lauacro baptismatis, & sancti spiritus aduentu, & diuinorum mãdatorum obseruatione eximie purgata. Quo modo igitur illos, improbæ cupiditatis uestigia sequens, inquinabo? G

Expoliaui me tunica mea, quomodo induam illam?
Laui pedes meos, quo modo inquinabo illos?

Pselli.

EGO, inquit, iampridem fores aperui tibi. Transgressionis enim crassitudinem exui, nec sententiam unquam mutabo, ut eam iterum induam. Terrenas abstersi sordes pedibus meis, eosque in salutis semitas direxi, ne ullo unquam tempore me retro conuertam, ut inquinem illos. Hæc sponsæ uerba sponsus cum audisset, in interiore eius ueluti tabernaculo uoluit habitare, sed illum, ut qui comprehendi non potest, minime capiebat. Hoc enim manu sponsi, eaq; sola replebatur, ut ex ipsius sponsæ cantu possumus intelligere. H

Theodoriti.

SVPERIORIBVS igitur uerbis auditis sponsa respondet.

Exui, inquiens, tunicam meam.

QVANTVM detrimenti pigritia pariat, & quantum laboris afferat ignauis, hinc perdiscamus. Dum enim excusat se sponsa, nec statim sponso ianuam uult aperire, cogitur paulo post non solum ad ianuam usque progredi, sed ciuitatem percurrere, & plateas circumire, atque in custodes incidere, a quibus uulnera etiam accipit, & uix sponsum inuenit exoptatum. Quòd si statim uocanti paruisset hæc omnia incommoda euitasset. Nunc autem, Exui, inquit, tunicam meam. Quo modo induam illam? Laui pedes meos. Quo modo inquinabo illos? Atqui hoc illi sponsus non præcipit, neque enim uult, ut depositum ueterem hominem iterum sumat, aut sanctis manibus suis ablutos coinquinet pedes: sed ut sine labore, & inquinatione aperiat sibi uel aurium, uel oculorum fores, quo aut per cognitionem, aut per auditum ingressus, in animabus sanctificatis inhabitat. Verum quia sponsa excusationes afferens, tardior fuit, eam sponsus excitat alia ratione, non amplius pulsans exterius tantum, sed etiam manum per quandam rimam iniiciens. Manum autem intelligimus sensum tactus, & diuinam ipsius actionem, quam ubi sponsa persensit, clamat. K

Nepos meus misit manum suam per foramen, & uenter meus intremuit ad tactum eius. Surrexi ut aperirem nepoti meo: manus meæ stillauerunt myrrham, digiti mei myrrham plenam super manus pessuli. Aperui ego nepoti meo: at

A nepos meus declinauerat, atque transierat. Anima mea egressa est, ut nepos locutus est meus. quæsiui eum, & non inueni illum: uocaui eum, & non respondit mihi. Inuenerunt me custodes, qui circumeunt ciuitatem: percusserunt me, & uulnerauerunt me: abstulerunt pallium meum mihi custodes murorum.

QVIA noluit confestim aperire pulsanti, tangit eam per quendam ex sensibus (quod foramen appellauit) inferens manum, hoc est, actionem. Amorem autem il-
B lius accendit, atque inflammat. Id enim patet ex illis uerbis: uenter meus intremuit ad tactum eius: quod Theodotion uertit, calefactus est. Sponsa autem desiderio ebria surgit, & ad ostium currens, manus meæ, inquit, pessulum apprehendentes, ut aperirent, stillauerunt myrrham, & digiti mei myrrham probatissimam. Perfecta enim mortificatione ad extremas usq; particulas affecta sum. Sed aperto ostio nepotem meum cerno prætereuntem, atque ingredi recusantem. Ego uero amoris stimulo concitata, & sacris illius sermonibus suspensa ad quæritandum me accingo, nec clamare desino assidue uocans. At ille audire dissimulat, nec mihi dignatur respondere. Oberrans igitur, & dilectum meum inquirens, incido in ciuitatis custodes, qui me non modo percusserunt, & uerberarunt, sed etiam uulneribus af-
C fecerunt, & pallium abstulerunt. Murorũ, & ciuitatis custodes sponsa (ut mihi quidem uidetur) magistratus, & principes, & tyrannos appellat, qui sponsam ecclesiam quondã oppugnarunt, & uictoria illustres martyres ipsius uerberibus, & suppliciis excruciatos, animas ipsorum nudantes, & corpus ab illis, ut pallium auferentes necauerunt. Martyres enim ardentes desiderio sponsi, & ubique gentium illum in ciuitatibus, & agris, ad extremos usque terrarum terminos prædicãtes, has ærumnas omnes pertulerunt. Ex his ergo, quæ dicta sunt, discamus, omni deposità tarditate sponso pulsanti protinus aperire, ne, si discesserit, cogamur passim circumuagari, & desideratum inquirere.

D

Pselli.

Nepos meus misit manum suam per foramen, & uenter meus intremuit ad tactum eius.

ETSI totum, inquit, ostium meum aperui, ut Christum uerbum & sponsum meum susciperem, tamen uix manus eius, eaque sola immissa est. Itaque magnitudinem ipsius magnopere sum admirata. Præclare pura uirgo philosophatur. Hominum enim natura minor est, quàm ut diuinam admirandi uerbi naturam opinione, aut scientia queat uniuersam comprehendere. Surrexi, ut aperirem nepoti meo. Manus meæ stillauerunt myrrham: digiti mei myrrham plenam in manus
E pessuli. Ego, ut sponsum, inquit, exciperem, aperui. At ille penetralibus meis capi non poterat. Surrexi ad laboriosum & magis diuinum ordinem, ut quem antea capere non potueram, laboribus multis, & carnis mortificatione, latiorem cogitationis portam patefaciens, sponsum comprehenderem. Vnde manus meæ, inquit, cum digitis connitentes myrrham distillarunt usque ad pessulum. Quinetiã pessulis omnibus reductis fores aperui, id est, carnis meæ membris mortificatis, animæ sensus omnes patefeci. Pandi fores nepoti meo. At ille declinauerat, atque transierat. Quamuis fores meas patefecerim uniuersas, non tamen uerbum & sponsum potui comprehendere. Anima mea egressa est, ut nepos locutus est meus.

meus. Sustuli mentem meam, inquit, ad cælum, ut de dilecto meo aliquid intelligerem. At ille cælo erat sublimior multo. Sic enim deinceps loquitur sponsa & uirgo. Quæsiui, & non inueni illum: uocaui & non respondit mihi. Ecquonam modo inueniri, comprehendique poteritis, qui nihil est eorum, quæ cognitione percipiuntur, non species, non figura, non locus, non quantitas? Inuenerunt me custodes, qui circumeunt ciuitatē: percusserunt me, uulnerauerunt me.

O pulcherrimam uirginis progressionem. Ecce enim ad angelos usque progressa est. Hi namque sunt cælestis ciuitatis custodes. Inuenerunt enim me uerbum inquirentem, & uerbis deterruerunt ac uulnerarunt. Dixerunt enim id nulla prorsus ratione fieri posse, ut incomprehensi comprehensio reperiatur. Abstulerunt pallium mihi custodes murorum. Velum, inquit, abstulerunt ab oculis meis, ut clarius sponsum intuerer, qui ne ab angelis quidem potest omnibus comprehendi. Quamobrem incertior discedens omnino, custodes, id est, angelos etiam auersatur, quòd ne ab illis quidem ingens sponsi desiderium queat imminui.

Trium patrum.

QVO MODO autem, inquit sponsa ad discipulas suas, sordidam peccati tunicam deposuerim, atque purissima euaserim, audite. Nepos meus demisit manum suam per foramen, & uenter meus intremuit ad tactum eius. Dilectus meus demisit a patre, procedentem ab eo, spiritum ipsi consubstantialem, cuius tanquā manu peragit diuina gratiarum munera per mentem meam ueluti per foramen aliquod: & pariente me initium sapientiæ, timorem dilecti mei, tanquam iudicis, gulæ uētrisque corripitur uitium, unde genus omne nascitur intemperantiæ. Et statim surrexi ego, ut aperirem nepoti meo: per efficacem contemplationem ab habitus dispositione sum excitata, ut mentis ianuam patefacerem dilecto meo. Manus meæ stillauerunt myrrham. Actiuæ nimirum potētiæ meæ mens & ratio per electionem fuderunt sermones & mores carnalē sensum mortificantes. Digiti mei myrrham plenam in manus pessuli. Passiuæ scilicet potentiæ meæ, (sensus, cōcupiscentia, & iracundia) quæ menti & rationi, ut manibus digiti cooperātur propriam, per cognitionem & uirtutem, mortificationem, probatissimā destillauerunt in affectionum opera, quæ instar pessuli excludunt aditum incredulitatis, tanquam & huius operibus, quæ per translationem manus pessuli uocata sunt, mortificatis una cum passiuis potentiis, quas memorauimus. Quoniam autem operum incredulitatis mortificatio est perfectio fidei: fides autem corruptio infidelitatis, hæc a me, uti pessulus, quemadmodum diximus, corrupta est. Aperui nepoti meo ego: mentis meæ ianuam dilecto meo per fidei affectionem patefeci. Nepos meus declinauerat atque transierat. Quippe qui menti per essentiam non subiacet, cum per illam sit incomprehensibilis. Anima mea egressa est in sermone eius. Exiuit ab interiori cogitatione ad sensum per naturalem contemplationem, ut inueniret sponsum suum. In sermone eius. eo nimirum, quo illam est allocuta, cum diceret: egredere in uestigiis gregum: ut indicaret ei, ubi ipse pasceret. Atque ita quæsiui eū, & non inueni. In rebus enim creatis, qui est increatus, non inuenitur. Vocaui illum, & non respondit mihi. Eum, qui est, appellaui illum; cum ea quæ sunt, numeris omnibus antecellat. Appellaui substantiam eum, qui est supersubstantialis. Appellaui illum uitam, qui auctor est uitæ, & rerum effector uniuersarum. Non respondit mihi, cum ea uocaretur, quæ ipse per essentiam & naturam suam non est. Dilectum igitur meum reperire quidem ipsa non potui. At sancti angeli, qui custodes sunt, & ciuitatem circumeunt, inuenerunt me discipulam quondam ipsorum

per

A per ignorantiã oberrantem uacantemq; rerum naturalium ſpeculationi illuſtrarunt, qui cunctam naturam, ueluti ciuitatem quandam per cognitionẽ rationum eius circumeunt. Termini enim rerum ſunt earum rationes, quibus factæ ſunt, quæque naturas ipſarum circumſcribunt. Vnde angeli, qui illas intelligunt, tanquam in terminis creaturam circumeunt. Sic igitur hi me conſecuti, Percuſſerunt me, uulnerauerunt me, abſtulerunt pallium meũ mihi. Depreſſerunt me, indicantes mihi, me nondum, ut oportet, Deum comprehendiſſe. Reprehendentes autem perculſerunt conſcientiam meam, quæ ſe increatum comprehendiſſe arbitrabatur; dum eum rerum, quæ creatæ ſunt, nominibus uocat. At dum oſtendunt diuinum numen omni eſſe cognitione præſtantius, abſtulerunt mihi pallium, id eſt, rationem meam, qua B ita rerũ cognitio colligitur, ut pallio ſpicæ comportantur. Deterrueruntque, ne diuinam naturam incomprehenſibilem redigere conarer ſub comprehenſionem. Hæc egerunt in me murorũ cuſtodes, hoc eſt obſeruatores perpetui diuinarum uoluntatum, quibus tanquam muris rerum naturæ conſeruantur. Quo modo hæc eſſent geſta, cum diſcipulas ſuas ſponſa docuiſſet, rurſus eas iureiurando obteſtatur,

Adiuro, inquiens, uos, filiæ Hieruſalem per potentias & fortitudines agri, ſi inueneritis nepotem meum, nunciate illi me caritate eſſe uulneratam.

C

Theodoriti.

APPARET enim ſæpe etiam imperfectis adhuc, & infantibus ſponſus, accommodans ſe eorum imbecillitati, & ad perfectionem exhortans. Neque enim egent, *Mar.2.* qui ſani ſunt, medico, ſed qui male habent. Adoleſcentulas igitur iureiurando obſtringit, ut, ſi inuenerint nepotem ſuũ, nuncient illi quanto erga illum amore teneatur, & quòd electa caritatis ſagitta ſit ſauciata. Adoleſcentulæ nepotis nomen ignorant. Adhuc enim ſunt imperfectæ, nec cognitam habent myſteriorum profunditatem. itaque,

Qualis eſt, inquiunt, nepos tuus, o pulchra inter mulieres?
D Qualis eſt nepos tuus ex nepote, quia ſic adiiuraſti nos?

FREQVENTER enim, inquiunt, audiuimus te dicentem: Nepos meus, nepotis mei: nec uerborum tuorũ uim intelligimus. Quãdo igitur interpoſitum eſt iuſiurandum, negligere non poſſumus mandata tua. Nos ergo doce, o pulchra inter mulieres, o adoleſcentularum & puellarum omnium formoſiſſima, quid ſibi uelit hoc nomen. Identidem enim reſonat in ore tuo, nunc nepotis mei, nunc nepos meus. Nam ſi ex te qualis iſte ſit, didicerimus, & quibus inſignis ſit notis, curabimus te, & capeſſemus mandata tua.

Trium Patrum.

E PROINDE cum hos meos ad perfectionem gradus explicauerim, adiuro uos, filiæ Hieruſalem per potentias & fortitudines agri, ſi inueneritis nepotem meum, Quid? nunciate illi, me caritate eſſe uulneratam. Exemplo meo tanquam iureiurando corroboraui confirmauique uos, diſcipulæ meæ, quæ in mentis tranquillitate pacem cernitis, ut ſi per ſpeculatiuas, & actiuas potentias, quæ in hac uita ſcientiam atque uirtutem aſſequi ualent, dilectum meum ut ueritatem & bonum deprehenderitis, promittatis ei, uos nullo prorſus modo ſordidam peccati tunicam amplius induturas aut inquinationis ueſtigia ſecuturas. Sic autem iureiurando uos ob-

ſtringo,quia caritate erga uos ſum ſaucia,& ſalutem ueſtrã exopto.His ſponſæ uerbis ad conquirendũ ſponſum ipſius incitatæ, uerentur tamen ne forte ſpeculando agendoue deceptæ pro luce tenebras amplectantur, itaq; magiſtram interrogant hunc in modum. Qualis eſt nepos tuus ex nepote,o pulchra inter mulieres? qualis eſt nepos tuus ex nepote, quia ſic adiuraſti nos? Quibus indiciis dignoſcitur in contemplando? ne loco ipſius, eum,qui ſe lucem ſimulat,cum ſit tenebræ,pro ueritate mendacium amplexæ ſuſcipiamus: o ſpecioſiſſima inter eas,quæ illi ſunt deſponſatæ, utpote perfecta, & magiſtra omnium. Et quibus item ſignis in agendo diſtinguitur? ne perturbationibus per uirtutis exceſſum deceptæ, & rebus ſecundis pellectæ pro bono malum complectamur.Hæc ex te quærimus, quia nos iureiurando deuinciés, amoris flammam in nobis erga illum ſuſcitaſti, coegiſtique, ut eum ſedulo conquirentes inueniremus.

Adiuro uos filiæ Hieruſalem per potentias & fortitudines agri,ſi inueneritis nepotem meum, nunciate illi, me caritate eſſe uulneratam.

Pſelli.

ADIVRO, inquit, uos per agri potentiam, hoc eſt, per diuinæ caritatis uim, ut ſponſo deſiderium meum indicetis. His quidem uerbis ſponſa angelos obteſtatur. At de ſponſi inuentione deſperantes etiam angelorum chori, cuiuſmodi eſt, inquiunt, nepos tuus? Quibus tibi inſignitur notis? Vt ignaros doce nos omnia diligenrer.

Theodoriti.

SPONSA igitur diſcipulis ſuis indicat ſponſi notas ac ſigna, dicens:

Nepos meus candidus & rubicundus,electus ex decem millibus. Caput eius aurũ ophatz. comæ eius ſicut elatæ palmarũ,nigræ quaſi coruus. oculi eius ſicut columbæ ſuper plenitudines aquarum conſidentes, quæ in lacte ſunt lotæ, & reſident iuxta fluenta pleniſſima. Genæ illius ſicut phialæ aromatis ferentes pigmentaria.Labia eius lilia diſtillantia myrrham plenam. Manus illius tornatiles, aureæ, plenæ tharſis. Venter eius pixis exigua,eburnea, ſuper lapide ſapphiro. Crura illius columnæ marmoreæ, quæ fundatæ ſunt ſuper baſes aureas. Species eius ut tus, electus ut cedri. Guttur illius dulcedo, & totus deſiderabilis. Hic nepos eſt meus, & hic propinquus meus,filiæ Hieruſalem.

Adoleſcentularum reſpondet interrogationi, & quibus ſponſum argumentis agnoſcere queant,oſtendit. nepos, inquiens,meus candidus, & rubicundus. Prius candorem, deinde ruborem ponit. Deus enim ſemper fuit. Factus autem eſt homo, non dimittens id, quod erat, neque in hominem conuerſus, ſed humanam induens naturam. Candidus ergo eſt, ut Deus. Quid enim nitidius luce? Lux
Ioan.1 autem eſt uera, ut euangeliorum uerba teſtantur.Erat,inquiũt,lux illa uera,quæ illuminat

A minat omnem hominē uenientem in hunc mundum. Verum non modo candidus est sed etiam rubicundus. Neque enim solum est Deus, uerum etiam homo. Rubicundus autem terrenū significat. Quapropter diuinæ quoque uirtutes apud Esaiam conspicientes eum e terra in cælum reuertentem quærunt, &, Quis est, inquiunt, *Esa.62*
iste, qui uenit de Edom? Rubor uestium eius de Bosor? iste formosus in stola sua, gradiens in multitudine fortitudinis suæ? Admiranturque ipsum, & corporis pulchritudinem, quam stolam appellant. Est enim speciosus forma præ filiis hominum, *Psal.44*
quatenus homo. Nam, ut Deus, ea est pulchritudine, quæ, ut inaccessa, nulla similitudine potest explicari. Quærunt autem ex eo, & dicunt: Quare ergo rubra sunt indumenta tua tanquam ex calcato pleno torculari depresso? Easque ruboris cau-
B sam intelligere cupientes, docet, torcular, inquiens, calcaui solus, & de gentibus non est uir mecum. Non enim legatus, neque angelus, sed ipse dominus saluauit nos iuxta Esaiæ prophetiam. Conculcaui eos, inquit, in furore meo, & collisi eos in *Esa.35*
ira mea, humanæ nimirum naturæ hostes dæmones, atque ipsorum exercitum. Et aspersus est sanguis eorum super uestimenta mea. Ex ipsorum enim strage atque internecione quibusdam sanguinis guttis uestimenta mea consperſa sunt. Tridui mortem, significat. Non dicit autem: sanguine conspersus sum ego: sed aspersus est sanguis eorum super uestimenta mea, id est, corpus meum. Quod diligenter annotandum est. Nam diuina natura pati non potuit, sed corpus passum est: quod quidem corpus Deus uerbum ita contraxit, uniuitque sibi, ut nihil inde pateretur. Di-
C uinitas enim præstantior est, quàm ut pati possit. Iccirco sponsa, Nepos meus inquit, est candidus & rubicundus, electus ex decem millibus. Primitiæ enim Christus omni naturæ præcellit. Quippe qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore *1.Pet.2*
eius. Itaque pro omni genere oblatus est hostia immaculata. Quamobrem & per Esaiam prophetā Deus uniuersorum, Ecce, inquit, puer meus quem elegi, electus *Esa.43*
meus, complacuit sibi in eo anima mea. ponam spiritum meum super eum, iudicicium gentibus proferet. Iure igitur sponsa, nepos meus, inquit, candidus & rubicundus, electus ex decem millibus. Decebat enim illum, qui sustulit peccata nostra, quæ rubra erant sicut purpura, & sicut coccinum, rubicundum fieri, & appellari. Caput autem eius, inquit, aurū ophatz. Symmachus uertit, lapis pretiosus. Quin-
D ta editio habet, insigne auro. Caput insigne auro. Caput ipsius allegorice uocat diuinitatem, quam superius per candorem indicauit. Auro igitur & lapidi pretioso diuinitatem comparat, quia nullum habet uocabulum aliud accommodatius. Comæ eius sicut elatæ palmarum, nigræ quasi coruus. Ex capite illius fluentes gratias, mea quidem sententia, comas uocat. Nigras quidem una de causa, elatas autem ob aliam causam, elatæ enim sunt fructus palmarum masculārum, qui feminis adiuncti tempestiuos etiam illarum fructus fieri curant. Quoniam igitur, qui ei crediderunt, uariis ipsius muneribus fruentes, pietatis fructum illi ferunt, merito comæ eius elatis comparantur. Dicuntur autem nigræ, ut per profundum & obscurum colorem, abdita & inaccessa incarnationis eius ratio declaretur. Comæ elatæ, ni-
E græ quasi coruus. Coruum hic nominauit, ut colorem tantummodo notaret. Oculi eius, inquit, sicut columbæ super riuulos aquarum. Per oculos hic rursum aspectum eius admiratur. quamobrem sicut columbas esse dicit. Super plenitudines aquarum. In memoriam nobis redigit columbam illam, quæ in Iordane descendit. Neque uero quenquam offendat, quod dicit, sicut ipsæ columbæ; non autem, sicut ipsius columbæ. Legimus in diuina scriptura non modo spiritum, sed etiam spiritus. Non quòd multi sint spiritus sancti. unus enim est spiritus sanctus ille consolator: sed quia huius munera beatus Paulus spiritus uocat. Et spiritus prophe- *1.Cor.14*
tarum, inquit, prophetis subiecti sunt. Cum ergo dominus Chistus, ut homo,

omnia ſpiritus habuerit dona, ideo ſponſa , oculi, inquit, eius ſicut columbæ ſuper
plenitudines aquarum. Aſſidue enim ad baptiſmatis largitionem reſpiciunt oculi
eius, expectantes eos, qui ſalui fiunt,& ſalutem omnium expetentes, ſuper plenitu-
dines aquarum. Quinetiam columbæ in lacte,inquit,lotæ, & conſidentes ſuper ple-
nitudines aquarum.Alios enim lacte nutriunt, qui eo indigent cibo . Alios, qui in
peccato inueterati ſunt reficiunt, ac renouant.Conſidētes ſuper plenitudines aqua-
rum,& eas ſanctificātes.Nec immerito dixit; plenitudines aquarum.Nam qui perfe-
ctam non habent fidem, quiq; non ſyncera fide accedunt, eos non ſuſcipit . Qua-
lis fuit Simon, qui baptizatus quidem eſt, ſed indignus uiſus eſt gratia, cum plenus
non eſſet, ſed mancus, & fidei perfectionem non haberet . Genæ illius ſicut phia-
læ, inquit, aromatis ferentes pigmentaria.Et labia eius lilia diſtillantia myrram ple-
nam. Genas rurſus & labra doctrinam uocat. Sermonis enim inſtrumenta ſunt la-
bra & genæ. Horum enim motu uox diſtinguitur & formatur . Phialas autem aro-
matis appellat genas, propter doctrinæ ſuauitatem. Pigmentaria uero ferunt, quo-
niam inde docendi argumenta ſumunt doctores eccleſiæ , qui tanquam pigmenta-
rii predicationis, unguentum conficiunt utilitatis . Liliis porro ſimilia uidentur il-
lius labra, quia per ſe ſplendent diuini ſermones, licet humani ornamenti nihil ha-
beant.Nō enim nent,neq; texunt lilia,ut dominus docet,ſed pater cæleſtis ueſtit ea.
Quoniam igitur omni humana ſapientia diuini ſermones ſunt nudi , ſed diuinam
ſolum obtinent pulchritudinem, merito dicit labia eius lilia diſtillantia myrrham
plenam: docent enim in præſenti uita mortificationem . Quale eſt illud domini do-
Matth.10 cumentum: Qui non relinquit patrem,& matrem, & uxorem, & agros , & uineam,
Luc.14 propter me, non eſt me dignus. &, Qui non accipit crucem ſuam , & ſequitur me,
Matth.19 non eſt me dignus. &, Si uis perfectus eſſe, uende,quæ habes, & da pauperibus &
ſublata cruce tua ſequere me . Iccirco diſtillant labia eius myrrham plenam . Ma-
nus autem tornatiles, aureæ, plenæ tharſis. Manus,eas uirtutes uocat, quæ in actio-
ne conſiſtunt, quas omnibus officiis ſigillatim ita diligenter excoluit, ut inde uelu-
Matth.3 ti concentus quidam reſultaret. Quamobrem & ad Ioannem , ſine, inquit, modo.
Sic enim decet nos implere omnem iuſtitiam. Aureas appellat, ut pretioſas, & exi-
mias.Nam illud tharſis propter auri præſtantiam poſuit. Illinc enim dicit diuina ſcri
ptura ſincerum , & purum, ac probatum aurum deportari. Venter eius pixis exi-
gua , eburnea, ſapphiris diſtincta. Profunditas enim myſteriorum , & penu cogni-
tionis (ubi ſunt theſauri ſapientiæ & ſcientiæ Dei)ſunt uaſculum eburneum illis,qui
reuelatione ſunt digni.Et natura quidem comprehendi nequeunt. Ideo ſapphiris di
ſtincta eſt pixis, ut rerum diuinarum oſtendat arcanam profunditatem.Ac licet pro-
funda, & recondita, obſcuraque ſit, eburnea tamen efficitur illis,qui non ſunt indi-
Col.1 gni . Quamobrem beatus Paulus clara uoce, oculus, inquit, non uidit , neque au-
ris audiuit, neque in cor hominis aſcenderunt, quæ præparauit Deus diligentibus
Eph.3 ſe . Nobis autem Deus reuelauit per ſpiritum ſuum . Et rurſum: Myſterium eius,
quod abſconditum fuit a ſæculis & generationibus, & quod aliis generationibus
non eſt agnitum,ſicut nunc reuelatum eſt ſanctis eius apoſtolis & prophetis.His de ſ
cauſis uentrem illius pixidem dixit eſſe eburneam ſapphiris diſtinctam . Ac comas
eius,cum perſpicuæ ſint, ait eſſe nigras. Illis enim , qui nondum diuinam aſſecuti
ſunt reuelationem, ea quoque uidentur obſcura & difficillima, quæ manifeſta ſunt,
& ſenſibus comprehenduntur. Qui uero ad intima myſteria ſunt admiſſi, iis perſpi-
Pſal.50 cua uidentur etiam illa, quæ ſunt obſcura. Itaq; beatus item Dauid, incerta, inquit,
& occulta ſapientiæ tuæ manifeſtaſti mihi . Quod etiam ſponſa dicit , uenter, inqui-
ens,eius pixis exigua eburnea ſapphiris diſtincta,crura illius colūnæ marmoreæ quæ
fundatæ ſunt ſuper baſes aureas. Firmitatem eius & ſtabilitatem, & conſtantiam
per-

A perpetuitatemque per columnas ostendit marmoreas. Bases autem aureas nominauit, ut pretiosum actionum decus declararet. Species eius ut tus, electus ut cedri. Hic rursus duplicem naturam significat. Ac diuinam quidem appellat tus, quod Deo lex iubet incendi. Cedrum autem humanam, quæ non sensit corruptionem. Inter arbores enim cedrus non putrescit. Guttur eius dulcedo. Quid enim diuinis eloquiis dulcius? Quapropter beatus etiam Dauid, quàm dulcia, inquit, gutturi meo eloquia tua? super mel ori meo. Et, Iudicia tua uera, iustificata in semetipsa, pretiosa super aurum, & lapidem pretiosum multum, & dulciora super mel & fauum. Itaque & ministri principum sacerdotum, qui ad dominum missi sunt, desiderio dulcedinis sermonum eius deliniti & capti, *Psal.118* *Psal.18*

B ad eos, qui se miserant, Numquàm sic, inquiunt, locutus est homo, sicut hic homo. Et alii clamabant: beatus uenter, qui te portauit, & ubera, quæ suxisti. Quare guttur eius dulcedo. Et, totus denique desiderabilis. Dubitans enim, quibus eũ laudibus præterea cumularet, uno se uerbo expedit, & cuncta complectitur, quid, inquiens, in singulis eius pulchritudinis partibus explicandis moror, totus est desiderium, omnes ad amandum se trahit, ad diligendum impellit, non intuentes solum, sed audientes etiam allicit, & sui desiderio accendit. His dictis, ad adolescentulas conuersa. Hic, inquit, est nepos meus, & hic propinquus meus filiæ Hierusalẽ. *Ioan.7* *Luc.11*

Quando uos eum dicitis ignorare, & ex me quæritis, quis sit nepos meus ex nepote, ecce uobis indico. Talis est nepos meus, & talis est propinquus meus. Iureiu-

C rando igitur obstrictæ, nolite illud negligere, sed quærite nepotem meum, atque illi desiderium meum nunciate.

Trium Patrum.

INCIPIT magistra, sponsi sui notas atque insignia declarare. Ac primũ quidem ea generatim enumerat, Nepos, inquiens, meus candidus & rubicundus, electus ex decem millibus. Dilectus meus (quod ad naturã diuinam pertinet) est candidus ut lux inaccessa: rubicundus instar auri, quod ceteris rebus ex materia constantibus antecellit, ut supersubstantialis: electus ex decem millibus, ut solus ex pa

D tre genitus. Quantum autem spectat ad humanitatem, candidus est, ut purus atque integer ab omni peccato. Rubicundus, ut qui proprium sanguinem in cruce pro nobis effudit. Electus ex decem millibus, ut solus ipse ex omnibus sine semine natus ex uirgine. Atque ad hunc quidem modum in spiritu hunc contemplamur. Rebus autem & factis candidum experiuntur, qui ab omnibus peccatorũ purgati sunt sordibus. Rubicundum, qui in uarias incidentes tentationes, ex illis per patientiam, ut igneus auri fulgor ex fornace, probati resplendent. Electum ex decem millibus, qui per abstinentiam & tolerantiam mundati nullum in seipsis humanum cõtinent uitium, neque tamen propterea excidunt ab humilitate. Deinde sigillatim etiam sponsi sui notas & signa persequitur, Caput, inquiens, eius aurum ophatz. Mens

E illa nimirum ineffabilis, (ad quam ut ad caput, ineffabile uerbum ipsius per substantia connaturalem spiritum refert sequentem mentem tanquam aurum purissimum reliquas materias antecedens) a rebus omnibus, omni ratione, distat infinite. Caput enim Christi, ut diuus inquit apostolus, est Deus & pater. His omnibus contemplationibus ita constitutis, ad eius experientiam, quantum capit humana natura, peruenitis, qui fidei rationi, quam mysteriis indemonstrabilibus ineffabili cognitione intellectam aut cognitam super omnem cogitationem, nihil præponit omnino: & pro ea tuenda conseruandaque totum seipsum tentationibus ac periculis tormentisque obiicit, atque ita tanquam in fornace aurum purissimum fidem reti- *1.Cor.11*

net immaculatam. Comæ eius ſicut elatæ palmarum, nigræ quaſi coruus. Bonæ ſcilicet patris uoluntates, ab unigenito filio in Spiritu ſancto expletæ. Ens, uita, ſapientia, & his ſimilia, quæ quidem naturaliter, ut capilli caput aliquod, tegunt unū principium, & cauſam rerum uniuerſarum, eumque, qui comprehendi non poteſt, uidentur redigere ſub comprehenſionem. Elatæ quidem ſunt arbores celſiſſimæ ad cælum uſque tendentes, quoniam eos, qui hæc animo amplectuntur, dum proſpiciunt ea, quæ per caritatem poſſidentur, operibus atque imitatione perducunt ad diuinæ beatitudinis ſublimitatem. Nigræ autem quaſi coruus, quia imperueſtigabili diuinorum iudiciorum ratione mentis oculos in contemplatione corroborant. Nam ut color albus uiſum diſgregat, ita niger confirmat. Oculi eius ſicut columbæ ſuper plenitudines aquarum. Sanctiſſimi ſpiritus affectiones oculi domini uocantur. Quoniam per ipſas Deus mortales inſpicere conſueuit. Vt columbæ quædam ad plenos aquarum alueos incitantur, nempe ad uirtutes, quæ aquarum, id eſt, diuinorum mandatorum e cælo deſcendentium ſunt conceptacula. Quia ſermones earum operibus implentur mandatorum. Incitare autem affectiones hæ ad uirtutes dictæ ſunt, quia niſi dominus per ipſas, animam bonum eligentem tanquam domum aliquam ſuam ædificauerit, incaſſum laborat, qui ædificat. Sicut columbæ, inquit, quæ in lacte ſunt lotæ, & reſident iuxta fluenta pleniſſima. Puræ ſcilicet ac penitus mundæ ſpiritus affectiones, quæ reſident in animabus, quas ipſæ ut purgatas, & illuſtratas atque perfectas per gratiam repleuerunt. Ac ſponſi quidem oculi ſunt eiuſmodi. Genæ illius ſicut phialæ aromatis ferentes pigmentaria. Diuinæ uidelicet prouidentiæ cuncta moderantis rationes (quæ tanquam genæ actionibus, ut ita dicam, mouentur, & ſalutiferos uirtutum mores docent, & per hos ſpiritaliter nutriunt, mollientes quodammodo id, quod in Deo ſecundum eſſentiam intelligi non poteſt, dum horum actione ipſum explanant) ſancto impletæ ſunt ſpiritu, quaſi odoriferæ quædam phialæ, uariorum inſtar unguentorum uarios illos, quos diximus, ſpiritales mores ferentes. Verbum enim Dei & patris, quo reguntur & gubernantur uniuerſa, in Sancto ſpiritu ut conſubſtantiali, prouidentia ſua cuncta diſponit & moderatur. Atque ita quidem ſe habent genæ. Labia eius lilia diſtillantia myrrham plenam. hoc eſt, diuini iudicii rationes, (per quas uerbum Dei tribuens, quod unicuique naturæ mentique congruit, quaſi quibuſdam labris, in ſingulis per communionem implicatur) ſunt ſplendore perſpicuæ ſicut lilia, dum rerum naturas, pro ſua quamque proprietate, firmas & ſine confuſione conſeruant, modumque docet totius mortificationis omnium motionum, per electionem a natura diſcrepantium. Manus illius tornatiles, aureæ, plenæ Tharſis. Vniuerſales uidelicet rerum effectrices inſtauratriceſque rationes (quæ ad creationem, & prouidentiam, & iudicium pertinent, quibus Dei uerbum cuncta fecit, & regit, & ſine confuſione cōſeruat) tornatiles ſunt, & uaria ipſius ſapientia expolitæ, purgatæque, ut aurum ſincerum, ab omni falſitate, & tanquam Tharſis, quod gaudii contemplationem ſignificat, plenæ uera cognitione bonitatis eius, qua omnia lætantur. Bonitas enim græce uidetur dici ex eo, quod ualde ſit, aut ſit poſita, aut currat. Rerum enim eſſentia declarat Deum eſſentiæ præſtare. Poſitio autem propter immutabiles earum rationes, naturam ipſius prorſus immobilem. Curſus uero per mutuas illarum ſucceſſiones, motum eius actu ſempiternum. Venter eius pixis exigua, eburnea, ſuper lapide ſapphiro. Eius nimirum ſapientia, quæ in ſeipſa quatenus cauſa gerit rationes rerum, ſubiectum habet per eſſentiam ea, quæ uiſibilia ſunt, ut lapidem ſapphirum propter firmitatem, atque immobilitatē, coloremque cæruleum. Per actionem autem deſcripta eſt in rebus procreatis, per quas uti liber quidā eburneus, politus, & purus diuinam tum gloriam tū magnificentiam uere perſpicueque repræ-

A repræſentat. Inuiſibilia enim ipſius a creatura mundi per ea, quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur, ut magnus ait apoſtolus. Atque hoc quidem modo mens ex iis, quæ de Deo per eius opera comprehenduntur, cernit id, quod per eſſentiam eius non poteſt comprehendi. In eo autem, quod per eſſentiam non comprehenditur, a labore, quem in curſu ſpeculandi percipit, requieſcit, (Qui enim addit ſcientiam, addit dolorem.) confirmaturque rurſus ad rerum contemplationem. Quemadmodum albo colore corporis oculo uidendi uis frangitur, eademque rurſum per eum nigro permixtum reficitur & recreatur. Ac uenter quidem eſt talis. Crura autem illius columnæ marmoreæ, quæ fundatæ ſunt ſuper baſes aureas. Duo uidelicet ſumma, & quæ reliqua complectuntur, illius mandata, ut eum & proximum diligamus (quibus ipſum Dei uerbum tanquam binis cruribus in animabus fidelibus incedit, & per ſcientiam atque uirtutem curſum conficit) ueluti columnæ quædam marmoreæ, firma fide & uita ſplendida ſuſtinent ipſum uerbum, quod creditur: ne propter nos nomen eius eo decidat, ut inter gentes blaſphemetur. Fundatæ ſunt ſuper baſes aureas, uerum, & bonum; quibus tum propter naturæ immutabilitatem, tum propter promerendi benignitatem declaratur Deus, qui naturæ præſtat uniuerſæ. Poſtquam igitur ſponſa ſingulas ſponſi partes expreſſit, ſummatim iterũ illum diſcipulis deſcribens, Species, inquit eius, ut libanus, electus ut cedri. Actus eius, per quem Dei & patris conſubſtantialis potentia exprimitur, omnibus eſt illuſtris atque conſpicuus, uti mons libanus, qui inter uicinos montes eminet. Bonum enim, quod uim diuinam ſignificat, ab omnibus eligitur, quoniam illud expetunt uniuerſa. Quamobrem, per actum, ut diximus, electus eſt ſponſus, & a tenebris, quæ lucem ſe eſſe ſimulant, ſecernitur. ut cedris aſſimilati iuſti, ab iniuſtis & improbis. Guttur illius dulcedo, & totus deſiderium. Nouum quippe teſtamentum, per quod, tanquam per guttur, cibum conſtituit ſalutem hominum, dulce eſt gutturi noſtro. Ex eo namque dulcis manat de uirtutibus ſermonis potus. Itaq; totus etiam eſt deſiderium, utpote rerum optabilium atque expetendarum extremum. Hic nepos eſt meus, & hic propinquus meus, filiæ Hieruſalem. Hic utique dilectus eſt meus cuius ego ſingulatim, atque in uniuerſum notas & ſigna uobis expoſui. Hic eſt declaratus propinquus meus, quæ ad ipſum, ut ad ueritatem per ſcientiam: ut ad bonum, per efficacem fidem appropinquaui: Filiæ Hieruſalem, diſcipulæ meæ, quæ ab omni perturbatione & uitio ſeparata diuinam pacem uideo: & lætitiam ab omni perturbatione remotam, Dei nimirum intra nos regnum.

Rom. 1 *Eccl. 1* B C D

Pſelli.

CANDIDVS, & rubicundus, electus ex decem millibus. Ille eſt, inquit, uere nepos meus, qui in cruce ex immaculato latere haſta uulnerato hominibus ſanguinem & aquam mirabiliter effudit. Qui ſolus inter omnes ex uirgine ſine dolore natus eſt homo. Caput eius ſicut aurum Cephatz. Qui ab omni, inquit, integer, E ac purus eſt peccati labe. Comæ eius ſicut elatæ, nigræ quaſi corui. Ornatus, inquit, comarum eius ſunt Petrus & Paulus, qui antea nigri tenebroſique fuerant, & quiſquis ex gentibus baptizatus eſt, & ad illum acceſſit. Oculi eius ſicut columbæ ſuper plenitudines aquarum lotæ. Illius oculi ſunt prophetæ prudẽtia ſimplices, & moribus admirandi. Super plenitudines, inquit, aquarum lotæ. Id eſt, omnibus uirtutibus exornati. In lacte conſidentes ſuper plenitudines aquarum. Non glorioſe uirtutem oſtentantes, ſed admodum tranquille eam excolentes. Genæ illius ſicut phialæ aromatis ferentes pigmentaria. Labia eius lilia diſtillantia myrrham plenam. Totum aureum indicant hæc uerba Chryſoſtomũ, & reliquos doctores illius

æquales,

æquales, maximum Basilium, eximium Gregorium, quorum e labris doctrinæ sermones melle dulciores emanarunt, quos qui degustant, multa implentur myrrha, id est, laboribus mortificant membra sua super terram, & simul cum Christo crucifiguntur, atque exaltantur. Manus illius tornatiles, plenæ tharsis. Venter eius pixis exigua, eburnea, super lapide sapphiro. Crura illius columnæ marmoreæ, fundatæ super bases aureas. Hæc uirgo pura & sponsa custodibus, hoc est, angelis, sponsi sui pulchritudinem significans, enarrauit. Tu autem mihi omnia dicta per translationem intellige. Quoniam enim Christus solus caput est omnium: corpus autem ipsius diuina est ecclesia: membra autem corporis sanctos esse dicimus, alium quidem collum, alium autem pedes, per manus eius tornatiles uenerandos apostolos accipe, diuinos sacerdotum principes, fideles diuinæ gratiæ dispensatores, qui seipsos omnem malitiam amputantes expoliuerunt. Quamobrem spe bonorum repleti sunt. Eius item uentrem ac pixidem agnosce omnium uirtute præstantium animas & corda, in quibus Dei uerbum insculptum est, qui mentes, sensusque suos ad cælorum regem erectos habent. Id enim sapphirus significat, qui solus lapis cæli speciem & colorem obtinet. Per huius crura Petrum intellige apostolorum principem. In hoc enim dominus in euangeliis se ecclesiam suam ædificaturum promisit. Species eius ut libanus, electus. Sponsi speciem uere maximam, & terribilem, admirandamque, ac diuinam ex pulchra libani altitudine conii cito. Guttur illius dulcedo, & totus desiderabilis. Guttur eius diuus ille præcursor fuit, qui uerbi & sponsi uox dicitur.

Theodoriti.

CVM igitur sponsi notas & signa intellexissent, rursus quo profectus sit, quoue declinauerit, percontantur his uerbis.

Quo abiit nepos tuus, o pulchra inter mulieres? Quo respexit nepos tuus? & quæremus eum tecum.

NAM si locum secessus illius didicerimus, non negligemus, sed in eo, quem desideras, peruestigando nos tibi laboris socias adiungemus. Rursus igitur eis respondet.

Nepos, inquiens, meus descendit in hortum suum, ad phialas aromatis, ut pascat in hortis, & colligat lilia.

QVAERENDVM est, cur & unum dicat hortum, & plures. Descendit enim in hortum suum, ut pascat in hortis. Vnica enim est ecclesia, ut docet beatus Paulus, despondi, inquiēs, uos uni uiro uirginem castam exhibere Christo. Et alibi: uiri diligite uxores uestras sicut & Christus dilexit ecclesiam. At beatus idem Paulus plures quoque nominat ecclesias non spiritus diuisione, sed locorum dinstinctas interuallo. Paulus, inquit, apostolus non ab hominibus, neque per homines, ecclesiis Galatiæ. Et ad Corinthios scribens, mulieres, inquit, uestræ in ecclesiis taceant. Quamobrem sponsa etiam dicit: Nepos meus descendit in hortum suum, ad phialas aromatis, ut pascat in hortis, & colligat lilia. Omnes enim pascit ecclesias, & phialis aromatis delectatur, iis nimirum, qui redolent fragrantiam suam, & sponsæ pulchritudinem imitantes fiunt lilia, quos colligit, & ecclesiæ adiungit. Ad hæc sponsa subiicit.

2.Cor.11
Eph.5

Ego nepoti meo, & nepos meus mihi, qui pascit inter lilia.

EX eo pendeo, atque illi me ipsam dicaui. Nam & ipse me orbi prætulit, sibiq; copu-

A copulauit: ex ſenio confecta reddidit iuuenem, ex inope opulentam, ex deformi formoſam: putridis, atque fœtentibus uulneribus languentem curauit, repleuitque odoris ſuauitate. His de cauſis ita loquor: Ego nepoti meo, & nepos meus mihi, qui paſcit inter lilia: uel, ut Symmachus uertit, qui paſcit flores. Nam & eos, qui facti ſunt lilia paſcit: & illos qui digni ſunt, paſcit in liliis. Diuinis autem ſcripturis ſuauius eſt nihil.

Trium Patrum.

CVM diſcipulæ ex magiſtra, quis eſſet ſponſus eius, per ſigna & notas ipſius
B didiciſſent, ſcire autem cuperent, quonam abiiſſet, ſic illam compellant.

Quo abiit nepos tuus, o pulchra inter mulieres?

O, quæ inter animas, imaginis & ſimilitudinis pulchritudinem mandati, transgreſſione perditam ideo recuperaſti, quia Dei uerbo es deſponſata, quando ex ſignis ac notis eius abs te enumeratis, nondum ipſum in nobis conſpicimus, quonam reſpexit nepos tuus? & quæremus eum tecum. Vbi dilectus tuus, qui eſt inuiſibilis, aſpici uoluit? Indica nobis, ut te duce ad præſtantiora contendentes, eum tum agendo, tum contemplando perueſtigemus, & aſſequamur. His ſponſa reſpondet,

C Nepos, inquiens, meus deſcendit in hortum ſuum ad phialas aromatis.

DILECTVS meus, qui ſubſtantiæ ſuæ celſitudine eſt inuiſibilis, re ipſa tanquam in hortum ſuũ deſcendit in creaturam, quã diuinis uoluntatibus ſuis ipſe plantauit, & tanquam ad phialas aromatis, ad animas ſibi per fidem in Deũ gratas ſuauiſſimo gratiæ ſancti ſpiritus odore perfuſas, quæ quidẽ gratia per contemplationem & actionem, imaginis & ſimilitudinis decus in eis ſic inſtaurat, ut ſponſus in illis tanquam exemplar in ſigno proprio perſpiciatur expreſſum. Deſcendit autẽ, ut dictum eſt, ut paſcat in hortis, & colligat lilia, hoc eſt, ut oues ratione præditas regat, & nu-
D triat per ſcietiam atq; uirtutem, in natura tũ intelligibili tũ ſenſibili, in quibus uirtutum rationes ac modi tanquam in hortis quibuſdam conſiti ſunt. Et colligat ueluti lilia de ſpinis, nempe ex animabus, quæ corporeis ſollicitudinibus ſuffocantur, animas illas, quæ reiectis eiuſmodi ſpinis Deo parent ipſi, in euangeliis dicenti: conſiderate lilia agri, non laborant, neque nent. Quarum etiam ſingulis dicit: Ego ne- *Matth. 6*
poti meo, & nepos meus mihi. Qui paſcit inter lilia. Ego quippe Deo uiuo, mortua mundo, & in me ſolus Chriſtus uiuit, qui regit animam, quæ ipſum ſequitur, & paſcit in liliis, in ſplendoribus uirtutum.

Pſelli.

E HAEC cuſtodibus ſponſa cum reſpõdiſſet, illi rurſus eã interrogant accuratius:

Quo abiit nepos tuus, o pulchra inter mulieres? Quo reſpexit nepos tuus? & quæremus eum tecum.

QVALIS iſte ſit, iam intelleximus. Nunc auemus illud etiam ſcire, quo deſcenderit. Nondum enim cognitam habent uerbi incarnationem, quam ineffabili ratione in terram deſcendens induit. Cuius quidem incarnationis myſterium ne angelis quidem, ante uerbi aſcenſionem ad patrem, fuiſſe exploratum, ex ſummo prophetarum Dauide cognoſces. cum enim angelorum Chriſto miniſtrantium ordines, quan-

Psal. 23 quando assumptus est; ualde supplicarent, ac dicerent: tollite portas principes uestras, & introibit Christus rex gloriæ: illi dispensationis, inquit, arcanum non intelligentes, ut hæsitantes responderunt: quis est iste rex gloriæ? Ac sponsæ quidem custodes ita dixerunt. Illa uero respondet angelis ipsis,

Nepos, inquiens, meus descendit in hortum suum ad phialas aromatis, ut pascat in hortis, & colligat lilia.

ARCANA, inquit, ille ratione descendit, sicut imber super lanam, sicut ros in uellus, in uterum puræ atque immaculatæ uirginis ut in aromatum diuinorum phialam mundam. Vnde sine semine progrediens, eo quidem modo, qui illi soli est cognitus, in animas hominum puras influxit. Has enim tu, rex, phialas aromatum intellige, hortum autem hunc mundum, in quem descendit Christus, ut fideles sanctis pasceret eloquiis. Diuina enim eloquia uocantur lilia.

Ego nepoti meo, & nepos meus mihi.

VERVM, quo planius, inquit, uos doceam, ille mihi prorsus est similis. Ad similitudinem enim suam me prius ipse formauit. Post autem grauiter collisam renouauit, formam meam ex uirgine suscipiẽs. Sic igitur angelos sponsa est allocuta.

Theodoriti.

SPONSVS auditis sponsæ uerbis, quæ sui languebat desiderio, noctesque ac dies de se tum cogitabat, tum differebat, & pulchritudinem suam laudibus efferebat, eius misericordia commotus, se illi conspicuum præbet, ac dicit:

Pulchra es, propinqua mea, sicut probatio: decora sicut Hierusalem: terribilis, ut acies ordinatæ.

EX re, quæ propter sponsam facta est, illi nomen imponit. Nam quia dominus
Psal. 84 probauit terram suam, & conuertit captiuitatem Iacob: remisit iniquitates plebi suæ, & operuit omnia peccata eius, merito sponsam appellat probationem. Et quemadmodum ipsa in superioribus sponsum desiderium nominauit, ex affectione sua, qua illius ardebat desiderio, ei nomen imponens: sic etiam ipse probans, & uolens eam sibi sponsam adiungere, probationem ipsam uocat. Sic enim, inquit, es pulchra, ut probata a me atque dilecta. Nec uero solum es pulchra, sed etiam decora. nec decora simpliciter, sed sicut Hierusalem; non hæc inferior, sed superior
Gal. 4 illa, de qua beatus Paulus, Quæ autem, inquit, sursum est Hierusalem, libera est, quæ est mater omnium nostrum. Illi similis es, propinqua mea. Angelicam enim
2. Cor. 4 uiuendi rationem imitaris. Meditaris in terra, quæ cælestia sunt. Et in carne am-
Philip. 3. Col. 3 bulans, non militas secundum carnem. Et secundum propositum persequeris ad brauium supernæ uocationis. Et quæ sursum sunt, quæris, ubi ego sum in dextera Dei sedens. Iccirco decora es, sicut Hierusalem. Nec decora modo, sed terrorem te aspicientibus iniiciens. Ordinem enim tuum spectantes admirantur. Nam in te nihil inordinatum, nihil incertum, nihil confusum, sed omnia ordinata, & certa sunt. Rerum ordinem diligenter retines. Quippe quæ sponsum scis rebus esse omnibus anteponendum, & secundum sponsum, eos potissimum obseruandos, qui ad eum proxime accedunt. His addit:

Auerte oculos tuos a me. Quia ipsi me auolare fecerunt.

QVOD autem dicit, eiusmodi est. Oculorum tuorum pulchritudo, & acumen

A in contemplando, & mentis acies, me ad te amandam incitarunt. Sed caue, ne immoderatius in me oculos intendas tuos, ne tibi ex ea re contingat aliquid detrimẽti. Inacceſſus enim ſum, & comprehendi nequeo, omnemque non hominum tantum, ſed angelorum captum ſupero. Quòd ſi terminos uolueris tranſilire, & ad ea curioſius contendere, quæ uiribus tuis antecedunt, non modo nihil aſſequeris, ſed aciem etiam oculorum hebetiorem reddes atque obtuſiorem. Ea namque lucis natura eſt, ut, quemadmodum oculum illuſtrat, ſic etiam lædat, ſi fuerit inſatiabilis.

Auerte igitur oculos tuos a me. Altiora te ne quæſieris, & fortiora te ne fueris *Eccl.3*
ſcrutata: ſed quæ præcipit tibi Deus, ea cogita ſemper. His rurſum adiicit laudes ſuperiores, & ait:

B Capilli tui ſicut greges caprarum, quæ reuelatæ ſunt de Galaad. Dentes tui ſicut greges tonſarum, quæ aſcenderunt de lauacro, omnes gemellis fetibus, & ſterilis non eſt inter eas. Sicut funiculus coccineus labia tua, & eloquium tuum decorum. Sicut cortex mali punici genæ tuæ, præter ſilentium tuum.

HAEC, cum ſupra ſint a nobis expoſita, ſuperuacaneum ducimus, iterum explanare. Siquis enim eorum, quæ diximus, oblitus ſit, ad ſuperiora cõfugiens, poterit declarationem inuenire. Non ſimpliciter autem, aut temere ſponſæ repetit
C eaſdem laudes, ſed ut propriæ memor pulchritudinis, eam tueatur, nec ulla infici labe permittat. Conſidera enim, inquit, qualis antea fueris, & qualem ego te reddiderim, quo te decore exornarim, & quantum pulchritudinis tibi largitus ſim. Hanc tu mihi perpetuo integram conſerua. Semper enim tecum manens membra tua perſcrutabor, ſtudioſeque operam dabo, nequid pulchritudini tuæ detrahatur.

Trium Patrum.

VIRTVTVM decus in his adoleſcentulis, id eſt, in animabus ſponſus ipſe conſiderans, ueluti ſponſam alloquitur ad hunc modum. Pulchra es, propinqua
D mea, ſicut probatio. Bona es, propinqua mea, ex diuinæ ſapientiæ, & bonitatis participatione, utpote quæ uoluntati meæ, per quam ex nihilo facta es, minime repugnes, ſed ex ea tota pendeas, dum imaginis & ſimilitudinis decus conſeruas. Quamobrem decora etiam es, ſicut Hieruſalem. Formoſa nimirum, dum notam meam, atque habitum ab omni perturbatione remotiſſimum defendis, in te ipſa me pacem patris contemplaris, qui te illi conciliaui. Nam Hieruſalem, ut docuimus, pacis eſt uiſio. Quapropter es etiam terror, ut acies ordinatæ. Tota uidelicet ſtupor, dum in contemplatione naturæ meæ incomprehenſibilis obſtupeſcis. Quemadmodum & diuini atque angelici ordines admiratione ſtupidi, inacceſſæ pulchritudinis meæ reuerentia & formidine contremiſcunt. Proinde auerte oculos tuos a me,
E quoniam ipſi me auolare fecerunt. Id eſt, ne coneris me qui ſubſtantiam ſupero, ex ſubſtantia comprehendere. Quanto enim magis in me comprehendendo laboraueris, tanto longius a mentis tuæ oculis incomprehenſus auolabo. Sed eos a ſubſtantia mea, quæ ſpectari non poteſt, ad pulchritudinem, quæ ex operibus perſpicitur, contemplandam conuerte. Et cernes me beneficum, & omnipotentem. Spiritales enim ſunt oculi tui. Capilli uero ſicut greges caprarum, quæ apparuerunt ex Galaad. Cogitationes uidelicet, quæ, ut ex capite comæ, ſic ex mente proueniunt tua ſpiritaliter, nullum rerum huius uitæ ſenſum habentes, ſed in agendo, & contemplando, & diuinis rebus peruestigãdis occupatæ, ſimiles ſunt florentibus caprarum

pilis,

pilis, quæ per altum quendam & obscurum montem, qui dicitur Galaad, conspicuæ apparuerunt. Siquidem ex malitiæ, & ignorantiæ, atque impietatis tenebris, ad uirtutis, & scientiæ, pietatisque lucem commigrarunt per euangelium, quod fidelibus iudicii futuri testimonium reddit. Galaad enim significat, migratio testimonii. Ac de capillis quidem hactenus. Dentes tui sicut greges tonsarum, quæ ascenderunt de lauacro, omnes gemellis fetibus, & sterilis non est inter eas. Cogitationes tuæ, quibus corpoream legis crassitudinem in ueros sensus extenuas, & ad spiritalem cibum idoneum redigis, instar caprarum, quæ tonsæ sunt, ueritate tantum conseruata falsas omnes reiiciunt opiniones; Et tanquã in lauacro a falsis opinionibus ablutæ, geminos uirtutum edentes fructus, a rebus terrenis atque carnalibus ad spiritales & cælestes conscenderunt, Neque ulla inter eas inutilis est, aut infructuosa. Sicut funiculus coccineus labia tua, & eloquium tuum decorum. Vt funiculum dimensum, atque coccineum, sermonem proferant uerum, unde præclara quoq; est eius pronunciatio. Sicut cortex mali punici genæ tuæ, præter silentium tuum. Propter constrictam ac minime fusam orationis uim genæ tuæ sunt similes cortici mali punici. Et quando non taces, breuitate corrigis in concionibus dissolutionem.

Pselli.

HAEC cum angelis sponsa loquebatur, cum humanissimus dominus & sponsus, eam clamantem, & anxiam, ac uehementius sollicitam, in se indagando conspicatus, rursum ad laudes eius se se conuetit inuisibiliter, pulchra es, inquiens, propinqua mea sicut bona uoluntas, decora sicut Hierusalem, terror sicut acies ordinatæ. Pulchra, inquit, facta es & macula non est in te, merito bonæ uoluntati meæ comparata. Nam tu quoque uis omnes homines saluos fieri. Præclare etiam assimilata es ipsi Hierusalem, in qua cum patre meo requieui. Quamobrem & terrorem obtines, & formidabilis es, ut angelorũ meorum acies ordinatæ. Mihi, inquit, locutus est uenerandus sponsus meus. Auerte oculos tuos a me. Iam coniice in me oculos tuos. Lux enim oculorum tuorum auolare me fecit, & omnia mundi negotia despexi. Sed qui uoluntatem diligentium se facit, confestim diuinos oculos suos in sponsam coniecit, uidensque eam uirtutibus exornatam, cœpit illam his uerbis collaudare: Capilli tui sicut greges caprarum, quæ apparuerunt de Galaad. Dentes tui sicut greges tonsarum, quæ ascenderunt de lauacro, omnes gemellis fetibus, & sterilis non est in eis. Sicut funiculus coccineus labia tua, & eloquium tuum decorum. Sicut cortex mali punici genæ tuæ, præter silentium tuum. His sponsam laudibus ad mulierum mores & nuptiarum amores apptissimis sponsus extulit. Sed harum tu omnium explanationem, Stephephore, superius a nobis accepisti. Quare iam Canticorum finem audiamus.

Psal.144.

Sexaginta sunt reginæ, & octoginta concubinæ, & adolescentulæ, quarum non est numerus. Vna est columba mea, perfecta mea, una est matri suæ, electa est genitrici suæ. Viderunt illam filiæ, & beatissimam prædicabunt eam. Reginæ & concubinæ laudabunt eam.

Sapientissimus ille Salomon, mirabilis ille propheta tanquam in speculo propheticis oculis, animarum, quæ salutem assequuntur, mores, & uirtutes, immo, ut uere dicam, ordines & gradus aspexit. Tres enim, ut mihi persuasi, sunt ordines eorum qui saluantur. Aut enim sunt filii, aut mercenarii, aut serui. Qui enim a teneris unguiculis ex toto corde Deum rerum omnium auctorem optimum diligunt, &

A & amore ipsius, mundum, & quæ in mundo sunt, contemnentes, Christo uerbo & sponso coniunguntur, diuina gratia filiorum ordinem obtinent. Qui autem regni cælestis cupiditate adducti, ut eo potiantur, Christo diligenter inseruiunt, in mercenariorum loco constituuntur. At qui peccatis omnibus obruti, ut ego infelix, cruciatuum & suppliciorum formidine resipiscunt, & pænitentiam agunt, (quorum in numero utinam ipse quoque sim per gratiam tuam, o Christe uerbum saluator) in seruorum, qui tamen salui fiunt, ordine collocantur. Has classes atque hos ordines Salomon ille prospiciens, & diuino afflatus spiritu, tanto ante cernens uerbi sponsi purissimi incarnationem, & quæ ipsum sine semine genuit, sanctissimam Dei genitricem Mariam illam immaculatissimam, quam omnibus, omnes omnium hominum generationes, uocibus nunquam cessantibus, beatissimam B prædicant, quia totius mundi peperit saluatorem, hoc in sponsi persona Canticum cecinit. Tu uero, princeps Stephephore, cum sexaginta reginas audis, eos intellige, qui sexagenarium sibi traditum numerum talẽtorum decies bonis operibus multiplicantes diuina gratia filiorum locum sunt assecuti. Concubinas autem eos esse cogita, qui talentum sibi a domino assignatum, laboribus salutiferis octogies multiplicãtes, uerbi & sponsi facti sunt mercenarii. Innumerabiles uero adolescentulas agnosce peccatores illos, qui præ nimia inertia talentum a domino acceptum in terra defoderunt illi quidem, sed tamen salutem obtinuerunt. Inter tot animas omnium hominum, qui saluantur, ut electa columba est una illa sola, quæ Christum genuit C uirgo mater puella Maria, quæ puritate profecto cherubim & seraphim antecellit.

Peroratio.

MANDATA tua, rex, explicauimus. Ecce enim canticorum Canticum ad umbilicum peruenit. Quòd si, princeps optime, idemque sapientissime, quæras, quidnam in summa ex huius prophetici uoluminis puritate colligatur: Mortalium naturam olim prolapsam, & errabundam, uerbum, a quo fuerat condita, perquisiuit, inuentamque, atque humeris suis impositam dominus in cælum sustulit, patrique obtulit, atque angelis sublimiorem declarauit. Quod spiritu prophetico prospiciens Salomõ, rem uario & multiplici carmine est persecutus. Nos uero iussa tua, D Stephephore, capessere cupientes, ut imperio subiecti tuo, idem argumentum pro uirili nostra ciuilibus uersibus exposuimus. Quòd si forte a ueritatis tramite alicubi deflexerimus, id mirum, aut nouum nemini uideri debet. Nostrum enim erat prouinciam hanc non attingere. Cum enim hic liber spiritu totus refertus sit, non debet nisi ab iis, qui eodem pleni sunt spiritu, tractari. Verum, quando id ausi sumus, Deus omnipotens Christus mihi det ueniam.

Pselli commentariorum in canticorum
Canticum finis.

Trium Patrum.

E Sexaginta sunt reginæ, & octoginta concubinæ, & adolescentulæ, quarum non est numerus. Animæ scilicet, quæ non suppliciorum metu, sed promissum Dei regnum assequendi desiderio, per rationem quinque sensibus imperantem, atque una cum illis senarium numerum conficientem sexies duplicant decem præcepta. Animæ item illæ, quæ cupiditate quidem ad malum inclinant, sed pœnarum comminationibus territæ ad uitia operibus implenda immotæ manent. Nam octogenarius numerus immobilitatem, si per se ipsum spectetur ostendit, septuagenarii autem numeri, qui impar est, motum amplectitur. Et animæ postremo, quæ adhuc in

 fide

fide sunt rudes,& adolescunt,sed ad mensuram ætatis plenitudinis Christi nondum iustitiæ operibus mundatæ,atq; illustratæ peruenerunt: & quia mortuam adhuc in se fidē gerunt,nondum ad earum, quæ saluantur, ordines ascribuntur. Ex omnibus autē ordinibus,quos cōmemorauimus,una est columba perfecta matri suæ,electa genitrici suæ. Quæ nimirum postquam Deo credidit, & pœnarū formidine purgata est, & spe promissionum illustrata caritatis affectione bonū colit, & nulla alia de causa, sed ipsum propter se, ut natura bonum, complectitur: hæc enim una profecto est,utpote per diuinitatem uni & soli Deo coniuncta, & apud ipsum immobilis manens. Columba autem,ut spiritalis atque perfecta,cum omnium effectrice sapientia per amplum uirtutum cultum coniuncta,atque in ipsa per singularum uirtutum fructus progrediens. Qua quidem sapientia ab ancillis & mercenariis eximitur, & in filiam adoptata atque electa diuinitatem per gratiam adipiscitur. Viderunt illam filiæ, & beatissimam prædicabunt eam, reginæ & concubinæ laudabunt eam. Recta & præclara illius facta fideles tantum eius discipulæ, quas in lauacro regenerationis ipsa genuit, expertæ sunt, & solo uerbo diuinam ipsam prædicabunt. Quæ autem iustitiæ operibus illuminatæ regnum Dei consequuntur, quæque suppliciorum timore a uariis peccatis abstinent,ipsam etiam operibus collaudabunt.

Theodoriti.

HAEC item ad eas sponsus dicit, sponsam adhortans, ut pulchrtudinem tueatur.

Sexaginta sunt reginæ, & octoginta concubinæ, & adolescentulæ,quarum non est numerus.

MVLTOS ac uarios esse piorum ordines non ignoramus. Quod dominus
Ioan.14 etiam docens, multæ,inquit, mansiones sunt apud patrem meum.Et in distributio-
Matth.25 ne talentorū,non quina singuli talenta acceperunt, sed unus quinq;, alter duo, ter-
Matth.13 tius unum,pro sua quisq; uirtute.In seminis itē parabola,Aliud inquit,cecidit in terram bonā,& fecit fructum tricesimum,& sexagesimū & cētesimum. Terram appellat bonam, non solum illam quæ fructum centesimum tulit, sed eam quoque, quæ sexagesimum, & quæ tricesimum.Numerus enim tricesimus laudatur, quia ternario denarium ter coiungit. Sexagesimus autem duplicem habet commendationem. Nam tricesimus geminatus efficit sexagesimū. Centesimus uero est perfectissimus, tum quia a sinistra manu separatus, dexteræ principium tenet: tum quia denario completur decies multiplicato. Tetragonum autem, quadratumque uocant, qui res eiusmodi profitentur. Quamuis igitur centesimus numerus perfectus sit, tamen sexagesimus etiam, & tricesimus commendatur. Omnes enim terram bonam dominus nominauit. Sponsam igitur animas omni philosophia & uirtute perfectas intelligamus, quæ sola sponsi caritate impulsæ labores excolendæ uirtutis amplectuntur, omniaque & facere,& pati uolunt. Qualis erat beatus Paulus,cum diceret:
Rom.8 Certus sum enim, quia neq; mors, neq; uita,neq; angeli,neque principatus,neque uirtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare a caritate Dei, quæ est in Christo Iesu domino nostro. His enim uerbis ostendit,se non propter regnum cælorum Christum diligere, sed malle se regno excidere, & in gehennam detrudi diligentem Christum, quàm ipsius priuatū caritate regno potiri. Quamobrem animæ, quæ sunt eiusmodi,& solo sponsi desiderio mouentur,sponsæ implent ordinem atq; institutum. Sunt autem quidam quasi mercenarii, qui futurorum bonorum deside-

rio

A rio pro uirtute sudores suscipiunt. Hos ego reginas hic arbitror appellari, quòd regni cupiditate concitati pietatis labores ferant. Alii præterea sunt, qui nondum donati sunt libertate, sed adhuc sponte seruiunt, & gehennæ formidine diuinis legibus parent. Hi meo quidem iudicio uocantur concubinæ. Cum ipsis enim quoque sponsus coniungitur, omnibus factus omnia. Multi sunt denique inertes & ignaui, qui nec sponsi amore flagrant, nec regni trahuntur cupiditate, nec gehennæ metu commouentur; sed uitam traducunt negligenter, cum tamen & fidem immobilem retineant, & pietatis instituta integra tueantur, & ab omni hæretica ac peregrina disciplina abhorreant. ac segnius quidem uiuentes, modo uidentur seipsos curare, modo rursus ad ignauiā redire; nunc se peccatis inuoluere, nunc resipiscere, & per pœnitentiam lacrymas fundere.
B Hos sponsus hoc loco appellat adolescentulas. Et quoniam reginas, & concubinas superant multitudine, ideo, Et adolescentulæ, inquit, quarum non est numerus. Adolescentularum, inquit, non est numerus, non solum quia præ multitudine numerari non possunt, uerum etiam quoniam indignæ sunt, quæ numerentur. Dignarum enim etiam capilli apud patrem numerati sunt. Sed *Matth.10* tamen & his sponsus est, quando coniungitur, ut & ab ignauia illas amoueat, & ad ea, quæ perfecta sunt, ducat, & illius undique salutem conquirat. Verum cur reginas sexaginta, concubinas autem octoginta dicat, consideremus. Numerus sexagenarius denarium numerum sexies amplectitur. Denarius autem indicat perfectionem. Senarius uero creationis mundi numerum continet. Sex enim diebus rerum omnium
C Deus mundum condidit uniuersum. Quæcunque igitur in hoc mundo uirtute perfectæ sunt animæ, regnique cupidæ, sexaginta reginas nominauit. Sponsa enim mundum hunc regit, & extra ipsum existit, & supra illum uolat, & sponsi efficitur tota, & de illo nunquam non cogitat. Ipsæ uero in hoc mundo uersantur & regni cupidæ ad uirtutis perfectionem pro uiribus contendunt. At illæ, quæ iudicii metu legibus obtemperant, merito nominatæ sunt octoginta. Nam diuina scriptura iudicii tempus appellat octauam. Itaque beatus Dauid cum ea, quæ ad iudicium pertinent, persequeretur, pro octaua, psalmum inscripsit, cuius quidem psalmi initio, Domine, inquit, ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me. Et *Psal.6* paulo post: Quoniam non est in morte, qui memor sit tui. In inferno autem quis
D cnofitebitur tibi? Quibus uerbis indicat, iis qui peccauerunt, & non resipuerunt, nullum pœnitentiæ locum datum iri. Cum igitur hæc formidantes non regni desiderio, neque sponsi amore permotæ diuinas leges obseruauerint, merito dicuntur octoginta. Numerus enim octauus illam octauam significat, decimus autem perfectionem. Sponsam igitur & sexaginta, & octoginta dicit esse præstantiorem. Vna enim, inquit, columba mea, perfecta mea, rursus eam nominans spiritalem, atque unicam. Nam supra sexaginta & octoginta est una matri suæ. Matrem autem habet sacram piscinam superiorem illam Hierusalem. Electa autem est genitrici suæ, quæ, cum illas quoque genuerit, hanc tamen omnibus prætulit, & filiam electam habet. Itaque uiderunt eam filiæ, & beatam prædicabunt, hoc est adolescentulæ, nec solum
E adolescentulæ, sed etiam reginæ, & concubinæ eam laudibus concelebrabunt. Omnibus enim ipsa præstitit, quippe quæ nec spe præmii, nec metu supplicii, sed sponsi desierio ad summum philosophiæ fastigium aspirarit. Atque utinam nobis item concedatur, ut diuina gratia adiuti ad sponsæ perfectionem perueniamus. Quod si consequi nō poterimus, inter reginas saltē numeremur: at si ab ipsis quoq; defecerimus, haud procul certe a concubinis recedamus: sin hoc etiam gradu fuerimus indigni, saltem ad numerum adolescentularum ascribamur, puramq; pietatis professionē conseruemus, neque omnino sponsi priuemur societate, sed per eius gratiam, ipsius pulchritudine perfruamur. Quoniam ipsi est gloria in sæcula sæculorum. Amen.

BEATI THEODORITI EPISCOPI CYRENSIS IN CANTICA CANTICORVM INTERPRETATIONIS LIBER QVARTVS.

Theodoriti.

Matth.7 AVXILIO confisi illius, qui dixit: petite, & dabitur uobis: quærite, & inuenietis: pulsate, & aperietur uobis: omnis enim, qui petit, accipit: & qui quærit, inuenit: & pulsanti aperietur: in præsentia petemus, ut nobis reliqua uerba Cantici
Psal.118 canticorum patefiant, & supplici uoce clamabimus: Aperi oculos nostros, & considerabimus mirabilia de lege tua. Nam ipse dat uerbum euangelizantibus uirtute
Psal.67 multa. Idem aperi, inquit, os tuum, & implebo illud. Quinetiam ad multorum commodum indignis sæpe gratiam impertitur. Quamobrem speramus, cum nobis quoque huius partis profunditatem planam dilucidamque facturum, non quòd eo munere nos simus digni, sed propter eorum, qui interpretationem hanc legent, uel audient, utilitatem. Hac igitur fiducia freti, ad id, quod reliquum est, explicandum accedamus.

Quæ est ista, quæ progreditur, quasi aurora consurgens, pulchra ut luna, electa ut sol, terribilis, ut acies ordinatæ.

IN superioribus sponsæ pulchritudinem sponsus oratione descripsit. Et cum singula eius membra commendauit, tum communem rursus adhibuit laudationem, qua quidē ueluti ex arte confecta, usus est etiam cōparatione, sic eam cū adolescentulis, & concubinis, reginisque conferens, ut illam multis partibus antecellere demonstraret, eiusmodi enim inquit eam esse formæ præstantia, ut contendere omnes recusarent, seque uictas confiterentur, ipsamque beatam, immo uero beatissimam prædicarent. Hic autem sponsi ministri, cum ab eo sponsæ pulchritudinem, & ornatum, & decus cognouissent, ad eam accuratius spectandam conuersi, & præ gaudii magnitudine (animæ enim ipsius pulchritudo adhuc sub corporis uelo delitucrat) clamantes.

Quæ est, inquiunt, ista, quæ sicut aurora consurgit?

EX parte hactenus, sponsæ lux mortali hoc corpore contecta cernebatur. Et, quemadmodum aurora noctis est dieique cōfinium, atque huius quidem initium, illius autem indicat finem, & solem significat aduentare: sic in hac uita animæ pietate sapientiaque perfectæ, quas ecclesiæ sponsæque nomine uocat diuina scriptura,
1.Cor.15 ex propria uirtute quosdam emittunt splendores: cum autem, ut inquit beatus Paulus, corruptibile hoc induerit incorruptionem, & mortale hoc induerit immortalitatem, tota ipsarum lux aperietur. Quod quidē ministri sponsi præuidentes, eam non solum comparant auroræ, sed pulchram, ut lunam esse dicunt electam, terribilem ut solem fulgore suo spectantium oculos perstringentem. Addiderunt, electam, non solum, ut discrimen inter illam & stellas indicarent, sed etiā ut ipsius lunæ perfectionem ostenderent. Quasi dicerent: ut luna plena nitens, non exilia ostentans cornua, non semiplena, non decrescens, sed perfecta ac toto orbe splendida, non quidpiam retinens imperfectionis, sed totum globum lucidum præ se ferens. Sic igitur, inquiunt, est pulchra, ut electa luna. Tradunt autem qui in rebus eiusmodi sunt

A sunt periti, lunam ex solis radiis lucem mutuari, ac lumen quidem exiguum suscipere, cum paruula ipsius particula solem aspicit: cum autem ex aduerso totum solem ut speculum contuetur, maculas abstergens suas, illustratur tota, nec ullam corporis partem obscuram retinet. Sic igitur & Christi ecclesia animarum uirtute perfectarum cœtus reuelata facie gloriam domini speculans, ut inquit beatus Paulus, 2.Cor.3 in eandem imaginem transformatur a claritate in claritatem tanquam a domini spiritu, & fit tota splendida, ut lunæ similis uideatur, lunæ, inquam, electæ, id est, plenæ. Nec solum lunæ uidetur similis, uerum etiam soli: soli, inquam, stuporem spectantibus iniicienti. Neque uero simpliciter hũc ordinem positum existimo. Haud enim temere hæc ita dicuntur a diuino spiritu. Sed, quoniam uita nox est ex beati
B Pauli sententia, qui, Nox, inquit, præcessit, dies autem appropinquauit, necessario Rom.13 ut in nocte quasi luna quædam est ecclesia, quæ iter facientibus lumen præbet, & rectam ostendit uiam. Est etiam ut aurora. Nam tempus, quod domini aduentum est subsecutum, fuit ueluti quædam aurora, quæ tranquillitatem futuram, quasi diei præsentiam significabat. Sicut auroram, inquit, paratum inueniemus eum. Cum autem magna illa dies domini manifesta uenerit, ut ait propheta, de qua beatus Osee 6 Paulus, dies, inquit, appropinquauit: tunc non iam ut luna fulgebit, sed ut sol ad- Rom.13 mirationem afferens non solum hominibus infidelibus, sed adolescentulis, & concubinis, & reginis, atque etiam ipsis uirtutibus incorporeis. Quod quidem dominus ipse testatur, tunc, inquiens, fulgebunt iusti, sicut sol. Et beatus Paulus, alia, Matth.13
C inquit, est claritas solis, & alia est claritas lunæ, & alia est claritas stellarum. Stella 1.Cor.15 enim a stella differt in claritate. Progreditur ergo sponsa Christi, sicut aurora. Ex parte enim hoc tempore cognoscitur illius pulchritudo. Et pulchra est, ut luna electa, quæ domini luce plena, radiis suis totum orbem illuminat. Quapropter & dominus in euangeliis dicebat ad discipulos suos: uos estis lux mundi. Et declarans, Matth.5 qualis nam lux, subiicit: sic luceat lux uestra coram hominibus, ut uideant opera uestra bona, & glorificent patrem uestrum, qui in cælis est. Nec solum est sponsa, sicut electa luna, uerum etiam ut sol in futura uita splendebit, & fulgore suo cunctis stuporem iniiciet. Admirabuntur autem ipsius non modo lucem, sed etiam ordinem. Nihil enim incompositum, nihil incertum, nihil confusum in sponsa do-
D mini. Ad amussim enim actiones dirigit, uitamque suam, quasi regula ac norma quadam utens, componit.

Trium Patrum.

QVANDO gloria magistræ est discipularum illuminatio, & purgatio, de qua etiam dicunt:

Quæ est ista, quæ progreditur quasi aurora consurgens? pulchra ut luna? electa ut sol? terribilis, ut acies ordinatæ?

E VERE admiranda est magistra nostra. Nam discipulis suis, quæ per purgationem a tenebrarum operibus recesserunt, sed per cognitionis illustrationem nondum ad iustitiæ opera peruenerunt, ut docendi ratio requirit, se se accommodat, ac præbet quasi lucem matutinam, ea celans mysteria, quæ nondum ualent comprehendere, atque illa tradens, quibus percipiendis sunt idoneæ, futurarumque pœnarum minis eas ad fidem atque obedientiam adducens. Illis uero, quæ cum ueritatis crediderint prædicationi, a malitiæ tamen operibus tenebrarum nondum sunt purgatæ, ita se exhibet bonam, ut pænitentiæ disciplina quasi lunæ quandam lucem suppeditans, ignorantiæ noctem ab eis repellat. At cum animabus illis, quæ

uirtute præditæ tanquam in die decore ambulant, se electam gerit, (qualis est sol qui tum amplitudine, tum splendore ceteris cæli luminibus antecellit) & uere cognitionis lucem subministrat. Atque ita stupore ac terrore afficit se intuentes, ut instructa atque ordinata agmina angelorum. Ac de magistra quidem sua discipulæ illa locutæ sunt.

Theodoriti.

POST sponsi ministrorum laudes sponsa de se ipsa disserens,

In hortum nucis, inquit, descendi, ut uiderem in germinibus torrentis, ut uiderem, an floruisset uinea, an floruissent mala punica. Illic dabo ubera tibi. Non nouit anima mea. posuit me currus Aminadab.

VERBORVM obscuritate ualde abstrusus est sensus. Sed diuinæ gratiæ auxilium implorantes, ex profunditate thesaurum effodiemus. Ostēdit, homines pios (quos diuina scriptura sponsam appellat) propria non esse salute contentos, neque illis satis esse, quòd ipsi soli nuptias optatas sint assecuti: sed totis uiribus in eam curam incumbere, ut reliquos omnes homines ab infrugifera uita dimoueant, quo fertiles effecti uirtutis fructum ferant. Quod quidem dum præstant, & ceteris hominibus uacant instituendis, similes sunt curribus Aminadab. uel, ut Symmachus interpretatus est, curribus populi præeuntis. uel, ut Aquila uertit, curribus populi sponte imperantis. Per hortum nucis præsentem intelligimus uitam, quæ cum amara sit, & ærumnis, atque laboribus plena, reconditum tamen habet uirtutis fructum. Nam & nucis fructus, cum extrinsecus corticem priorem amarum habeat, alterum autem asperum ac durum, intus, tanquam in penu quodam nucleum esculentum continet reconditum, qui sine labore non potest extrahi. Talis est etiā præsens uita. cum enim dolorum & molestiarum acerbitate referta sit, labores habet illa quidem & sudores, non tamen inutiles, aut infrugiferos. Quamobrem beatus
Col. 3 etiam Paulus, Vita, inquit, nostra abscondita est cum Christo in Deo, cum autem Christus apparuerit uita nostra, tunc & nos apparebimus. In hortum igitur nucis I descendi, hoc est, in uitam humanam. Cur autem descendisti, o sponsa, ut uideres in germinibus torrentis? Rursus caduca hæc torrentem appellauit. Torrens enim non est perennis, sed hieme quidem fluit, æstate uero fluere desinit, & arescit. Huiusmodi sunt, quæ iucunda uidentur in hac uita. Torrentis enim instar tum gloria, tum opes, tum regnum, tum deliciæ, atque alii huiusce uitæ flores dilabuntur. Cum autem apparuerit uita futura, corrumpentur, & desinent, & tanquam torrens, cessantes exarescent. Descendi igitur, inquit, in nucis hortum, ut uiderem in torrentis germinibus, & animaduerterem, an floruisset uinea, an mala punica floruissent. In hac enim uita, ex uariis uirtutum officiis, quidam per translationem uites, quidam autem mala punica nominantur. Nam alii caritatem colunt, & concordiam K diligunt, animi sensu sic inter se coniuncti, ut mali punici grana coniunguntur. Alii autem uacantes contemplationi, uinum patriis torcularibus dignum ferunt. Descendere autem se dicit, quoniam aliorum naturæ & moribus se accommo-
1.Cor.3 dat. Quandoquidem & beatus Paulus fiebat infirmis tanquam infirmus, ut infirmos lucrifaceret: & iis qui sine lege erant, tanquam sine lege esset, cum tamen non esset sine lege Deo, sed in lege esset Christo, ut eos, qui sine erant lucrifaceret.

Descendi ergo, inquit, in nucis hortū, torrentis germinum, & uineæ, & mali punici fructuum curam gerens. Non recedam a te ne illic quidem, sed dabo tibi ubera mea,

A mea, hoc eſt, doctrinæ meæ fontes. Quæ euim illis tribuuntur, ea in te conferri putas: Quamdiu, inquiens, feciſtis uni ex paruis iſtis minimis, mihi feciſtis. his ſubiicit. Matth.25

Non nouit anima mea. Poſuit me currus Aminadab. Clarius uertit hoc Symmachus, dicens: Anima mea dubitauit a curribus populi ducentis. Hæc, inquit, dum facio, dubito, & obſtupeſco, quoniam ego ſtudioſe operam dedi ut ſalui fierent, ipſi autem impoſuerunt mihi, dum parent imperio diaboli, & tanquam currus illius fiunt, atque ab eo gubernantur. Aminadab enim ſignificat, populi ducentis: aut populi imperantis, quod facile licet intelligere ex interpretatione Aquilæ, & Symmachi: & ex quinta editione. Sponſa igitur, id eſt, eorum, qui uirtute perfecti ſunt, chorus, ego, inquit, omne ſtudium & curam adhibui, ut increduli B ad fidem accederent, & ſalutem conſequerentur. Sed quidam eorum tanquam currus principis ſæculi iſtius, qui nunc, ut beatus Paulus ait, operatur in filiis Eph.2 diffidentiæ, mala pro bonis retribuentes, impoſuerunt mihi. Quod quidē perſpicue poſſumus inuenire, tum in Actibus apoſtolorum, tum in beati Pauli epiſtolis. Pietatis enim ſermonem promulgantes, aliis quidem perſuadebant, ut crederent, ab incredulis autem eiiciebantur, uerebantur, torquebantur, innumerabilia mortis genera ſuſtinebant. Ac teſtis quidem beatus eſt Paulus, In laboribus, 2.Cor.11 inquiens, plurimis, in carceribus abundantius, in plagis ſupra modum, in mortibus frequenter, a Iudæis quinquies quadragenas una minus accepi, ter uirgis cæſus ſum, ter lapidatus ſum, ter naufragium feci, nocte, & die in profundo maris fui. In itineC ribus ſæpe, periculis fluminum, periculis latronum, periculis ex genere, periculis ex gentibus, periculis in ciuitate, periculis in ſolitudine, periculis in mari, periculis in falſis fratribus, & quæ ſequuntur.

Trium Patrum.

HAEC quidem diſcipulæ de magiſtra dixerunt. Ipſa uero de diſcipulis ad ſponſum ita loquitur: In hortum nucis deſcendi, ut uiderem in germinibus torrentis, ut uiderem, an floruiſſet uinea, an floruiſſent mala punica. De myſticæ contēplationis ſublimitate deſcēdi ad animas uirtutis excultrices, tanquā ad nuces, quarum cortex D exterior alter quidem amarus, alter autem durus eſt, nucleus autem, qui his corticibus includitur, iucundus: dulcedo nimirum uirtutis, quæ tum amaritudine grauium tentationum, tum aſperitate laborum ſponte ſuſceptorum, a perturbationibus & uitiis in defectu atque exceſſu conſiſtentibus in medio conſeruantur. Vt uiderem Ioan.15 in patientia ipſarum, quæ ueluti partus quidam ex tribulatione tanquam ex torrente tentationum (tribulatio enim patientiam operatur) uel per gratiarū actionem, uel per lamentationē offertur tibi non acerbe, ſed medici more caſtiganti. Vt uiderē rurſus, an is, qui in euāgeliis dixit: ego ſum uitis, in hac patiētia appareat ſicut flos botri uinum naturam obſtupefaciēs per diuinitatis gratiam producentis. Qui enim ipſam quoque naturam propriam per patientiam deſpicit, diuinitatis gratiam natura præE ſtantiorem adipiſcitur. An floruiſſent mala punica. An (quæ inſtar malorum punicorum, quibus cortex quidem extrinſecus adeſt aſtringendi uim habens, intrinſecus autem ineſt fructus guſtantibus dulcedinem afferens) uirtutes illæ timoris tui auſteritate conſeruatæ, guſtantium autem animos ſpei in te dulcedine delectantes, nempe prudentia & ſimplicitas ad ſimilitudinem fructus florenſentis extarent in patientia. prudentia quidem fidem erga te ab hoſtis ictibus, ueluti caput quoddam integrum ſeruans: ſimplicitas autem dilectionem erga proximum in uariis tentationum inuaſionibus. Quemadmodum in euangeliis ipſe dixiſti: Ecce mitto uos ſicut Matth.10 oues inter lupos. Eſtote ergo prudentes ſicut ſerpentes, & ſimplices ſicut columbæ.

Illic

Illic dabo tibi ubera mea. In eo nimirum uirtutum horto, quem dixi, quæ sunt discipulæ in ipsis plantatæ, naturalem & moralem doctrinam meam, quarum quasi mutuo ac naturali quodam lactis cibo ipsas nutrio, præbebo tibi sponso, ea ratione obtemperans uoluntati tuæ, atque illas tibi a me institutas adducens. Tum ad discipulas conuertens sermonem, descendi, inquit, ad uos ab illa magis arcana speculatione, qua sponsum meum in me ipsa contemplor, ut uiderem ipsum in uobis, quemadmodum dixi. Sed non nouit anima mea. Nondum profecto illum in uobis perspexi, quæ quidem adhuc perfectæ non estis secundum Christum. Hic autem iccirco posuit me currus Aminadab, hoc est, currus me suos constituit, quæ disciplinis, eum in me ipsa, ad uos, habita cuiusque uestrum ratione, perferrem. Aminadab enim interpretamur princeps populi, qui Christus est nostræ salutis auctor.

Theodoriti.

Cum dixisset hæc sponsa, ministri sponsi ita respondent, ac dicunt:

Reuertere, reuertere Sulamitis: Reuertere, reuertere: & intuebimur in te.

Clarius hæc Aquila uertit, hoc modo:

Reuertere, reuertere, pacifica.

QVEMadmodum in hoc libro dominus noster Salomon, id est, pacificus: sic etiam eius sponsa, ut ab illo pacem assecuta, & a ueteri liberata bello, pacifica nominatur. Eam igitur ministri sponsi, cum a curribus illis uexatam oppugnatamque perspicerent, cohortantes, reuertere, inquiunt, pacifica, reuertere reuertere, & intuebimur in te. Ne timeas eos, qui te persequuntur, sed doctrinam retine, pietatis prædicationem profer. Currus ne reformides, bellum ne metuas, quæ pacata, & tranquilla nominaris. Si enim in disciplinæ promulgatione perstiteris, regnum tuum
1. Cor. 10 intuebimur. His ea uidentur similia, quæ ad beatum Paulum a domino dicta sunt. Etenim ille quoque laboribus fessus, & multis afflictus tentationibus, datus est, inquit, mihi stimulus carnis, angelus satanæ, qui colaphizet, ut non extollar. Propter quod ter dominum rogaui, ut discederet a me. Respondit igitur illi, sufficit, inquiens, tibi gratia mea. Nam uirtus mea in infirmitate perficitur. Id etiam hoc loco dicunt sponsi ministri: reuertere, reuertere, Sulamitis: reuertere reuertere, & intuebimur in te. Ad hos sponsus,

Quid, inquit, intuebimini in Sulamitide, quæ uenit sicut chori castrorum?

QVID, inquit, in pacifica speratis intueri? Ne putetis, uos exilia atque inchoata quædam bona conspecturos. Ecce enim uenit, sicut castrorum chori. Quæ quidem uerba uidentur inter se quodammodo pugnare. Neque enim castris conueniunt chori. Hi namque rebus ciuilibus pacatisque congruunt, illa bellicis & militaribus. Pax autem bello contraria. At sponsa multis e sanctis conflata cum propter fortitudinem, atque excelsum animi robur, armaque militaria castris est similis: tum etiam chorus existit diuinas laudes in ore gerens. Quod quidem beatus
Psal. 117 ostendit Dauid, uox, inquiens, exultationis, & salutis in tabernaculis iustorum. Et rursus: constituite diem sollemnem in condensis usque ad cornua altaris. Castra
2. Cor. 10 uero declarat beatus Paulus, arma, inquiens, nostra non carnalia, sed ualida per Deum ad destructionem munitionum: consilia destruentes, & omnem altitudinem extol-

A extollentem ſe aduerſus ſcientiam Dei, & in captiuitatem redigentes omnem intellectum in obſequium Chriſti. Et alibi, Accipite, inquit, armaturam Dei, ut poſſitis *Philip.6*
reſiſtere in die malo, & in omnibus perfecti ſtare. Ac ueluti Imperator quidam arma quoque militibus ſubminiſtrat, ſtate ergo, inquiens, ſuccincti lumbos ueſtros in ueritate, & induti loricam iuſtitiæ, & calceati pedes ueſtros in præparatione euãgelii pacis, & in omnibus ſumentes ſcutũ fidei, in quo poſſitis omnia tela nequiſſimi ignea extinguere, & galeam ſalutis aſſumite, & gladium ſpiritus, quod eſt uerbum Dei. Quòd autem non ſolum caſtris, ſed etiam choris ſancti ſimiles ſint, audiamus dominum id explicantem. Tunc, inquit, ſimile erit regnum cælorum de- *Matth.25*
cem uirginibus, quæ accipientes lampadas ſuas exierunt obuiam ſponſo. Iure igi-
B tur ſponſus ait: quid uidebitis in Sulamitide, quæ uenit ſicut chori caſtrorum? Neque uero dixit: caſtra chororum, ſed, chori caſtrorum. Ex caſtris enim fiunt chori. Cum enim in caſtris uicerint uirtutis milites, pæana canentes reuertuntur, & choros ducentes uictoriæ præconium laudibus concelebrant.

Trium Patrum.

Diſcipulæ dicunt ad ſponſam.

Reuertere, reuertere Sulamitis. Reuertere, reuertere, & intuebimur in te.

C AB arcanæ contemplationis ſublimitate ad moralem quattuor generalium uirtutum doctrinam deſcende, atque ex quadruplici earum ratione, nos, quæ perturbationibus adhuc commouemur, rege, atque inſtitue, o Sulamitis, o quæ ab omnibus perturbationibus libera, tranquillitatis & pacis nomen habes. Et ea ſpectabimus in te, quæ propter noſtram imperfectionem adhuc in nobis non uidimus. Quærit autem a diſcipulis ſponſa, ecquid in Sulamitide, quæ uenit ſicut chori caſtrorum, ſint conſpecturæ. Quid nam conſpicietis in me pacifica? (ut quæ non amplius per actionem, in hoſtili certamine, animi affectionem per corpus oſtendo, ſed ratione & ſcientia propter perfectionem ueris in bonis permaneo) quæ ex per-
D turbationum bello multiplex redeo, ſicut chori quidam ex prœlio reuertentium uictoriæ præconium celebrantes. Cum enim ſtrenue uos in certamine aduerſus uitia, uirtutum inſtitutis & moribus geſſeritis, horum rationes uti uictoriæ laudes ſcite concinitis.

Theodoriti.

Hæc cum ad miniſtros dixiſſet ſponſus, orationem ad ſponſam conuertit,

Quàm pulchri, inquiens, ſunt greſſus tui in calceamentis, filia Nadab.

E AQVILA uertit, principis: Symmachus, ducis. Quis autem alius hic ſiue dux, ſiue princeps eſſe poſſit, niſi ſanctus ille ſpiritus conſolator? qui in 44 item pſalmo ad ipſam, audi, inquit, filia, & uide, & inclina aurem tuam: & obliuiſcere populum tuum, & domum patris tui: & concupiſcet rex decorem tuum: quia ipſe eſt dominus tuus. Quòd autem dux etiam appelletur Spiritus ſanctus, beatus docet Dauid, Redde, inquiẽs, mihi lætitiam ſalutaris tui, & ſpiritu principali con- *Pſal.50*
firma me. Sponſus igitur primo ſponſæ commendat inceſſum, qui rectus ſit, & uiam regiam teneat, atque in calceamẽtis eluceat. Quæ porro ſint hæc calceamenta, beatus Paulus oſtendit dicens: calceati pedes in præparatione euangelii pacis. *Eph.6*

Esa. 52. Pedum istorum decorem prospiciens Esaias propheta, Quàm pretiosi, inquit, sunt pedes euangelizantium pacem, euangelizantium bona. Huiusmodi uerbis usus est etiam sponsus hoc loco, Quàm pulchri sunt gressus tui, filia Nadab. Verum ut non modo ex nominis interpretatione, sed etiam ex ipsa persona contemplationis alicu-
Luc. 10 ius nascatur occasio, quis Nadab sit, inuestigemus. Fuit Aaron filius, qui cum ignem
1. *Paral.* 24 alienũ in Dei tabernaculũ intulisset, uitæ finem accepit. Inuenimus igitur & domini sponsam ecclesiam diuinum in tabernaculum nõ ignem legalem, sed quem ab ipso
Luc. 12 sponso susceperat, intulisse. Ignem enim, inquit, ueni mittere in mũdum. Et quid uolo, si iam accensus est? Ignem hunc nouum ex nouo testamento in Dei taberna-
1. *Cor.* 5 culum intulit sponsa clamans, & dicens: Vetera transierunt, ecce facta sunt omnia noua. Merito igitur uocat eam filiam Nadab, quæ igne nouo sacrificium hominum obtulerit. Licet enim diuerso consilio ignem commutarint, idem tamen ab utroque factum est. Hæc autem a nobis in præsentia dicta sunt, ne sine disquisitione nomen hoc præteriretur. Rursum ergo sponsus omnia sponsæ membra percurrit, & propiam singulis tribuit commendationem.

Concinnitates femorum tuorum, sicut monilia, quæ fabricata sunt manu artificis. Vmbilicus tuus crater tornatilis non indigens poculo. Venter tuus sicut aceruus tritici uallatus liliis. duo ubera tua sicut duo hinnuli gemelli capreæ. collum tuum sicut turris eburnea. Oculi tui sicut piscinæ in Essebon in portis filiæ multorum. Nasus tuus sicut turris Libani, quæ respicit faciem Damasci. Caput tuum ut Carmelus super te. Et coma capitis tui sicut rex purpura indutus in transcursibus.

ANTEA sponsus a superiobus sponsæ partibus incipiens eam laudauit. Nunc ab incessu & calceamentis initium sumens ad capitis cæsariem usque singula percurrit. Ac post calceamenta atque incessum admiratur non femora, sed aptas & concinnas femorum, iuncturas, quas monilibus similes dicit esse ab artifice fabrefactis. Quemadmodum enim, inquit, illa ex auro confecta & lapillis apte inclusis distincta sunt, adeo, ut spectantes non solum pretiosam auri lapillorumque materiam, uerum etiam aurificis artificium admirentur: ita singulæ uirtutum moralium particulæ numero & concentu inter se implicitæ atque coniunctæ sunt. Allegorice autem femora appellat uirtutes morales, quoniam illis iter facientes, agimus ea, quæ uolumus. Sponsam ergo commendans sponsus, ab illis incipiens uirtutibus, quæ in actione consistunt, & ad eas progreditur, quæ pertinent ad contemplationem. In superioribus autem a contemplatione principium sumens ad actionem progressus est. Dicebat enim: oculi tui sicut columbæ, spiritalem animæ speculationem significans. Hic autem moralem prius uirtutem admiratur. Ac merito id quidem. Primo enim illuminati, & clausos mentis oculos aperientes, diuinamque admittentes lucem, fide confirmamur: deinde ad agendum ex uirtute progredimur. Iccirco sponsus laudationem contexens ab oculis exorsus est, quoniam ipsi primi curationem admittunt. Nunc autem quoniam perfecta est sponsæ pulcritudo, ab inferioribus partibus exorditur, & sponsæ formam laudibus extollẽs, eas primum uirtutes enumerat, quæ in actione consistunt, tum ad eas accedit, quæ sitæ sunt in cõtemplatione. Gressus enim extollit, & calceamẽta, mox femorum concinnitatem, post autem umbilicum. Vmbilicus, inquit, tuus crater tornatilis, non indi-

A indigens poculo. Afferamus ea, si uidetur, quæ de umbilico Iudææ ab uniuersorum Deo per Ezechielem prophetam dicta sunt. Impudicitiam enim illius redarguens, & magnam impietatem accusans, ut in primo libro persecuti sumus: Fac, inquit ad prophetam, notas Hierusalem impietates suas. Et dices: Hæc dicit dominus Hierusalem: Radix tua, & generatio tua de terra Chanaan. Pater tuus Amorrhæus, & mater tua Chethæa. Et quando nata es, in die ortus tui non est præcisus umbilicus tuus. Ad illam igitur ait: Non est præcisus umbilicus tuus. Ad hanc autem: Vmbilicus tuus crater tornatilis, non indigens poculo. Illa enim ex Eegypto oriunda non præcidit umbilicum suum: sed ueluti per radicem quandam ex Egypto impiæ doctrinæ traxit improbitatem. Hæc autem non simpliciter modo præcidit B umbilicum suum sed ita penitus amputauit, ut omnem idololatriæ radicem euelleret, & crateri tornatili similis uideretur, qui lætitiæ poculum semper habet, nec gaudio, quod ex pietate proficiscitur, unquam indiget. *Ezec. 16*

Venter tuus sicut aceruus tritici uallatus liliis. Id est, animæ tuæ penu arcanis plenum mysteriis, quorum odor solus imperfectis adhuc & infantibus notus est. Liliis enim, inquit, est circumuallatus, ut per uallum ac septum eius, quæ recondita sunt, per lilia autem undique ex eo fluentem fragrantiam intelligamus. Et duo ubera tua sicut duo hinnuli gemelli capreæ. Nam doctrinæ tuæ fontes, nouos latices effundentes, mentis aciem, & spiritalem contemplationem docent. Caprea enim ex uidendi acumine dorcadis cognomen habet: & hinnulus nouũ significat. C Collum autem tuum sicut turris eburnea. Remotum enim est a nigredine, & iugum meum suscipiens factum est candidum. Et cum hostibus, uti turris, est formidandum, tum amicis amabile propter nitorem. Oculi uero tui sicut piscinæ in Essebon in portis filiæ multorum. Hoc uertens Aquila pro Essebon posuit cogitationem. Docet igitur sponsus animarum piarum oculos esse piscinas, quæ diuina fluenta suscipiunt, & exundant perpetuo, quippe quæ multis e portis, id est per ora multa (per translationem enim portas ora nominauit) copiam aquarum admittunt. Siquidem a magno Mose & a Iesu filio Naue, & a Samuele propheta, & a Dauide, eodem tum propheta, tum rege, & ab Esaia, & Hieremia, & Daniele, & Ezechiele, a duodecimq; prophetis, & ex diuinis euangeliis, & sacrosanctis apostolis, & a docto- D ribus, qui post illos fuerunt, latices utilitatis excipiunt. Ideo sponsus ait: Oculi tui sicut lacunæ in Essebon, in portis filiæ multorum. Contemplationes enim animæ tuæ, & piarum cogitationum copia similis uidentur piscinis aquas undique suscipientibus: quandoquidem per ora multa doctrinæ latices excipiunt. Et nasus tuus est sicut turris Libani, quæ repsicit faciem Damasci. Nam Iudææ nasus propter inobedientiam & audaciam effrenatam circulum tanquam frenum accepit, ut taurus cornu petens, legis minas. Nam ut uacca lasciuiens declinauit Israel. At sponsæ nasus *Osee 4.* est, inquit, sicut turris Libani, quæ respicit faciem Damasci. celsus enim est, ac sublimis, & cælestem suscipit odoris suauitatem, sponsique unguentum percipiens, clamat: Post te in odorem unguentorum tuorum curremus. Iccirco comparata est tur- *Cant. 1* E ri, quæ in Libano sita est, & respicit Damasci faciem. Nam quia diabolus ut asserit beatus Paulus, in angelum lucis transfiguratur, unguentique spiritalis speciem su- *1. Cor. 11* mit, necessario sponsæ nasus erectus ac uigilans respicit faciem Damasci, ne decepta uerum omittens unguentum, fallax & adulterinum sequatur. Damascum autem pro gentilibus, atque impietate, quæ eo tempore uigebat, frequenter ponit diuina scriptura. Vt cum beatus Esaias, ea, quæ ad domini ortum pertinent, prænunciaret, atque ex Spiritus sancti persona dixisset: Accessi ad prophetissam, id est ad uirginem, & concepit & peperit filium: subiicit dicens: Et dixit dominus ad me: Voca *Esa. 8* nomen eius, Celeriter spolia detrahe, uelociter prædare. Quia antequam sciat puer

reuo-

reuocare patrem, aut matrē, auferet fortitudinem Damasci, & spolia Samariæ coram lege Assyriorum. Adhuc scilicet puer existens regem Assyriorum, id est, diabolum profligabit. Auferet autem Damasci fortitudinem, hoc est, idololatriæ robur euertet, & ipse captiuis sub diaboli potestate constitutis potietur. Auferet enim, inquit, fortitudinem Damasci, & spolia Samariæ. id est, Iudæos gentilesque liberans, & ab erroribus abducens, deuicto tyrāno, in suam rediget potestatem. Merito igitur ad sponsam ait: Nasus tuus sicut turris Libani, quæ respicit faciem Damasci. Prospicis enim, ne diabolus sub specie rerum diuinarum te decipiat, & pro ueritate mendacium obtrudat. Et caput tuum ut Carmelus super te. hoc est, omnibus re-
Hiere.2 fertum bonis. Nam Deus omnium, arguens ingratos animos Iudæorum, Et induxi uos, inquit, in terram Carmeli, ut comederetis fructum eius, & bona illius. Simile est igitur, inquit, caput tuum Carmelo omnia bonorum genera ferenti, & omnem fructum mihi agricolæ suppeditanti. Sequitur autem: Et coma capitis tui sicut rex purpura indutus in accursibus. Capilli enim tui ueteres erant dissoluti, atq; ideo capris assimilati, quæ apparuerunt in Galaad. Nunc autem compti sunt, nec solum compti, uerum etiam mirifice tincti, ut regi purpura induto, & undique diffluenti similes uideantur. Vocat autem crinium nexum & plicaturam purpuræ comparatam, doctrinam apte & decore compositam ac pronunciatam, quæ Christi sangine tincta atq; conspersa sit. Neq; enim adeo fulget rex amictus purpura, ut doctor pietatis, qui diuinæ cognitionis prædicat disciplinam, eaque ueritatis alumnos imbuit.

Trium Patrum.

DISCIPVLAE autem sponsam sic incipiunt collaudare. Quàm pulchri facti sunt gressus tui in calceamentis, filia Nadab. Mirabilem ostendunt pulchritudinem gressus tui, quibus te nobis per uirtutum actiones accōmodas, quo in earum moribus, tanquam in calceamentis incedens, per corpus eas nobis imperfectis demonstres, ut ad uirtutem informemur exemplo tuo, filia Dei, quippe quæ, ut patris, audis sermones eius qui omnibus, etiam si nolint, tibi autem uolens dominatur. Nadab enim est princeps, siue dux, qui sponte imperat. Sic autem per uirtutem pulchri sunt gressus tui, quia concinnitates femorū tuorum sunt sicut monilia, quæ fabricata sunt manu artificis. Recte uidelicet rationeque cōpositi motus potentiarū in generatione & corruptione consistentium (cupiditatē atq; iracundiam dico) quasi ab artifice ratione, ab iis, quæ generantur, & corrumpuntur, ad superiora inflexi, similes sunt monilibus manu artificum fabrefactis, & figura flexis. Quamobrem & umbilicus tuus crater tornatilis, non indigens poculo. Omnino uis sensitiua (per quam, ut per umbilicum infans in utero, rerum sensilium speculatione, tu ab omnium matre sapientia comprehensa & malitia paruula naturaliter nutriris) receptaculum est naturalis rerum uisibilium cognitionis, recte gladio spiritus exectum, & ab omni fraude seiunctum, ac propterea haud temere, quæ sub sensum cadunt, percipiens, non simplices uirtutum species affert, sed omnes spiritalibus earum rationibus temperatas. Venter autem tuus sicut aceruus tritici uallatus liliis. Vis nimirum imaginatiua, quæ quidem (ut uenter simul cum rebus superfluis ciborum succos ab illis indiscretos continet) una cum rerum uisibilium speciebus earum rationes gerit, est repositio & conseruatio (quod quidem aceruus indicat) rationis rerum omnium ueritatis, quæ inter species, ut inter spicas triticum, circumtecta includitur, donec per scientiam cogitatio ipsam distinguens attraxerit, nudamque ab omni integumento ac dubitatione ad mentem transmiserit. Circumuallata autem & custodita est hæc repositio tranquillitate quæ agri liliorum exemplo in euangeliis declaratur, ne istius uitæ sollicitudinibus mens quasi bonus agricola spiritali ipsius fructu priuetur. Atq;

A ita quidem se uenter habet. Duo autem ubera tua, sicut duo hinnuli gemelli capreæ. Naturalis & moralis doctrina, qua nos imperfectas, tanquam lacte, tum rationibus naturalibus, tum moribus ad eam, quæ in Christo est, perfectionem nutris: pariter ex te tum acute per cōtemplationem, tum per actionem celeriter fluit, cum neque rationem sine actione, neque actionem sine ratione doceas esse complectendam. Ad hæc collum tuum sicut turris eburnea. Rationis uis, quæ ut collum capiti corpus reliquum, ita menti sensum connectit, turris quidem instar per uirtutem a rebus carnalibus ad spiritales ac cælestes extollitur; leuis est autem & pura quale est ebur, quoniam ab inæqualitate, quæ in excessu defectuque uirtutis inest, & animas inquinat, est remotissima. Et oculi tui sicut piscinæ in Essebon in portis
B filiæ multorum. Animæ tuæ potentiæ speculatiuæ, tanquam piscinæ, aquas, quæ in se influunt, colligentes; in diuinæ ubertatis (id enim significat Essebon) per uirtutem incremento, sensuum opera, per quos quasi per quasdam portas in animam intellectiuam cognitio rerum ingreditur, ex uaria rerum natura colligunt cognitionem, quæ ex contemplatione comparatur. Præterea nasus tuus sicut turris libani, quæ respicit faciem Damasci. Nempe uis discernendi (quæ ut suauitatē a fœditate, sic ea, quæ suggerunt ministri spiritus in ministerium missi, propter eos, qui salutis hereditatem consequentur, ab iis, quæ a nequitiæ spiritibus suggeruntur, diiudicat) est ueluti celsissima turris super montē libanum sita, quæ respicit faciem urbis Damasci, atque inde hostium aduentum indicat Israeli: spirituum immundorum
C impetus & insidias respicit & discernit, ipsorumque dolos menti tuæ Deum, quoad licet, intuenti denuncians, te ab eorum fraudibus & iniuriis integram conseruat. Talis autem est uis tua discernendi ac iudicandi, quoniam caput tuum ut Carmelus super te, (Christus utique sponsus tuus, uiuens atque efficax uerbum pertingens usque ad diuisionem animæ ac spiritus) cognitio est circumcisionis, quæ in te est (sic enim Carmelum interpretamur) amputans a te quod ab ortu habes uitiorum integumentum gladio spiritus. Ex quo fit, ut mentis tuæ oculus intelligibilium hostium astutias facile perspicere ualeat, nulla perturbatione tenebras offundente. Quamobrem & Coma capitis tui sicut purpura. Christi doctrina uidelicet rationum & morum nexu contexta, tanquam regis indumentum est animi tui amictus, in quo ille perturbationibus dominatur, & est rex uinctus in transcursibus, hoc est, nulli subiectus perturbationi, sed diuinæ illius, quam diximus, doctrinæ funiculo ligatus in transcursibus præsentis uitæ, ne rerum sensilium & caducarum lubrico prolabatur. *Heb.4*

D

Theodoriti.

Quàm decora, & quàm iucunda facta es caritas in deliciis tuis.

DECORA enim facta es, cum antea non esses: & cum antea fœditate omni
E esses plena, repente iucunda, & suauis euasisti. Idque es consecuta, quoniam in caritatis deliciis oblectaris. Diligens enim amantem te sponsum, & in eius amore tuas omnes delicias locans, reliqua omnia contempsisti. Quamobrem, decora, & suauis effecta es, & magnitudo tua similis facta est palmæ, & ubera tua botris.

Non solum enim præstas pulchritudine, sed etiam celsitudine palmæ simili. Vbera uero tua similia sunt botris. Cum enim excelsa sis, adeo, ut cæli fastigium attingas, tamen summittis te infirmis discipulis tuis, quibus doctrina indigentibus, ubera præbes doctrinæ tuæ. Palma enim fructus deorsum pendentes habet. Hoc etiam per beatū Dauid indicat Spiritus sanctus, iustus, inquiens, ut palma florebit. *Psal.91*

Cum audiſſet igitur ſponſa tam multis ſe laudibus & commẽdationibus cumulari amoris ſtimulo incitata atque inflammata loquitur ad hunc modum:

Dixi, aſcendam in palmam, apprehendam altitudines eius: & erunt ubera tua, ſicut botri uineæ: & odor naris tuæ, ſicut poma: & guttur tuum, ſicut uinum bonum, uadens nepoti meo in rectitudinem, ſufficiens labris meis & dentibus meis.

QVANTO ſpõſi deſiderio ſponſa teneatur hinc patet perſpicue, quòd & cupit aſcendere, & cogitat de altitudine, & quemadmodum beatus Paulus ait, nondum arbitratur ſe comprehendiſſe, ſed perſequitur, ut comprehendat: & eorum, quæ retro ſunt, obliuiſcitur, & ad anteriora contendit. *Philip.3* Quærendum eſt autem, quo modo ſponſus & palma ſit, & uitis: ac palmæ quidem non habeat fructum, uitis autem ferat botros. Ad ſenſum reconditum ducet nos Aquilæ interpretatio. Nam pro: apprehendam altitudines eius: uertit: apprehendam elatas eius. Sunt autem elatæ maris palmarum fructus, qui feminis palmis impoſiti, & firmos & maturos earum fructus efficiunt. Auet igitur ſponſa piorum ſeminum occaſiones, & ait. Dixi, aſcẽdam in palmam, & apprehendam altitudines eius, uel, ut Aquila uertit, elatas eius: & erunt ubera tua, ſicut botri uineæ. Tu enim es uera illa uitis, ex qua ſalutiferum uinum conficitur ſpiritalibus prælis expreſſum, unde calix impletur ille inebrians, *Pſal.22* ſane quàm præclarus. Et odor naris tuæ ſimilis eſt pomi ſuauitati. Etenim etiam illud ipſum odoratus tui receptaculum mihi pomorum fragrantiam effundit. Sed de pomo ſatis multa in ſuperioribus dicta ſunt. Et guttur tuum ſicut uinum bonum, uadens dilecto meo in rectitudinem, ſufficiens labris meis, & dentibus meis. Quæ enim ex ore tuo doctrina fluit, quacunque uini ſuauitate, & qualibet huius uitæ uoluptate iucundior eſt, eamque, tu nepos mi, ad animas, quæ in te crediderunt, dirigendas profers. Sufficit autem mihi doctrina tua, ut partim pronunciem, & diuulgem, partim conſeruem atque cuſtodiam, labiorum utens inſtrumentis, & dentes pro muro circumponens. His congruunt illa, quæ a beato Paulo dicta ſunt. *2.Cor.12* Audiui enim, inquit, arcana uerba, quæ non licet homini loqui. Idcirco ſponſa quoque dicit: ſufficiens labris meis, & dentibus meis, ut alia prædicem, alia ſilentio ſupprimam. Deinde ſubiicit. Ego nepoti meo, & ad me conuerſio eius. Illi enim meipſam addixi & conſecraui, & alienam omnem tum gentilium, tum Iudæorum, tum hæreticorum conſuetudinem contempſi. Nam ipſe quoque me ceteris omnibus antetulit. Et ad me ſe ſe conuertit. Cum enim prius, ubi reclinaret caput, non haberet, iam reperit, ubi illud reclinet. Cumque multas habeat concubinas, & reginas, & adoleſcentulas, me omnibus anteponit. Neque uero patior, ut ego ſola ſacra illius fruar conſuetudine.

Trium Patrum.

QVAM decora, & quàm iucunda facta es. Admirabili circumdata es pulchritudine, ea nimirum, quæ peruenit ad te ex ſimilitudine & exẽplari: & ſponſo coniuncta, atque illo fruens, referta es incredibili iucunditate ſpiritali. Etenim caritas in deliciis tuis, quæ quidem ex uirtute proficiſcuntur. Cum enim guſtaueris, atque perſpexeris, Chriſtum eſſe dominum, non amplius in timore illo bono uerſaris, ſed tota ex ipſius pendes caritate, quæ timorem expellit. Vnde magnitudo tua palmæ ſimilis facta eſt. Tua uidelicet ex uirtute ſublimitas aſſimilata eſt palmæ, quæ

radice

A radice haud ita in profundum tendit, sed uertice sublimis admodum extollitur. Tu item de rebus terrenis leuiter cogitans, quantum corporis necessitas urget, mentis altitudine cælos attingis, cum ad mensuram ætatis plenitudinis Christi perueneris. Et ubera tua sicut botri. Vbera nimirum doctrinæ tuæ tum moralis tum naturalis, quibus nos adhuc infantes ad pietatem erudiens aluisti, nunc similia facta sunt palmæ botris, dum nos ad perfectionem progredientes diuiniore doctrina pascis quasi mellita botrorum palmæ dulcedine. Itaque magnitudo doctrinæ tuæ palmæ comparata, est discipularum abs te institutarum multitudo. Dixi, ascendam in palmam, apprehendam altitudines eius: & erunt ubera tua sicut botri uineæ. Mecum ipsa deliberans dixi, ascendam per uirtutis imitationem ad perfe-
B ctionem doctrinæ tuæ: & per contemplationem apprehendam eius sublimitatem. Et disciplinæ tuæ ubera, quæ me naturaliter nutriunt, erunt omnino sicut botri ueræ uitis, qui Christus est, præbentes mihi gratiam diuinitatis, quæ uini more a natura mentem dimouet, & supra naturam transfert. Vnde odor etiam naris tuæ sicut poma. Gratia scilicet Sancti spiritus mentem implens suauitate, quam tu a sponso susceptam in nos effundis. sicut poma sunt tum aspectu pulchra, tum odoratu suauia, tum gustatu dulcia: sic ipsa nobis erit & uirtutum moribus decora, & odorifera sermonum uenustate, & dulcis experientiæ iucunditate. Et guttur tuũ sicut uinum bonum, uadens nepoti meo in rectitudines, sufficiens labris meis & dentibus. Institutionis tuæ sermo, qui, ut uinum optimum, corda afficit lætitia,
C erit nobis, dum pronunciatur in dilecto tuo, cuius nobis desiderium instillasti, in uias rectas, ut eum tanquam ueritatem amplectamur, nec per defectum aut excessum a uirtutis rectitudine deflectamus. Et sufficiens nostris appetendi potentiis, quibus tanquam labris osculamur, quod placuit uoluntati. Et intelligendi facultatibus, quibus tanquam dentibus, quæ dura sunt, & ad cognoscendum difficilia, ad esum & cibum spiritalem frãgimus & mollimus. Cum igitur discipularum multitudo a magistra flagitasset, ut ab arcanæ contemplationis altitudine, se se illis per moralem philosophiam demittens & accommodans, ita conuerteret, ut spiritales eius pulchritudines, quæ dictæ sunt, in illa possent intueri, & cum ipsa simul per imitationem conscendere, ad eas ita respondet: Ego nepoti meo, & ad me con-
D uersio eius. Ego me totam dilecto meo dedicaui: & sine ipso nihil facere constitui. Quapropter ipse quoque ad me sic affectam se demittit, a propria gloria ita se conuertens, ut cum inuisibilis sit, ab iis, qui uidere illum cupiunt, uideatur. Verum non patior, ut ipsa sola fruar ipsius coniunctione, sed cupio, ut etiam illi, qui sunt adhuc imperfecti, salutem ab eo consequantur. Proinde clamo, & dico:

Veni, nepos mi, egrediamur in agrum, commoremur in uillis, mane surgamus ad uineas, uideamus, an uitis floruerit, an floruerit germen, an floruerint mala punica. Illic dabo tibi ubera mea. Mandragoræ dederunt odorem, & in portis
E nostris omnes nuces nouas super ueteres, quas dedit mihi mater mea, nepos mi, seruaui tibi.

Theodoriti.

Spõsum, ut animarũ uilium adhuc & abiectarũ, quas metaphorice agrum & uillas nominat, curã gerat, sponsa cohortatur. Neq; enim dicit, egrediamur in ciuitatẽ, sed egrediamur in agrũ, cõmoremur in uillis, mane surgamus ad uineas, uideamus, an uitis floruerit. Aspiciamus, inquit eos, qui modo prædicationẽ acceperũt. An floue-

 rit

rit germen. Intueamur & meliores istos, qui non solum folia, sed etiam f[illegible]
tulerunt, quos hic per germen intelligit. An floruerint mala punica. An ca[illegible]
tis initium in aliquibus apparuerit. Oportet enim nos circumire, & omnem dil[illegible]
tiam idoneam adhibere. Id namq; faciens te promerebor. Quamobrem, illic, inq[illegible]
dabo tibi ubera mea. Quæ enim illis præstantur, ea in te ipsum collata arbitr[illegible]
Matth.25 Quamdiu, inquiens, fecistis uni de his fratribus meis minimis, mihi fecistis. M[illegible]
dragoræ dederunt odorem. Mandragoræ uis est, ut medici tradũt, soporifera. Qu[illegible]
Col.3 cum præceptum sit nobis, ut mortificemus membra, quæ sunt super terram, no[illegible]
ea morte afficiamus, sed ut mortua malis actionibus reddamus, merito mandra[illegible]
ram hoc loco posuit, & dixit: Mandragoræ dederunt odorem. Id est, cœperunt h[illegible]
mines dormire peccatis. Et quemadmodum, qui mandragoram hauserunt, corp[illegible]
ris motiones non sentiunt: ita qui piæ doctrinæ poculum biberunt, perturbation[illegible]
student consopire. Nec uero mandragoræ solum dederunt odorem, uerum etia[illegible]
in portis nostris omnes nuces. Variis enim abundant fructibus, qui disciplinæ
nostram susceperunt. Ego autem nouas super ueteres, quas dedit mihi mat[illegible]
mea, seruaui tibi, nepos mi. Veteris enim testamenti præcepta, & noui testame[illegible]
mandata, quæ a matre mea, Spiritus sancti gratia accepi, seruaui tibi, & depositu[illegible]
integrum custodiui. Huic loco conueniunt ea, quæ ad Timotheum a beato Pau[illegible]
scripta sunt: Bonum certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui. Iam re[illegible]
posita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi dominus in illa die iustus iudex.
Matth.13 Et illud item, quod in euangelio a domino dictum est: Simile est regnum cælorum
homini, qui profert de thesauro suo noua & uetera.

Trium Patrum.

SPONSA igitur ad discipulas dicit. Iam sponso meo preces uestras exponam.
Veni nepos mi egrediamur in agrum. Age, dilecte mi, exeamus, & ego, quæ te my-
stice contemplor, & tu, qui sic a me spectaris, ad chorum discipularum mearum,
quem ut agrum a tribulis & spinis, a uitæ sollicitudinibus, & prauis cogitationibus
ipsum suffocantibus, purgaui. Egrediamur autem ostendentes illi spiritalem coniun-
ctionem nostram in uirtutum moribus per actionem expressis. Egredientes uero, ut
dictum est, commoremur in uillis, in animabus, quæ nomini tuo, ut uillæ incolas
suos, cunctas intelligendi appetendique potentias, & sensus in unum cogentes de-
dicarunt. Has tu domicilium tibi in spiritu sancto constitues. Ego autem illis me-
ipsam, quo tibi placeant, exemplum præstabo. Mane surgamus ad uineas. Tu qui
es iustitiæ sol, cognitionis lucem emittens in animas, laborum fructũ ferentes patien-
tiam, quæ quasi botrus quidam per multas tribulationes uinum lætificans cor homi-
nis stillat propter spem futuræ remunerationis: Ego autem secundum ipsum solis or-
tum patientiæ mores illis ostendens exemplo meo. Ita porro surgentes uideamus,
an floruerit uinea, an germen floruerit, an floruerint mala punica. cõspiciamus tum
ipse qui in abscondito uides, tum ego, quæ in manifesto, utrum disciplinarum a [illegible]
me institutarum fides (quæ ut uitis in palmites, sic ipsa in uarias uirtutes diffundi-
tur) floruerit intus quidem per habitum ex rationibus uirtutum, foris autem per
actionem ex moribus atque institutis ipsarum. Nam animæ flos ex uirtutum ratio-
nibus germinat per mores ipsarum in carne, cuius fidei flos tum arcanus, tum ma-
nifestus est flos, malorum punicorum, quæ intrinsecus quidem dulcem fructũ con-
tinent, extrinsecus autem austerum corticem præferunt. Etenim fidei quoq; fructus
in occulta quidem animæ affectione propter futuri præmii spem lætitiam affert. In
exteriore autem carnis sensu propter uirtutis labores præbet acerbitatem. Illic dabo
ubera

A ubera mea tibi. In agro uidelicet illo, quem dixi, discipularum mearum proferam tibi sponso meo, quam instituendis illis adhibeo doctrinam moralem & naturalem, ut per hanc ducens eas ad disciplinam arcanam, ostendam rerum naturam te suum auctorem indicare per notas quasdam ut ueritatem: non autem ut iuxta prudentiam Græcorum stultitiam naturali rerum cognitione sic eas imbuam, ut procul a te ueritate discedant. Etenim mandragoræ dederũt odorem. Rerum quippe sensibilium species, & ipsius scripturæ notæ quasi mandragoræ quædam faciunt, ut mens per sensum illis inhærens, non autem per eas ad ueritatem uigilanter ascendens, obdormiscat, & torpore ueluti stolida teneatur. Præbuerunt odorem rationum ueritatis in rebus omnibus existentis, si spiritaliter considerentur. Quamob-
B rem & in portis nostris omnes nuces. Hoc est, in sensibus meis (qui ueluti portæ quædam educunt quidem me ad te ut rerum omnium causam, per naturalẽ ipsarum in spiritu contemplationem, inquirendum: introducunt autem te ad me per mentis cognitionem) promptæ sunt omnes in rebus procreatis insitæ ueritatis rationes, quæ tanquam nuces tum per scripturæ notas, tum per rerum sensiliũ species Iudæorum Græcorumq; stultitiam nutriebant. Vnde nouas super ueteres, nepos mi, seruaui tibi. Hoc est recentes euangelicas rationes (gratia spiritus renouante) cum antiquis Græcorum Iudæorumque ignorantiæ tum naturalibus tũ scriptis rationibus coaceruatas seruaui tibi, quoniam & per scriptas illas purgata sum, ac moribus instituta, & per naturales illuminata, ut per eorum, quæ facta sunt, contemplationem, te
C conditorem omnium auctoremque cognoscerem; & per spiritales perfecta atq; absoluta, ut te cum patre & spiritu consubstantialem intelligerem, & prædicarem.

Theodoriti.

QVIS det te, nepos mi, sugentem ubera matris meæ. Ipse quoque, ut homo, omnem accepit spiritus gratiam. Puer enim, inquit, crescebat, & confortabatur spiritu, & gratia Dei erat in eo. Itaque sponsa ineffabili susceptæ humanitatis mysterio stupens, etiam tu, inquit, suxisti ubera matris meæ. Ceterum ut dictorum seriem atque ordinem seruemus, initium paulo altius repetentes sententiæ summam breuiter percurramus. Accepi, inquit, non solum uetera, sed etiam noua matris meæ,
D eaque tibi conseruabo. Verum ipse quoque propter singularem benignitatem tuam naturam meam suscipiens, eadem, quæ ego ubera sugere uoluisti, ut in hoc etiam te fratrem meum declarares. Suxisti autem non quòd indigeres, sed ut doceres me, quo modo mihi sugendum esset, & quo ex ubere gratia elicienda. Iccirco & ad baptisma accessisti, non ut peccatorum sordes ablueres, cum peccatum non admiseris, nec inuentus sit dolus in ore tuo. Neque ut Sancti spiritus reciperes gratiam, cuius eras plenus: sed, mihi ut indicares, quæ sint spiritus dona, & qua ratione possim sugere gratiam spiritus. Ideo sub columbæ specie descendit Spiritus sanctus, non ut præberet tibi, quæ non haberes, plenus enim eras gratiis ipsius, sed ut mihi demonstrares, quod sit baptismatis munus. Itaque stupore commota, dico:

Luc.2 · *1.Pet.2*

E

Quis det te, nepos mi, sugentem ubera matris meæ. (ista tua benignitate concitata) inueniens te foris, osculabor te: & non despicient me. Apprehendam te, introducam te in domum matris meæ, & in cubiculum eius, quæ me concepit. Docebis me. Dabo tibi poculum ex uino condito, & de latice malorum punicorum meorum.

rit germen. Intueamur & meliores iſtos, qui non ſolum folia, ſed etiam flores tulerunt, quos hic per germen intelligit. An floruerint mala punica. An charitatis initium in aliquibus apparuerit. Oportet enim nos circumire, & omnem diligentiam idoneam adhibere. Id namq; faciens te promerebor. Quamobrem, illic, inquit, dabo tibi ubera mea. Quæ enim illis præſtantur, ea in te ipſum collata arbitraris:
Matth.25 Quamdiu, inquiens, feciſtis uni de his fratribus meis minimis, mihi feciſtis. Mandragoræ dederunt odorem. Mandragoræ uis eſt, ut medici tradũt, ſoporifera. Quare
Col.3 cum præceptum ſit nobis, ut mortificemus membra, quæ ſunt ſuper terram, non ut ea morte afficiamus, ſed ut mortua malis actionibus reddamus, merito mandragoram hoc loco poſuit, & dixit: Mandragoræ dederunt odorem. Id eſt, cœperunt homines dormire peccatis. Et quemadmodum, qui mandragoram hauſerunt, corporis motiones non ſentiunt: ita qui piæ doctrinæ poculum biberunt, perturbationes ſtudent conſopire. Nec uero mandragoræ ſolum dederunt odorem, uerum etiam in portis noſtris omnes nuces. Variis enim abundant fructibus, qui diſciplinam noſtram ſuſceperunt. Ego autem nouas ſuper ueteres, quas dedit mihi mater mea, ſeruaui tibi, nepos mi. Veteris enim teſtamenti præcepta, & noui teſtamenti mandata, quæ a matre mea, Spiritus ſancti gratia accepi, ſeruaui tibi, & depoſitum integrum cuſtodiui. Huic loco conueniunt ea, quæ ad Timotheum a beato Paulo ſcripta ſunt: Bonum certamen certaui, curſum conſummaui, fidem ſeruaui. Iam repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ, quam reddet mihi dominus in illa die iuſtus iudex.
Matth.13 Et illud item, quod in euangelio a domino dictum eſt: Simile eſt regnum cælorum homini, qui profert de theſauro ſuo noua & uetera.

Trium Patrum.

SPONSA igitur ad diſcipulas dicit. Iam ſponſo meo preces ueſtras exponam. Veni nepos mi egrediamur in agrum. Age, dilecte mi, exeamus, & ego, quæ te myſtice contemplor, & tu, qui ſic a me ſpectaris, ad chorum diſcipularum mearum, quem ut agrum a tribulis & ſpinis, a uitæ ſollicitudinibus, & prauis cogitationibus, ipſum ſuffocantibus, purgaui. Egrediamur autem oſtendentes illi ſpiritalem coniunctionem noſtram in uirtutum moribus per actionem expreſſis. Egredientes uero, ut dictum eſt, commoremur in uillis, in animabus, quæ nomini tuo, ut uillæ incolas ſuos, cunctas intelligendi appetendique potentias, & ſenſus in unum cogentes dedicarunt. Has tu domicilium tibi in ſpiritu ſancto conſtitues. Ego autem illis meipſam, quo tibi placeant, exemplum præſtabo. Mane ſurgamus ad uineas. Tu qui es iuſtitiæ ſol, cognitionis lucem emittens in animas, laborum fructũ ferentes patientiam, quæ quaſi botrus quidam per multas tribulationes uinum lætificans cor hominis ſtillat propter ſpem futuræ remunerationis: Ego autem ſecundum ipſum ſolis ortum patientiæ mores illis oſtendens exemplo meo. Ita porro ſurgentes uideamus, an floruerit uinea, an germen floruerit, an floruerint mala punica. cõſpiciamus tum ipſe qui in abſcondito uides, tum ego, quæ in manifeſto, utrum diſciplinarum a me inſtitutarum fides (quæ ut uitis in palmites, ſic ipſa in uarias uirtutes diffunditur) floruerit intus quidem per habitum ex rationibus uirtutum, foris autem per actionem ex moribus atque inſtitutis ipſarum. Nam animæ flos ex uirtutum rationibus germinat per mores ipſarum in carne, cuius fidei flos tum arcanus, tum manifeſtus eſt flos, malorum punicorum, quæ intrinſecus quidem dulcem fructũ continent, extrinſecus autem auſterum corticem præferunt. Etenim fidei quoq; fructus in occulta quidem animæ affectione propter futuri præmii ſpem lætitiam affert. In exteriore autem carnis ſenſu propter uirtutis labores præbet acerbitatem. Illic dabo

ubera

A ubera mea tibi. In agro uidelicet illo, quem dixi, discipularum mearum proferam tibi sponso meo, quam instituendis illis adhibeo doctrinam moralem & naturalem, ut per hanc ducens eas ad disciplinam arcanam, ostendam rerum naturam te suum auctorem indicare per notas quasdam ut ueritatem: non autem ut iuxta prudentiam Græcorum stultitiam naturali rerum cognitione sic eas imbuam, ut procul a te ueritate discedant. Etenim mandragoræ dederũt odorem. Rerum quippe sensibilium species, & ipsius scripturæ notæ quasi mandragoræ quædam faciunt, ut mens per sensum illis inhærens, non autem per eas ad ueritatem uigilanter ascendens, obdormiscat, & torpore ueluti stolida teneatur. Præbuerunt odorem rationum ueritatis in rebus omnibus existentis, si spiritaliter considerentur. Quamob-
B rem & in portis nostris omnes nuces. Hoc est, in sensibus meis (qui ueluti portæ quædam educunt quidem me ad te ut rerum omnium causam, per naturalẽ ipsarum in spiritu contemplationem, inquirendum: introducunt autem te ad me per mentis cognitionem) promptæ sunt omnes in rebus procreatis insitæ ueritatis rationes, quæ tanquam nuces tum per scripturæ notas, tum per rerum sensiliũ species Iudæorum Græcorumq; stultitiam nutriebant. Vnde nouas super ueteres, nepos mi, seruaui tibi. Hoc est recentes euangelicas rationes (gratia spiritus renouante) cum antiquis Græcorum Iudæorumque ignorantiæ tum naturalibus tũ scriptis rationibus coaceruatas seruaui tibi, quoniam & per scriptas illas purgata sum, ac moribus instituta, & per naturales illuminata, ut per eorum, quæ facta sunt, contemplationem, te
C conditorem omnium auctoremque cognoscerem; & per spiritales perfecta atq; absoluta, ut te cum patre & spiritu consubstantialem intelligerem, & prædicarem.

Theodoriti.

QVIS det te, nepos mi, sugentem ubera matris meæ. Ipse quoque, ut homo, omnem accepit spiritus gratiam. Puer enim, inquit, crescebat, & confortabatur spiritu, & gratia Dei erat in eo. Itaque sponsa ineffabili susceptæ humanitatis mysterio stupens, etiam tu, inquit, suxisti ubera matris meæ. Ceterum ut dictorum seriem atque ordinem seruemus, initium paulo altius repetentes sententiæ summam breuiter percurramus. Accepi, inquit, non solum uetera, sed etiam noua matris meæ, *Luc.2*
D eaque tibi conseruabo. Verum ipse quoque propter singularem benignitatem tuam naturam meam suscipiens, eadem, quæ ego ubera sugere uoluisti, ut in hoc etiam te fratrem meum declarares. Suxisti autem non quòd indigeres, sed ut doceres me, quo modo mihi sugendum esset, & quo ex ubere gratia elicienda. Iccirco & ad baptisma accessisti, non ut peccatorum sordes ablueres, cum peccatum non admiseris, nec inuentus sit dolus in ore tuo. Neque ut Sancti spiritus reciperes gratiam, *1.Pet.2* cuius eras plenus: sed, mihi ut indicares, quæ sint spiritus dona, & qua ratione possim sugere gratiam spiritus. Ideo sub columbæ specie descendit Spiritus sanctus, non ut præberet tibi, quæ non haberes, plenus enim eras gratiis ipsius, sed ut mihi demonstrares, quod sit baptismatis munus. Itaque stupore commota, dico:

E

Quis det te, nepos mi, sugentem ubera matris meæ. (ista tua benignitate concitata) inueniens te foris, osculabor te: & non despicient me. Apprehendam te, introducam te in domum matris meæ, & in cubiculum eius, quæ me concepit. Docebis me. Dabo tibi poculum ex uino condito, & de latice malorum punicorum meorum.

AMORE enim tuo ebria non ſolum in thalamo,& intra lectuli uelũ, ſed etiam in foro & publice ruam in complexum atque oſcula tua, neque me id facientem ſpectatores incuſabunt, cum perſpexerint caritatis flammam. Inde te apprehenſum introducam in domum matris meæ, & in cubiculum genitricis meæ. Quæ autem eſt domus Spiritus ſancti?(hic enim ſponſam genuit) niſi diuinum templum, quod cæleſtem imitatur Hieruſalem, quò qui ingrediuntur ſponſæ dignitatem ſuſcipientes, cum fiducia ſponſum alloquuntur? Et illic, inquit, potabo te uino condito,& latice malorum granatorum meorum. Conditum uinum appellat doctrinam diuina refertam gratia,ac ueluti unguẽtis atq; aromatibus conſperſam,atq; odoriferam. Laticem autem malorum granatorũ uocat utilitatem,quæ ex caritatis fructibuscõficitur.

Trium Patrum.

QVIS det te, nepos mi, ſugentem ubera matris meæ ? Quoniam prior aduentus tuus me ad te perfruendum præparauit, ecquis tribuet mihi ſecundo aduentu tuo dilectum meum nobiſcum in patris regia (quæ fidelium eſt mater, ſuperna Hieruſalem) nouum bibentem poculum, quod ex ipſa in nos, per gratiam, ſine medio,quaſi lac ex matris uberibus in filios ipſius fluat, atque ita ſalutem animarum noſtrarum nutriat, finemque fidei præbeat, nempe bonorum, quæ ſupra naturam ſunt, communionem, & diuinam illam, atque incredibilem uoluptatem, quam ipſe naturaliter obtinens, dignis coniunctus per gratiam impertitur. Sic enim inueniens te foris ſuauiabor. Et nemo ſane me contemnet. Ita cognoſcens te, non ut nunc per fidem, ſed per aſpectum foris extra diuinam ſubſtantiam tuam, in noſtra ſubſtantia incorruptionem nobis atque immutabilitatem in communi dilargientem reſurrectione, perfruamur te, & nemo quidem deſpiciet me, licet nunc a mundi ſapientibus ſpernar, quòd propter amorem tuum caduca cuncta contemnam. Quis autem erit mihi fruendi modus? Apprehendam te, introducam te in domum matris meæ,& in cubiculum eius, quæ cõcepit me. Dabo tibi poculum de uino condito,de latice malorum granatorum meorum. Capiam te, qui mihi diuinitatem elargiris, cupida ſplendoris tui, in eoque contemplando introducam te in mentem, quæ domus eſt gratiæ Spiritus ſancti, a qua ut a matre per baptiſma genita ſum, & propter ſimilitudinem illius eſt capax. Cubiculum autem rurſum eſt ipſius, quoniam propter imaginem theſauros eius in ſe reconditos habet. Quæ quidem gratia concepit me per fidem. Ad hæc tibi ſitienti ſalutem meam, quaſi poculum quoddam, offeram perpetuam tui, qui ueritas es, cognitionem,ex compoſitione diuerſarum rationum, quæ in omnibus creaturis, ſcripturaque ſunt inſtructam & concinnatam. Hæc enim, tanquam uinum odoratum lætificans cor, lætitia conſpergit animas, a quibus percipitur, perennemq; mihi tui,ut ſummi boni,amorem infundit, ex præſtantia timoris tui, & deſiderii te perfruendi. quorum quidem tanquam malorum punicorum alter acerbitate ſua me comprimit, alterum dulcedine oblectat.

Theodoriti.

Sponſa his uerbis ſponſum allocuta, cum adoleſcentulis ita loquitur:

Leua eius ſub capite meo, & dextera illius amplexabitur me.

Superior ſum pœnarum minis, & dexteræ tuæ capio benedictiones. Ideo leuam ſuam ponit ſub capite meo,& dextera ſua me complectitur.

Adiuraui uos,filiæ Hieruſalem, per potentias & fortitudines

A agri, ut suscitetis, & excitetis caritatem, donec uoluerit.

OPORTET enim assidue a uobis illam excitari atque inflammari, ut ardenter ipsum concupiscatis, & quemadmodum ipse uult, contendatis ad perfectionem. His a sponsa pronunciatis adolescentulæ omnem ipsius exellentiam conspicatæ, præ stupore dicunt:

Quæ est ista, quæ ascendit dealbata, innixa super nepotem suum?

ET non dicunt albam, sed dealbatam. Sponsa enim nigra de sponso, nepos meus inquit, candidus, non autem dixit, dealbatum. Natura enim est talis. At ipsa cum esset denigrata, propterea quòd eam sol aspexisset, dealbata est, & candoris sponsi particeps effecta, qui sicut lux existens ipsam lucidã & reddidit, & appellauit: & sanctus existens sanctã & fecit, & nominauit: & cum sit resurrectio, resurrectione dignam esse uoluit: sic etiam albedinem suam illi communicauit. Quocirca adolescentulæ eam cõtuentes, Quæ est, inquiunt, ista, quæ ascendit dealbata, innixa super nepotem suum? Ab ipso enim recta, & quasi manu ducta, ascendit in cælum, & iter facit ad dilectum suum per firmam in ipsum fidem. Post hæc sponsus illam ita compellat: Can.5 Can.1 B

Sub pomo excitaui te. Illic peperit te mater tua, illic peperit te genitrix tua.

C HAEC uerba nobis erunt intellectu facilia, si quæ huius uoluminis initio dicta sunt a sponsa, meminerimus. Sic enim ad sponsum loquebatur: Sicut pomum inter ligna siluæ, ita nepos meus inter filios. In umbra illius desideraui, & sedi: & fructus eius dulcis gutturi meo. Quoniam igitur futurorum bonorum umbra sunt ea, quæ nobis hic data sunt (nunc enim, inquit, beatus Paulus, uideo sicut in speculo, sicut in ænigmate, tunc autem facie ad faciem) concupiuit autem sponsa in umbra sponsi sedere, hoc est, in arrha nunc concessa (nam pomum appellat sponsum ob eas, quas diximus, causas) necessario sponsus ait: Can.2 1.Cor.13

Sub pomo excitaui te. Illic peperit te mater tua.

D CREDENTES enim ea, quæ de saluatore nostro prædicata sunt, ad baptisma diuinum accessimus, & accedentes regenerationem consecuti sumus. Nam peperit nos gratia Spiritus sancti, ut Actuum testatur historia. Cum enim diuinissimus Petrus ad eos, qui conuenerant, de saluatore nostro concionatus esset, & illi, qui audierant eius uerba compuncti dixissent ad Petrum: Quid faciemus, ut salui simus? Petrus ad eos, ut scriptor refert, pænitentiam, inquit, agite, & baptizetur unusquisque uestrum in nomine Iesu Christi, & accipietis donum Spiritus sancti. Vobis enim facta est repromissio. Quare merito sponsus ad sponsam. Act.2.

Sub pomo, inquit, excitaui te. Illic peperit te mater tua, Illic
E peperit te genitrix tua.

NEC frustra geminantur hæc uerba. Vt enim ostenderet, quæ mater esset, dixit genitrix tua. Post hæc præcipit ei, dicens:

Pone me ut signaculum super cor tuum, ut signaculum super brachium tuum. Quia fortis est ut mors caritas. Dura sicut infernus æmulatio. Scintillæ eius, scintillæ ignis. Prunæ ignis flammæ eius. Exemplaria quædam habent, non,

Scin-

Scintillæ eius ſcintillæ ignis, ſed, alæ eius alæ ignis: prunæ ignis flammæ eius.

SPONSVS igitur ad animas, quas ſponſam diuina uocat ſcriptura, pone me,
inquit, pro ſignaculo in corde tuo, & ſuper brachium tuum. Cor quidem appella
Exod.29 animæ uim contemplatiuam, brachium autem actiuam. Quamobrem & ſacerdoti-
Num.18 bus a populo tum brachium dexterum, tum pectuſculum ſeparabatur. Vult ergo ſal-
uator noſter, ut eum pro ſignaculo in contemplationibus & in actionibus noſtris ha-
beamus, & notam ipſius in omnibus tum dictis tum factis imprimamus. Sic enim
erunt ut numiſmata regia non adulterina, ſed regiã imaginem præferentia. Hoc au-
tem tibi factu, inquit, non erit difficile, ſi erga me retinueris caritatem, quæ fortis
Gen.2 eſt, uti mors. Quemadmodum enim hæc, poſt latam a Deo ſententiam, omnibus
dominatur, ſic etiam ipſa ſuperat omnia, adeo, ut mortem etiam uincat. Si æmula-
tionem poſſederis. Quæ quidem in te ſi uiguerit, nõ patieris ullam aliam eſſe te præ-
ſtantiorem, ut tu quidem ignaua timidaque torpeſcas, illa uero conſuetudine mea
potiatur. Dura enim & ad expugnandum difficilis eſt æmulatio, perinde, atque in-
fernus. Infernum autem ex opinione, quæ inualuit, uſurpauit, hoc etiam morti no-
men imponens. Ita fortis autem eſt caritas, quia primum uolucris eſt. deinde
circum alas ſuas habet flammam ignis & ſcintillas eiaculatur. Quid autem, cum
tam ignea flammeaque ſit, ea poſſit eſſe uehementius? præſertim cum ignis eius ſit
ex eo genere ignium, qui non extinguuntur?

Aqua enim, inquit, multa, non poterit extinguere caritatem, nec flumina obruent illam.

IDQVE teſtimonio confirmant ſuo cuncti tam in ueteri, quàm in nouo teſta-
mento ſanctitate præſtantes uiri. Nam Abrahæ caritatem erga Deum nec uitæ tra-
ductio in terra aliena, neque in inopia & fame neceſſitas, neque uxoris ereptio,
neque filii ablatio, neque de puteis contentio potuit extinguere. Neque Iſaac cari-
tatem moleſtiæ, quibus afflictus fuit. Neque caritatem Iacob aſſidui labores, & do
lores uitæ. Quid Ioſeph tentationibus acrius? qui a fratribus uenditus eſt, & paren
tibus, a quibus diligebatur, & maiorum ſuorum priuatus eſt domo, & libertate,
& fortunis, & indigne ſeruiuit, & pudicitiæ præmium calumniam retulit, & in car
cerem coniectus eſt, & incommoda ſuſtinuit innumerabilia, quibus tamen omni-
bus caritas eius erga Deum ſplenduit illuſtrior. Atque, ut magnum Moſem, & Io-
ſue imperatorem, & eximios prophetas Samuelem, & Dauidem, & Heliam, &
Eliſæum ſilentio prætereamus, quid babyloniis immanius, aut truculentius umquã
fuit? Quid camino ignis ab illis incenſo formidabilius? Attamen ne ille quidem
trium puerulorum extinxit caritatem. ſed eam magis incendit, atque excitauit.
Quid leonibus illis, quibus beatus Daniel obiectus eſt, ſæuius, aut terribilius? At
illum quoque caritas erga Deum reddidit fortiorem. Denique, ut ſanctos alios in
præſentia prætermittam, ſolus beatus Paulus ſatis erit ad indicandam nobis uim
Rom.8 caritatis, quippe qui maxime omnium illam expertus eſt. Quis enim nos, inquit,
ſeparabit a caritate Chriſti? tribulatio? an anguſtia? an perſecutio? an fames? an
Pſal.45 nuditas? an periculum? an gladius? ſicut ſcriptum eſt, Propter te mortificamur to-
ta die, reputati ſumus ſicut oues occiſionis. Sed in his omnibus, inquit, ſupera-
mus propter Chriſtum, qui dilexit nos. Hæc quidem idonea ſunt ad caritatis ui-
ctoriam demonſtrandam. Verum ea, quæ ſubſequuntur celebrant atque extollunt
illam clarius multo. Subiicit enim: Certus ſum enim quòd neque mors, neque ui-
ta, neque angeli, neque uirtutes, neque altitudo, neque profundum, neque ulla
alia

A alia creatura poterit nos separare a caritate Dei, quæ est in Christo domino nostro. Vt ostendat eam esse rerum omnium potentissimam, uerbis effingit creaturam, quæ non est, & cum illa comparat caritatem Dei, demonstratque hanc esse fortiorem. Itaque sponsus merito,

Aqua multa, inquit, non poterit extinguere caritatem: & flumina non obruent illam. Si dederit uir omnem uitam suam in caritate, despectione despicient eum.

QVI uictum, fortunas, ac uitam denique profuderit pro caritate, eum contemnent, & pro nihilo ducent ii, qui sunt caritate spoliati ac nudi. Quamobrem beatus B Paulus dicebat: Maledicimur, & benedicimus. Persecutionem patimur, & sustinemus. Blasphemamur, & obsecramus. tanquam purgamenta huius mundi facti sumus omnium quisquiliæ usque adhuc. Id enim profecto cōtingit iis, qui uertigine uexantur, ut, cum ipsi minime consistant, omnia tamen moueri putent. Ita caritatis expertes, eos, qui caritate sunt præditi, ut stultis atque insipientibus detrahunt. Quod tamen tantum abest ut officiat caritati, ut eam reddat ardentiorem. Apostoli contumeliis affecti benedicebant. Vexati calumniis obsecrabant. Et cum existimarentur, quasi excrementa mundi, se omnium adhuc esse illuuiem & sordes fatebantur. 1.Cor.4

C

Trium Patrum.

Deinde ad discipulas suas sermonem conuertens, causam exponit, quamobrem ea dixerit ad sponsum suum;

Leua eius sub capite meo.

QVIA sponsi comminationes suppliciorū, quæ a sinistra eius collocandis impendent, nunc sub capite meo, sub mente uidelicet, quæ animæ meæ pars est præcipua, sensus subiiciunt: iccirco futurum spero, ut eius dextera (promissa nimirum regni cælestis bona, quæ a dextris collocandos manent) me sit complexura, id est, comprehensura me totam in futuro sæculo, infinitam animæ, & corpori lætitiam præbēs.

D Adiuraui uos, filiæ Hierusalem, per potentias & fortitudines agri, ut suscitetis, & excitetis caritatem, donec uoluerit.

DIVINORVM mysteriorū expositione tanquam iureiurando uos confirmaui, discipulæ meæ, quæ in sancto spiritu uideo eum, qui nos patri suo reconciliauit: dum causam ostendi, qua per intellectiuas, actiuasque potentias, perque fortitudines in hoc mundo ualentes, uirtute excitetis, & scientia suscitetis eum in uobis (nam dormire uidetur, dum ignoratur, quod rectum bonumq; est, nec reipsa perficitur) qui dilexit nos, & seipsum ut nos redimeret, obtulit: donec secundo aduentu suo uoluerit, quæ sua per naturam sunt propria, ea in nobis per gratiam accipientibus exe- E qui. Discipulæ admiratione ac stupore plenæ de magistra,

Quæ est, inquiunt, ista, quæ ascendit dealbata, innixa super nepotem suum?

QVAENAM est hæc, quæ tam perite docens, a rebus arcanis ad magis arcanas reconditasq; progreditur? ab omni peccatorum macula purgata, atque innixa nepoti suo? Sponsus igitur animaduertens sponsæ in discipulis instituendis diligentiam, amplectensque illius ad bonum sedulitatem, commonet eam prioris uitæ, ut summisse de se sentiat, nec laudibus elata incidat in arrogantiam,

Sub

Sub pomo, inquiens, excitaui te. F

ID EST, sub rebus istis procreatis, quæ suauis pomi instar, sensus omnes oble ctant, te desidia ad bonum amplectendum inertem, & rerum caducarum studio consopitam excitaui, prouidentiæ, iudiciique rationibus & sermonibus impellens ad desiderium mei. etenim,

Illic peperit te mater tua. Illic peperit te genitrix tua.

IN affectione scilicet rerum fluxarum concepit te prima mater tua Eua generans cum uoluptate, & pariens cum dolore. Quibus affectionibus, rerum fragilium desiderio, laborabas, uoluptatem sequens, doloremque fugiens, ad uoluptatis finem ita G contendens, ut a dolore uelles separari, quod quidem fieri nullo modo potest. Proinde si cupis ab istis perturbationibus esse libera, pone me ut signaculum super cor tuum: ut signaculum super brachium tuum. In me nimirum exemplari permaneto, principe quidem tui parte mente seruans imaginem per ueram contemplationem & desiderium mei: ui autem, qua ad agendum uales, similitudinem seruans per actionem minime simulatam, ardentemque declinationem a malo. Sic enim ipse quoq; in te manebo, tuasque, ut signaculum, tum intelligendi, tum agendi potentias a rerum fragilium & caducarum affectionibus integras conseruabo.

Quia fortis est, ut mors, dilectio: dura sicut mors æmulatio. Hoc est, si in caritate mea permanseris, & ego in te permanebo, & conseruaberis, ut dictum est. Nam H integra atque perfecta erga me caritas tam fortis est, ut, mortis instar, omnes ad malum motiones atque impetus sedet. æmulatio autem propter me malo non cedit, sed tanquam infernus rationi repugnantes motus uincit, uinctosque, ne progredi possint, coercet. Alæ enim eius alæ ignis. prunæ ignis flammæ eius. Opera quippe ardentis erga me caritatis sunt huius alæ, quæ illustrat in luce ueritatis mentẽ per contemplationem, atq; ignorantiæ tenebras discutit, & per actionem atque opera mandatorum malitiam omnem (ut flammæ materiam accensu facilem) absumit, & incrementum suggerit. Quamobrem aqua multa non poterit extinguere caritatem, & flumina non obruent ipsam. Fluentes nimirum, ut aquarum copiæ, ex molestarum hieme tentationũ multæ tribulationes, & alii super alios, tanquã amnium fluctus, ingruentes earũ impetus, quibus nequitiæ spiritus caritatem erga me conantur aut radicitus per impietatẽ in Deum euellere, aut per odium in proximũ obruere, nec poterũt extinguere ipsam per blasphemiam, nec obruere atq; abolere per contẽptum mandatorũ, quæ caritatem tum erga me declarant, tum perficiunt erga proximum. Attamen si dederit homo omnem uitam suam in caritate, despectione despicient eum. Si quis rerum istarum fragilium blanditiis minime effeminatus aut deceptus, propter suam in me caritatem omnia bona sua pauperibus distribuerit, aduersariæ potestates eum aspernabuntur eo nimirum contemptu, quo Iob, omnibus illi diuitiis ademptis, ita despexerunt, ut eum a me per carnis dolores explorandum flagitantes, etiam amicos eius ac ipsum contumeliis uexandum incitarint. Hæc tu perspiciens, cum omnia mandata mea custodieris, & permissu meo te carnis dolor inuaserit, cogita id tibi contingere, non quòd prouidentia non sit, quæ cuncta gubernet ac moderetur, sed ut tua tentationibus minime succumbentis erga me caritas fiat omnibus manifesta.

Soror nostra parua, & ubera non habet. Quid faciemus sorori nostræ in die, in qua uerbum factum fuerit in ea? Si murus est, ædificabimus super eam propugnacula argentea. Si ostium est, describamus super eam tabulam cedrinam.

Theo-

A

Theodoriti.

SANCTI illi prophetæ, qui in ueteri testamento præstiterunt, cum sponsam spiritali ætate paruulam, & papillis imperfectis adhuc atque reconditis cernerent, ut nuptiarum conciliatores atque internuncii, secum ipsi, sic, ut arbitror, loquebantur: Quando rex sororem nostrã iam in sponsam est accepturus, quæ parua est, atque uberum expers, neque enim uim habet prolificam, nec doctrinæ lac, aut solidum cibum potest egentibus subministrare, quid facto opus sit, nobis est cogitandum. Cum igitur magno regi copulanda sit, & tanquam murus futura domus ipsius, ut curet & custodiat ea, quæ intus sint, & tanquam ostium, ea, quæ recon-
B dita fuerint, conseruet: tanquam super muro quidem ædificemus argentea propugnacula, hoc est, eloquia ratione splendentia. Eloquia enim domini eloquia casta, *Psal. 11*
argentum igne examinatum, probatum terræ: ut in ipsis consistens hostes sagittis petat, & insidias struentes persequatur. Ipsi autem, ut ostio, tabulas, easque cedrinas, quæ peccati corruptionem suscipere nequeant, imponamus. putredinis enim expers est cedrus.

Trium Patrum.

SPONSA Christi ecclesia, cum iam suam ipsius ab eo securitatem esset assecuta, cuperetque tum Iudæorum tum gẽtilium a se initiatorum multitudinem per
C baptisma ex scientia & uirtute ad perfectionem peruenire, hæc de illa ad sponsum uerba facit. Soror nostra parua, & ubera non habet. Quæ naturæ similitudine soror est nostra, multitudo, parua adhuc est propter infidelitatem, & ideo rationes, & mores, qui a te sponso tanquam ubera exhibentur, ut salutem suam ex illis sugat, non habet. Et quid faciemus sorori nostræ in die, in qua uerbum factum fuerit in ea? Quid de hac, quæ nostra soror dicitur, eo tempore agemus, cum per fidem accipiet prædicationem tuam? Si murus est, ædificabimus super eam propugnacula argentea. & si ostium est, describemus super illam tabulam cedrinam. Si legalium præceptorum obseruatione tanquam murus extructa est, imponemus super eam ueluti propugnacula argentea, fulgentes in legali littera mysteriorum ra-
D tiones. Quòd si naturali contemplatione per sensum aperta est, tanquam porta, cognitionis aditum patefaciens, formemus in ea quasi tabulam cedrinam, mentem, quæ sensus contrahat imperfectos, quæque fidem ex operibus perfectam habeat, & gladio spiritus amputet tum falsas omnes opiniones, tum uirtutis defectus, atque excessus, quibus ex rebus perfectionem in te huic, quam dixi, multitudini, tu quidem largieris, ego autem ministrabo.

Theodoriti.

Ad hæc sponsa respondet sponsi magnificentia atque opibus confisa.

E Ego murus, & ubera mea turres. Ego fui in oculis eius, quasi reperiens pacem.

CVM enim me præsciuerit, & prædestinauit: & sciens, quòd pacem quæram, & persequar eam, & persequens comprehẽdam, me tum pacificam appellauit, tum sulamitidem, & murum fecit inexpugnabilem, hostibus formidandum, atque ubera mea, id est doctrinam moralem & theologicam in sublime extulit, & quasi turrem constituit, ut ex ea pugnans sponsi hostes propellam. Neque uero sum murus solum, ut dixi, sed uinea.

Vinea,

Vinea enim, inquit, fuit Salomoni in Beleamon. Tradidit eam custodibus. Vir afferet pro fructu eius mille argenteos.

SYMMACHVS illud: Beleamon, uertit: in retentione populi. Aquila autem: in habente multitudine. Hanc ergo uineam Deus olim credidit Israeli. Sed cum is non modo seruos ad fructum exigendum missos lapidibus obruisset, & occidisset, uerum etiam heredem ipsum egisset in crucem, illi ex sententia domini uinea fuit ablata, dataque genti facienti fructum eius. Iccirco sponsa, Salomoni, hoc est, pacifico, inquit, uinea fuit in Beleamon, id est, in retentione populi, uel, in habente multitudine. & illam tradidit custodientibus. Vineam autem uocat homines, qui ad pietatem accesserunt, seruantes uero, & colentes, & custodientes, eos, qui sacerdotali funguntur munere, quibus mandatum est, ut eam spiritali doctrina simul & irrigent, & tueantur. Porro quòd dicit: uir afferet pro fructu eius mille argenteos: significat hic numerus dexteræ manus unitatem. Quod quidē fructum ferentis salutem indicat. Ab hoc enim is, qui uineam plantauit, fructum alium non exigit, quàm ipsius plantatæ, fructumq; ferentis salutem. Quamobrē sponsa,

Vinea, inquit, mea coram me est, Mille Salomoni.

QVOD autem dicit, eiusmodi est (oportet enim, ut quod obscurum est, pro uiribus perspicuum reddamus.) Et uinea, inquit, mea est, & fructus est meus. Mille enim argentei, qui pacifico sponso, hoc est, Salomoni putantur exhiberi, coram me sunt. Eos enim mihi iterum reddet. Nam quòd in præsentia fructum exigit, id facit, quia salutem meam exoptat, mèque saluam cupit intueri.

Vinea mea coram me est. Mille Salomoni. Et ducenti custodientibus fructum eius.

VINEAE mercedem custodes accipiunt, & mercedem definitam. Qui quoniam quinque sensus uineæ custodiunt, uisum, gustum, odoratum, auditum, & tactum, iure ducentos accipiunt, quem quidem numerū mille ut quintam sui partem quinquies continet. Digni enim sunt, qui Dei uineam custodiunt, ut præmium recipiant ab eius plantatore. Itaque non solum sponsus, sed etiam sponsa se iis mer-
1.Cor.3 cedem daturos pollicentur. Et beatus Paulus, si cuius, inquit, opus manserit, quod superædificauit, mercedem accipiet. Et iis, qui in uinea laborauerant, cum adue-
Matth.20 nisset uespera, iussit paterfamilias dari singulos denarios. Constat igitur apud Deū
Matth.10 nihil esse fine mercede. Quòd si qui dederit calicem aquæ frigidæ uni ex paruulis
Mar.9 minimis, non perdet mercedem suam, quanto magis a domino uineæ præmium accipiet is, qui uineam custodit? Ipsa quoque uinea quinque sensuum obediētiam exhibebit, & implebit ducentos, qui quinquies sumpti definite sunt eorum, qui re & factis sensus ipsos custodiunt. Nā numerus millenarius in Christo significat perfectionem. Cum sit unitas absoluta, eiusque rationem non solum ui, sed etiam re in se ipso contineat. Ab unitate enim incipit, & per unitatem ostenditur, & unitatis effector est. Nam unitatis nota mille & myrias indicantur. Numerus uero ducenarius naturæ nostræ in se ipsam redactæ per obseruationem mandatorum significat constitutionem, quippe qui decies repetitum per decem mandata uicenarium cōtinet ex quater quinque compositum, & propterea naturam nostram quæ ex materia formaque constat ostendentem. His dictis sponsa insigni cum modestia ardentique bonorum futurorum desiderio hæc item ad sponsum loquitur. Qui sedes in hortis, amici attendentes, uocem tuam audire me facito. O sponse mi, tu, qui in

natura

A natura tum intelligibili, tū ſenſibili, quæ, tanquam horti, uoluntatibus tuis plantatæ ſunt, requieſcis: alii præter nos ſunt, qui quoniam corporis uinculis non diſtrahuntur, intentis in te oculis perpetuo contuentur, angelici nimirum ordines a materia remotiſſimi. Ego uero, quæ eiuſmodi aſtricta ſum uinculis, uereor, ne deficiam, ac retrocedam, & muter. Itaque ſecundum aduentum tuum ſedulo flagitans atque expectans ſupplico, ut audire me facias uocem illam tuam optatiſſimam: Venite, benedicti patris mei: poſſidete paratum uobis regnum. Atque ita *Matth. 25.*

Fuge, dilecte mi, & aſſimilare capreæ, hinnuloue ceruorum
ſuper montes aromatum.

B ADVOCANS enim iuſtos ad paratum ipſis regnum a mundi cōſtitutione, abſcede a prouidentia, quæ per ſenſus exercetur, dignos trahens ad ſublimitates gratiarum, eos ſpiritali odoris ſuauitate per diuinitatem perfundentium, quibus tu quaſi capreæ aut cerui hinnulus uenenoſas deſtruens feras, nequitiæ ſpiritus in nos ſæuientes interimas, & bello, quo nos oppugnāt, finem imponas. Atque utinam nos quoque ſerpentium morſus euitemus. Quod ſi forte in illos inciderimus, ad eum, qui pro nobis exaltatus eſt, reſpicientes, curationem hauriamus.

Trium Patrum.

C MVLTITVDO ex Iudæis ad fidem uocata, cum de ſe uerba illa (ubera non habet. Et: ſi murus eſt,) a magiſtra ſponſa dici animaduertiſet, ad utrunque reſpondens iactabunda quodammodo, Ego, inquit, murus; & ubera mea ſicut turres. Murus ſum ego plane, ex Iſraelitis conflata multitudo, utpote exædificata legalium mandatorum diſciplina, quale eſt illud: Non mœchaberis, & reliqua. *Exod. 20.* Turribus autem uidentur ſimiles figuræ & notæ illæ legalis litteræ, quæ mihi uberum inſtar cibum infantibus & rudibus nutriendis atque imbuendis idoneum ſubminiſtrant, meq; gentilium moribus inexpugnabilē cuſtodiunt. Etenim (Ego fui in oculis eius, quaſi reperiens pacem) Ego profecto uiſitatione diuina digna quondam fui. Ac tametſi ueram pacem nos proprio patri reconciliantem non agnoui,
D eam tamen per figuras in prophetis didiceram. Ad hāc ſponſa, uti magiſtra, quid, inquit, mihi uetera proponis (uinea fuit Salomoni in Beelamon) ſpiritalis ſcilicet plantatio fidelium eccleſia facta eſt pacifico regi in multitudine gentium, id enim ſignificat Beelamon. Tradidit uineam cuſtodibus. Id eſt, commiſit eccleſiā apoſtolis & doctoribus, qui uigilanter cuſtodiunt eam: ne uariæ aduerſus illam hæreſes inſurgentes eam uaſtent, atque unitatem ipſius in diuerſas ſecent opiniones.

Vir afferet pro fructu eius mille argenteos. Is nimirum, qui ex numero perfectorum, deſtructis, quæ erant paruuli in afferendo his ab initiatoribus ſpiritali eccleſiæ fructu, purgatione ſcilicet, & perfectione, fert tanquam mille argenteos purgationis atque illuminationis perfectionem. Mille, inquiens, tibi Salomon,
E & ducenti cuſtodientibus fructum eius. Perfectio quidem munus eſt tuum, qui rerum es & principium, & finis; qui & pax ipſa es, & pacis conciliator. Naturæ autem noſtræ inſtauratio fit per mādatorum tuorum obſeruationem, qui quidem eſt noſter eccleſiæ fructus. Sponſus audiuerat ſponſam ad diſcipulas ita de ſe loquentem; Tradidit uineam cuſtodibus. Itaque, ne uerbis illis auditis putarent, ſe uineæ curam abieciſſe, ait ad ſponſam: Vinea mea coram me eſt. Quamuis cuſtodes aliquos eccleſiæ meæ conſtituerim, tamen ego dominus eius ſponſuſq; ſum, & cuſtodum ſtudium mea nititur cura & prouidentia. Niſi enim cuſtodiero, fruſtra uigilat, qui cuſtodit. Sponſa autem ſponſo reſpondet. *Pſal. 126.*

L Qui

Qui ſedes in hortis (amici attendentes) uocem tuam audire me facito. Fuge, dilecte mi, aſſimulare capreæ, hinnuloue ceruorum ſuper montes aromatum.

AD ſponſum hæc item loquitur, quem in hortis ſedere dicit. Horti autem diuina ſunt templa, martyrum monumenta, eorum, qui ſolitariam amplexi ſunt uitam, conuentus. In his mille argenteos pro fructu uineæ afferentibus, ſponſum aſſerit habitare: atque illum obſecrat, ut non ſolum cum angelicis uirtutibus colloquatur, ſed ſe ipſam quoque uoce ſua dignam efficiat, ne ue contemnat ſe, quæ deſiderio ſitiq; ardet fruendi ſermonibus ipſius. Orat ipſum præterea, ut fugiat. Quos autem fugiat? niſi prauos hæreticorum cœtus? & acutas aduerſus pietatem linguas? His declinatis & ſpretis hortatur, ut capreæ, aut hinnulo ceruorum ſimilis, fugiat, atque in montes aromatum aſcendat, & hinnuli more ſpiritales nequitiæ feras abſumat. Proſpiciat autem impietatem eorum, qui in ſublime loquuntur iniquitatem. & ad montes aromatum ueniat. ad eos nimirum, qui tum excelſa mente ſunt præditi, ac ueluti montes inter ualles excellunt: tum fructus ferunt aromatum fragrantiam redolentes; ut cum beato Paulo poſſint dicere: Chriſti bonus odor ſumus. Faxit autem Deus, ut nos item ſimus montes aromatum, qui ſponſi ſaltus ſuſcipiamus, & beatitudinē illam aſſequamur: Beatus uir, cuius eſt auxilium abs te, aſcenſiones tuæ in corde eius. Tibi gloria in ſæcula ſæculorum. Amen.

2. Cor. 2.

Pſal. 83.

FINIS.

INDEX IN THEODORITI INTERPRETATIONEM in librum Cantici canticorum.

caritatem

domicilia

montium

panis

R

Sacerdotali

S

FINIS.

Series chartarum

a A B C D E F G H I K L

Omnes sunt terniones, præter a duernionem, & L quaternionem.